

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• VI. évfolyam • 2014 • 1. (19.) szám •

TARTALOM

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Nagy Irén: Nyikó mente 3

IRODALOMTÖRTÉNET

Pomogáts Béla: A továbbélő „erdélyiség” 11

Bertha Zoltán: Lászlóffy Aladár írásművészetéről 17

SAJTÓTÖRTÉNET

Beke Sándor: A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében (IV.) 26

185 ÉVE SZÜLETETT ORBÁN BALÁZS

Tompa László: Alkalmi vers 52

Józan Miklós: „Örök székely” 53

Málnási Ferenc: Orbán Balázs — „a legnagyobb székely” 55

Beke Sándor: Orbán Balázs kopjafája 57

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XVI. 58

MÚZSA ÉS LANT

Buksa Éva-Mária: A székely lélek apostola... 64

Kiss Székely Zoltán: Ebbáti elégiák 80

Ferenczi Enikő: Szarvasünő 83

Tar Károly versei 87

Pálffy Tamás Szabolcs: fáklya ember 89

Jancsik Pál versei 90

Balázs Tibor: Álomjáték, avagy A hetedik ébredés versei 92

Csontos Márta versei 96

Nagy József Levente verse 97

T. Agoston László: Hazafelé 98

Hadnagy József verse 99

Elekes Ferenc versei 100

Beke Sándor: A háromnegyedes hegedű 103

P. Buzogány Árpád: Az üvegen át 106

Albert-Lőrincz Márton verse 109

Csávossy György verse 109

Komán János verse 110

Mester Györgyi: A csodatévő Flóra kút 111

P. Buzogány Árpád verse 112

Csire Gabriella: Regélő napkelet (V.) 113

Kiss Lehel verse	116
Benke Júlia versei	116
Fülöp Kálmán verse	117
Tar Károly: Pánik (VII.)	118
Mészely József versei	121
Ráduly János versei	121
Bartus Rozi versei	122
Bodó Márta: Nyolcvanassal... ..	123
Szente B. Levente versei	125
Kozma László: A költészet világa (I.)	126
Farkas Szabolcs: Hitvány egy emberek vannak... ..	134
FILOZÓFIA	
Balázs Sándor: Köznapi filozófia (VIII.)	135
MARADANDÓ MŰVÉSZET	
Kedei Zoltán: Tavaszt idéző műtermi gondolatok	139
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Ráduly János: Találós mesék (I.)	143
Szócs Katalin: Fokos (III.)	147
HIT ÉS ÜZENET	
T. Ágoston László: Hol lakik az Isten?	154
Kozma László versei	155
KULTÚR-TÉRKÉP	
Csontos Márta: Octavian Goga románságtudata és irodalomszemlélete az erdélyi multikultúrában ...	156
Szilágyi Józsa Mária: Józsa János, a „hídepítő” szellem	169
Szilágyi Józsa Mária: Józsa tanár úr és a székelek	180
Józsa János: Kik a székelek?	182
ERDÉLYI TOLL — GYERMEKEKNEK	
Ráduly János (191), P. Buzogány Árpád (192), Mészely József (195), Csatáné Bartha Irénke (198), Beke Sándor (200) gyermekversei	
Nagy Irén (184), Bölöni Domokos (193), Kiss Lehel (196) gyermekprózája	

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •

◆ Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ◆

◆ Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** ◆

◆ Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** ◆

◆ Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** ◆

◆ Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** ◆ Gazdasági vezető: **Beke Klára** ◆

◆ Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 ◆

◆ Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. ◆

◆ Honlap: www.erdelyigondolat.ro ◆ E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu ◆

◆ Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ◆ Nyomda: Erdélyi Gondolat ◆

◆ A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen ◆

◆ Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 80 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR ◆

◆ Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban ◆

◆ A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette ◆ Borítóterv: Beke Sándor-Olivér ◆

◆ Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc ◆

◆ ISSN 2066 — 8929 ◆

Nagy Irén

Nyikó mente

Szonettkoszorú

1.

Mert nem folyhat visszafelé a Nyikó,
Még viszi a bút, hozza a derűt.
Egy ősrégi dalt, édes-keserűt
Dúdol este, reggel a „patak-folyó”*.

Időnként elhallgat, csupa figyelem:
Dobbantás zúg sok elsüllyedt kőből.
Lovat ugrat elő az időből
Az egyetlenegy székely fejedelem**.

Lármafát gyújt a Nap, gond-baj ha van.
A parton a sok fűz meghajtja fejét.
Fenn otthonosan lebeg a nyári ég.

Szekér zörög haza, nyomán száll a por.
Ilyen biztos, jó föld nincs talán sehol.
Ezért jó nekünk itt lenni, Uram!***

*„Patak-folyó” — idézet Tamási Áron *Bölcső és bagoly* című művéből.

**Székely Mózes erdélyi fejedelemnek udvarháza és birtokai voltak a Nyikó menti Siménfalván.

***„Uram, jó nekünk itt lenni!” — a nyikómalomfalvi templom főoltára felett található felirat.

2.

Ezért jó nekünk itt lenni, Uram,
Hogy újra s újra hazaérkezhessen,
S otthont találjon, ne csupán keressen,
Kinek gyökere itt, e földben van.

Jó nem tudni, mi a hontalanság,
Ismerősként állni a domboldalon.
Szemben a falu, körül a csend, s rokon-
Vagy jó barátként int egy búzavirág.

Jó, hogy harangszó száll a faluban.
A közel s a távol mind egy vallomás:
Ez a mi földünk, ez, és semmi más!

Harsányan rikkant egy sárgarigó,
Rászáll a bükkfára, mert oda való.
Helyén van itt minden, mind, ami van.

3.

Helyén van itt minden, mind, ami van,
Templomtornyok, régi malmok, temetők,
Székelykapuk, házak, cserepes tetők,
S tisztaszemű lányok a kapuban.

Az égen a holdat a nap váltja.
A templomban liliomillatú csend.
Itt áll a rend, itt nem sérülhet a rend,
Az ember, ha helyét megtalálta.

Kevés szavú, számtalan titkot tudó,
Kemény tekintetű szántóvető
Lépeget, közel már a legelő.

Hallgat a zöldes rét is, ahol más
Patakot, csermelyt táplál a forrás.
Ima vagy ének, mit dúdol a folyó.

4.

Ima vagy ének, mit dúdol a folyó,
Miközben földet ér a józan est.
Tükrén néhány csillag remegni kezd,
S sodrába kerül egy falevél-hajó.

Fényeket gyűjtnak a szorgos asszonyok,
Házak közt vacsora illata száll.
A fák alatt az árnyék is megáll,
S ébrednek arrébb könnyű illatok.

Nagy, sötétzöld tölgy áll a domb tetején,
Az elszunnyadó völgyet vigyázza,
S míg halkul-elcsendesül a lárma,

Érkezik az éber havasi szél.
A Nyikót ő is látta (mesél),
Megszületni fent az erdők hűvösén.

5.

Megszületni fent az erdők hűvösén
Egyszerre ősi titok és csoda.
Szomjas gímszarvasok járnak oda,
S vizéből ivott az utolsó bölény.*

Figyel a hiúz, majd halkan eloson.
Arra cammog egy nagy barnamedve.
Ugrál a mókus, úgy tartja kedve,
Míntha még végtelen lenne a vadon.

Mint hegyi ember, fény jár szabadon,
Jó magasan, s miként óriás pipák,
Füstöl a sok baksa, ellobbanó világ

A tisztás szélén: égő élet sarca.
Hajnal előtt, hogy milyen a föld arca,
Szénégetők látták a havason.

*Az utolsó bölényt (Erdélyben) Farkaslaka határában lőtték ki 1814-ben.

6.

Szénégetők látták a havason,
Ahogy a tavasz éppen nyárba fordult.
Talpuk alatt nyirkos kavics csikordult,
S reggeli fény csillant a harmaton.

Távolabb dombok között kanyarog
A folyó; itt búza, ott kukoricás
Hullámszik a partján, s a mező de más,
A nap, a nyár, ha mindent beragyog.

Szép termés nő gondozott talajon.
A gazda földjére korán érkezik,
A szuszék s a magtár sorra megtelik.

Ölyvek köröznek most a vidék felett,
A Nyikót követték (fentről érkezett),
Hol egyre zúg a szél, zúg szilajon.

7.

Hol egyre zúg a szél, zúg szilajon,
Ha oda már az ősz, s a tél beköszön.
Néma az erdő, hópárna a rögön,
Gyöngyszürke árnyék remeg a havon.

Takaros házsorok a hó alatt,
Ragyog a vidék, mint nap az üvegen.
Könnyű füst szállong, s csupán a türelem
Győzi le, a télből mi megmaradt.

Odébb kiáltás zeng, akár a remény.
Felröppen nyomában egy csapat madár,
S amerre a hang, az is arra száll.

Kazlak köré nagy hóhalmot hordott
A téli szél, s akár a sűrű gondot,
A felhőket úzi-viszi könnyedén.

8.

A felhőket űzi-viszi könnyedén
A langyos szél is, ha jön a tavasz.
A völgy hosszán végig rügyet fakaszt,
Cirógatva szüntelen, akár a fény.

Szép Nyikó völgye! — suhog, s fut is tovább,
Nyomában fölzeng, mint egy orgona
A rét láthatatlan zenekara,
Fű hullámszik erre, lomb zizeg odább.

Szőke Nyikó völgye: páratlan keret.
Ember, föld, tavasz: nagy találkozás,
Teremtő ős-együvé tartozás!

Hegy, erdő, domb, mező: harmónia.
Végig, ahol a Nyikó fut tova,
Madaras-gyümölcsös kert kertet követ.

9.

Madaras-gyümölcsös kert kertet követ.
Hamvas szilva roskadozó ágon,
S piros alma. Sehol a világon
Nem látni kékebben ragyogó eget.

Ahol a vidék és népe egy egész,
S becsülete van az adott szónak,
Mít a múltból példát mutatónak
Tovább kell adni, vinni, az nem kevés.

A jövőre nyitnak új s régi kaput.
Ízes a szó, a türelem adottság.
Fel nem váltható az ősi szabadság.

Hány legendát gyűjtött róla a Nyikó!
S viszi magával (olykor hallható),
Míg gyöngysorrrá fűz sok zsongó, szép falut.

10.

Míg gyöngysorrrá fűz sok zsongó, szép falut,
Ismeri népét, a kaszás-kapást,
Asszonyt, ki tanult még szövést-fonást,
S legényt, aki jól forgatja a gyalut.

Tevékeny nép, szépül a falu arca.
Tudott, ismert itt sok régi szokás.
Lüktet az élet, mint szívdobogás,
Biztos a kéz, sikert nem vált kudarcra.

Bár jóból és rosszból bőséggel kijut,
Otthon ez itt, időt állón szilárd.
Hittel mindig újrateremti magát.

Hold, nap s a ragyogó kék ég alatt
A víz nem áll meg, zúg, csobog, halad.
Templomok, temetőik figyelik, ha fut.

11.

Templomok, temetőik figyelik, ha fut,
Vagy ha árad, pusztítva, mint a vész,
Házakat sodor, mindent elemészt,
S menekül előle, aki tud, ha tud.

Nem a pusztítás itt, ami megmarad,
De a kezet nyújtó, szép emberség,
S áldozatra képes, ős tisztesség.
Mi győz a bajban, és az ár elhalad.

Nehéz idő, kemény-nagy munka vár még,
Míg felegyenesednek kerítések,
És szárba szökhetnek az új vetések.

Bár a hangja megint csendes, altató,
A Nyikó több annál, ami látható,
Ha szelídebben suhan, mint az árnyék.

12.

Ha szelídebben suhan, mint az árnyék,
Nem álmodik, éberén tanulgat,
Figyel, gyűjti magába a múltat.
Kövek alján sok mélyre rejtett emlék.

Volt idő: járt itt mongol, tatár, török,
Hajdani vár a csúcson örök tanú.
Körötte szendereg számos falu,
Fű sarjadt rég a tatárgödrök fölött.*

Hogy múlt idők nyomát megkeressék,
Csillagok járnak magasan és mélyen,
A víz tükrén lenn és fenn az égen.

A parton remeg egy rezgőnyárfa,
Hallgatni vadgalamb szállt le az ágra
Hangját, mi időtlen s ugyanaz még.

13.

Hangját, mi időtlen s ugyanaz még,
Indulva és érkezve jól hallani.
Nincs olyan messzeség, hol e hajdani
Megújult dallamot elfelednék.

Mert ugyanott van, és nem változik
Folyása s a völgye: egy kapaszkodó.
Sok távoli vándornak irányt adó,
Hogy érezze, ki hová tartozik.

Zivatar, tikkasztó hőség mind jöhet;
Forrását tündérek és táltosok
Őrzik még, s vigyázzák a csillagok.

A havasból lefut a déli szél,
Még eddig nem hallott regét mesél.
Hallgatják új hidak és régi kövek.

*Tatárgödrök — a hajdani Kadicsa vár alatt levő, ma is látható árkok.

14.

Hallgatják új hidak és régi kövek
A hajnalban ébredő kolompszót,
Mint a reményt: jobb lesz, ami rossz volt,
Mert borús időket jobb idő követ.

Ki rábírná, hogy más földet szeressen
A földműves, ki este haza ballag,
Varázslóvá kell válnia annak,
Hogy régi helyett új szívet teremtsen.

Hitet is tesz arról minden itt lakó:
Hiába folytonos a változás,
Törvényünk már az ide tartozás.

Amink volt, megvan mind, el nem veszett.
Aki itt élhet, haza érkezett,
Mert nem folyhat visszafelé a Nyikó.

Mesterszonett

Mert nem folyhat visszafelé a Nyikó,
Ezért jó nekünk itt lenni, Uram!
Helyén van itt minden, mind, ami van,
Ima vagy ének, mit dúdol a folyó.

Megszületni fent az erdők hűvösén
Szénéégetők látták a havason,
Hol egyre zúg a szél, zúg szilajon,
A felhőket űzi-viszi könnyedén.

Madaras-gyümölcsös kert kertet követ,
Hol gyöngysorra fűz sok zsongó, szép falut.
Templomok, temetők figyelik, ha fut,

Ha szelídebben suhan, mint az árnyék.
Hangját, mi időtlen s ugyanaz még,
Hallgatják új hidak és régi kövek.

Pomogáts Béla

A továbbélő „erdélyiség”

A második világháború után az erdélyi gondolat eszmeköre hosszú évtizedekre háttérbe szorult, minthogy a romániai magyarság akkori vezetői a baloldali orientáció elfogadásában látták az erdélyi magyarság jogvédelmének, sőt közösségi fennmaradásának és a nemzeti identitás megtartásának az útját. Az erdélyi magyar szellemi élet a marxizmus-leninizmus normáihoz, illetve dogmáihoz alkalmazkodott, és a korábbi kulturális, irodalmi hagyományból csak a baloldali, mindenekelőtt a kommunista tradíciókat kívánta fenntartani. Mindez méltatlanul háttérbe szorította a helikoni, transzilvanista hagyományokat: az erdélyi gondolat nagy értékeit. Valójában csak Kántor Lajos és Láng Gusztáv 1971-ben megjelent *Romániai magyar irodalom 1945–1970* című összefoglalása jelölte meg hiteles méltanyossággal a transzilvanista irodalom értékeit, majd az eszmetörténeti kutatásaival nevet szerzett Nagy György tanulmányai hívták fel a figyelmet a transzilvanista ideológia jelentőségére.¹

Ezt követve Fábián Ernő 1982-ben megjelent kis könyve, *A tudatosság fokozatai* tett kísérletet a transzilvanizmus szellemi hagyatékának korszerű értelmezésére. A tudós kovásznai tanár, könyve zárórészeiben, nem minden időszerű célzás nélkül állapította meg a következőket: „A transzilvanizmus mondhatni esélytelen volt, s mindinkább esélytelenebbé lett egy olyan politikai struktúrában, melyet az »etnikus apriorizmus«, az »etnokrata állam«, a »stílus-ár« és más, ezekhez hasonló ideológiai téveszmék vezéreltek a vélt beteljesülés felé. A transzilvanizmus csak egy demokratikus politikai konszenzus keretében válhatott volna hatékonnyá. Amiből következik, hogy amennyiben egy ilyen konszenzus, és annak alapfeltételként egy új, korszerű azonosságideológia megteremtése napirendre kerül, a kiindulópontul szolgáló ideológiai minták sorából a transzilvanizmust semmilyen körülmények között sem szabad kifelejtünk.”²

A nyolcvanas évek bukaresti diktatúrájának fojtogató légkörében ezt a gondolatot természetesen nem lehetett tovább építeni, és az erdélyi gondolat hagyománya csak az 1989-es romániai átalakulások után kaphatott ismét szerepet a közgondolkodásban. A diktatorikus korszak, illetve valójában a Trianon óta eltelt évtizedek elnyomó kisebbségi politikája igen sok, főként a fiatalabb korosztályhoz tartozó erdélyi magyar értelmiségi esetében azzal a következtetéssel járt, hogy a transzilvanista ideológia eszményei valójában már régen érvényüket veszítették, ha egyáltalában érvényben voltak valaha. Így a kisebbségi humánus ideál-

ját vagy az erdélyi népek együttműködésének és testvériségének eszméjét kétség-telenül megkérdőjelezték azok a súlyos tapasztalatok, amelyeket az erdélyi magyarságnak el kellett viselnie.

Az az Erdély, amelyben a Trianont követő két évtizedben a magyarságnak még viszonylag jó pozíciók birtokában kellett a kisebbségi életre berendezkednie, különben is igen nagy mértékben megváltozott. Az erdélyi magyarság igen nagy tömegeinek magyarországi repatriálása (az 1919 és 1989 közötti hét évtizedben nagyjából félmillió magyar hagyta el Erdély területét) és a régi királyságbeli (regáti) románok beözönlése (ez több mint egymillióra tehető) alapján változtatta meg az országrész etnikai viszonyait: az 1910-es utolsó osztrák—magyar népszámlálás alkalmával a terület lakosságának 53,9%-a román, 31,6%-a magyar volt, ez a szám az (...) 1992-es román népszámlálás szerint 73,6%, illetve 20,8% lett. Az abszolút szám adatok szerint Erdélyben ma kevesebb magyar él, mint Trianon előtt, ugyanis 1910-ben 1 millió 650 ezer, 1992-ben pedig 1 millió 603 ezer magyart számoltak össze, ugyanakkor a románok létszáma tetemesen emelkedett: 1910-ben 2 millió 811 ezren, 1992-ben 5 millió 684 ezren vallották románnak magukat (a románok száma tehát a kétszeresére növekedett). Erdély etnikai képének átalakulását mutatja az erdélyi szászok és a bánági, illetve szatmári németek számának igen radikális csökkenése is. 1910-ben számarányuk 10,7%, 1992-ben pedig 1,4% volt, létszámuk 1910-ben 562 ezer, 1992-ben pedig mindössze 109 ezer.³

Az a „methamorphosis Transilvaniae”, amely a Trianon utáni évtizedekben, kivált a kisebbségi magyarság elnyomását és elnemzetietlenítését stratégiai céljának tekintő Ceaușescu-korszakban bekövetkezett, szinte teljesen megfosztotta az erdélyi magyarságot azoktól az intézményektől és eszközöktől, amelyek a két világháború közötti korszakban nemzeti önazonosságának és kultúrájának fenntartását lehetővé tették. Az erdélyi magyarság elveszítette gazdasági erejét: a földreform, az államosítások, a kolhozok megszervezése, a kisipar és kiskereskedelem tönkrététele (a németek mellett) elsősorban a magyarságot sújtották, következképp a kommunista dogmákat a valóságba átültető gazdaságpolitika nem pusztán a magyarság javainak elkobzásával járt, hanem ezek román kézbe juttatásával is. Az erdélyi magyar egyházakat, amelyek mindig is igen tevékeny szerepet vállaltak a nemzeti identitás és kultúra védelmében, minden számottevő vagyontól (például épületeiktől) megfosztotta a kommunista hatalom, ezzel felszámolták az önálló, az állami nevelési politikától lényegében függetlenül működő anyanyelvű iskolahálózatot is. Az állami oktatás keretében működő magyar iskolák, amelyeknek száma és szerepe máskülönben is nagymértékben csökkent, csak korlátozott módon szolgálhatták a nemzeti nevelés ügyét, és az ilyen nevelést fontosnak tartó pedagógusoknak általában személyes áldozatokat kellett vállalniuk. A tömegtájékoztatás ki volt szolgáltatva a kommunista pártállam ideológiai stratégiájának, és ez a stratégia kifejezetten nagyromán nacionalista célokat követett. Ezért is jár megbecsülés azoknak a szerkesztőknek, akik egy-egy

könyvkiadó vagy folyóirat élén mindent megtettek az erdélyi magyar kultúra védelméért: a többi között a Kriterion kiadót vezető Domokos Gézára, a KORUNKot szerkesztő Gáll Ernőre, Balogh Edgárra és Kántor Lajosra, a bukaresti HÉT munkáját irányító Huszár Sándorra és Gálfalvi Zsoltra gondolok.

Az erdélyi magyarság valójában igen nagy veszteségeket szenvedett a romániai kommunista diktatúra évtizedei alatt. Tulajdonképpen azt kell mondanunk, hogy egyedül a szépirodalom volt képes hatékonyan ellenállni az erdélyi magyarságra nehezedő politikai elnyomásnak. Az erdélyi magyar költészet, elbeszélő irodalom és irodalmi szociográfia ezekben az évtizedekben valóban a kulturális élet közép-pontjában helyezkedett el, mint identitásvédő erő végezte alkotó munkáját, és ennek során valódi szellemi értékeket hozott létre. Az erdélyi magyar szépirodalmat a második világháború után is átszötte a transzilvanizmus korábbi szellemisége, ez az irodalom továbbra is fenn kívánta tartani a transzilvanista tradíciókat és értékeket, mindenekelőtt az irodalom közösségi ethosát, a kisebbségi humánum és népszolgálat morálját, az erdélyi kulturális hagyományokat.

Valójában a második világháború utáni korszakban is a korábbi helikoni irodalom eszményei és poétikája alapozta meg mindazt, amit a későbbiek során erdélyi magyar irodalomnak nevezhetünk. Így a „második” erdélyi nemzedék költőinek (Szemplér Ferenc, Horváth Imre, Szabédi László, Kiss Jenő, Horváth István) és elbeszélőinek (Bözödi György, Asztalos István, Kovács György és az emigrációba kényszerített Wass Albert) művészetét. Majd a hatvanas években kibontakozó új erdélyi magyar irodalmat: Kányádi Sándor, Székely János, Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Hervay Gizella, Király László, Farkas Árpád, Szőcs Géza és Kovács András Ferenc líráját és az erdélyi regényirodalom nagy teljesítményeit, így Sütő András „lírai szociográfiáját” (*Anyám könnyű álmot ígér*), a társadalmi tablót festő „városi” regényt (Bálint Tibor: *Zokogó majom*), a lélektani elemző regényt (Szilágyi István: *Kő hull apadó kútba*) és mindenekelőtt a történeti regényt (Szemplér Ferenc: *A mirigy esztendeje*, Szabó Gyula: *A sátán labdája*, Pusztai János: *Futótűz*, *Hamu*). Az „erdélyi gondolatot” sokan (és több oldalról) vitatták az elmúlt évek során, a szépirodalom mindazonáltal azt tanúsítja, hogy ez a gondolat egyáltalán nem veszítette el hatékonyságát és szemléletképző erejét. Az erdélyi magyar irodalom, fenntartva, sőt megerősítve a maga egyetemes magyar és európai irodalmi kapcsolatait, ma is a transzilván hagyományok köré épül, mint-hogy ezekben a hagyományokban valóban az erdélyi magyarság kultúrája és lelki-sége nyilvánul meg, és ezáltal a transzilván hagyomány kínálja az erdélyi magyar kulturális identitás és önvédelem legfontosabb támaszát.

Igaz, ezek az irodalmi művek többnyire igen súlyos történelmi tapasztalatokról hoznak hírt, akárcsak a két világháború közötti évtizedekben, Trianon után. Valójában ezeknek a szomorú történelmi fejleményeknek és súlyos kisebbségi tapasztalatoknak a következtében jutott el az erdélyi magyar értelmiség néhány kitűnő képviselője arra az álláspontra, hogy radikális kritikának vesse alá a transzilvanista eszméket és eszményeket. Ennek a kritikának volt a leginkább

színvonalas eredménye Cs. Gyimesi Évának a nyolcvanas évek elején keletkezett tanulmánysorozata, amely azután 1991-ben *Gyöngy és homok* címmel került nyilvánosságra. A cím eredetileg Áprily Lajostól való, aki 1921-ben egy előadásában, amelyet a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban tartott, a kagyló szenvedése árán keletkezett igazgyöngyhöz hasonlította a Trianon után kisebbségi sorsba taszított erdélyi magyarság értékeit, mindenekelőtt a kisebbségi humánus eszmeiségét. Ebben, *A produktív fájdalom* című előadásban olvashatjuk a következőket: „Túlságosan ismerős talán, de olyan tolatkodó erővel jelentkezik ennél a pontnál egy nagyon találó illusztráció, hogy felhasználása elől lehetetlen elzárkózni. Az igazgyöngyről van szó, melynek keletkezéséről azt tanítja a természettudomány, hogy sebzésből lesz, abból a fájdalmas izgalomból, mellyel idegen test, többnyire homokszem, sérti meg a kagylóállatot. A megsértett állatka testének a fájdalom által kiváltott reakciója indítja meg azt a kiválasztást, melynek végső eredménye az igazgyöngy.” A szenvedés árán létrehozott értékvilágnak ezt a költői metaforáját később a következő megállapítás követi: „A világ fájdalmas vajúdásának ebben az apokaliptikus korszakában nem árt néha a fájdalom teremőerejéről elmélkedni. Megkínzott százai és ezrei a világvonaglásnak: ma mindannyian gyöngykagylói vagyunk egy felkavart tengerfenéknek, melyeket sebző homokszemekkel szórt tele az elementáris kavarodás. És talán a mi homok sebezte testünk sem szenvedhet haszontalanul, a mi fájdalmunknak is teremtenie kell valamit: az emberiség tömegfájdalmából az emberiség jobb jövőjének igazgyöngye fog megszületni.”⁴

A „gyöngy” és „homok” metaforája ettől kezdve a kisebbségi helyzetértelmezés állandó toposza lett, és Cs. Gyimesi Éva ennek a toposznak az elemzése nyomán jut el arra a következtetésre, miszerint a nagy közös fájdalom nyomán születő szellemi értékek, a kisebbségi humánus eszméje által megjelölt erkölcsiség végül is nem lehet egy mindenétől megfosztott és alávetett helyzetbe kényszerített nemzeti kisebbség önvédelmének stratégiája. „A romániai magyar irodalomnak [...] ideológiai-erkölcsi értékjelképei — hangzik az érdekes tanulmány végső következtetése — változatok a teremő fájdalom paradoxális értékszerkezetet hordozó motívumára, amely az úgynevezett »kisebbségi humánus« legjellemzőbb irodalmi vetülete. Ez az erőteljes erkölcsi értéknymatékot is közvetítő eszme- és irodalomtörténeti vonulat a kisebbség helyzete és azonosságtudata közötti diszharmoniót mintegy átesztétizálva, az értelmiség körében hatékony eszménnyé tesz egy olyan értékalakzatot, amelyben a különböző értékek nem szolidárisak, ám ezt a »kognitív disszonanciát« etikai-esztétikai síkon katartikusan feloldja, és távlatosabb programadás helyett (mely feltehetően objektíve is lehetetlen) a mindennapi helytállás próbáját jelentő adottságok elviselésére tesz képessé. Kétséges azonban, hogy a benne kifejeződő, eszkatológikus hitmozzanatot is tartalmazó magatartásmodell az erkölcsi mintát vállaló egyes kivételes személyiségek szűk körén kívül közösségi érvénnyel is bírhat. Az utóbbi tényező — a tömeghatás lehetőségének — hiánya viszont csökkenti ideológikus hatóerejét, hiszen szociológiailag feltehetően igazolható, hogy a vitális-világnézeti érdekeltségek s az en-

nek megfelelő értékek, a létbiztonságtól az önérvényesítés lehetőség skálájának tágasságáig, tömegszinten sohasem rendelhetők alá az erkölcsi értékeknek.”⁵

A transzilván eszmék és eszmények történelmi megrendüléséről adott jelzést az a hosszasan elhúzódó eszmecsere is, amely 1990 decemberétől 1991 májusáig zajlott az EURÓPAI IDŐ című erdélyi hetilapban. Az eszmecsere fiatalabb résztvevői (köztük Sántha Attila, Virágh Zsolt, Sólyom Noémi, Kozma Emese és mások) általában elutasították a transzilvánista ideológiát, annak következtében, hogy az (jórészt a másik két erdélyi nemzetiség közönye, illetve a román államhatalmi törekvéseik és elnyomó kisebbségi politikája miatt) nem volt képes követhető szellemi stratégiát adni az erdélyi magyarság számára. Hasonló következtetésekre jutott az idősebb nemzedék néhány tekintélyes képviselője, így a költő Székely János, az etnológus Tánczos Vilmos és az eszmetörténész Bíró Béla is. Mások, így Fábíán Ernő, Puskás Attila és ennek a tanulmánynak a szerzője inkább az erdélyi gondolat előnyös tulajdonságait: a kisebbségi magyarság identitásának és kultúrájának védelmében betöltött szerepét emelték ki. Időközben mások, többek között Gáll Ernő, Láng Gusztáv, Kántor Lajos is szóltak a transzilvanizmus közösségi és kulturális értékeiről.

A Gyöngy és homok írója is elismerte azt, hogy a transzilván ideológiának a Trianon után kialakult helyzetben igen fontos önvédelmi szerep jutott. Mint írta: „Eredeti szerepe szerint ez a transzilvanizmus válasz az erdélyi magyarság helyzetében előállott változásra: a Trianon utáni kisebbségi létre, az anyaországtól elszakított nemzettöredék új politikai adottságaira. Ebben a helyzetben kellett a kisebbségi magyarság helyzettudatát megfogalmazni, és — ami talán még sürgősebb volt — újfogalmazni, megerősíteni nemzeti azonosságtudatát. [...] A transzilvanizmus szellemi-erkölcsi védekezés, pozitív válasz volt az elnyomatás, az elhagyatottság negatív következményeivel szemben, minthogy segített erkölcsileg elfogadtatni azt a helyzetet, amelybe az itt élő magyarság került. Mindenekelőtt az volt az ideologikus funkciója, hogy szükségből erényt kovácsoljon: a hátrányt mintegy előnynek mutatva, a kisebbség magárautaltságát az önállóság szép lehetőségeként, a sajátos értékteremtés esélyeként mutassa fel.” Ugyanakkor azt is nyomatékkal jelentette ki, hogy „a transzilvanizmus nem a kisebbségi helyzet és az alapérdekek józan tudatosítása volt, hanem »hit és aspiráció«, vágyálom, amely hamis valóságképet konstituált. Az érvül használt történelmi tények mind csupán részigazságok, melyeket az író-ideológusok túláltalánosítottak, hogy elfedjék velük az egyéb, főleg negatív történelmi tényeket.”⁶

Az erdélyi magyar irodalom mibenlétével számot vető irodalomtörténetíró mindenképpen úgy látja, hogy az erdélyi gondolatnak igen nagy szerepe volt abban, hogy a nagyromán állam keretei közé került magyarság nem roppant össze az uralomváltozást követően az elnyomó bukaresti kisebbségi politika súlya alatt. Ellenkezőleg, igen hamar magára eszmélt, és megindult azon a küzdelmes úton, amely az önszerveződéshez, az identitásvédelemhez és nagyszerű kulturális (irodalmi) értékek létrehozásához vezetett. Az erdélyi gondolat egy jelentékeny lét-

számú (az elcsatolás idején a magyar nemzeti közösség egyhatodát alkotó) magyar népcsoport önvédő eszmeisége volt, és mint ilyen, kulturális, erkölcsi és politikai integráló erőként fejthette ki jótékony hatását. Sőt, ezen túl a szellemi műhely szerepét tölthette be, olyan műhelyét, amely egy nemzeti, nyelvi, kulturális, vallási és politikai tekintetben erősen tagolt társadalom magasabb integrációjának a terveit dolgozta ki. Ebben a tekintetben európai küldetést vállalt magára: azzal kísérletezett — sajnos eredménytelenül — amit aztán a nyugat-európai régió oldott meg eredményesen a második világháború után, a kommunista fenyegetés árnyékában. Ahogy Kacsó Sándor mondotta volt 1938-ban az erdélyi gondolatról zajló viták idején: „Az erdélyi lombikban az emberiség jövőendő békéjének egyik nagy és szép kísérlete folyik.”⁷

Az erdélyiség-tudatra ezért minden bizonnyal szükség van a jelenben is, sőt az erdélyiség azok közé az eszmei kategóriák közé tartozik, amelyeket, ha nem volna, ki kellene találni. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az erdélyiségnek mint mentalitásformának és kultúrának el kellene különülnie a magyar nemzeti tudattól és kultúrától. Ellenkezőleg, mind erősebben kell tudatosítani azt, hogy az erdélyi magyarság a magyar nemzet és az erdélyiség a magyar nemzeti kultúra természetes alkotórésze, és ahogy a magyar nemzeti kultúra következetesebb integrációja nélkül nincs erdélyi magyar kultúra, úgy az erdélyi magyar kultúra nélkül sincs magyar nemzeti kultúra és lelkiség. A most is bizonytalan közép-európai helyzet kétségtelenül fenyegető veszélyeket is magában rejt — éppen az erdélyi magyar kultúra számára —, de nagyszabású feladatokat is megjelöl. Ezek egyike, talán legfontosabbika: a magyarság nemzeti integrációja legalább a kultúrában, a szellemben és a lélekben. Ezeket a feladatokat, ezt a történelmi küldetést nekünk, magyarországi és erdélyi magyaroknak együtt kell vállalnunk és betöltenünk.

Jegyzetek

¹A kezdeti transzilvanizmus. Eszmetörténeti vázlat. *Korunk*, 1973. 11. sz. 1652-1958., Gondolat és funkció. Bevezetés egy eszmetörténeti monográfiához. *Korunk* 1977. 4. sz. 250-254. Vö. Nagy György: *Eszmék, intézmények, ideológiák Erdélyben. Tanulmányok*. Kolozsvár, 1999. Komp-Press Kiadó — Polis Könyvkiadó.

²A tudatosság fokozatai. Bukarest, 1982. Kriterion Könyvkiadó, 7.

³Varga E. Árpád: *Fejezetek a jelenkori Erdély népesedéstörténetéből*. Bp. 1998. Püski Kiadó, 364, 373.

⁴A produktív fájdalom. In: *Álom egy könyvtárról*. Bp. 1981. Szépirodalmi Kiadó, 153-168.

⁵Gyöngy és homok. Bukarest, 1992. Kriterion Könyvkiadó, 63.

⁶Uo. 90-91.

⁷Kacsó Sándor: *Az igazi erdélyi szellemiség*. Erdélyi Helikon 1938. 35-41.

Bertha Zoltán

Lászlóffy Aladár írásművészetéről

Hat éve, 2008-ban hunyt el Lászlóffy Aladár

Az igazi nagy költők minél magasabbra jutnak, annál szélesebb környező övezetek fókuszába kerülnek. És minél gazdagabb, többszálú az összeköttetések sajátossá szőtt hálózata, annál feltűnőbbek lehetnek a különleges, soha nem ismert, egyénileg meghódított magaslatok. Az ormok, amelyek egyszeri nagysága a többihez fűződő kapcsolatoktól is függ. A valódi — a folyó időben megálló és abból kiemelkedő — költőegyénségek rendszerint összefoglalók, újítók és követhető távlatokat mutatók; megőrzők és megnyitók. Művük pedig így mindig gyűjtő- és gyűjtőponttá válik.

Terek és korok, torlódó térségek és irodalomtörténeti korszakok keresztútjain bontakozott ki Lászlóffy Aladár költészete, grandiózus életműve is, hogy félév-százados folyamatokon átívelő boltozatú szellemi építménnyé emelkedjék.

Fiatalos hit, társadalmi-történelmi, emberi-civilizációs remények és reménytelenségek, kisebbségi, erdélyi magyar sors, romániai nemzetiségi lét: képzelhető-e bonyolultabb konstelláció induló kolozsvári költő számára az ötvenes évek második felében? Forrongóbb lelki helyzet az egyetemes társadalomtörténeti progresszióba vetett elvont bizodalomnak és a valóságos diktatúra, a nemzet-, a kultúra-, a művészetszönkítő ideológiai rémuralom erőszaktételeinek az egyszerre történő megélésénél, átérésénél. Lendülettel szárnyalni, álmodni és képzelődni a vágyakat szülő, érték- és eszménybeteljesítő jövőről, s közben megszenvedni nemcsak a proletkulttól fertőzött irodalompolitikai közeget, hanem a forradalom vérbefojtásának és meghazudtolásának a gyalázatát is. Lászlóffy ötvenhatos — októberi-novemberi — diákkori (s persze a kilencvenes évekig közöletlen) versei ködről és statáriumról jajonganak, a „vaktába-szerte az egész népre” lövető kivégzőosztagok és „janicsárok” büntetteiről, tankok tördelte fákról, romokról és félelemről, keseregve, hogy „véres város ma Budapest”, s a térképen „a magyar színt ne is keresd”. „Fekete ruha ma Magyarország”, „egyedül voltunk, egyedül éltünk, / egyedül halunk mostan meg”; elfeledve: „magyarok — voltunk”. A költészet azonban örökké kapaszkodókat, támaszokat keres — és talál. Lászlóffy Aladár a klasszikus modern magyar líra vonulatai közül leginkább a nyugatos és az avantgarde hagyományokhoz vonzódott, főként a babitsi, Szabó Lőrinc-i, József Attila-i tudatlíra, gondolati-bölcséleti létköltészet, tárgyas racionalizmus örökségéhez és inspirációihoz. (Szabó Lőrincről később, a hetvenes évek elején monografikus esszékönyvet is írt.) Az egyetemes filozofikus lírai tradíciók ihletését és a szabadverses modernizmus frissességét egyesítő eredeti hangütés, a félig tiltott,

alig-túrt „polgári” („apolitikus”) humanista irányokhoz való odafordulás nyilvánvalóan bátor erkölcsi és esztétikai vállalásnak bizonyult a minőségipró hatalmi diktátumokkal szemben. Az elfogulatlan, mindenség-igézetű lírai szenvedély magába ölelte tehát a nagy elődök ösztönzéseit, tágas, határtalan szemléleti horizontokat fogott át, kápráztató emberiségtörténeti, antropológiai, lélek- és lét-tani, kozmikus perspektívákat nyitott. A hagyományélesztő művészi törekvés így aztán eleven újító szándékokkal és eredményekkel fonódott össze: az áttételes, absztraháló, fogalmi költőiségtől az elmélkedő-érvelő, prózaversszerűen esszéisztikus-intellektualizált, logikai veretű nyelvi formákig, az objektív, elvont-tárgyas líratípustól a depoetizáló, anti-lírai, (neo)avantgarde szövegvers-fajtákig számtalan tendenciára tárta ki az ablakot. És mindehhez csoportostul támadtak a szövetkező nemzedéki társak is: a köteteikkel nagyrészt a hatvanas évek elejétől jelentkező (első) Forrás-generáció kiválóságai Páskándi Gézától Szilágyi Domokosig és Hervay Gizellától Palocsay Zsigmondig. Változatosság és összetettség, világ- és művészetszemléleti igényesség, egzisztenciálisan elmélyült műveltség-élmény, szellemi és formakultúra: vérátömlesztő (idősebbekre s majd a még fiatalabbakra egyaránt ébresztő) hatású, „korváltást” előidéző, az erdélyi magyar irodalom egészét „nagykorúvá” emelő tulajdonságai lettek ezek Lászlóffyék fellépésének. S a betöltött irodalomtörténeti szerep jelentőségéhez értelemszerűen tartozik hozzá mindaz, amit erőfeszítésük és teljesítményük máig hatóan elindított. Arra a meghatározó, jellegadó poétikai fordulatra, átalakulásra gondolhatunk, amely a hatvanas évtized végétől, a hetvenes elejétől az egynemű vallomasság, a hagyományos élményi önkifejezés és önértelmezés beszédmódja felől a személytelenebb, sokszólamúbb és legfőképpen nyelvközpontúbb megszólalási alakzatok irányába tartott. A természetellenes határzárak miatt sokáig kevesen tudtak róla, hogy ez a Magyarországon elsősorban Tandori, Petri, Oravecz nevéhez köthető folyamat a kisebbségi magyar irodalomban is lejátszódott, sőt már a hatvanas években is javában zajlott; a felvidéki Tózsér Árpád, Cselényi László, a délvidéki (symposionista) Tolnai Ottóék (vagy a párizsi emigráns Nagy Pál, Papp Tibor) mellett, velük párhuzamosan az erdélyi költők is megalapozói lettek máig hiteles, érvényes irányzatoknak, ízlés- és beszédformáknak. Felmérhetetlen szintre, hogy voltaképpen mennyi mindent és milyen színvonalon előlegezett meg például Lászlóffy Aladár abból, ami az új szenzibilitás és eklektika, a nyelv- és szövegjátékos versalakítás, az ironikus, groteszk, frivol hangvétel, a szóvicces, szócsavarásos nyelvi parádé, a személyiséghatárokat lebontó szemléleti, nézőpontmozgató viszonylagosság és többértelműség, az utalásos, idézéses, jelsokszorozó és jelentésszétszóró szövegköziség világképéhez és technikáihoz, vagyis általában a posztmodernnek (is) tekinthető irodalmisághoz vezetett. Milyen csúcokra érve művelte és műveli ma is a szövegképzés, a szövegszervezés lenyűgözően virtuóz és átláthatatlanul sokszínű formáit, miképpen teljesítette ki az alkotásaiban feszülő hallatlan széptani értéke energiákat és végtelen nyelvi lehetőségeket („legnagyobb kalandként utazom a nyelvet”), s hogyan válhatott a szó, a

„szövegek szövetsége” — a szóalak, a mondat, a szókép, az asszociáció, a lírai, prózai, esszéműfajú nyelvi katedrálisépítés — mintaadó, példasugárzó mesterévé. (Már korai nagy verseiben „a lírai én radikális átépítését”, „a személyiség decentralizálását” célozva, a világ és a személy — mint két ismeretlen — egymásnak kiszolgáltatott, egymásban létező mivoltát felfedve, a „lírai önprezentációt” „a világ és a sokféleség befoghatatlanságának és tudatának” a megközelítésével helyettesítve — Tőzsér Árpád szerint.) Azzal együtt, hogy a nyelvjáték varázsába és katarziséba, a sziporkázó nyelvi és léttapasztalati humor mélységeibe, az elégikus-melankolikustól a tragikusig, a komikusig a bizarrig, az abszurdig a parodisztikusig (s a még mi mindenig!) terjedő hangnemi-stiláris sokféleségbe, az ötlet-, a geg-, a tónuskavalkád sűrűjébe, az intertextuális vonatkozások özönébe törvény- és sorsszerűen ivódnak bele a legsúlyosabb történelmi, közösségi, érzelmi, etikai létkérdések is: az emberi egzisztencia végső és alapproblémái. A világtörténelem és világkultúra, az emberi és nemzeti önismeret, a vitális és szellemi létezés örök talányai, dilemmái és referenciái. A reflexióban és az emlékezetben megrétegződő és elbizonytalanodó emberélet lebírhatatlan rejtélyei. S ami az intellektus konkrét és fantasztikus, valóság tudati és szürreális szférákat bejáró kalandjaiból kibomlik, ami a gondolati árnyalatok, felismerések, képzetek, látomások összezsúfolódó tömegében megnyilatkozik: az valamifajta titokárasztón különös, szuverén, egyszersmind mindenkit megérintő-felkavaró ossztörténelmi és történelem fölötti, természeti és természetmelyi, kulturális és kultúrateremtényi univerzum. Transzhistorikus, transzkulturális lírai enciklopédizmus. És szakrális — hiszen a költő „saját szó-templomává épül”. Weöres Sándor hatalmas és hihetetlenül változatos európai és világkultúrális, kultúrtörténeti dimenziókat megszólaltató nyelvmágiája után talán Lászlóffy „világillatú” (Cs. Gyimesi Éva) költészete idézi fel tematikai, hangulati, bölcséleti értelemben az övéhez leginkább hasonlítható rengetegét a legkülönbébb kultúrkörök jellegzetes motívumainak, mozzanatainak, jelentéseményadatainak. Úgy, hogy ez döntően az örök kultúra léteremtő és létfenntartó lényegét sugallja, a szellem és az értelem, az elmemunka és a kognitív gondolkodás folytonos féltésre, védelemre szoruló minőségsajátosságát, a kollektív kulturális emlékezet és a spirituális memória feltétlen állandóságának atmoszféráját sugározza: az egzisztencia teljességét átható ontológiai mivoltának evidenciáját. A reményt a folyvást változó, de mozgékony változásaiban, variabilitásában mégis szakadatlanul ismétlődő és összeépülő kultúra legyőzhetetlenségében.

*

A tűnődő, töprengő, meditatív, kontemplatív gondolkodás elsődlegessége (vagyis a „szekunder” /kultúr/élményvilág átélten elemi, elementáris jellege) kezdetől a legsajátabb vonása volt a költő lírájának. A felszínen szinte szenvtelen bölcselkedésnek tetsző lélek- és létállapottá karakteresedett a szüntelen gondolati száguldozás tér és idő korlátlan szféráiban, az értelemmel telített személyiség és

pszichikum (illetve a bensőséges odaadással, intim hangulati jelenvalósággal, finom érzelmességgel, vibráló merengéssel és kognitációval hitelesített racionalitás) örökös készenléte a világtörvények, a létezésokok, a jelenségmeghatározottságok faggatására. Szemlélődő, filozofáló tudatáramlás ez, elszánás és sztoikus spekuláció csak Lászlóffyra jellemző szerves egysége és misztériuma: „hogyan tudódjék a világ”; mert a „világból kell tanítani a világot!”. — „Átutazóban az emberiségben”; „Én semmi mást, még néhány életet kérek”; „Szeretem / mások örömét is, mint enmagamét”; „Hol én, hol idegen”; „tudok-e egy emberben élni?” — szólnak ezerféle variációban az önkítágítás, az éntöbbszörözés hangzatai. A belső látványban, az időtlen idősíkok (az örök létidő) mozaikos, kaleidoszkópszerű, viláldzó játékában — meghökkentő költői anakronizmusok révén — neves és névtelen emberalakok, jellemformák, magatartásmódok vetülnek, gomolyodnak egymásba: az ész („az ész öröme”), az eszmélet, a hit, a conatus, a küzdelem, a fáradozás töretlen kontinuumában és körforgásos lényegvalóságában. Számbevehetetlen (mert önálló, egyszemélyes írói lexikon kerekedne belőle), ki mindenki jelenik meg az ősz- és ókori, az antik, a görög-latin, a keresztény, a közép- és újkori, az európai, a közép-európai, a magyar történelem, mitológia, filozófia, tudomány, művészet képviselői közül (Homérosztól Kantig, Erazmustól Rilkéig, Apáczaitól Bolyai Jánosig) ebben a földi és égi galaktikus mindenségben, a nyelvi és szellemi időutazás meglevevítő műveletei során — a különféle tájak, városok, történetek, furcsa epizódok és pillanatok karneváli bőségének eláradásakor. „Mint ahogy a kiásott cserépdarabok korsóvá állnak össze a régész kezében, Lászlóffy kötetéből úgy válik az olvasó számára koherens struktúrává az a szemlélet, amellyel önmagát az emberiség, öntudatát az egyetemes öntudat, helyzeteit a történelem, az írást az egyetemes műveltség színekdochéjaként tetelezi” (Cs. Gyimesi Éva). Álom, eső, este, ősz, vonat, könyv, könyvtár, csend, betű, mondat és a többi végtelen metaforikus jelentéstereiben morajlik a szükségszerű történeti-metafizikai összeköttetés, a pulzáló-összeolvadó részek összefüggéskeresésének üzenete: „A csend óráiban én lábujjhegyen benyitottam a történelem olvasótermébe, s a jelenkor ajtaján ki is osontam”; „vállamra szállt egy mondat / valami ötszáz éves háztetőről”; „Az idő / a világra szállt, a világ vonatra szállt, / én az időre szálltam”; „betű-vonat robog át a tájon”, a „papír tájain”; „mondat-vonatok a szellem / örök menetrendje szerint / utazni hívnak minden babilonba (...) Lapozzuk fel az őszi egeket, / az ember úgyis annyi mindent / olvas”; „A szél lapoz egy ottfelejtett könyvet, / A verseket a világ visszakérte.” A világ nem más, mint rejtjeles írások könyve; a teremtés és az ember kölcsönösen írják és olvassák egymást; az alkotás végső alanya utolérhetetlen és megragadhatatlan; s a reflexív tudat úgy része a világnak, hogy el is szakad tőle: napjaink posztmodernitásának is a legnyugtalanítóbb ismeret- és lételméleti enigmái ezek (már a hetvenes évek Lászlóffy-verseiben megjelenítve és boncolgatva).

Olyan szemnyitogató gondolati kincsestár ez mindamellet, amely a legáltalánosabb episztemológiai és nyelvfilozófiai elvekkel-eszmékkel együtt a köze-

lebbi, közvetlenebb sorsproblémák élményanyagát is magában foglalja. A „köz-érzeti” atmoszféra a primér gondtapasztalás tanulságaival is töltekezik, az egyéni és sorsközösségi empiria líraian átvalósított közegében „a filozofikum és politikum elgondolkoztató költői szintézist terem” (Kántor Lajos). A vers-esztétikum egzisztenciális mélységperspektívába egyre inkább beleszűrődnek a konkrét kiséni, nemzeti, erdélyi és kisebbségi identitás éles fájdalmai és aktualitásai is. A szubjektum belső világa ilyen tekintetben is megállás nélkül faggatott, újraértelmezett sorstükrökké fényesedik. A reflektált sorsjelentés újabb és újabb rétegekben redőzik, lüktet tovább. Mert ha az időtudat, az intenzív és extenzív időátélés, s „az az időmennyiség, amennyit képesek vagyunk az egyetemes múltból gondolkodásunkba, erkölcsünkbe, érzelmeinkbe olvasztani”: „az emberiség fokmérője” — akkor vészhelyzetek idején „az évezredek során mindig fenyegetett teljes emberség önvédő indulata, számon kérő szenvedélye” (Láng Gusztáv) is természetszerűen erősödik föl. A szellem végtelen szabadságigénye belerendül a szabadságfosztás minden legapróbb és persze leghatalmasabb gyötrelmébe. („Néha pusztá léted vállalása / a megtehető legtöbb.”) Lélekvédő, értékmentő elégia születik és bontakozik ki ebben az időben, Erdély újabb nagy romlásának időszakában; a „ledőlési határidő” sajgó mulandóságérzetében benne rezeg a közösségi sorvadás illúziótlansága is. S a felelősség megvállása, a szülőföldi emlékezet minden vetületének számbavétele a bujdosásában is hűséges Mikses Kelemtől a vidéki templomokig, s a sorsvállalás üzenetének borongósballadisztikus kinyilvánítása; „A pásztor tudja: el nem hagyja többé / az évszakokkal levetülő képet, / mint behunyt szemmel ismert szülőföldjén / itt velük együtt jelentett az élet.” A nyolcvanas években megszorodnak Lászlóffy költészetében a rövidülő soros, hangsúlyos verseléssel is dallamosodó, rimes-ritmikus kötöttségű darabok. A strófikus-dalszerű kerekesség, a metrikai cizelláltság, a finoman míves hanglejtés zeneisége, a „poeta doctus” rafinériáival (bonyolult belső szófüzési eljárásokkal és harmonikus arányrenddel) kimunkált zártság jelzi azt a voltaképpen klasszicizálódást a költő pályáján, amely azután a kilencvenes években is, az utolsó pályaszakaszban is folytatódott. A látszólagos egyszerűsödés (a „reneszánsz” harmóniaérzék térnyerése) új dimenziók feltárása egyben. Megszületnek a minőségi magyar megmaradás olyan csodálatosan szép himnuszai, mint a *Vándor idő balladája* vagy a Reményik *Templom és iskolája* mellé helyezhető *Ó, iskoláim, drága iskolák!* „A múltban megfürösztetni a mát... / Ó, iskoláim, drága iskolák! (...) a lelket ébren tartó lármafák (...) Az anyanyelv, a mindig támadott / kenyérmező folyton termést adott; / ha felgyújtják, ha beleszántanak, / eloltja égi könny, eső, patak / és testünk tölti mesgyeoldalát (...) Megtanultunk itt életet, halált, / a hajnal gyertyafénye így talált. / Bod Péterek kísértete lesi, / a sok Bolyai, Páriz, Kőrösi / árnyajakával utánunk kiált: / Ó, iskoláim, drága iskolák!”

A „hullongó poézis mindent megváltó erejét” éreztető időutazásban („Egy vers utazott rajtam át? / én jöttem át a versen?”) kikerülhetetlenek tehát a szülő-

haza („Divina Transsylvania”) igézetes árnyalatai — Csíksomlyótól Szárhegyig, Gyergyótól a Mezőségig, Enyedtől Dévág, Tordától Váradig: az „Isten várai”. Ódon veretesség és modern személyesség izzásában érlelődik, teljesedik a „hit s a munka”, a „művek szerelmét” hirdető, a történelem nehéz és foglyul ejtő levegőjét sugárzó ódaiság is, s lélek és otthonos környezet eltéphetetlenségének a búv-erejű konfessziója: „Egy táj kívül, egy táj belül, / ahogy e kettő megtart engem, / akarom én is emberül / megtartani az emberekben”. S az összmagyar kultúráörökség emlékezete és önvédelme elválaszthatatlanul társul a transzcendentális eszmélkedés áthagyományozódó és mindig megújuló készítéseivel. A házsongárdi temető például a maga különleges mivoltában Erdély múltjának sugárzó emlékműve és jövőjének záloga egyben; s a róla versben, esszéprózában, monografikus művelődéstörténeti tanulmányban annyiszor valló, benne kutató és elrévedő Lászlóffy Aladár így teszi fel a megválaszolhatatlan költői-metafizikai főkérdést: „hová mentek, akik ezt a várost ötszáz esztendeje lakták? A temetőbe. S hová tűntek a temetőből, akik ezt a temetőt aludták ötszáz évig? Az elmúlásba. De hova lettek az elmúlásból?” Alaptézisekké csiszolja a költő az oly sokakat foglalkoztató spirituális küzdelem igazságait, amikor leszögezi, hogy Erdély panasza olyan, mint „Isten rosszkedve”, vagy hogy hinni és tudni: az ember megfeszítő keresztje. Az Isten-élmény képzetváltozatai — a fohász, az „égre kiáltás, könyörgés, zsoltosma”, „az égi hullámhossz, a legfelsőbb hatalomhoz fordulás” (Széles Klára) modulációi — sajátos paradoxonokkal kapcsolják össze az égi mindenséget és a semmiséget, láttatják a „fák hegyét” (mint Kányádi költeménye, a *Valaki jár a fák hegyén*), az „ághegyet”, „isten-haját”, a megsimogatható magasságot, miközben a „fák betűi” írják az embert, a nap olvassa a könyveket, s az „évszakok lapoznak”. S a nem magától értetődő, így fokozott intelligenciát mozgósító és megnyilvánító hit magasrendű kultúrhatálya: örökös megtartó erő („Hinni abban, ami nem lehetett soha, / mégis kézenfekvő — éppen ettől csoda, / mert a világ mindig másképpen történik”; „Ó, minden hegy és minden tópart oltár, / ahol a lélek kicsit megpihen / és hangtalanul megzendül a zsoltár /.../ van a lélek földrajzán egy tájék, / ahol a szó, a ház, az Úr közel”; „Erdélyi templomok fehérre / vigyáz az idő türelmére /.../ A tornyok mind utánad szólnak: / nélküled mi lesz velünk holnap /.../ Vándor, ha átvonulsz e tájon, / a harangszó csak akkor fájjon, // ha Istent s földjét — ezt az egyet, / valami folytán elfeledted”; „Karácsonyt küldj a nemzetekre, / sebeink kösse be a hó /.../ Uram, jöjjön megint a gyermek, / vagy lassan végleg megfagyunk”). Elokvenciát és köznyelvi keresetlenséget, fanyarságot vegyítő intonáció közvetíti a megmaradás létszerű bizonytalanságát („mért segítené meg az Isten, / aki magán se lendít egyet? /.../ térdig, nyakig állunk a bajban, / voltunk győzők, vesztesek, kvittek, / de minket mindig jégre vittek, // járt itt Mátyás, az igazságos / s nem jutottunk az igazsághoz /.../ Magyarok kiáltoznak a jégen. / Mindig ugyanúgy van, mint régen”; a „járó harangok”: „Valakiért harangoznak. / Egyet hoznak, százat hoznak, / járnak ezer éve velünk, / mégis, mégis, mégis élünk”). Egyszerre fi-

gyelni az „Isten radarjára” (amelyen „hol vagyunk, hol eltűnünk”) és a magyar történelem katalizmáira, megfejthetetlenül keserves bonyodalmaira s a magyar (történelmi) tudat örök érvényű (de közben mindig új és új fénytörésbe állított) igazságaira a csodaszarvasos meg a vereckei honfoglalóktól Szent Istvánon át Széchenyiig, Petőfiig, Adyig és tovább: alapvonása ez Lászlóffy Aladár lét- és világszemléletének, „reménytelen reményeinek”. S a romjaiban is „áldott és felismerhető” nemzeti-közösségi értékazonosság imádságos feltésében külön nyomatékot kap a „szimfonikus anyanyelv” — a „minden szóra, névre visszaintó”, „szóból zengő bonyolult delej”, „a lét örök Kárpát-ölében” élő, az „Úrvacsorára osztott” „magyari nyelv”, a költők lelkéből soha ki nem zárható, a „balsors tartós rohamai ellen” „testünk-lelkünk fegyverévé” váló anyanyelv — titkának óvása: „Atyám, ki mindenkinben egy vagy / s a milliókban millió (...) ha engeded, hogy ezer éve / tenyésszünk hegyeid tövén, / engedd, hogy holtaink nevére / zölden fonódjék a remény, // ha vissza is vonnád kegyelmed, / a jutalmat, a büntetőt, / hagyd nálunk kicsit még a nyelvet: / szűk szorosodban — tág erőt.”

*

Lászlóffy Aladár életműve olyan szövegtörzset vagy szövegfolyam, amelynek minden műfaji megnyilatkozása — a jellegmeghatározó lírán kívül a regénytől a novelláig, az elbeszéléstől az esszéig, a publicisztikától a tanulmányig és a vallomásos művelődéstörténeti értekezésig, vagy a verses meséig és a gyermekirodalom mindenféle változatáig — erudíció és nyelvteremtő éthosz bámulatosan szuverén egységében lélegzik. („Gyűjtőtermészet ő, aki századok kultúrkincsét birtokolja”; „*magyar és minden*, s remélhetően nem utolsó polihisztorként olyan hatalmas szellemi kincs birtokosa, amely szülőföldjét, Erdélyt gazdaggá teszi” /Szakolczay Lajos/.) Az epikai művek prózaművészeti, prózapoétikai újdonságai már a hatvanas években kiváglottak: a szubjektív időfelfogástól a komplex emlékezőtechnikán át a tudatelemző, tudatáramoltató lélek- és környezetrajzig. Vérbeli intellektuális-analitikus elbeszélésmodorra, előadásmódra szervesül a személyes és a közösségi múlt szenzuálisan szemléletes tárgyi-hangulati megjelenítése, az élet tűnékeny egyszerűségét és megismételhetetlenségét folyvást a téridő történelmi és transzcendentális kontextusába helyező filozofikus látásmód. Ez az egyébként a korabeli erdélyi irodalomban másoknál (például Deák Tamásnál, Panek Zoltánnál vagy Szilágyi Istvánnál) is megmutatkozó újszerűség, kísérletezés ugyancsak forrásvidéke az egész magyar prózairodalmi „korváltásnak”. De az ízig-vérig modern epikai alakítóeszközök és poétikai technikák alkalmazását a hagyományosabb elbeszélőformák sajátosságaival elegyítő szintézistörekvéseknek is. Mert azután Lászlóffy hatalmas vonulatokban kibontakozó prózáírásában a történelmi és családrege, az önéletrajzi (gyermekkori, háborús élményeket gazdagon mozgósító) emlékező-rege, a bölcséleti-hangulati esszé-rege, az eseményes és korfelidéző elbeszéléstípus tradicionális keretei telítődnek az idő- és nézőpontváltogató, linearitás-

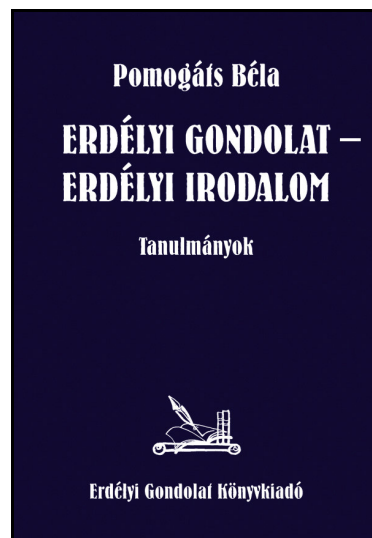
felbontó, tudattükröző szubjektív líraisággal stilizáló, metaforizáló történetmondás összetett művészetiségével. S a történelem egyszerre alkalom a rekonstrukció és a példázatsuggeráció számára, a dúsan érzékletes ábrázolás hol mikrorealista, hol parabolikus lehetőségeinek a kihasználására. Kultúrtörténeti, szocio- és etnográfiai, helyrajzi és társadalomtudományos dokumentumanyag páratlan bősége duzzad az európai és a nemzeti önismeret egész tárházává lényegülő leírásokban és krónikás tudósításokban, a valódi-valószerű realizmusban és az átképzéletes, áltörténelmi, mesei fikciókban egyaránt: a mítosztól a legendáriumig, az aprólékos (olykor panoptikumszerűen kiszínesített) korrajzig — mondjuk várostörténeti vagy hadászati részletekig ívelő panorámákban. S a rezdülésnyi mozzanatok is meglevenítő figyelem és rezonancia tarka szövegszöttezésből megrendítő (egyszersmind égetően aktuális) sorsigazságok domborodnak ki. A számvetést végző, bujdosásnak induló Rákóczi lelkéből például ilyen sóhaj szakad fel: „Mi lesz a kicsi nemzetekkel itt?”

„Héphaisztosz”; „Papírrepülő”; „Az ólomkatona hadifogsága”; „Szigetvár lakatja”; „Svájci határállomás”; „A képzeletbeli ásatás”; „A holdbeli pásztor”; „A jerikói trombitás”; „Botrány Gordiuszban”; „Longobárd korona”; „A Seregek Ura”; „Szélmalom-leltár”; „Gyarló és kalapács” — ilyen címek jelzik a natúra és história, egzisztencia és kultúra szféráiban elvégzett szellemi peregrináció létmodusának elbeszélő és esszéprozai, politikus-publicisztikus, helyzettudósítói lenyomatát. Az érzelm és értelem, fantázia és bölcsesség kényes egyensúlyát tartó beszámolók a korfestő empátiát az éleslátó, kivesező, asszociatív logika virtuozitásával egyesítik. Izgalmas játékossággal és bravúros nyelvi könnyedséggel, szellemesen indázó, cikázó eszmefuttatások leplezik le és pellengérezik ki a tömördek történelmi-társadalmi kegyetlenséget, erőszakosságot, abszurditást. Minden álságot, hazugságot, gatszást például Trianontól és következményeitől a kommunista diktatúráig és a felemás, kibicsaklott fordulatig, a rendszerváltás eltorzításáig, vagy a kisépi (magyar) pusztulás szüntelenül ólalkodó veszedelméig. Az „emberi történelem gyilkos konfliktusaira” (Pomogáts Béla) — annyiféle zsarnokságra, genocídiumra, tudatterrorizmusra és újabbfajta globalizációs agresszivitásra, manipulációra — rávilágító író szarkazmusa elevenbe vág: „A humanizmus nem a kivégzésnek / technikai tökéletesítésében működik tovább, / hanem a meghagyott fejekben.” (A történelmi tanulságok lankadatlan kikristályosítási igénye nem véletlenül kapcsolódik — oly sokaké mellett — Jaspers megállapításához: „Nincs realitás, mely öntudatunk számára lényegesebb volna a történelemnél.”) S a megmaradás esélyét csak növelheti az a szilárd erkölcsiség, amely a költő katartikus régi intelem-verséből (az Illyés Kinga előadóművészi hangján ma is megrázóan üzenő *Férfiakból*) — a hatalomhoz törleszkedés, a nevetségesen önigazgató morális elzúllás keserű karikatúrájával áttételesen szembeállítva — sugallódik: „Hányan rohadtak el húsz és harminc között. / E kor a férfit vagy szemetet érleli bennünk (...) Ezek a fiúk sem bácsinak indultak, aki más fiút / fejet csóválva korhol, s nem izének, aki lapulva / vet ágyat egy kitün-

tetés összkomfortos / bársonydobozában (...) mert könnyű az élet, mert nehéz az élet, / mert nem jön ki nekik, mert kijön nekik, / mert egy leckét sosem felejtene el, / mert másvalamit tökéletesen elfeledtek, / mert sokan rohadnak el húsz és harminc között.” És ugyancsak a megmaradást szolgálja a mindenkori — a mindennel számot vető, s a szellem jelzőfényeként az egész magyarság javára világító, az erdélyi lélekben fölerősödött — hit és akarat, hogy „önmagunk erejében bízva, különböző kultúrák között hagyományosan közvetítve, mi mindig felépítjük a felrobbantott hidakat, beindítjuk Isten ránk bízott malmait.”

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

Beke Sándor

A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében (IV.)

IV. MUNKATÁRSÁK ÉS OLVASÓK VÉLEKEDÉSE A FOLYÓIRATRÓL

A *Székely Útkereső* 1990-es első számának megjelenése után a hazai és a külföldi magyar folyóiratok hasábjain gazdag sajtóvisszhang látott napvilágot a folyóiratról. Ezek nagy részéből már közöltünk szemelvényeket a Beke Sándor—Brauch Magda *Székely Útkereső (1990–1999). Laptörténet és sajtóvisszhang* (Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) című kötetünk *A Székely Útkereső és a Székely Útkereső Kiadványok sajtóvisszhangja* című fejezetében. De ezzel párhuzamosan 1990-től írók, költők, szerkesztők, irodalomtörténészek, néprajzkutatók, történészek, egyetemi tanárok, lelkesek, tanítók, a magyarság nemzetközi hírnevű intézményeinek a képviselői, valamint olvasóink küldték el leveleiket a *Székely Útkereső* címére. Ezekből, a *Székely Útkereső levelesládája 1990–2000* című kötetben is közzétett dokumentumokból merítettem a folyóiratot értékelő, bíráló vagy építő jellegű gondolatokat. A könyvtárosok szerkesztőséghez intézett leveleiből is „ollóztam”, hiszen mi lehetett értékesebb és fontosabb szerkesztőségünk életében, mint az, hogy az országhatárokon túli könyvtárak — olvasóik részére — is igénylik Székelyudvarhelyen megjelenő kiadványunkat.

Az első pátosztól fűtött olvasói levelet — 40-es számú postafiókunkba — „hazulról haza” hozta a posta. Ezt követték a lap életébe a bekapcsolódó külső munkatársak levelei, majd a folyóiratunkkal kapcsolatot teremtő szerkesztőségek és intézmények képviselőinek a levelei:

Ilyés Erzsébet olvasó, Székelyudvarhely (1990. április 19.):

„Tisztelt *Székely Útkereső* Szerkesztősége! Talán soha nem vettem kezembe annyira megilletődve lapot, mint az Önök lapját. Épp olyan érdeklődéssel olvasom az Udvarhelyt megjelenő újságokat is, de ez a lap valami mást, valami újat, rendkívülit jelentett számomra a címére utalva. Ez a lap meg kellett jelenjen, ez a lap kellett, ez a lap kell létezzen, mint egy útmutató a székelységnek.

Ebben a lapban szeretett és tisztelt írók, költők sorai jelennek meg. Könnyes szemmel olvastam, mert végre megértük, hogy megszólalhassanak vagy megszólaltathassák őket.

Külön köszönöm Kovács Sándor főesperes szívét melegítő, tanulságos sorait. Meggondolkoztató. Úgy érzem, hogy egy pillanatra meg kell álljunk és elgondolkozzunk minden szaván. Remélem és tudom, hogy fiataljaink (persze ehhez idő és türelem kell) Krisztus tanai szerint fognak élni, dolgozni, gondolkodni, cselekedni és mennyivel emberibb lesz minden.

Köszönöm Beke Sándor Sütő Andrásnak írt sorait, a mi drága Sütő Andrásunknak.

Higgyék el, e lap elolvasása után büszke vagyok a székelységemre.

Türelmetlenül várom a következő számot.”

Mészely József költő, szerkesztő — Sepsiszentgyörgy (1990. május 23.):

„A *Székely Útkereső*nek csak az első számát láttam ezidáig — igényes munka! — szívesen fogadnám, ha címemre minden számból postáznátok...”

Lendvai Éva költő, író, műfordító — Brassó (1990. június 11.):

„Megkaptam a lap első számát és figyelmesen elolvastam, megnézegettem: nagyon jó lenne egy komolyabb külalak, nagyobb formátum, vagy fűzött kötet — nem tudom pontosan elképzelni, de azzal tisztában vagyok, hogy anyagilag ez egyelőre nem lehetséges. (...)

Egy elvi kérdés: szerintem nem helyes a „székely anyanyelv”. Ezzel azok alá adunk lovat, akik azt állítják, hogy a székelyek nem magyarok! Ilyen megkülönböztetés nem előnyös — megkérdendő valaki, hogy akkor miért nem írunk székelyül? Vagy hogy létezik-e székely írógép? Tamási talán a legjobban érzékeltette a székely nyelvjárás és észjárás sajátosságait, de azért csak magyarul írt. Az *Útkereső*nek inkább az lenne a feladata, hogy azt a természetes tendenciát, hogy a székely provincia is felzárkózzék Európához, szorgalmazza, elősegítse — nem pedig az elkülönülést. Ezt pedig a leginkább szociológiai beállítottsággal — ilyen súlypontú írásokkal — érhetné el. Fel kellene végre térképezni a székely szociális frusztrációt, annak minden torzulásával. Nem általános, vezércikk-ízű közhelyekkel, mert annak semmi haszna és értelme. Persze helyes feltérképezni a múlt és jelen értékeit, kultúrát, mindent, de pl. Szemlér Ferenc esete jól mutatná (ha valaki vállalkozna a megírására), hogy mennyiben nem székely író ő, még ha Udvarhelyen is született. Jómagam egyáltalán nem vagyok az, s nem is mint ilyen jelentkezem a lapban.

Szóval, ha a lap megmarad és átvészeli a kezdeti nehézségeket, sok mindenre ki kell terjednie a szerkesztő figyelmének. De a legelső dolog: egy olyan profil kialakítása, amely érdemessé tegye ezt a lapot, hogy eggyel szaporítsa a megjelenő lapok számát, jó publicisták, lapcsinálók kellenek és a publikált anyag szigorú

rostálása, s gondolom, a számok tematizálása (mint pl. a *Secolul 20*). Egy szám — egy téma lenne jó.”

Cseke Gábor költő, író, szerkesztő — Bukarest (1990. június eleje):
 „Szeretettel küldök kéziratot most születő évkönyvetekbe, már csak azért is, hiszen lapotokból látszik: komolyan veszitek az írás felelősségét.”

Török László, nyugdíjas szerkesztő — Marosvásárhely (1990. augusztus 2.):
 „A segesvári Petőfi-ünnepségen került a kezembe a Székely Útkereső 2. száma. Örvendek, hogy egy ilyen új folyóirat indult Székelyudvarhelyen. Fogadja őszinte jókívánságaimat. Az Útkereső találja meg az útját, s hosszú ideig járjon rajta.

Lapjukat érdekesnek, rangosnak és vonzónak tartom.”

Földesi József, a *Ring* című szabadelvű hetilap főszerkesztője — Budapest (1990. augusztus 2.):

„[T]isztelt szerkesztőség. [A] [R]ing című budapesti hetilap szeretné szemlézni az önök lapját. [H]a lehetséges ehhez kérünk tiszteletpéldányt” (távirat).

Dánielisz Endre irodalom- és helytörténész — Nagyszalonta (1990. szeptember 21.):

„... igen kedvesen följánlja: küldjek anyagot nb. kiadványuknak, lapuknak. Töprengtem ezen. Oly székely-centrikusnak látom a SzU-t, hogy a magam témái erősen elútnának a közhangulattól. Ezt nem bírálatként írom, mert örömmel veszem észre, h. igen magas színvonalra törekszenek. Csupán önbírálatként pötyögtettem ide e fenti megjegyzést.”

Egyed Ákos történész, egyetemi tanár, az MTA külső tagja, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem díszdoktora, a Magyar Történészek Világszövetségének a tagja — Kolozsvár (1990. szeptember 23.):

„Debrecenben speciális kollégiumot vezetek a székely társadalomtörténetről, s szeretném, ha a *Székely Útkereső*t hallgatóimnak bemutatathatnám, értem ezalatt a megjelenő számokat.”

Kozma Mária író, szerkesztő, a csíkszeredai Megyei Könyvtár igazgatója — Csíkszereda (1990. október 2.):

„Tisztelt Főszerkesztő úr!

A csíkszeredai Megyei Könyvtár 1990. évi október 24-én d. u. 5 órai kezdettel ÍRÓ-olvasó találkozót szervez, melyre tisztelettel meghívja a címzett urat.

A találkozó meghívottai a Hargita megyei időszaki kiadványok főszerkesztői, illetve képviselői.

A találkozó célja: megismertetni az olvasókat ezekkel a kiadványokkal.”

Barabás Jenő, a történelemtudomány doktora, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Targyi Néprajzi Tanszékének nyugalmazott vezetője — Budapest (1990. október 7.):

„Megkaptam a *Székely Útkereső* 3. számát, amelyet köszönök és nagy érdeklődéssel olvastam. Igazán csak gratulálhatok a színvonalas írásokhoz, amelyek a lapban megjelentek.”

Liszka József néprajzkutató, a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság elnöke — Köbölkút (község az akkori Csehszlovákiában, jelenleg Szlovákiában) (1990. október 22.):

„Számomra rendkívül megnyerő és rokonszenves az a szellemiség (az újra, az európai értékekre való érzékenység, a nyitottság stb.), amely lapjuktól árad. (Most természetesen csak ebből az egy, a harmadik számból tudok véleményt formálni, de gondolom, hogy érvényes ez mindegyik számra. Egyébként nagy megtiszteltetésnek venném, ha a következő számokból is tudna küldeni, elsősorban a néprajzi, jelesen Nagy Olga írásai miatt).”

Penckőfer János költő, író — Nagyszőlős [Kárpátalja] (1990. november 5.):

„Remélem, hogy dolgozataim elérik a főszerkesztő által felállított színvonalat. Szeretném, ha a *Székely Útkereső* is segítené elmosni azokat a mesterséges határokat, amelyek miatt hónapos késéssel mondhatom csak: szívből örülök a lap megjelenésének, jó munkát, sikereket kívánok.”

Szász Róbert — Kézdivásárhely (1990. november 10.):

„Nemrég került kezembe a »Székely Útkereső« 4–5. összevont száma. És miután kiolvastam, nagyon sajnáltam, hogy nem figyeltem fel hamarabb erre a ténylegesen színvonalas havilapra.”

Sárközi Zsuzsánna, a *Székely Útkereső* terjesztője — Szentegyháza (1990. november 12.):

„Ami véleményed illeti, osztom, a *Székely Útkereső* valóban a miénk; — de nem csak a miénk. Szerintem minden magyar anyanyelvű emberé.”

Galambos F. Iréneusz, bencés szerzetes, az Órvidéki Magyar Intézet megalapítója, az *Őrség* című lap szerkesztője — Alsóőr [Ausztria] (1990. november 15.):

„Az »útkeresés« tulajdonképpen a mi problémánk is. Az itteni őslakók az Árpád-kori határőrök utódai. Sok itt is a keresztnévből lett családi név. Patakoknak és helyneveknek is többször »Szék« a neve. Az együttműködésnek elengedhetetlen feltétele a kapcsolattartás. Ezen a téren bizony negatívok a tapasztalataim az új lapokkal kapcsolatban. Először sürgetik a cikket, s amikor megküldi az ember, elhallgatnak, hónapok telnek el, és nem tudom, kell-e, megfelelő-e? Pl. egy csíkszeredai néprajzi konferenciára, hónapokkal ezelőtt ismételtén sürgettek előadás tartására, ill. megküldésére. Azt sem tudom, megkapták vagy sem.”

Zsigmond László nyugalmazott tanító — Málnásfürdő (1990. november 26.):
„... a múlt héten Tusnádfürdőn jártamkor rátaláltam az újságárusnál a Székely Útkereső irodalmi havilapra és úgy megörvendtem neki, hogy azonmód 2-2 példányt vásároltam belőle.”

László János magyar szakos tanár — Havad (1990. december 14.):
„Szívesen küldök írásokat a lapnak, annál is inkább, mert az alkalmmal megvásárolt példányszámok nagyon karakteres lapot jeleznek.”

Balogh Edgár közíró — Kolozsvár (1990. december 18.):
„A meghívást együttműködésre örömmel fogadom, annál is inkább, mert az elküldött Székely Útkereső példány (a júl.—aug.-i szám) komolyságával és történelmi felelősségével megnyerte tetszésemet.”

Lázárné Szathmáry Éva — Aranyosgyéres (1991. február 2.):
„Máskülönben nagyon színvonalasak ezek a lapok, s itt a szóránymagyarságnak ezen a területén, a nemzetiségi öntudatosodáshoz nagy szükség lenne rájuk.”
(A levélíró levelében az alábbi lapokat hozta szóba: Brassói Lapok, Európai Idő, Hazanéző, Székely Útkereső — B. S. megjegyzése).

Balla Tamás olvasó — Magyardécse, Beszterce-Naszód megye (1991. március 25.):
„... a napokban valahogy a kezembe került lapszámjuk, ami nagyon megtetszett.”

Fodor Sándor író — Kolozsvár (1991. május 11.):
„Megkaptam küldeményét — a Székely Útkereső első évfolyamának a számait. Gratulálok a színvonalas, jól szerkesztett kis laphoz, 3 nap alatt végigböngésztem. Megtisztelő a felkérése, hogy írjak a lapjába, amit gondolkodás nélkül meg is teszek, mielőtt egy kis lélegzethez jutok.”

Szita Ferenc könyvtárigazgató, Somogy Megyei Könyvtár — Kaposvár (1991. június 7.):
„Örölnénk, ha a folyóirat 1991. évi számait is megküldenék címünkre.”

Bánbegyi Gyuláné könyvtárigazgató, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — Budapest (1991. június 10.):
„Nagy örömmel kaptuk meg levelüket és a Székely Útkereső c. folyóirat első évfolyamának lapszámait. Olvasóink is minden bizonnyal nagy érdeklődéssel fogják forgatni.”

Escher Ilona igazgató, Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár — Székesfehérvár (1991. június 10.):

„A békéscsabai Megyei Könyvtár Igazgatójától megkaptam a SZÉKELY ÚTKERESŐ 1990-ben megjelent számait. Köszönöm szívességét és érdeklődéssel várom a további számok megküldését is.”

Juhász Jenő főigazgató, Országos Idegennyelvű Könyvtár — Budapest (1991. június 10.):

„Mint irodalmi lap, jól beillik könyvtárunk gyűjtőkörébe, szívesen vennénk, ha folyamatosan tudnák küldeni.”

Pápayné Kemenczey Judit mb. igazgató, Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár — Szolnok (1991. június 10.):

„Köszönettel vettük a Székely Útkereső első évfolyamának lapszámait. Örömmel vennénk, ha a továbbiakat is folyamatosan megküldené címünkre.”

Szórádi Zoltánné könyvtáros, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Központi Könyvtára — Szeged (1991. június 10.):

„Köszönettel vettük a »Székely Útkereső« c. kiadványaikat, melyre továbbra is igényt tartunk.”

Biczák Péter könyvtárigazgató, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár — Szentendre (1991. június 11.):

„Megkaptam küldeményüket, a Székely Útkereső első évfolyamának lapszámait. (...) Természetesen örömünkre szolgálna, ha az újság további számait megkapnánk, mivel Szentendrén sok erdélyi magyar él, dolgozik.”

Kovács Tiborné könyvtárigazgató, Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Központi Könyvtár — Nyíregyháza (1991. június 13.):

„A mai postával kaptuk meg dr. Ambrus Zoltán kollégánk szíves közreműködésével SZÉKELY ÚTKERESŐ c. folyóiratuk 1990. évi számait. Az idő rövidsége miatt csak átlapozni, beleolvasgatni tudtam, de e röpké szemlészés alapján is írhatom, hogy a minden »építő szándékú« nemes vállalkozásnak kijáró öröm és elismerés mellett meghatottan olvastam a veretes sorokat. A magam és munkatársaim, s nem kevésbé folyóiratuk leendő olvasói nevében kívánom a szerkesztőségnek és a lap alkotógárdájának, hogy győztesen kerüljön ki a minőségért folytatott »végeérhetetlen harcból«, tevékenyen közreműködve történelmünk, hagyományaink, irodalmunk és emberi méltóságunk megőrzésében.”

Surján Miklós igazgató, Baranya Megyei Könyvtár — Pécs (1991. június 17.):

„Köszönöm, hogy eljuttatta könyvtárunknak értékes folyóiratuk eddig megjelent példányait. Kérem, hogy a jövőben is rendszeresen küldjék meg.”

Frey Gyula csoportvezető, Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár — Budapest (1991. június 18.):

„Köszönettel megkaptuk a Székely Útkereső c. folyóirat első kilenc számát. Amennyiben lehetséges, kérjük a lap további megjelenő számait is.”

Orosz Bertalanné igazgató, Bródy Sándor Megyei Könyvtár — Eger (1991. június 19.):

„Folyóiratukat a jövőben is örömmel fogadnánk.”

Forrás Lászlóné könyvtárvezető, József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Könyvtára — Szeged (1991. június 20.):

„Nagyon köszönjük a küldeményt, s örömmel fogadnánk a további számokat is. Egyben gratulálunk a folyóirat sikeres beindításához és színvonalához.”

Monostori Imre igazgató, József Attila Megyei Könyvtár — Tatabánya (1991. június 21.):

„Megkaptuk a Székely Útkereső c. kiadványukat, melynek nagyon örültünk. Köszönettel fogadjuk a többi számot is.”

Szabó Ernőné megbízott igazgató, Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár — Salgótarján (1991. június 24.):

„Örömmel és köszönettel tartozunk figyelmességéért, az Ön által szerkesztett közéleti-művelődési-irodalmi havilap hozzánk történő eljuttatásáért. Természetesen a folyóiratot olvasóink rendelkezésére bocsátjuk, s egyben figyelmükbe is ajánljuk.”

Vekerdi József osztályvezető, Országos Széchényi Könyvtár — Budapest (1991. június 26.):

„Összinte köszönettel megkaptuk a Székely Útkereső eddig megjelent számainak 2-2 példányát. Kérjük, a jövőben is szíveskedjenek eljuttatni 2 példányban a lapot.

A lap ellenértékét akár oly módon biztosíthatjuk, hogy Budapesten jártuk alkalmával készpénzben (forintban) átadjuk az évi előfizetési díjat, akár pedig kérésük szerint magyarországi (könyvkereskedelemben beszerezhető) könyveket küldhetünk címükre postán.”

Sinay Jenő könyvtárigazgató, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár — Győr (1991. július 8.):

„Köszönettel vettük a Székely Útkereső első évfolyamának lapszámait, melyeket az olvasótermünkben helyeztünk el.”

Rambáb Mária könyvtárigazgató, Katona József Megyei Könyvtár — Kecskemét (1991. július 8.):

„Köszönjük a Székely Útkereső című folyóiratot, Dr. Ambrus Zoltán igazgató továbbította részünkre.

Kérjük, hogy további kiadványaikat is juttassák el hozzánk, mi biztosítjuk, hogy minél többen kézbe vehessék azokat.”

Kovács Magda főszerkesztő, *Családi Tükör* — Kolozsvár (1991. július 9.):

„A lapot megkaptuk, köszönjük szépen. A Családi Tükör szeptemberi számában — az augusztusi ugyanis már nyomdában van — bemutatjuk olvasóinknak. További eredményes munkát kívánunk értékes vállalkozásukhoz.”

Hoósz Istvánné folyóirat csoportvezető, Janus Pannonius Tudományegyetem Könyvtára — Pécs (1991. július 29.):

„Köszönettel megkaptuk az Önök által szerkesztett »Székely Útkereső« c. folyóirat első évfolyamának lapszámait. Olvasóink is nagy érdeklődéssel veszik kezükbe a számukra is sok mondanivalót tartalmazó lapot. Ezért az a kérésünk, hogy szíveskedjenek a megjelenő számokból a továbbiakban is küldeni, az alábbi címünkre...”

Nagy Gáspár költő — Budapest (1991. július 31.):

„Kedves *Beke Sándor*! Hálásan köszönöm a Székely Útkereső elküldött számaait. Eljuttattam őket a Rádió Irodalmi Osztályára is, Tv-nek is. Döbrentei Kornél megígérte, hogy küld verseket, és egy bemutatkozást is. Az 1990/1-2-es szám tartalmas, színvonalas, sokirányú. Gratulálok!”

Bagossy László főszerkesztő, *Encyclopaedia Hungarica* — Calgary, Kanada (1991. augusztus 20.):

„Tisztelt Szerkesztő Úr! Ezúton hozom tudomására, hogy az ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA című négykötetes munka megvalósítás alatt van. Az encyclopaedia tartalmáról csatolt tájékoztatónk nyújt részletesebb fölvilágosítást.

Újságukat encyclopaediánkban szerepeltetni kívánjuk, ezért kérem, hogy a csatolt úrlapot kitöltve és egy mintapéldányt szerkesztőségünk címére megküldeni szíveskedjék. Az újság kisebbített fejlécét a szócikk előtt illusztrációként hozni fogjuk.”

Penckőfer János — Beregszász, Kárpátalja (1991. augusztus 24.):

„Végre megkaptam levelét és a Székely Útkereső 1-2. számát. Örültünk neki és mutogatjuk is ám.”

Horpácsi Sándor irodalomkritikus — Miskolc (1991. szeptember 15.):

„Tudsz tiszteletpléйдányt küldeni? Jó lenne látni, mi terem Székelyföldön. Szívesen recenzálnám is (a Pesti Hírlapban), ha gyorsan megkapnám a friss példányokat!”

Balogh Edgár közíró — Kolozsvár (1991. szeptember 15.):

„Kedves *Beke Sándor*,

augusztus végi leveleimre válaszul örömmel vettem a Székely Útkereső idei 3. számát, nemcsak azért, mert ott Párizsba címzett levelem megjelent, hanem

mindazért, amit a számban találtam. Szívből kívánom, hogy sikerüljön a lapot fenntartani, s továbbra is hozzájárulhassanak a lap anyagához...”

Gyárfás Endre író — Budapest (1991. szeptember 16.):

„Kedves Barátom! Örömmel vettem és olvastam a Székely Útkereső 3. számát. Megtisztelésnek érzem, hogy szerepelhettem benne a regényrészletemmel, és hogy állandó munkatársnak tüntettetek föl. Kérlek, küldjetelek máskor is egy példányt. Kíváncsi vagyok pl. a most elkezdett cikkek folytatására.”

Balogh Edgár közíró — Kolozsvár (1991. szeptember 29.):

„A folyóirat nyugodt, tárgyilagos hangja, sokoldalúsága megérdemli, hogy főleg hagyományápoló, helytörténeti és szépirodalmi tartalmával állandó jellegűvé váljék a Székelyföld fiaí vagy elszármazottjai számára, sőt barátai számára is hű valóságképet és felemelő emlékeztetést sugározzon.”

Balogh Edgár — Kolozsvár (1991. október 20.):

„A Székely Útkereső is a kellő helyen szerepelni fog* s itt írjuk majd meg a kellő címszót.”

Vekerdi József osztályvezető, Országos Széchényi Könyvtár — Budapest (1991. október 22.):

„Tisztelt Főszerkesztő Úr! Köszönettel vettük ajánlatát a »Székely Útkereső« múlt évi évfolyamairól. Úgy gondolom, kb. 15 helyre tudnánk szétküldeni külföldi magyar érdekltségű intézményeknek, ezért ha alkalmmilag el tudnak juttatni hozzánk ilyen mennyiséget, a továbbbítást vállaljuk.”

B. Kis Béla, az Erdélyi Magyarok Egyesületének az elnöke és *Spaller Árpád*, a *Vígázó* felelős szerkesztője — Budapest (1991. december végén):

„Tisztelt Szerkesztőség! Köszönettel vettük levelüket és együttműködési készségüket. Örömmel számolhatunk be a Sajtófesztiválon való részvétel sikeréről, és reméljük, hogy a jövőben se lesz hasonló rendezvény az erdélyi sajtótermékek jelenléte nélkül.”

Bagossy László főszerkesztő, *Encyclopaedia Hungarica* — Calgary, Kanada (1992. január 21.):

„Köszönettel vettem azonban a Székely Útkereső megküldött számait, amit szerkesztőségünk tagjai nagy érdeklődéssel olvastak. A beérkezett adatlap alapján annak cikkanyaga kartotékozva van.”

*A Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban.

Jancsik Pál költő, szerkesztő — Kolozsvár (1992. február 4.):

„Köszönöm a Székely Útkereső példányait, eddig valóban nem ismertem a lapot. Csak gratulálni tudok hozzá.”

B. Kis Béla, az Erdélyi Magyarok Egyesületének az elnöke — Budapest (1992. február 22.):

„Tisztelt Szerkesztőség! 1992. március 20-22. között, Budapesten, a Nemzetközi Vásárcözpont területén kerül sor immár harmadszor a Sajtófesztivál megrendezésére.

A tavalyi sikeres bemutatkozás után Egyesületünk az idén is igyekszik lehetőséget biztosítani az erdélyi magyar sajtó minél átfogóbb bemutatására.

Természetesen a közös érdek és cél megvalósításához az Önök segítségére is szükség van, ezért kérjük, a legrövidebb időn belül juttassák el hozzánk a következőket (...).

Szeretnénk a kapcsolatot a továbbiakban is fenntartani és szívesen vennénk, ha könyvtárunk számára rendszeresen megküldenék lapjukat (akár több számot is egyszerre).”

Páll Szilárd író, Budapest (1992. február 27.):

„Amennyire a romániai helyzetet követem, bizony nagyon megnehezedett az újságkiadás, ezért csodálom, hogy az Útkeresővel talpon tudtál maradni. Hiszen nagyobb lapok buktak meg.”

Surányi Béla osztályvezető, Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár — Debrecen (1992. március 20.):

„Könyvtárunk tulajdonába került az Önök kiadásában megjelenő SZÉKELY ÚTKERESŐ c. folyóirat 1990. ápr. — 1990. dec. (1-9) kiadott számai. Nagyon szeretnénk, ha ez a folyóirat rendszeresen járna a debreceni könyvtárba. Cserébe egyetemünk kiadványai közül tudnánk felajánlani, melyek listáját mellékeljük levelünkhöz. Kérjük, tájékoztassanak mielőbb arról, hogy tudják-e küldeni nekünk rendszeresen a fent nevezett folyóiratot, és mit kérnek érte cserébe.”

Bakay Kornél régész, tanár, múzeumigazgató — Budapest—Kőszeg (1992. április 22.):

„Természetesen nagyon örülök annak, hogy kis dolgozatom tetszett és az is természetes, hogy a legnagyobb örömmel egyezek bele a külön megjelentetésébe. A felajánlott tiszteletdíjat azzal a feltétellel fogadom el, ha azonnal befizethetem az összeget a Székely Útkereső Kiadványok javára! Sőt, még tennék is hozzá az összeghez akár forintban, akár más pénznemben. Nincs fontosabb Erdélyben (s másutt is) az értelmes és hasznos magyar szónál! Jó lett volna erről a kis kiadványról előbb tudni, szívesen írtam volna egy kicsinykével gazdagabb munkát a Szent Koronáról.”

Vekerdi József osztályvezető, Országos Széchényi Könyvtár — Budapest (1992. május 25.):

„Tisztelt Főszerkesztő úr! F. hó 6-án kelt levelére visszatérve, örömmel értesítem, hogy a küldött SZÉKELY ÚTKERESŐ stb. példányokat hiánytalanul megkaptam, és a megadott címekre továbbbítottam. A külföldre szánt példányokat szintén szétküldtük részben szomszédos országokbeli, részben távolabbi, magyar érdekeltségű intézményeknek.”

Juhász Jenő főigazgató, Országos Idegennyelvű Könyvtár — Budapest (1992. június 1.):

„Köszönettel visszaigazoljuk küldeményüket, melyet olvasóink rendelkezésére fogunk bocsátani.”

Szita Ferenc könyvtárigazgató, Somogy Megyei Könyvtár — Kaposvár (1992. június 5.):

„Hálásan köszönjük a Székely Útkereső II. évfolyamának példányait és Vass László Levente: Egyedül az éjszakában c. hátrahagyott verseit tartalmazó kis kötetet.”

Majja Peltola-Tikka könyvtáros, Pori Városának Könyvtára — Satakunta Vidékének Könyvtára, Finnország (1992. június 11.):

„Köszönjük a küldeményét. Örölnénk, ha a kiadvány további számait is megkaphatnánk.” (B. S. fordítása)

Alabán Ferenc tanszékvezető, Nyitrai Egyetem, Humán Tudományok Kara, Hungarisztika Tanszék, Szlovákia (1992. június 16.):

„A tanszék nevében tisztelettel köszönöm a Székely Útkereső számait és a Vass László Levente: Egyedül az éjszakában című verseskötetét. Örülünk, hogy legalább levelezés útján kapcsolatot teremthettünk.”

Gomba Szabolcsné főigazgató, Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár — Debrecen (1992. június 22.):

„A Székely Útkereső c. folyóiratuk első két évfolyamának számait és Vass László Levente verseskötetét köszönettel megkaptuk és örömmel bocsátottuk az olvasók rendelkezésére.

Az olvasótermi használat után mindkét művet fel is dolgoztuk, ill. dolgozzuk, így anyagát gazdagítja, s a katalóguson keresztül bármikor hozzáférhető.

Nagyra értékeljük szerkesztőségük erőfeszítését és anyagi áldozatát, hogy színvonalas kiadói tevékenységükkel a magyarországi olvasókat is megismertessék.”

Fatér Bernadett könyvtáros, Deák Ferenc Megyei Könyvtár — Zalaegerszeg (1992. július 16.):

„Kedves Barátaink! Megkaptuk, és köszönjük a könyvtárunknak eddig eljuttatott kiadványokat. Különböző, főleg pénzübeli okok miatt meglehetősen csekély erdélyi anyaggal rendelkezünk, ezért különösen örülünk a küldeménynek. Olva-

sóink közülük főleg a Székely Útkereső számait kedvelik, talán azért, mert sajátos hangulat árad lapjaíró. Van benne valami szikra, amely a virágkor sokfelé kitekintő »tündérvirág« idézi. Illenek ebbe a sorba Vass László Levente és Lőrincz György elgondolkodtató kötetei is. Érdeklődéssel várjuk a folytatást!”

Bagossy László főszerkesztő, Encyclopaedia Hungarica — Calgary, Kanada (1992. szeptember 4.):

„Köszönöm a SZÉKELY ÚTKERESŐ 5-6. összevont számát. Magam mellett tartom, néha ha van rá kis időm, akkor beleolvasgatok. De nagyon köszönöm az Erdélyi Gondolat Kiadó első kiadványát, Lőrincz György írását az öregekről. Kis könyv, az élet nagy sorsfordulóiról. Megtartom magamnál, amíg élek, mert nagyon közel áll hozzám.”

Barabás István újságíró, szerkesztő, rádiómunkatárs — Bukarest (1992. október 11.):

„A küldött Székely Útkeresőt megomagiáltam A Hétben, a Médiaiban és 1 példányt odaadtam Labancz Fridának, hogy a rádióban is legyen popularizálva. (...)

És ha már munkatársnak fogadtál, engedj meg egy kevés véleményt: Székely Útkeresőben elég bizarrnak hat Cseres* Bácskai Útkeresője, és minek kell a vívó székelyeknek, ha annyi érdekes, fontos önismereti témával vagyunk nekik adósak? Látom Brâncuși is székely lett, Kárpátalja is. Ha így akarjátok folytatni, vegyétek le a Székely jelzőt, maradjon csak Útkereső, akkor nincs semmi obligó. Különben én sem vagyok székely.

A lap jó, ez a fontos; sok sikert.”

Surányi Béla osztályvezető, Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára — Debrecen (1992. december 11.):

„Küldeményeteket annak rendje-módja szerint megkaptuk. Nagyon szépen köszönjük a kedvességet, hogy figyeltetek — bajaitok közepette is — a Kárpát-medence beljebb lévő fertályára is. Ezt nem az illendőség mondatja velem, hanem a lelki együvé tartozás őszinte öröme. (...) Ezúton is szeretnék gratulálni a kiadó frappáns nevéért. Munkátokhoz sok sikert kívánunk, s nem lankadó munkálkodást.”

Hála József néprajzkutató — Budapest (1993. február 13.):

„Kedves Sándor! (...) A Tőled kapott Útkeresőket átadtam dr. Cserbák Andrásnak, a Néprajzi Múzeum könyvtárvezetőjének (1055 Bp. Kossuth tér 12.), aki azokat köszönettel vette és várja a többi számot is. Liska Józsefnek is továbbítottam a lapot egy levél kíséretében, amelyben kértem Őt, hogy írjon Neked.

Jó egészséget, további eredményes munkát kívánva, barátsággal üdvözöllek és érdeklődéssel várom lapod következő számait.”

*Cseres Tibor

Balogh Edgár közíró — Kolozsvár (1991. október 20.):

„A Székely Útkeresőt örömmel olvasom.”

Mezővári László könyvtárvezető, Magyar Írószövetség Könyvtára — Budapest (1994. január 24.):

„Őszinte örömmel és hálás köszönettel nyugtázzuk az Írószövetség könyvtárának küldött könyveket és folyóiratokat. Ezeket máris felvettük a könyvtár állományába. Ami a jövőbeni kapcsolatokat illeti, javasoljuk, hogy a szerkesztőség tagjai a magyarországi látogatások alkalmával keressék fel könyvtárunkat is.”

Veress Dániel irodalomtörténész — Sepsiszentgyörgy (1994. augusztus 17.):

„Köszönöm a tiszteletpéldányként küldött Székely Útkereső Antológiát. Szép és hasznos vállalkozás, miként kiadói és lapszerkesztői tevékenységetek is.”

Veress Dániel irodalomtörténész — Sepsiszentgyörgy (1994. augusztus 25.):

„Kedves Barátom! Küldeményed megkaptam. Köszönöm a gyors és meggyőző választ. Szemnek kedves, tartalmilag hasznos kiadványaitokat, melyeket természetesen el fogok olvasni, valamint a küldött hat darab Székely Útkereső-t át-böngészés után eljuttatom néhány érdeklődő külföldi barátomnak, hadd figyeljenek jobban fel szerintem nem pusztán nemes, de alighanem hősie vállalkozásokra.”

Veress Dániel irodalomtörténész — Sepsiszentgyörgy (1995. január 19.):

„Végezetül ne feledjem, hogy mindazok, akik kézbe vették nálam a Székely Útkeresőt, dicsérték alaptendenciáját, nemkülönben pl. a Misztótfalusi elemzés tördelését. A lap szemnek is készül.”

Csurka István író, szerkesztő — Budapest (1995. május 5.):

„Tisztelt Igazgató úr! Nagy örömünkre szolgált, hogy a Magyar Nagykövetség útján megküldték könyveiket és folyóiratukat. A műveket elolvassuk és folyamatosan szemlézni fogjuk valamennyi havi folyóiratunkban, a mellékelt Magyar Fórumban. Hetilapunk számait is elküldjük minden héten.”

Benkő András zenetörténész — Kolozsvár (1999. január 8.):

„Gratulálok eddigi munkálkodásához és további szép sikereket kívánok az új esztendőben!”

JEGYZETEK

A „kopjafás” Kisgyörgy írás — a Székely Útkereső Kiadványok sorozat tervbe vett kiadványa. Szerzője Kisgyörgy Imre.

A Hét — Bukarestben megjelenő társadalmi, művelődési, tudományos és környezetvédelmi hetilap.

Ábrahám János (Aranyosrákos, 1931. január 17. — Budapest, 1996. május 22.) — író. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Alabán Ferenc — a szlovákiai Nyitrai Egyetem Humán Tudományok Kara Hungarisztikai Tanszékének tanára.

Alföld — Debrecenben megjelenő irodalmi, művelődési és kritikai folyóirat.

Ambrus Zoltán — a békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatója.

Angi István (1933. október 16. —) — zeneakadémiai professzor, esztéta.

Apáthy Géza (Brassó, 1943. augusztus 17. — Brassó, 1976. október 16.) — költő, újságíró, műfordító.

Apáti Irén — Apáthy Géza költő húga.

Arany János (Nagyszalonta, 1817. március 2. — Budapest, 1882. október 22.) — költő, műfordító, szerkesztő.

B. Kis Béla — a budapesti székhelyű Erdélyi Magyarok Egyesületének elnöke.

Bagossy László — az *Encyclopaedia Hungarica* című lexikon főszerkesztője.

Bakay Kornél (1940. május 27. —) — régész, tanár, múzeumigazgató. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Bakk Elekné, Takács Sára (Székkutas, 1922. január 31. — Székelyudvarhely, 2010. június 21.) — orvos.

Balázs Géza (1959. október 31. —) — nyelvész, folklorista. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Balázs Dénes (1936. december 12. —) — tanár, néprajzi gyűjtő, népművelő. 1990—1995 között a *Székely Útkereső* szerkesztője.

Bálint László — plébános Székelyszentléleken (Hargita megye). A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Balla István (1953. november 27. —) — újságíró, lapkiadó.

Balla László (1927. július 23. —) — író, költő.

Balla Tamás — a *Székely Útkereső* magyardécsei (Beszterce-Naszód megye) olvasója.

Balla Zsófia (1949. január 15. —) — költő, műfordító.

Balogh Edgár (Temesvár, 1906. szeptember 7. — Kolozsvár, 1996. június 19.) — közíró, szerkesztő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Balogh Zoltán Mihály — a *Székely Útkereső* San Antonio-i (AEÁ) olvasója.

Bán Péter (Székelymuzsna, 1946. július 14. — Székelymuzsna, 2006. július 27.) — tanár, műfordító.

Bánhegyi Gyuláné — a budapesti Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója.

Barabás István (1939. február 26. —) — újságíró, szerkesztő, rádiómunkatárs. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa.

Barabás Jenő (1916 —) — a történelemtudomány doktora, nyugdíjazásáig az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszékének vezetője.

Barabás László (1947 —) — néprajzkutató, főiskolai tanár. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa.

Beke Sándor (1961. október 3. —) — költő, szerkesztő, műfordító, lap- és könyvkiadó, a *Székegy Útkereső* és az *Erdélyi Toll* című folyóiratok alapító-főszerkesztője, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó alapítója és igazgatója.

Benedek Elek (Kisbacon, 1859. szeptember 30. — Kisbacon, 1829. augusztus 17.) — író, újságíró, lapszerkesztő.

Benkő András (Fejérd, 1923. január 21. — Kolozsvár, 2001. április 2.) — zene-történész, egyetemi tanár. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa.

Bereményi András — a magyarországi Bereményi Könyvkiadó ügyvezető igazgatója.

Biczák Péter — a szentendrei Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár igazgatója.

Bihari Napló — Bihar megyei napilap. Megjelenik Nagyváradon.

Bíró László Péter (1955 —) — író.

Brassói Lapok — Brassóban megjelenő hetilap.

Brauch Magda (1937 —) — főiskolai tanár, nyelvész, író. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az *Erdélyi Toll* irodalmi és művelődési folyóirat szerkesztője.

Cimbora — a romániai magyar diákok havilapja.

Családi Tükör — romániai magyar nők lapja. Megjelent havonta Kolozsváron.

Cseh Károly (Borsodgeszt, 1952. december 6. — Mezőkövesd, 2013. január 10.) — költő, műfordító. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa.

Cseke Gábor (1941. július 29. —) — író, költő, szerkesztő. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa.

Cseke Péter (1945. január 30. —) — író, újságíró, szociográfus, egyetemi tanár. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa.

Cserne Sz. Edit — a torontói Magyar Emberi Jogok Fóruma (Kanada) képviselője.

Csibák György — a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke.

Csire Gabriella (1938. április 21. —) — újságíró, szerkesztő, ifjúsági író, a romániai magyar gyermekirodalom kutatója. A *Székegy Útkereső* külső munkatársa, majd 1994-től 1999-ig szerkesztője.

Csomortáni Magdolna (1960. október 9. —) — filológus, egyetemi adjunktus. 1990—1992 között a *Székegy Útkereső* szerkesztője.

Csurka István (1934. március 27. —) — író.

Dacia — Dacia Könyvkiadó.

Dacia Kiadó — 1970-ben Kolozsváron létesült, román, magyar és német nyelvű könyveket megjelentető kiadó.

Dánielisz Endre (1925. április 6. —) — irodalom- és helytörténész. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Deme János (Ördöngösfüzes, 1928. március 28. — Temesvár, 1994. február 25.) — újságíró. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Domokos Géza (Brassó, 1928. május 18. — Marosvásárhely, 2007. június 27.) — író, szerkesztő.

Domonkos János — Budapesten élő sajtómunkatárs. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Egyed Ákos (1929. november 25. —) — történész, tudományos kutató, a MTA külső tagja, a debreceni KLTE díszdoktora, a Magyar Történészek Világszövetségének tagja. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Elek Apó Cimborája — a *Cimborá* című gyermeklap első antológiája (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 1994). Válogatás a *Cimborá* 1922–29-es évfolyamaiból. Válogatta, utószóval és jegyzetekkel ellátta Csire Gabriella.

Elek György (1958. október 11. —) — író.

Élet és Irodalom — Budapesten megjelenő magyar irodalmi-közéleti hetilap.

Életünk — az európai magyar katolikusok lapja. Megjelenik 1969-től Münchenben.

Éltes Enikő (1968 —) — költő, író, újságíró, rádiómunkatárs, tanár. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Eminescu — Mihai Eminescu.

Eminescu, Mihai (Botoșani, 1850. január 15. — Bukarest, 1889. június 15.) — román költő.

Encyclopaedia Hungarica — Kanadában, Calgaryban öt kötetben megjelent, magyar vonatkozású ismeretek enciklopédiája.

Erdélyi Etelka — tanító a Bihar megyei Szentjóbbon.

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székelyudvarhelyen Beke Sándor által 1991-ben alapított könyvkiadó. 2010-ben jelenteti meg 250. könyvét.

Erdélyi Helikon — 1928 és 1944 között Kolozsváron megjelenő szépirodalmi és kritikai folyóirat.

Erdélyi Magyarság — Magyarországon megjelenő független szemle: a határokon túli magyarok fóruma.

Erdélyi Napló — 1991-ben Nagyváradon alapított független politikai napilap, majd hetilap.

Erdélyi Pegasus Könyvkiadó — 2002-ben Beke Sándor által Székelyudvarhelyen alapított könyvkiadó.

Erdélyi Toll — 2009-ben Beke Sándor által alapított irodalmi és művelődési folyóirat. Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen.

Escher Ilona — a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár igazgatója.

Európai Idő — Sepsiszentgyörgyön megjelenő független lap.

Évkönyv — A szerkesztőségnek eredetileg szándékában volt minden év végén megjelentetni a *Székely Útkereső Évkönyvet*, ezt azonban a nehéz anyagi helyzet

nem tette lehetővé. A gyűjteményes kötet — a Magyar Művelődési és Köznevelési Minisztérium támogatásával — *Székely Útkereső Antológia* címmel látott napvilágot az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 1994-ben.

Fábián Imre (Nagyszalonta, 1945. július 2. — Nagyvárad, 2006. április 15.) — költő, szerkesztő, könyvkiadó, néprajzi gyűjtő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Fatér Bernadett — a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár könyvtárosa.

Féja Géza (Szentjánospuszta, 1900. december 19. — Budapest, 1978. augusztus 14.) — író, újságíró, szerkesztő.

Fekete János (1939 —) — Székelykeresztúron (Hargita megye) élő tanár, sajtómunkatárs. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Ferenczi Géza (Kolozsvár, 1924. június 22. — Székelyudvarhely, 2007. február 14.) — régész, könyvtáros, a *Székely Útkereső* külső munkatársa, Ferenczi István öccse.

Ferenczi István (Kolozsvár, 1921. április 15. — Kolozsvár, 2000. május 8.) — régész, történész, a *Székely Útkereső* külső munkatársa, Ferenczi Géza bátyja.

Fodor Sándor (Csíksomlyó, 1927. december 7. — Kolozsvár, 2012. március 28.) — író, műfordító. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Forrás Lászlóné — a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Könyvtárának könyvtárosa.

Forró Miklós (1946 —) — közíró. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Földesi József (Nyíregyháza, 1932. december 14. —) — újságíró.

Frey Gyula — a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának könyvtárosa.

Fülöp Lajos (1948 —) — tanár, muzeológus Székelykeresztúron (Hargita megye). A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Füzetek — Székely Útkereső Füzetek.

G. Pataky András — a *Székely Útkereső* aradi (Arad megye) olvasója.

Gábor Dénes (1936. március 17. —) — közíró, könyvtáros, bibliográfus, szerkesztő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Gagy József (1953. április 1. —) — költő, társadalomkutató.

Galambos F. Iréneusz — Galambos Ferenc Iréneusz.

Galambos Ferenc (Iréneusz) — alsóőri (Ausztia) bencés szerzetes, az Őrvidéki Magyar Intézet megalapítója, az *Őrség* című lap szerkesztője.

Gálfalvi Sándor — pedagógiai szakíró, tanár Székelykeresztúron (Hargita megye). A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Gergely Róza (? — Marosvásárhely, 2002 körül) — magyartanár Marosvásárhelyen. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Gittai István (1946 —) — költő, író, publicista.

Gomba Szabolcsné — a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgatója.

Gyárfás Endre (1936. május 6. —) — író, költő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Gyöngyössi János (1955. december 27. —) — a székelyföldi templomerődök kutatója.

- H. Szabó Gyula* (1951. január 17. —) — szerkesztő, könyvkiadó.
- Hajdu Gábor* (1935. szeptember 5. —) — író, szociográfus. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Hála József* (1949. november 23. —) — néprajzkutató, muzeológus.
- Hargita Népe* — 1989. december 23. után Csíkszeredában megjelenő független napilap.
- Hazánéző* — évente kétszer megjelenő korondi (Hargita megye) folyóirat.
- Helikon* — Kolozsváron megjelenő szépirodalmi hetilap.
- Herédi Gusztáv* (Kolozsvár, 1925. május 14. — 1997) — közíró, szerkesztő, publicista.
- Hídőr* — Székelyudvarhelyen 1990-ben havonként 1-2 alkalommal megjelent művelődési és közéleti lap.
- Honismeret* — a Honismereti Szövetség folyóirata. Megjelenik Budapesten.
- Hoóz Istvánné* — a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Könyvtárának folyóirat csoportvezetője.
- Horpácsi Sándor* (Diósgyőr, 1939 — Miskolc, 1997. április 11.) — tanár, újságíró, kritikus. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Horváth Alpár* (1956. március 2. —) — költő, újságíró, szerkesztő.
- Hubbes Éva* (1935 —) — könyvtáros, muzeológus, tanár Székelyudvarhelyen. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Ifj. Kós Károly* (Sztána, 1919. augusztus 31. — Kolozsvár, 1996. február 27.) — néprajzkutató, Kós Károly (1883–1977) építész, író, grafikus fia.
- Illyés Erzsébet* — a *Székely Útkereső* székelyudvarhelyi olvasója.
- Imreh István* (Sepsiszentkirály, 1919. szeptember 12. — 2003. január 31.) — egyetemi tanár, történész, tudományos kutató, az MTA külső tagja. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- István Lajos* (1920. október 27. — 2011) — keramikus, népi író, néprajzi gyűjtő.
- Jakobovits Márta* (1944. szeptember 22. —) — képzőművész, keramikus.
- Jakobovits Miklós* (Kolozsvár, 1936. augusztus 9. — Nagyvárad, 2012. december 16.) — képzőművész.
- Jancsik Pál* (1936. november 12. —) — költő, műfordító, szerkesztő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Jánosi Judit* — a *Székely Útkereső* tusnádfürdői (Hargita megye) terjesztője.
- Jánosy Erzsébet* — Kolozsváron élő rejtvénykészítő.
- Juhász Jenő* — a budapesti Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgatója.
- Kardalus János* (Bögöz, 1935. szeptember 20. — 2006) — tanár, néprajzkutató. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Katona József* (Kecskemét, 1791 — Kecskemét, 1830) — drámaíró, költő.
- Kelemen Katalin* (1962. február 15. —) — tanár, bibliográfus, könyvtáros. 1991–1992 között a *Székely Útkereső* szerkesztője.
- Kelemen Kati* — Kelemen Katalin.
- Kelet Népe* — 1935 és 1942 között megjelenő szépirodalmi, társadalomtudományi és kritikai folyóirat.
- Kelet-Nyugat* — Nagyváradon megjelenő irodalmi-művészeti-közéleti hetilap.
-
-

- Keresztény Szó* — a Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye hetilapja.
- Komoróczy György* (1942. február 10. —) — újságíró, szerkesztő, nyelvművelő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Kónya Ádám* (Brassó, 1935. február 10. — Sepsiszentgyörgy, 2008. november 25.) — tanár, helytörténész, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.
- Kortárs* — Budapesten havonta megjelenő irodalmi és kritikai folyóirat.
- Korunk* — Kolozsváron megjelenő havi folyóirat.
- Kós Károly* (1883. december 16. — Kolozsvár, 1977. augusztus 25.) — építész, író, grafikus, szerkesztő. Ifj. Kós Károly néprajzkutató apja.
- Kossuth Lajos TE* — Kossuth Lajos Tudományegyetem.
- Kovács András Ferenc* (1959. július 17. —) — költő, szerkesztő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Kovács J. Béla* — a magyarországi Bereményi Könyvkiadó főszerkesztője.
- Kovács Magda* — Kovácsné József Magda.
- Kovács Sándor* — a levél írása idején katolikus főesperes Székelyudvarhelyen. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Kovács Tiborné* — a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Központi Könyvtárának igazgatója.
- Kovácsné József Magda* (1942. július 1. —) — nyelvész, újságíró, szerkesztő. A *Családi Tükör* főszerkesztője.
- Kozma Mária* (1948. augusztus 18. —) — író, szerkesztő. 1990–1999 között a *Székely Útkereső* szerkesztője. A jelzett időben a csíkszeredai Megyei Könyvtár igazgatója volt.
- Köbölkút* — község az akkori Csehszlovákiában, jelenleg Szlovákiában (szlovákul *Gbelce*).
- Könczey Margit* — a *Székely Útkereső* kovásznai (Kovácsna megye) terjesztője.
- Könyvpiac* — Budapesten megjelenő folyóirat.
- Kriterion Könyvkiadó* — a Romániában élő kisebbségek nyelvén szépirodalmi és tudományos munkákat megjelentető kiadó.
- Kriza János Etnográfiai és Népköltészeti Társaság* — Kriza János Néprajzi Társaság.
- Kulcsár György* — Kolozsváron élő közíró.
- Kuszálék Péter* (1949. március 4. —) — szerkesztő, sajtó-bibliográfus, publicista.
- Labancz Frida* (1935. augusztus 18. —) — újságíró, rádió- és tévészerkesztő.
- László János* — a Maros megyei Havadon élő magyar szakos tanár.
- László László* (1958 —) — Zilahon élő tanár, történész, tankönyvíró, sajtó-munkatárs. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Látó* — Marosvásárhelyen megjelenő szépirodalmi folyóirat.
- Látóhatár* — 1950 és 1989 között megjelent, a nyugati magyarság egyik leg-színvonalasabb folyóirata.
- Lázárné Szathmáry Éva* — a *Székely Útkereső* aranyosgyéresi (Kolozs megye) olvasója.
- Lendvay Éva* (1935. április 24. —) — költő, műfordító, szerkesztő; Szemlér Ferenc író és költő lánya. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Liszka József (1956. április 6. —) — néprajzkutató. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Liszt Ferenc (Doborján, 1811. október 22. — Bayreuth, 1886. július 31.) — zeneszerző, zongoraművész.

Lőrincz György (1946. április 24. —) — író. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Lőrincz József (1947 —) — tanár, költő, közíró. A *Székely Útkereső* szerkesztője, majd külső munkatársa.

MADISZ — Magyar Diákszövetség.

Magvető rovat — a *Székely Útkereső* szépirodalmi rovata.

Magyar Fórum — Budapesten megjelenő irodalmi, társadalmi, kulturális és politikai folyóirat.

Magyar Szó — Romániai Magyar Szó.

Magyar Lajos (1942. október 26. —) — költő, újságíró, műfordító.

Maija Peltola-Tikka — Pori Városának Könyvtára — Satakunta Vidékének Könyvtára (Finnország) könyvtárosa.

Marton Lili (Budapest, 1914. december 12. — Kolozsvár, 2000. március 27.) — ifjúsági író, színműíró, újságíró, műfordító. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Méder Ilona (Kolozsvár, 1903 — Kolozsvár, 1988) — festő.

Mészely József (1956. március 1. —) — tanító, költő, lapszerkesztő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Mezővári László — a budapesti Magyar Írószövetség Könyvtára könyvtárvezetője.

Molnár Jánosné — a *Székely Útkereső* marosvásárhelyi olvasója.

Monostori Imre — a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár igazgatója.

Murádin László (1930. november 29. —) — nyelvész, nyelvjáráskutató.

Művelődés — 1990. januárig Bukarestben, 1991. január óta Kolozsváron havonta megjelenő közművelődési folyóirat.

Nagy Gáspár (Bérbaltavár, 1949. május 4. — Budapest, 2007. január 3.) — költő, prózaíró, szerkesztő. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Nagy Irén (1953. május 1. —) — költő, író. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Nagy József (Magyarhermány, 1926 — ?) — népi költő.

Nagy Olga (Nagyernye, 1921. január 2. — Sepsiszentgyörgy, 2006. november 2.) — író, erdélyi néprajzkutató. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Napsugár — Kolozsváron havonként megjelenő gyermekirodalmi lap.

Nyugat — 1908 és 1941 között Budapesten megjelent irodalmi folyóirat.

Orosz Bertalanné — az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár igazgatója.

Ördög Béla — Ördög I. Béla (1954. jún. 27. —) — közgazdász, újságíró, szerkesztő.

Őrség — a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület értesítője.

P. Buzogány Árpád (1965 —) — tanár, költő, író, műfordító, publicista, művelődésszervező. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

- Pakó Oszkár* — erdélyi lap- és könyvterjesztő.
- Páll Szilárd* (1959. május 21. —) — író. 1992–1993 között a *Székely Útkereső* szerkesztője.
- Pápayné Kemenczey Judit* — a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár megbízott igazgatója.
- Papp Attila* (Berettyókirályi, 1944. február 24. — 2002. november) — költő, néprajzkutató. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Paraté Mihály* — a *Székely Útkereső* baróti (Kovászna megye) olvasója.
- Pataki István* (1953 —) — költő.
- Penckőfer János* (Nagyszőlős, 1959 —) — költő, író. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Ráduly János* (Korond, 1937. október 27. —) — tanár, folklorista, költő, műfordító, rovásírás-kutató, a *Székely Útkereső* külső munkatársa, 1993–1996 között a folyóirat szerkesztője.
- Rambáb Mária* — a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatója.
- Reijo Eerikäinen* — a *Székely Útkereső* toijalai (Finnország) olvasója.
- Remák Béla* (1940. június 29. —) — néprajzkutató, a Szepsi Néprajzi Múzeum megalkotója, főgondnoka.
- Reményik* — Reményik Sándor.
- Reményik Sándor* (Kolozsvár, 1890. augusztus 30. — Kolozsvár, 1941. október 24.) — költő.
- Ring* — 1989–1993 között Budapesten megjelent szabadelvű hetilap.
- Romániai Magyar Szó* — 1989–2005 között Bukarestben megjelent országos napilap.
- Róth András Lajos* (1953. június 21. —) — könyvtáros, muzeológus, sajtómunkatárs. 1990–1999 között a *Székely Útkereső* szerkesztője.
- Sárközi Zsuzsanna* — a *Székely Útkereső* szentegyházi (Hargita megye) terjesztője.
- Secolul 20* — a Romániai Írószövetség által kiadott román nyelvű világirodalmi folyóirat.
- Sinay Jenő* — a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatója.
- Surányi Béla* — a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár osztályvezetője.
- Surján Miklós* — a pécsi Baranya Megyei Könyvtár igazgatója.
- Sütő András* (Pusztakamarás, 1927. június. 17. — Budapest, 2006. szeptember 30.) — Kossuth-díjas író.
- Sz. Útkereső* — Székely Útkereső.
- Szabó András* (Bita, 1871. július 21. — Székelyudvarhely, 1957. május 1.) — klasszika-filológus, fordító.
- Szabó Barna* (1944 —) — Székelyudvarhelyen élő magyartanár, költő, publicista. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.
- Szabó Ernőné* — a salgótarjáni Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár megbízott igazgatója.
-
-

- Szabó Gizella* — a *Székely Útkereső* szovátai (Maros megye) terjesztője.
- Szabó Sámuel* (Brassó, 1908. március 8. — 1993. szeptember 19.) — közíró.
- Szabó Sándor* — a *Székely Útkereső* budapesti olvasója.
- Szabó T. Attila* (1941 —) — biológus, tanszékvezető, főiskolai docens, az MTA Botanikai Bizottságának elnöke, Szabó T. Attila nyelvtörténész, egyetemi tanár fia.
- Szalontai Lapok* — 1990. február 23. és 1990. május 31. között Nagyszalontán megjelent lap.
- Szász István* — református lelkész, a *Székely Útkereső* nagybányai (Máramaros megye) terjesztője.
- Szász Róbert* — a *Székely Útkereső* kézdivásárhelyi olvasója.
- Székely Útkereső* — Székelyföld első — 1989 után napvilágot látott — irodalmi és művelődési folyóirata; 1990 áprilisa és 1999 decembere között jelent meg Székelyudvarhelyen.
- Székely Útkereső Antológia* — a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat antológiája. Összeállította Beke Sándor, az előszót írta Kozma Mária (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 1994).
- Székely Útkereső Füzetek* — a romániai magyar sajtóban *Székely Útkereső Füzetek* néven meghirdetett kiadó, mely 1991-től, az első kötet megjelentetésétől (Vass László Levente: *Egyedül az éjszakában*. Hátrahagyott versek. Székelyudvarhely, 1991) *Székely Útkereső Kiadványok* névvel jelenti meg kiadványait.
- Székely Útkereső Kiadványok* — 1999-ig a Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat kiadványsorozata. 1999 után a folyóirat jogutódjaként megjelenő ismeretterjesztő kiadványsorozat.
- Székelykapu Könyvkiadó* — 2002-ben Beke Sándor által Székelyudvarhelyen alapított könyvkiadó.
- Székelykeresztúr környéki lakodalmi népköltészet* — a Székely Útkereső Kiadványok sorozatban előkészületben levő kiadvány. Szerzője Gálfalvi Gábor.
- Szemlér Ferenc* (Székelyudvarhely, 1906. április 3. — Bukarest, 1978. január 9.) — költő, író, műfordító, Lendvai Éva apja.
- Szentjobb* — falu Bihar megyében.
- Szenyei Sándor* (Torda, 1934. május 20. — Brassó, 1993. február 19.) — író, újságíró, szerkesztő.
- Szepsi* — város Csehszlovákiában, jelenleg Szlovákiában (szlovákul *Moldavanad Bodvou*, németül *Moldan*).
- Szita Ferenc* — a kaposvári Somogy Megyei Könyvtár igazgatója.
- Szombati István* (1943 —) — író.
- Szórádi Zoltánné* — a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Központi Könyvtárának könyvtárosa.
- Szőcs István* (1928. augusztus 2. —) — kritikus, szerkesztő, író.
- Szőcs Jancsi* — Szőcs János.
-
-

Szőcs János (1937. január 2. —) — tanár, muzeológus. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Szudvarhely — Székelyudvarhely.

SzUF — Székely Útkereső Füzetek.

Szűcs László (1965 —) — költő, szerkesztő, publicista.

Talán János — a *Székelly Útkereső* szilágysomlyói (Szilágys megye) terjesztője.

Tankó Gyula (1939. február 1. —) — tanár, néprajzkutató. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Tiszatáj — 1947-től Szegeden megjelenő irodalmi, művészet, társadalmi és tudományos folyóirat.

Tódor Domokos — Miklósfalván (Hargita megye) született fiatal költő. Az 1980-as években hunyt el.

Tóth István (Tenkegörméd, 1923. október 25. — Marosvásárhely, 2001. szeptember 16.) — költő, műfordító. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Tőkés István (1916 —) — teológiai professzor, az erdélyi és az európai protestáns teológia kiemelkedő alakja. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Török László (Lövete, 1929. február 7. — Marosvásárhely, 1997) — újságíró, filmkritikus. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Tőzsér József (Gyergyóalfalu, 1945. január 19. — Csíkszereda, 2013. október 7.) — lap- és könyvterjesztő, könyvkiadó. Kozma Mária író, szerkesztő férje.

Tündérszág — Beke Sándor által a *Székelly Útkereső* mellékleteként tervezett gyermeklap. A kiadvány nem látott napvilágot.

Ugron Levente — Brassóban élő magyar szakos tanár. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Utunk — a Romániai Magyar Írószövetség 1946 és 1989 között Kolozsváron megjelenő lapja.

Útkereső — *Székelly Útkereső*.

Vass László Levente (Székelyudvarhely, 1955. július 5. — Homoródalmás, 1979. április 23.) — költő.

Vekerdi József (1927. augusztus 7. —) — nyelvész, a budapesti Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője.

Veress Dániel (Sepsiszentgyörgy, 1929. június 1. — Sepsiszentgyörgy, 2002. március 29.) — író, irodalomtörténész, szerkesztő. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Veress Gábor — dicsőszentmártoni (Maros megye) lelképásztor. A *Székelly Útkereső* terjesztője.

Veress Károly — A *Székelly Útkereső* dicsőszentmártoni (Maros megye) lapterjesztője.

Vigvázó — Magyarországon negyedévenként megjelenő romániai magyar lap-szemle.

Vofkori György (1938. január 20. —) — tanár, író. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Vofkori László (Brassó, 1944. március 3. — Székelyudvarhely, 2008. március 18.) — tanár, földrajzi szakíró. A *Székelly Útkereső* külső munkatársa.

Zoltán Aladár (Homoródszentmárton, 1929. május 31. — Marosvásárhely, 1978. július 1.) — zeneszerző, a marosvásárhelyi Állami Filharmónia igazgatója, a Romániai Zeneszerzők Szövetségének alelnöke).

Zsigmond Győző (1959. április 20. —) — néprajzkutató, nyelvész, író, tanár. A *Székely Útkereső* külső munkatársa.

Zsigmond László — a *Székely Útkereső* málnásfürdői (Hargita megye) olvasója.

Rövidítések jegyzéke

A. J. — Arany János

aug. — augusztus

B. S. — Beke Sándor

Bp., Bpest — Budapest

c. — című

db., drb. — darab

du. — délután

ELTE — Eötvös Loránd Tudományegyetem

EME — Erdélyi Múzeum-Egyesület

évf. — évfolyam

F. hó — február hónap

feh. — felvonás

h. — hogy

HHRF — Hungarian Human Rights Forum (Magyar Emberi Jogok Fóruma)

ill. — illetve

júl. — július

MADISZ — Magyar Demokratikus Ifjak Szervezete

megj. — megjegyzés(e)

MTA — Magyar Tudományos Akadémia

okt. — október

pl. — például

RMDSZ. — Romániai Magyar Demokrata Szövetség

RMSZ — Romániai Magyar Szó

SzU, Sz. Útkereső — Székely Útkereső

SZUA — Székely Útkereső Antológia

Sz-udvarhely — Székelyudvarhely

TE — Tudományegyetem

Tv, tv — televízió

u. i. — utóirat

V. D. — Veress Dániel

vh — világháború

Irodalom

Az előszó dicsérete. Kritikák, recenziók, beszélgetések a Székely Útkereső hasábjain. Válogatta, szerkesztette, a kötetben szereplő írások jegyzékét, a könyvészetet és a Székely Útkereső repertóriumát összeállította Beke Sándor. A bevezető tanulmányt írta P. Buzogány Árpád. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Becsüld a népet! A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat gyermekirodalmi antológiája. Válogatás a folyóirat 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította és az előszót írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

BEKE Sándor:

Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007.

BEKE Sándor (közzéteszi):

A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000. Közzéteszi, az előszót és a jegyzeteket írta, a levelek mutatóit összeállította Beke Sándor. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2010.

BEKE Sándor — BRAUCH Magda:

Székely Útkereső (1990–1999). Laptörténet és sajtóviasshang. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

BEKE Sándor — RÁDULY János:

Szépirodalom, néprajz, rovásírás. Két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Erdélyi Magyar Ki Kicsoda 2000. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Scripta Kiadó közös kiadványa, Nagyvárad, 2000.

Erdélyi Magyar Ki Kicsoda 2010. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a BMC Kiadó közös kiadványa, Nagyvárad, 2010.

Ki kicsoda Aradtól Csíkszeredáig? I. kötet. A—K. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1996.

Ki kicsoda Aradtól Csíkszeredáig? II. kötet. L—Z. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1997.

Kortárs Magyar Írók Kislexikona. 1959–1988. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1989.

KUSZÁLIK Péter:

Erdélyi hírlapok és folyóiratok. 1940–1989. Teleki László Alapítvány — Közép-Európa Intézet, Budapest, 1996.

KUSZÁLIK Péter:

A romániai magyar sajtó 1989 után. Teleki László Alapítvány — Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest — Kolozsvár, 2001.

Magyar, székely és csángó örökség. A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája (1991–2006). Összeállította, szerkesztette, az előhangot és az útmutatót írta, a sajtóviasshang szemelvényeit válogatta Beke Sándor. Az antológiáról és a sajtóviasshangról szóló tanulmányt írta dr. Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. I. A—F. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. II. G—Ke. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991.

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. III. Kh—M. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994.

Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. IV. N—R. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest—Kolozsvár, 2002.

Romániai Magyar Ki Kicsoda 1997. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Scripta Kiadó közös kiadványa, Nagyvárad, 1997.

Székely Útkereső Antológia 1990–1999. Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította, a bevezető tanulmányt írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat 1990–1999. I–X. évfolyam. (1–53. szám). Reprint kiadás. Sajtó alá rendezte: Beke Sándor. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1990/1. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1990/2. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1991/1. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1991/2. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1992. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1993. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1994. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1995. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1996. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1997. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1998. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 1999. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Székely Útkereső levelezés köteg: 2000. Beke Sándor tulajdona, Székelyudvarhely.

Szlovákiai Magyar Ki Kicsoda. Ab—Art Kiadó, Pozsony, 2001.

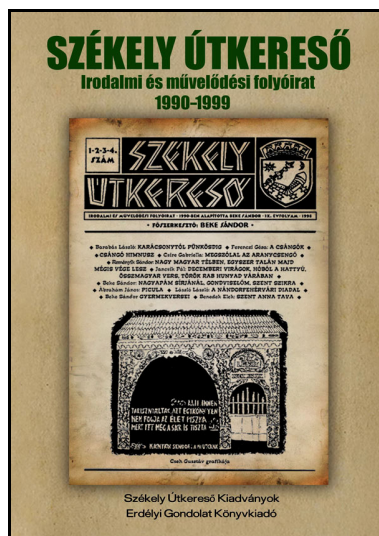
Új Magyar Irodalmi Lexikon. A—Gy. Akadémiai Lexikon, Budapest, 2000.

Új Magyar Irodalmi Lexikon. H—Ö. Akadémiai Lexikon, Budapest, 2000.

Új Magyar Irodalmi Lexikon. P—Zs. Akadémiai Lexikon, Budapest, 2000.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában megjelent:

Tompa László

Alkalmi vers,

*Orbán Balázs 100-ik születésnapjának székelvudvarhelyi ünnepére**

Dicsérem őt, ki száz év távolán át
Tekintget most bölcsőjéből felénk.
De hogy dicsérjem? S lehet-e dicsérnem
A minden díszből húzódo szerényt,
Ki rangján, módján alul mostohán élt,
Hogy annál többet tehessen fajáért?

S kiknek dicsérjem? Ő igénytelen volt —
Míg most gyönyörre les a kor fia.
Önzés füt. Köztünk az Ember Fiának
Fejét sincs hová lehajtania.
Más feje alól a párnát kiszednők —
Ki látna hát ma benne követendő?

S riaszt egyéb is! Látom véreimnek
Hajóra szálló csüggedt rajait...
Mennek, ha túl a tengeren javulna
Sorsuk, mely őket sújtolja itt.
S véreznek künn, míg a farmok, s a gyárok
Roncsai lesznek, s haza — halni vágnak!

S én mégis itt — kétségek éjszakáján —
Egy szép csillagot bízva nézek el.
S rámutatok: Testvéreim, e csillag,
Amely után most nekünk menni kell,
Mint követtek egy mást a szent királyok:
Számunkra ez váltságunkról zálog.

E csillag: az ő tündöklő erénye,
Az önzetlen, tüzes fajszeretet.
Mely őt örökké ösztökélte, úgy hogy
A munkában nem ismert szünetet.
Volt: mindig-hő vas és egyben: kovácsa!
Így gondoljunk ma mind Orbán Balázssal!

S tekintsük: mint élt! Külföldöket jár,
Hogy benn tanítsa, amit künn tanult!
Majd fénylőbb múltból szól boros jelennek.
— Oh, biztatónk már sokszor volt a múlt!
Holt regéi sok völgyünknek, hegyünknek
Az ő szaván át meglevenülnek!

A Székelyföld minden zúgába elmegy,
Hogy leirhassa minden szent követ.
Mert szent előtte minden, ami székely,
Amihez csak egy őünk egyszer ért!
S hogy népe legyen múltjához, magához
Mélytől tovább is, — ezért fárad, áldoz.

S mindent: fajáért, — semmit: önmagáért!
Mindenben mindig ez volt jelszava.
Ha mi is mindig hittél vallanók ezt:
Veszélyek közt sem vesznenék el soha.
Kövessük hát! S a hűség és a munka
Megmentőnk lesz, az élet vár fajunkra!

*1929. február 3-án előadta a szerző.

József Miklós

„Örök székely”

Századok mezsgyéjén — vészben és viharban —
Áll az örök Székely... áll és hervadatlan
Tilalomfa módra hordja koronáját:
Legendák ködéből szövö a ruháját.

Ott, ahol a nap kél, erdős hegyek tája
Több mint ezer éve — törzsökös hazája;
Tengerszem környékén, ott az ő sasfészke.
Virágos völgyekben csendes menedéke.

Címerében a hold vetekszik a nappal,
Hét szép büszke várát csillogó arannyal
Szórja bé vidáman s fölöttük az égbolt
Tiszta kék, sugárzó, mint amilyen rég volt.

Sasmadarunk szépen kiterjeszti szárnyát:
Látom átvonulni dicső múltak árnyát
Napbanéző szemén s hallom, amint szálldos
Hangos vijjogással magas sziklaszállhoz...

Most a Hargitára, majd a Székelykőre,
Keresztesmezőn át — fel a Cenktetőre:
Meg-megrázza magát, hull a tolla szerte,
Ahogy őseinket török-tatár verte.

Isten kezében a nyüzsgő osztováta,
Suhanó csöveit váltja, egyre váltja.
Majd, ha kedve támad, nagyokat ránt rajta,
Hogy megrendül belé az Olt s Maros partja.

Ám az örök Székely — hősök ivadéka,
Nem hiába szülte csodálatos Réka,
Bárki fia előtt gyáván meghátráljon?
Inkább, hogy mindétig a vártán megálljon!

Meg is állott híven, utolsó csepp vérig,
Mint oroszlán, harcolt... Kik a hazát védik,
Látták őt dalolva csatába rohanni...
Lobogó zászlónkat soha föl nem adni...

Áll a vártán most is: eke szarva mellett;
Havasi mezőkön nyájakat legeltet.
Gonddal simogatja békés házatáját,
Szívszakadva védi drága Szentegyházát.

Elmereng a múlton; gondol a jövőre,
Keserű jelenben boldog esztendőre:
Ha majd a fényes nap lemosolyog reája,
S megjön az ő régi, hű íródeákja...

Megjön Orbán Balázs. Poraiból menten
Újra támad... Ő az!... Első a seregben:
Szívét hozza Néked, vitéz Csaba népe!
Századok mezsgyéjén fölragyog a képe...

Jobbra-balra tekint... Itt is, ott is megáll...
Szejkefürdő táján, egy bús sírhalomnál
Tilalomfa módra hordja koronádat:
Legendák ködéből szövi a ruhádat.

Málnási Ferenc

Orbán Balázs —

„a legnagyobb székel”

(1829–1890)

Hogy székel volt, „a legnagyobb székel”, sokan tudjuk, hogy egyszerre mutatta föl nemzeti közösségünk néprajzát, földrajzát, történelmét, fölmutatta a hazaszeretet, a szabadságszeretet és az együvértartozás érzéseit, de a nekünk írt műveit vajon őrizzük-e könyvespolcainkon? A legüdvösebb az lenne, ha Orbán Balázs főműve tanterv előírt olvasmánya lenne minden iskolaköteles erdélyi diáknak... Mert volt idő, amikor még emlegetni sem volt szabad a nevét. S ha tanítani fogják is, belekerül még egy kis időbe, amíg tudatosan vállalni is tudjuk a szülőföldet, erdélyiségünket, amint Orbán Balázs vállalta... Nem az elmeneküléssel...

Élete Jókai Mór legfordulatosabb meséit is megszégyenítő kalandregénynek hat... Csak néhány kiemelt helyszín: az erdélyi szülőfalu, Lengyelfalva, Székelyudvarhely, majd Konstantinápoly, Szíria, Palesztina, Szentföld, Egyiptom, London, Jersey szigete... De az igazi Nagy Utazás mégis itthon, szülőföldjén következett be... Mert Ő éppen akkor indult haza, a bajlított szülőföldre, amikor az tűzben, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc tüzeiben lángolt... Orbán Balázs szabadsapatot szervezett, de mire hazaértek, Világosnál letették velünk a fegyvert...

Vannak örök üzenetek, és Orbán Balázs élete számos ilyen örök érvényű igazságot tartalmaz... Szükség van ismét a Székelyföld felfedezésére, szükség van fölmutatni azokat a közös értékeket, amelyeket nem mások ellenében, de a magunk megmaradása érdekében érvényesíteni akarunk... Szükségünk van a múlt ébren tartására a tisztánlátásért, a jövő látásáért. Tudnunk kell, hogy ez a föld nemcsak az ősiség földje, nemcsak világszép legendák és balladák bölcsője, hanem világjáró emberek földje is, mert Erdély földjét többször is megvágta a pogány, sokszor kellett menteni szellemi és etnikai katlanunk értékeit, örökségét. Ezt tette Rogerius mester, Apor Péter, Heltai Gáspár, Borsos Tamás, Gábor Áron, Bolyai János, Kőváry László és Orbán Balázs is, aki hazatérése után döbrent rá arra, hogy szülőföldjét, népét az ország lakosainak nagy része nem ismeri. Hatalmas munkába kezdett: 1862–1868 között gyalog, szekéren, lóháton bejárta a Székelyföldet, járta a falvakat, városokat, várakat, várromokat, falusi házakban éjszakázott, ette, ami éppen akadt, írt mindenről, amit csak említésre méltónak talált, rengeteget rajzolt, fényképezett... kereken 520 falut és várost ismertetett, felkutatott 80 várromot, 162 régi templomot, barlangokat, forrásokat írt le, 110 régi harangot, 24 kelyhet lerajzolt, Énlakán lerajzolta a híres rovásírásos szemöldökfát, szobrokat, ötvös- és textilmunkákat, írásos emlékeket, régi épületeket ku-

tatott fel és mutatott be... Munkája eredményeként 1868–1873 között hat kötetben, 25 füzetben kiadta *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és néprajsi szempontból* című főművét, amely ma is mérhetetlen értékű monográfia. Nagy szolgálatot tett a mondák, a regék, a népszokások, a szállóigék összegyűjtésével is... De az *Utasítás Keleten* (1861), valamint *Torda város és környéke* (1889) és *A székelyek származásáról és intézményeiről* (1888) írt művei is enciklopédikus alkotások, történelemfelfogásában a hun-székely leszármazási elmélet tükröződik, s az Erdélyben élő nemzetiségekről a tisztelet, a testvériség hangján szólott...

Sütő András írta: „Amit Orbán Balás fölmutatott, sok helyütt romantikus persze, történész, szigorú szakember kifogás alá veheti. Egészében mégis eszmélet-serkentő hagyaték, egy nép szellemi és tárgyi universumának maradandó dokumentuma...”

Műveit olvasva a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagját, országgyűlési képviselőt s a 19. század talán legkiválóbb néprajztudósát és szociográfusát tisztelhetjük. Aki anyavárosáról így írt: „Kedves és kegyelt e pont, a Székelyföldnek, e szép hazámnak anyavárosa, mert itt végeztem tanulmányaimat, lelkek képződésének, a szellem ébredésének itt van kiindulási pontja, itt szívtam lelkembe azon lángérzelmet, melyet emberi nyelven honszeretetnek, a lélek legdicsebb irányeszméjének neveznek, itt tanultam meg a honom múltját, itt ismerkedtem meg annak magához ragadó nagyszerű történelmével... És ki ne érezte volna azon szívmelegítő érzetet, mely minden romlatlan lelket meglep, midőn a helyet megközelíti, hol először pillantá meg a világosságot, s lenne bár e hely rút és kietlen, az mégis mindig a föld legkedveltebb pontja leend, kiindulási pontja gyakran egy szenvedés-, küzdelemteljes életnek, de azért mindig vonzó, mindig kedves, mert a kezdődő élet ártatlan örömei, a boldog gyermekornak édes visszaemlékezései által van az kiszépítve, felékítve...” (Orbán Balázs: *A Székelyföld — válogatás*, Európa Kiadó, 1982. 32.)

A kortárs Kőváry László így emlékezett rá: „Szebb ifjat nem ismertem. Mosolygó fekete szem, szabályos vonások, örök lángolásban levő alig barna arc, beszédes ajak, szerény viselet, mindenkit megnyert...” Csontbárónak csúfolták, mert sovány volt, de a legnagyobb székelynek nevezték, aki megszállottan, szorgalommal dolgozott hatalmas életművén, amit hagyatékként ajándékozott az utókornak, nekünk.. Báró volt, de nem használta címét, úgy élt, mint egy koldus, de bőkezűen segítette a székely fiatalok iskoláztatását...

„Családdal nem lévén megáldva, a magyar népet tekintem családomnak, s azt kívánom fő örökösömnek megtenni...” — írta hagyatékában. „...csekély vagyonomat a szellemi élet fejlesztésére, — az értelmesedés fokozására szándékozom áldozni. Mi, szegény kopár hegyek közé szorított székelyek, úgy a nevelés terén is háttérbe szorultunk, ezért csekély alapítványomat egy székel tanodához, imádott szülőföldem egy olyan tanintézetéhez küldöm, mely azt leginkább szükségli, melyben nagyon sok székely tanuló van... Ez a székelykeresztúri unitárius gymnasium, — teszek tehát 500 o. é. frt. alapítványt, oly formán, hogy mindenik osztályban évenként — legjele-

sebb magaviseletű, legtöbb szorgalmat tanúsító tanulóknak nemzet és vallás különbsége nélkül, ösztöndíjként kiszolgáltassék.”

Országgyűlési képviselőként az 1848-as törvények és vívmányok visszaállítását követelte, Kossuth Lajos elveinek letéteményese maradt mindvégig, hangoztatta: „Alkotmányos országban a cél csak egy lehet: a honpolgárok szabadságának, jólétének, szellemi és anyagi fejlődésének előmozdítása. Hisz e nélkül maga az állam is csak cél nélküli pusztaság fogalom...”

Meggyőződéssel hangoztatta az Európa e sarában élő nemzetek testvéri együvértartozását, egymásra találásának szükségességét.

Végrendeletében gondoskodott az EMKÉ-ről, mint népnevelő intézményről, vagyonából a Szejké-fürdőt a körülötte levő birtokkal együtt ráhagyta. A sírhelye is egyszerű, alázatos, mint ő maga, az ősi, szépen faragott kopjafa, amely jobban szimbolizálja kegyeletünket, mint akármilyen drága, de hideg emlékoszlop. S a sírig vezető székelykapuk...

Beke Sándor

Orbán Balázs kopjafája

Az
emlék-
mű
előtt
pi ros
pozs gás
szék ely
gyer me-
kek állnak
vigyázva.

Reménytől csillog a szemük,
hittől ragyog az arcuk, kezük-
ben szél zizzenti a koszorú le-
veleit. Most himnuszt énekel-
nek... A sír fölött, a Szejké
csendjében, Isten lapozza a „leg-
nagyobb székely” könyvét,
A Székelyföld leírását.

(2008)

Málnási Ferenc

**Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XVI.**

**Anyanyelvoktatásunk a Habsburg-birodalomban (1713–1830),
a reformkorban, a forradalom és szabadságharc korában (1830–1849),
a Habsburg önkényuralom idején (1849–1867)
az anyaországi oktatási rendszerbe tagoltan**

XII.

Kulturális egyesületek — Erdélyi Múzeum-Egylet

A plebejus-demokrata tábor politikai szervezkedési keretként használta a kulturális egyesületeket, s e törekvések élére az *Erdély Széchenyijé*-nek tartott gróf Mikó Imre (1805–1876) állott. 1856 márciusában megindította a *Kolozsvári Közlönyt* és mellékletét *Erdélyi Múzeum* címmel. Utóbbi március 3-i és április 10-i számában tette közzé Mikó Imre üzenetét *Erdélyi Múzeum-Egylet* címmel. Ebben részletesen foglalkozott az 1841/43-as erdélyi országgyűlés határozatával, amely törvényjavaslatot alkotott egy Kolozsvárt felállítandó Erdélyi Múzeumról. *Célja: múzeum felállítása és fenntartása, a múzeumi anyag feldolgozása, a tudományok és a művelődés magyar nyelven való terjesztése.*

Az erdélyi tudományos és múzeumi törekvések történetének első csíráját már a XVI. század elején felfedezhetjük, Mátyás király és környezete reneszánsz-humanista törekvéseinek elkésett erdélyi utóregzése volt ez, majd Báthori István és Bethlen Gábor erdélyi fejedelmek eljutottak a tudományos élet kifejlődéséhez szükséges egyetem, akadémia gondolatának a megvalósításához, majd Apáczai Csere János meddő küzdelmét említhetjük. A fejedelemség önállóságának megszűnése után Bod Péter (1712–1769), Bethlen Kata udvari papja, vetette fel: „jó volna tudós emberekből álló Magyar Társaságot a Magyar Nyelvnek ékesgetésére... felállítani” (Bod Péter írásaiból. Budapest. 2002. 91.). A jámbor szándéknak azonban nem voltak támogatói, s nem találkozott megértéssel Bessenyei György (1746–1811) kísérlete sem. Részvétlenség fogadta gróf Batthyány Ignác (1741–1798) hasonló célú gondolatát, könyvtáralapítását, de azért Hermányi

Dienes József (1669–1763) kéziratait, történelmi forrásgyűjteményét hagyta reánk, s Aranka György (1737–1817) Erdélyi Magyar Nyelvűvelő Társaság-a is mutatta, hogy Erdélyben egyfelől a tudományok műhelye, az alkotás otthona, másfelől a megőrzésre méltó tárgyak gyűjtését és megőrzését szolgáló intézmény kialakításának szükségessége vetődött fel.

A Magyar Tudós Társaság példáját követve 1829-ben Bölöni Farkas Sándor (1795–1842) volt, aki tervezetében felvetette múzeum felállításának gondolatát. Erdély Karai és Rendei az 1841–43-iki országgyűlésükön a Magyar Nyelv, a Magyar Színház s az Erdélyi Múzeum érdekében törvényt hoztak: „Minket a testvérhon példája tetteleg igazolva szólít fel a cselekvésre. Örömmel szemléljük, miként kezd felemelkedni s helyét elfoglalni az európai nagy nemzetek családjában. Gőzösök hasítják a Duna hátát..., a tudományok templomának falai már állnak, a hon édes anyai nyelvén szól a királyához... Együtt kell nekünk a haladás pályáján sietni...” (Az Erdélyi Nagyfejedelemség 1841. november 15-én megnyílt országgyűlésének jegyzőkönyve. Kolozsvár. 1841. 4-5.)

Könyv-, kézirat- és ásványgyűjtemények, alapítványpénzek, éremgyűjtemények, oklevelek sokasága gyűlt össze. Mikó Imre kolozsvári, emeletes villáját 9 szobájával, melléképületeivel és több mint 10 hektáros kertjét az alapítandó Erdélyi Múzeum számára felajánlotta, ajándékozta, a mozgalom élére állt, programot adott, szervezte az egyesületet, Bécsben kilincselte engedélyért... végre 1859. október 24-i levelében közölhette a hírt: „Azon szeretet, részvét és befolyásnál fogva, mely a két testvérházat oly szorosan fűzi össze, örömmel jelentjük a Tekintetes Akadémiánk, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapszabályai megerősítettén, a jövő hó 23-án Kolozsvárott fog tartatni az alapító közgyűlés (Egyed Ákos, 2004. 4.). (1840-ben a szász Verein für Siebenbür-gische Landeskinde alakult meg, 1861-ben az ASTRA, 1885-ben pedig az EMKE).

Az EME alakuló közgyűlése a forradalom és szabadságharc után tartott első nagy magyar összejövetel s az erdélyi magyarság nagy erőpróbája lett. Az egyesületnek a megalapításakor 180850 forint tőkéje, ezen kívül 11767 forint megajánlás formájában ígért vagyona volt. A múzeum anyaga: 15439 könyv, 1083 oklevél és kézirat, 128 arany-, 2841 ezüst-, 1738 bronzérem, valamint 10092 darab különböző régészeti tárgy, természeti ritkaság, ásvány, kővület, állat és növény (Kelemen Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története. 1909–1942. 38.).

Az önkényuralom idején alakult EME segítette elő, hogy Kolozsváron egyetem létesüljön, hiszen az EME gyűjteménye alapot szolgáltatott a tudományos munkára, s a gyűjteményt használatra át is engedte a Ferenc József Tudományegyetemnek. Am Trianon után szálla, sőt gerenda volt a hatalom szemében gazdag tevékenysége, amelyet Mikó Imre fogalmazott meg: „egybehordani a szép Erdély ritkaságait, régiségeit, természeti kincseinek válogatott darabjait és egy táborban egyesíteni azokat, kik a tudomány örök céljaiért dolgoznak és lelkesednek”. A hatalom csak a másságot, főleg a nyelvi, az etnikai másságot látta, s nem értette meg, hogy „a szép Erdély ritkaságai, természeti kincsei, válogatott darab-

jai” mind az Erdélyben élő népek közös kincse, közös munkájának, kutatásainak eredménye. Hiszen maga Mikó Imre célként azt is megjelölte: „a tudományosságnak egy új templomot alkotni egyesületi úton”. Ebbe a templomba minden hívő ember beléphet, imádkozhat, fejet hajthat, keresztet vethet, gyertyát gyújthat. Milyen hívő ember az, aki templomot rombol?

Amit Trianon után nem mertek megtenni, megtették 1950-ben, egy tollvonással, mint jogi személyt megszüntették az egyesületet, s azt a hatalmas tudományos anyagot, amelyet 1919 óta az állam ingyen, bért nem fizetve használt, s az egyesület minden vagyonát állami tulajdonba vették. Ám a tiltás ideje alatt a parázs tovább izzott, a közösség tovább élt, tagjai munkálkodtak, egyetlen példa erre Szabó T. Attila professzor milliós nagyságrendű cédula-anyaga, amelyből az *Erdélyi Szótörténeti Tár* megszületett... Ám 1990-ben poraiból újraéledt, s ma már 5 szakosztállyával, fiókegyesületeivel *Erdély legátfogóbb tudományos köztestülete*, 1699 rendes, 102 alapító és 95 pártoló taggal, köztük 16 akadémiai, tiszteletbeli és külső taggal, kb. 200 tudományos doktor, 7800 orvosdoktor és több mint 2800 egyetemi hallgatóval. 2002 óta a *Magyar Örökség Díja* is jelzi, hogy a 150 esztendőes egyesületet ma is köszönhetjük Eötvös József korabeli szavaival: „Mint a sziklafalon leszivárgó cseppek, mint vékony vízfonalak kis erekbe egyesülnek, hogy másokkal együtt előbb gyöngye patakot képezzenek, később végre a vízerek, patakok, zúgó folyamok és csendes folyók egyesüléséből hatalmas folyam támad, mely egy ország kincseit hordja és a népeket összeköti: ilyen a tudományos haladás” (Erdélyi Pál szerk., 1909–1942. 35.).

Anyanyelvoktatásunk történetében is jelentős fejezet az EME léte, tevékenysége, segítsége. Mai oktatóink előtt is „az alapítók nagy lelke és példája lebeg, és sok szép reménységünk biztat. És a mi szívünk is megtelik reménnyel és hittel, midőn célunk felé, munkánkra indulunk” (Kelemen Lajos, 1909–1942. 79.).

Erdély kontinensünk felekezetileg tarka régiója

Az 1849–1867 közötti korban Erdély változatlanul a kontinensünk felekezetileg egyik legtarkább régiója. A legnagyobb lélekszámú a román görögkeleti (ortodox) egyház volt. Közel ugyanannyi hívőt számlált a görög katolikus (unitus) egyház, mely elsősorban Észak-Erdély románságát fogta át. A hajdani négy „bevett felekezet”: a római katolikus, a református, az evangélikus és az unitárius a magyar és a szász lakosság vallási életének volt hordozója és szabályozója. A szászok zömében evangélikusok, a székelyek részben katolikusok, részben reformátusok voltak, Erdély magyarságának nagyobbik fele református volt. A későbbi unitárius tábor a magyar etnikumból került ki. Izraelitát 1850-ben még csupán néhány ezret jegyezett fel a statisztika.

Erdély népességének anyanyelv/nemzetiség szerinti megoszlása 1850-ben (Erdély a Partiummal együtt. Népesség: — fő%): magyar 585342 — 28,23%; német 219374 — 10,58%; román 1202050 — 57,97%; örmény 7879 — 0,38%; zsidó/jiddis 6220 — 0,30%; roma 52665 — 2,54%; egyéb 207 — 0,01%; összesen 2073737 — 100,0% (Köpeczi Béla szerk., 1993. 495.).

A nemzetiségi viszonyok első, hivatalos, minden lakosra egyenként kiterjedő felmérését az osztrák hatóságok által végrehajtott népszámlálás végezte el. E népszámlálás nemzetiségi adatait két változatban tették közzé. Először az ún. „jogi népesség” (einheimische Bevölkerung) nemzetiségi megoszlását publikálták, ebből hiányoztak a Katonai Határőrvidék 973538 adatai (Glatz Ferenc szerk., 1989. 163.).

Kicsit előreugorva a következő (1867-től kezdődő) korszakba, elmondhatjuk, hogy több mint félszázad gazdasági-társadalmi változásai nem hoztak nagyobb eltolódást az egyes etnikumok egymás közötti arányában. Számbelileg mindhárom etnikum végig növekedett, Erdélyben a magyarok száma nőtt a leggyorsabban, pl. asszimilációval: zsidókkal, örményekkel. Az asszimiláció a széles falusi tömegeket érintette. A történeti Erdélyben a soknemzeti jellegnek az élet minden területére kiható realitásként való fennmaradását tükrözi, hogy a dualizmus fél százada alatt a magyar nyelv ismeretének mértéke végig szerény maradt. A nem magyarok közül 1880-ban 109190 fő (7,57 %), 1910-ben is csupán 266863 fő (15,2 %) mondta magát magyarul tudónak. E számok egy valóban letűnt kor realitását mutatják: milliók élhettek mindennapi életüket anélkül, hogy az állam hivatalos nyelvét elsajátították volna (Köpeczi Béla szerk., 1993. 497.). Azt is mondhatjuk, hogy a nyelvi jogok megtartás-orientáltak voltak, miért nem lehet ezt az állapotot fenntartani a XX. században is, miért nem lehet fenntartani napjainkban is?

E sokszínű népesség gyermekei számára a megfelelő oktatási rendszer kialakítását, működtetését kívánta volna meg, de láttuk, hogy az Entwurf ezt a kérdést nem tudta megoldani. Vagy nem is akarta, nem ez volt a célja? — kérdezhetnénk kíváncsian.

Glatz Ferenc véleményét idézzük: A Kárpát-medencére ismét kiterjedő Magyarország az Ausztriával közös állami keretekkel még szorosabban része lett a közép-európai gazdasági, kulturális és munkaerőpiacnak, a politikai konszolidáció tökéletessé vonzott nyugatról a térségbe. Magyarok és nem magyarok ellentéte a polgári államszervezési elvből és a modern munkarendből következik. A XIX. század Európája a polgári államok kifejlődésének kora, megkívánja az adott terület egynyelvűségét. Az új szervező erő, a tömeges írásbeliség az igazgatásban és a területet átfogó intézményekben (állam) a közös egynyelvűséget sürgeti. A magyar nemesség is tisztában volt azzal, hogy az államterületen akkor lehet a magyar vezető nemzet, ha az állami nyelvvé teszi a magyart.

Míg az államszervezés érdeke az egynyelvűséget, addig a korszerű termelés érdekei az anyanyelvűség ápolását is kívánták. A szükséges szakértelem anyanyelven sajátítható el tökéletesen. A közösségi érintkezés mind bonyolultabb a mindennapokban, mind magasabb szintű kifejezés- és beszédkultúrát kíván. Ehhez is az anyanyelvűség kívántatik. A két érdek ütköző területe — s természetesen — az iskoláztatás nyelve: mennyiben sajátítsák el a nem magyar etnikumú gyermekek az „államnyelvet”, a magyart. Az állam magyar érdekeit szem előtt tartó nacionalizmusnak két szárnya alakult ki: az egyik a magyarosítást követeli (hivatkozva a francia, a német és orosz történelemre), a másik csak az állam közös (magyar) nyelvének ismeretét kívánja hivatalban, bíróságon, vasúton, de számos területen engedi (vagy gyámolítja is) a

soknyelvűséget. (Vajon a nagyhangú, mellveregető magyarosító beszédek mögött mennyi volt az igazi magyarosítás...) (Glatz Ferenc szerk., 1989. 167.)

Októberi Diploma — Februári Pátens

A konzervatív arisztokrácia kezdeményezésére Ferencz József 1860. október 20-án „állandó és visszavonhatatlan alaptörvényül” kibocsátotta az ún. *Októberi Diplomát*, amely uralkodói kegyként „helyreállította” az egyes történeti országok különálló kormányzását. Visszaállították a magyar és az erdélyi kancelláriát, a kancellária ideiglenes vezetőjéül Kemény Ferenc bárót, az utolsó erdélyi országgyűlés mérsékelt konzervatív elnökét bízták meg, a helyi kormányszerv, a most Kolozsvárt újra visszaállított Gubernium elnökévé Mikó Imre grófot állították. A rendelkezést az osztrák polgárság mellett a magyar liberálisok sem fogadták lelkesedéssel. A magyarok ragaszkodtak az 1848-ban megteremtett felelős magyar parlamentáris-miniszteriális rendszerhez. Erdélyben az is ellenszenves volt, hogy a diploma az 1848. évi uniót semmisnek tekintette. A szász és a román polgárság Erdély autonómiáját látta a diplomában, s 1861. február 11-re Gyulafehérvárra összehívták az első nemzetiségközi tanácskozást, amelynek feladata az elkövetkező erdélyi országgyűlés előkészítése volt. A meghívottak kiválogatásában a rendi szemlélet érvényesült: 8 magyar, 8 „székely”, 8 (magyar) városi, 8 szász és 8 román notabilitást kértek fel részvételre. A konferencián mindenki mondta a magáét, a felek egy jöttányit sem közeledtek egymáshoz.

Az osztrák-német nagypolgárság időközben szembefordult az Októberi Diplomával, s az 1861. február 26-án kibocsátott ún. *Februári Pátens*, az Októberi Diploma centralista átértelmezésével „*alkotmányt*” adott az egész birodalomnak, hivatalos lett az újfajta összbirodalmi centralizáció. A Reichrat 343 fős képviselőházába Magyarország 85, Erdély 26 képviselőt küldhetett. Az 1861 áprilisában összeülő magyar országgyűlés az 1848. évi törvények életbeléptetésének követelésével állást foglalt a belügyekben teljesen önálló polgári magyar állam megteremtése-visszaállítása mellett. *Deák Ferenc* (1803–1876) a magyar liberális politika alapelveit összegező híres feliratába bevette *a nemzetiségi kérdés sürgős megoldásának a feladatát*. „Érzem én is mindazt, mint minden magyar érez azok ellen, kik annyi életet s életörömet, annyi boldogságot feldúltak e hazában. De érzem lelkemben azon erőt is, hogy jobban tudom szeretni e hazát, mint gyűlölni ellenségeinket, s inkább elfojtom szívemben a keserűséget... A múlt idők szomorú eseményei káros félreértéseket idéztek elő közöttünk és nem magyar nemzetiségű polgártársaink között. Ezen polgártársainknak nemzetiségök érdekében követeléseik vannak, miket ignorálnunk nem lehet, de nem is akarunk. El vagyunk határozva mindent elkövetni, hogy e félreértések elháríttassanak” (Glatz Ferenc szerk., 1989. 163.).

Eötvös József (1813–1871) pedig külön nemzetiségi törvényt előkészítő parlamenti bizottságot nevezett ki, amelyben 12 nem magyar képviselő is helyet kapott, s ez a bi-

zottság be is mutatta javaslatát: „Magyarország minden ajkú polgárai politikai tekintetben csakis *egy nemzetet*, a magyar állam történelmi fogalmának megfelelő *egységes és oszthatatlan magyar nemzetet* képezik” — mondotta a javaslat, de azt is leszögezte, hogy a magyarok, szlovákok, románok, szerbek, németek, ruszinok „*egyenjogú nemzetiségeknek* tekinthetők”, amelyek külön nemzetiségi igényeiket az egyéni és az egyesülési szabadság alapján korlátozás nélkül érvényesíthetik. A *községekben* és a *megyékben* biztosította a *szabad nyelvhasználatot*. Törvény azonban nem született, mert az országgyűlést Ferencz József feloszlatta.

1862 májusában Klapka és Kossuth megfogalmazta *Dunai Szövetség* (a Kárpátok és a Duna, a Fekete- és az Adriai-tenger között „régii történelmi államok” föderációjának) terve nem váltott ki visszhangot, az erdélyiek sem ragaszkodtak hozzá. Erdélyben tovább folyt a vita, az 1861 szeptemberében összehívott országgyűlésen Kemény Ferenc kancellár lemondott, Mikó Imre is, s az új kancellár, Nádasdy Ferenc (Ferenc József szerint is a leggyűlöltebb magyar) új megyebizottságokat nevezett ki, majd a különböző politikai harcok, viták után *kormányjavaslat hivatalos nyelvvé tette a magyart, a román és németet*, de a felsőbb hatóságok és a törvények, valamint a központi kormánysszervekkel való levelezés nyelvét rendeleti úton akarta szabályozni. Ezzel az államnyelv meghatározását kivette a képviselők hatásköréből. A törvényt csak 1865 elején szentesítette az uralkodó, a kormány azonban már 1863 legvégén leküldte végrehajtásra a kolozsvári Guberniumhoz (Köpeczi Béla szerk., 1993. 485.).

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

Buksa Éva-Mária

A székely lélek apostola
avagy
Küzdelem a jóért és igazságért

(Dramatizált élettörténet — Részlet)

Szereplők

Orbán Balázs

Knechtel Eugénia — Édesanyja

Ugron Lázár — Udvarhelyszék királybírája

Ugron Gábor — Ugron Lázár fia, jogtudós

Ugron Lázárné sz. Simén Zsófia — Ugron Lázár felesége

Benedek Elek — író, lapszerkesztő

Pálfi Lajos — székelykeresztúri unitárius lelkész

Sára asszony — a lelkész felesége

Klárika — a lelkész leánya

Marci — Orbán Balázs inasa

Rózsa — szobalány az Orbán családnál

Julis — szobalány az Ugron családnál

Jaqueline — francia táncosnő

Történik Székelyudvarhelyen, Székelykeresztúron,
Párizsban és Budapesten 1872–1888 között.

2. kép

1875 májusa — Székelykeresztúr

Gombos Sámuel unitárius lelkész ebédlője. A szín lehet azonos az előbbivel, csak a falon más képek vannak.

Sára asszony (Épp cseréli az asztalterítőt. Majd kimegy, behoz egy tál kalácsot, az asztalra helyezi.)

Klárika (könnyedén, vidáman) Isten áldja, anyám!

Sára asszony Isten áldjon, jányom!
 Kláríka Mi ez a nagy sürgés-forgás?
 Sára asszony Mi az, mi az? Hát itt van a báró úr!
 Kláríka Orbán Balázs?!
 Sára asszony Hát ki más?!
 Kláríka De én nem látom. Hol vagyon?
 Sára asszony Elment apáddal bé a kollégyomba.
 Kláríka A kollégyomba?
 Sára asszony Oda, valamiféle alapítvány dolgába.
 Kláríka Miféle alapítvány? És az mire jó?
 Sára asszony Alapítvány a szegény sorsú diákok megsegelésére.
 Kláríka Akkor az afféle lenne, mint Brassai Sámuel püspök hagyatéka, ki könnyíteni akará az utat a tanuló ifjúságnak a tudományok megszervezésére és segíyezni az oskola elaggott tanárait.
 Sára asszony Meglehet...
 Kláríka Úgy hiszem, ettől a jóságos, nemeslelkű bárótól ez nem meglepő.
 Sára asszony No, vegyed, jányom, azt a virágos kannát, tégy bele vizet és valami szép virágot a kertből.
 Kláríka *(veszi a virágvázáat, indul kéjfele)* Máris! *(El.)*
 Sára asszony *(kimegy, majd kis idő múlva tárcán hoz két poharat és korondi kancsóban bort)*
 Kláríka *(hozza a virágvázáat, és az asztalra teszi)*
 Sára asszony Indulj, Klára, hozd egy kicsit rendbe magad, amire érkezik a báró úr!
 Kláríka Igenis, anyám! *(El.)*
 Sára asszony *(megigazítja az asztalterítőt, majd a virágokat)*
Kinnről beszélgetés hallszik.
 Orbán Balázs Milyen szépek ezek a virágok!
 Lelkész A feleségem munkája. Parancsoljon, báró úr! *(Ajtót nyit)*
 Orbán Balázs *(belép)* Isten áldja! Nahát, terített asztallal vár bennünket Sára asszony!
 Sára asszony Csak egy kis kalács és a szokásos enyedi bor, amit a kegyelmes báró úr mindig kedvele.
 Orbán Balázs *(huncut tekintetet vet a lelkészre)* Akkor még marad bor, tiszteletes úr, úrvacsorára is?
 Lelkész Marad... marad, kegyelmes uram! Kérem, foglaljon helyet!
 Orbán Balázs *(odalép a virágvázához és megszagolja a virágokat)* Szívderítőek ezek a virágok!
 Sára asszony Kláríka szedte!
 Orbán Balázs Hol van a kis Kláríka?

Sára asszony	Rögvest érkezik.
Lelkés	(<i>helyet mutat Orbán Balázsnak</i>)
Orbán Balázs	Köszönöm! (<i>Leül</i>)
Klárka	(<i>mosolyogva belép, és mélyen meghajol</i>) Isten áldja, Isten hozta, báró úr!
Orbán Balázs	(<i>széles mosollyal</i>) Isten áldjon, leányom! Hadd lássalak!... be megnőttél! És még szebb lettél! Félek (<i>a szülőkre néz</i>), hamarosan bekötik a fejét ennek a lánynak!
Sára asszony	Túl korai lenne!
Orbán Balázs	Hány esztendő vagy, Klárka?
Klárka	Tizennyolcadikban vagyok!
Sára asszony	Oh, nem! Éppen Szent György havának 27. napján tölté a 17. életévét.
Klárka	(<i>dacosan</i>) Jó, de már tíz napja a 18. életévembe léptem.
Orbán Balázs	Igen örvendek látásodnak, mer' a neved mián mindig szeretett nagyanyámra, Dessewffy Klára grófnőre gondolok, akivel gyerekkoromban gyakorta lovagoltam a lengyelfalvi réteken, pacsirtadalos berkekben. (<i>Csend</i>)
Lelkés	Megbocsátjátok-e, ha nekünk beszédünk lenne a báró úrral?
Sára asszony	Természetesen! Bátran fogyasszanak a kalácsból! Mi Klárikával igyekezünk a déli harangszóra elkészíteni az ebédet...
Lelkés	Az jó lesz! (<i>Sára asszony Klárikával távozik.</i>)
Orbán Balázs	Jólesik lelkemnek hallani, hogy az elmúlt években megalakult az Állami Tanítóképző itt, Keresztúron.
Lelkés	És a Zeyk Domokos nevét vette fel.
Orbán Balázs	A Székelyföldnek igen nagy szüksége van afféle „lámpásokra”, amint Gárdonyi Géza barátom mondá, hogy kimívelje a sötét elméket.
Lelkés	Nos, kegyelmes uram, akkor, ha szabad kérnem, beszéljen a marosvásárhelyi Székely Vértanúk emlékművének leleplezéséről! Mer' mi úgy tudjuk, hogy uraságod mondá az emlékbeszédet...
Orbán Balázs	Mit kíván tudni, tiszteletes úr?
Lelkés	Engem minden érdekel, kiváltképpen kegyelmességed díszbeszéde. De elébb javasolnám: kóstoljuk meg ezt a hegyaljai nedűt! (<i>Tölt a poharakba.</i>)
Orbán Balázs	Emelem poharam a mindenkori székelykeresztúri kollégium és diákjainak felvirágoztatására!
Lelkés	Isten hallgassa meg! (<i>Koccintanak, isznak.</i>)
Orbán Balázs	Röviden csak annyit mondanék: most éppen hat hete, március idusán ¹ Marosvásárhelyt igen felemelő ünnepség vala, ámbár a

¹ március idusa — március közepe, 15-e

- helyi osztrákhű hatalom akadályozni próbálá. Beszédemben azt hangoztatám, hogy az önálló gondolkodás a szabadság alapja, de ugyanakkor kötelesség is... Ha merünk önmagunk lenni, és nem úszni az árral, ez a szabadságunk jele. Semmilyen áldozat nem elég nagy a szabadságért vívott harc során... A bilincs csak a kezét béklyózhata, de a lelket soha! (*Csend*) Kegyelmed erről miként vélekedik?
- Lelkész Megítélésem szerint a szabadságot pótolni nem lehet semmivel... béklyózik a kényszerűség.
- Orbán Balázs Arról is szóltam, hogy az oly nehezen, oly sok véres áldozat révén megszerzett „szabadság” valójában csak álcázott száműzés... vagyis rabság.
- Lelkész De az utóbbi időben mintha a hajnal jelei mutatkoznának a sötét égbolton... Kegyelmességed osztja véleményemet arról, hogy már a remény fuvallatai fújnak... ez a marosvásárhelyi emlékoszlop-állítás is egy efféle jel...
- Orbán Balázs A lehetőséget meg kell ragadni, élni kell vele! Végre méltó márványtábla és írás őrizi e három bátor székely hazafinak, bágyi Török Jánosnak, orbateleki Horváth Károlynak és udvarhelyi Gálfi Mihálynak emlékét.
- Lelkész Reményeim szerint: ameddig székely él ezen a földön! (*Csend*) Erre igyunk! (*Tölt a poharakba. Koccintanak. Isznak.*) Itt Keresztúrt gyászolt az ősi schola... gyászolt az egész település... (*Csend*) Gálfi Mihály itt a mi tanodánkban tanult éveken keresztül. Udvarhelyt ügyvédi irodája vala. Sokan emlékeznek reá.
- Orbán Balázs Bizonyára. (*Szünet*) Magasztos, méltóságteljes ünnepség volt. A sokezes tömeg megcsodálhatta a szürke gránit obeliszket, talpazatán egy átnyilazott fekvő oroszlánival.
- Lelkész Úgy hiszem, a meggyilkolt szabadságunk szimbóluma...
- Orbán Balázs Ők hárman a magyar szabadság örökké lobogó fáklyái maradnak! (*Csend*)
- Lelkész Fogyasszon a kalácsból is!
- Orbán Balázs Köszönöm! (*Vesz egy szelet kalácsot, megeszi, majd feláll. A kicsi asztalon levő Kriza „Vadrózsák” népköltészeti gyűjtését nézi.*) Kriza János püspök is itt Keresztúron tanult, ugyebár?
- Lelkész (*feláll, odamegy*) Így vagyon: négy esztendeig tanult itt. (*Csend*) A báró úr könyvét, *A Székelyföld leírását* igen nagy érdeklődéssel forgatom jómagam, de asszonyom és leányom is. Azt a lelkesi irodámban tartom.
- Orbán Balázs (*lassú léptekkel sétál*) Szeretnék a tiszteletes úrtól valamit kérdezni, és őszinte, egyenes választ várok!
- Lelkész Parancsoljon, báró úr! (*Fejet hajt.*)

- Orbán Balázs Amint azt tudja kegyelmed, én az unitárius egyházhoz nem csak vallási, hanem politikai indíttatásból csatlakoztam, ezért Székelykeresztúr országgyűlési képviselőjévé választottak. De tudom, hogy mostanában a kormánypárti jelöltet többen támogatják a keresztúriak... Kérdésem: tudna-e a tiszteletes úr segítségemre lenni, hogy újra itt, szülőföldemen és ne Magyarhon földrajzilag és lelkileg is távoli vidékének legyek képviselője? (*Csend.*) Ez lenne szívem nagy óhajtása.
- Lelkész Miként az én elődöm, n. t. Pálfi Lajos is segített, én is kötelességemnek tartom, hogy híveimet jobb bélátásra bírjam. Biztosíthatom a báró urat, hogy én a magam részéről mindent elkövetek, de ehhez még Isten segítsége is szükségeltetik.
- Orbán Balázs Bár nem ildomos, de megemlítem, hogy Pesten beszéltem Berde Mózes tanácsos úrral, egykori keresztúri diákkal, aki rokonszenvvvel viseltetik ügyem iránt.
- Lelkész Ez természetes, báró úr!
- Orbán Balázs Ezt a kollégyomban folytatott mai megbeszélést az alapítvány ügyében béterjesztem jóváhagyás végett. Reményeim szerint néhány hónap elteltével a jóváhagyást megkapjuk, melynek értelmében a kiválasztott deák a deákság titkos szavazása révén részeseltetik a pénzadományban. Ez igen lényeges! A demokrácia elve kell érvényre jusson! Majd testamentumot írok... Végrendeletembe foglalom majdan: „földi javaimat a hazai közművelés és fajmentés oltárára szentelem”.
- Lelkész ...a hazai fajmentés és KÖZMŰVELŐDÉS OLTÁRÁRA ez nagy jótétemény lesz! (*Csend.*) Ebédig még van egy kevés idő... Nem lenne kedve egyet sétálni a rózsakertemben?... El-dicsekedhetnék a frissen oltott nemes rózsafajtáimmal.
- Orbán Balázs (*feláll*) No, akkor mozduljunk meg! Úgy vélem, az alkotási vágy szüntelenül sarkallja a tiszteletes urat is.
- Lelkész (*feláll*) Én nemzetemnek nagy hasznára nem tehetek, miként a báró úr... Ezért képességem szerint megcsinállok valamit a természet törvényeinek engedelmeskedve, de az Isten az alkotója.
- Orbán Balázs Meglehet... (*Távoznak.*)

Függöny

(...)

6. kép

1882 májusa — Szejkefürdő

A szín azonos az elsővel. A falon gobelinek, festmények.

Orbán Balázs	(házikabátban ül az asztalnál, és ír)
Rózsa	(halkan kopog)
Orbán Balázs	Tessék!
Rózsa	(félénken belép, meghajol) Bocsánat, báró úr, a zavarásért!
Orbán Balázs	Mondjad, Rózsa!
Rózsa	A kegyelmes báróné kérdezteti, hogy bájölhet-é egy kis beszélgetésre.
Orbán Balázs	Mondja meg neki, Rózsika, hogy nagyon várom.
Rózsa	Igenis, báró úr! Milyen szépen méltóztatott mondani...
Orbán Balázs	(csodálkozva) Mit mondtam?
Rózsa	Há, a nevemet... mer engem csak a báró úr szok Rózsikának szólítani, senki más.
Orbán Balázs	Maga kedves lány, megérdemli a kényeztetést. (Feláll) Na, jól van! Mondja, az anyám mióta betegeskedik?
Rózsa	Biza, van annak már négy-öt hónapja...
Orbán Balázs	Miféle kórságban szenved?
Rózsa	Ez a helybéli doktor azt monda, hogy máj- és epebántalmak vannak, attól vannak szegénynek azok a nagy fájásai.
Orbán Balázs	Na, és mit mondott, mi a teendő?
Rózsa	Leginkább az ételre kell ügyelni, aztán adott még valami porfélélt, és teákat javallott.
Orbán Balázs	(szomorúan bólogat) Én úgy látom, ezek nem sokat használtak.
Rózsa	(féjt ingatva) Nem!... Már alig eszik...
Orbán Balázs	Nem eszik?!
Rózsa	A szakácsné néki külön főz, de legtöbbször csak megkóstolja, de nem eszi meg. Csak almakompótot, meggykompótot és teát iszik. Tele tányért viszek el (szomorúan bólogat) sajnos.
Orbán Balázs	Hát az nem biztosítja az energiát.
Rózsa	Bocsánat báró úr, (meghajol) mit tesz az az ergia?
Orbán Balázs	(mosolyogva) Energia, Rózsika!... erőt jelent. (Kis szünet) Viselje jól gondját, kérem! Most pedig menjen, mondja meg, hogy várom!
Rózsa	Igenis! (Meghajol, távozik)
Orbán Balázs	(az ablakhoz megy, kitekint)
Báróné	(lassan lép be) Édes fiam, megzavarlak az írásban!
Orbán Balázs	(eléje siet, megfogja kezét) Engem anyám soha nem zavar, ellenkezőleg, öröm számomra az együttlét. (Segít leülni a fotelbe)

- Báróné Oly sokat tartózkodol fenn Pest-Budán!
 Orbán Balázs A közügyek, jó anyám, a közügyek.
 Báróné *(vidámságot színelve, mutatóját felemelve)* Te másképp szoktad mondani.
 Orbán Balázs *(kedvesen)* Nos, hogyan?!
 Báróné ... a szabadságnak és fajtádnak szerelme kötelez.
 Orbán Balázs Igen! Úgy is lehet mondani.
 Báróné Már két napja itthon vagy, de alig látlak. Csak mind írsz, írogatsz...
- Rózsa: *(tálcán kancsót és két csészét hoz, az asztalra helyezi.)* Parancsoljon báróné, a gyógyító füvekből főtt tea. Tölthetek?
 Báróné *(fejével igent int, Rózsa teát önt a csészékbe)* Jól van, Rózsa! Elmehetsz!
- Rózsa Igenis! *(Meghajol, távozik.)*
 Báróné Most éppen min dolgozol?
 Orbán Balázs A marosvásárhelyi Erdélyi Figyelőnek kell cikket írjak, és a parlamenti beszédeimet gyűjtögetem egy csokorba, javítgatom...
- Báróné Minek?
 Orbán Balázs Szándékomban áll kinyomtatni azokat.
 Báróné *(csodálkozva)* Kinyomtatni?... Mire jó?
 Orbán Balázs Tán valaki hasznát veheti, okul azokból. *(Szünet)* Megítélésem szerint sok használható elgondolás, ötlet... mind-mind megannyi fényjel az új utakra...
- Báróné És ez is hat kötetes leend, mint az előző két munkád?
 Orbán Balázs Lehetséges.
 Báróné Édes fiam, én úgy hiszem: az olimpuszi múzsák kedveltje vagy! *(Szünet)* Különösképpen Kálliópé² és Kleo³ kedvel és segél téged. Büszke vagyok reád, Balázs!
- Orbán Balázs *(feláll, odamegy, kezét csókol)* Anyám! Vajon valóban méltó vagyok rá?!
 Báróné Drága gyermekem, a te írásaid a szeretet alkotásai, a székely néped iránti aggodás kicsengései. Az alkotó lélek csodái, amiben mindenkinek kedve telik.
- Orbán Balázs *(meghatódva szól)* Jó anyám, még soha, senki nem mondott munkámról ilyen szép szavakat!
 Báróné Bár sokszor megérdemelted volna! *(Csend)* *(Iszítja a teából)* Te nem teázol?
- Orbán Balázs Köszönöm, nem! Mondja, anyám, Bódog bátyám mikor látogatta meg?
 Báróné Éppen a múlt héten volt nálam.
 Orbán Balázs Jól vannak?

² Kalliópé (görög múzsza) — a filozófia és a tudomány múzsája

³ Kleo — a történetírás múzsája

- Báróné Jól...
- Orbán Balázs Rég nem láttam. Kívánnám látni.
- Báróné Annak bizonyára Felix is örvendene.
- Orbán Balázs És anyám? Hogyan érzi magát?
- Báróné Én, sajnos, nem dicsekedhetem.
- Orbán Balázs Hívatott orvost? (*Lassan, hátratett kezekkel járkal a szobában.*)
- Báróné Hívatam... és tanácsa szerint élek.
- Orbán Balázs Két nap múlva Marosvásárhelyre kell mennem a Kemény Zsigmond Társaság ülésére, szeretném javasolni, hogy menjünk el ott egy neves orvoshoz. Van ott nekem egy jó barátom, az biztos tud segíteni.
- Báróné Az se tud segíteni... De te már segítettél, fiam, hogy Pestről elhoztad nekem azt a nagy kanna olívaolajat. Tudod, a szakácsné nekem nem főzhet zsírral. (*Kortyol a teából*)
- Orbán Balázs Értem, anyám, de ez még nem elég a felgyógyulásához.
- Báróné (*legyint*) Miféle gyógyuláshoz? Úgy érzem, nappal a Nap nem süt... csillagtalanok az éjjeleim... (*szomorúan.*) Közeledik a vég...
- Orbán Balázs (*hirtelen megmozdul*) Milyen vég?
- Báróné Te is jól tudod, hogy az ember élete kezdet és vég között folyik le, így az egyik univerzumból átmegyünk a másik univerzumba... (*csend*) Ott (*az ég felé mutatva*) fent lehet, jobb lesz... ott apád már több mint tíz éve vár reám.
- Orbán Balázs (*odamegy, megfogja kezét*) De anyám, kegyelmeséged csak hetvenegy esztendő, még nem mehet el. Nem hagyhat engem ily egyedül!
- Báróné (*kihúzza a kezét fia tenyeréből*) Bevallom neked Balázs: egész életemben nagy fájdalmat hordoztam a lelkemben.
- Orbán Balázs (*kővé meredten vár*)
- Báróné Tudod, miért gyötört sajnó fájdalom?
- Orbán Balázs (*meglepetten, tanácstalannul ingatja fejét*)
- Báróné Miattad!... A te magányod miatt!... Társtalan, szomorú ember vagy...
- Orbán Balázs Anyám, nyugodjon meg: társtalan igen, de szomorú nem vagyok! Nincsen komoly okom a szomorúságra. Én vidám ember vagyok és reménykedő... a közéletben már érzem az új idők fuvallatát...
- Báróné Jól van, gyermekem! (*Kortyol a teából*) Beszéljünk vidámabb dolgokról!
- Orbán Balázs Beszéljünk, hát, egy örömről: kegyeskedjen megtekinteni (a *sarokban álló utazótáskából elővesz két könyvet*) ezeket a könyveket!
- Báróné Miféle könyveket! (*Nehezen tud felállni, Balázs segíti*)
- Orbán Balázs Pesten indulásomkor hoztam ki a nyomdából. (*mutatja*) Magyar Népköltészeti Gyűjtemény, 1882, Pest.
- Báróné De ezt nem te írtad?

- Orbán Balázs Négyen írtuk: hárman Udvarhelyszékből: Benedek Elek, Sebesi Jób és jómagam, meg a Nagyajtáról származó, volt székelykeresztúri deák, Kriza János unitárius püspök.
- Báróné Na, és ez fontos? Akarom kérdezni, hasznos munka?!
- Orbán Balázs Drága anyám, ez az első magyar nyelvű munka ősi népi kultúránk, népi költészetünk alkotásaiból.
- Báróné Ezek szerint hasznos leend.
- Orbán Balázs Az! Bizonyára az! (*Csend*)
- Báróné Édes fiam, mondtam a szakácsnénak, hogy ma lemegyek a konyhába, hogy elkészítsem a te kedvenc olasz ételeidet.
- Orbán Balázs (*meglepetten*) Anyám akarja elkészíteni?!
- Báróné Na, nem éppen! Csak irányítom.
- Orbán Balázs Melyik ételt?
- Báróné A csirkehúsos fusillit, fusilli con pollot⁴... emlékezel?!
- Orbán Balázs Emlékezem. Nagyon szeretem. Én is szeretnék meglepetést csinálni.
- Báróné Mindig szerettem a meglepetéseket! Apád ebben nagy mester vala.
- Orbán Balázs Megbeszéltem a gondnokkal, hogy kikocsikázunk Máréfalvára.
- Báróné (*meglepetten*) Máréfalvára?! Azt mondtad: Ugronéknál teszed tiszteleted.
- Orbán Balázs Előbb Máréfalvára megyek... Rendelni akarok ide a Kossuth-lak bémentárához egy eredeti, máréfalvi székely kaput. Mit szólna hozzá, anyám?
- Báróné Szerintem jó lesz. Bizonyára szép lesz! (*Szűnet*) Én is rendeltem virágokat a fürdőház elé és a parkba, a Kossuth-szobor elé. Délután elplántáljuk. Jó lesz, ugye?
- Orbán Balázs Nagyon jó lesz!
- Báróné Tudod, a jövő vasárnap ünnep: pünkösöd vasárnapja... és legyen szép itt a környezetünk... nemsokára jönnek a *fürdőző* vendégek is.
- Orbán Balázs Miért fontos az az ünnep?
- Báróné Drága fiam, azért van az ünnep, hogy átéljük a csodát... a krisztusi csodát... mert az a hívő embernek erőt ad... (*Csend*) Most lepihennék, Balázs...
- Orbán Balázs Szólok Rózsának. (*megrázza a csengőt*)
- Rózsa Parancsoljanak!
- Báróné Jöjjön, Róza (*olaszosan ejti*) menjünk a szobámba! (*Feláll, belekarol*) Este még gyere be hozzám beszélgetni. (*El*)
- Orbán Balázs Bemegyek feltétlenül, édes jóanyám! És a vásárhelyi utazást is megbeszéljük!...

Függöny

⁴ fusilli con polo (olasz) — csirkehúsos olasz étel

7. kép

1888. — Budapest

Orbán Balázs pesti bérelt lakásának falán Kossuth, Petőfi és Victor Hugo fényképe. A szoba közepén asztal három székkal. Az asztalon két füzet és egy korondi kulacs, egy tálcán poharak. A színfal mögül zene szól: Liszt — Les préludes. A szin üres. Kis idő múlva érkezik Orbán Balázs és Ugron Gábor.

Orbán Balázs (derűsen lép be) Tulajdonképpen a vendéget illetné az elsőbbség.
 Ugron Gábor (kedvesen) De urambátyám a rangidős!
 Orbán Balázs Vigye el a kánya ezt a rangot!
 Ugron Gábor Én most a kultúra terén elért rangjára céloztam.
 Orbán Balázs Na, foglalj helyet, Gábor öcsém!
 Ugron Gábor Köszönöm! (Leül. Az asztalon levő füzeteket nézi) Megengedi, hogy belenézzek? Ezek a készülő parlamenti felszólalások, ugye?
 Orbán Balázs Azok!
 Ugron Gábor (olvassa) Igen, érdekes, figyelemre méltó! (Olvassa) Na, ezt nem értem! Kérem, magyarázza meg: hogyan értsem ezt? (Olvassa) ...a magyarországi nép 100-150 év alatt az idegen uralom jármával nyakában kiirtja önmagát, és tudományokkal foglalkozók el fogják adni örökségüket?
 Orbán Balázs Nem érted? Jer közelebb!
 Ugron Gábor (feláll, odaviszi a füzetet)
 Orbán Balázs (a füzetre mutat) Itt olvasd az érvelést!
 Ugron Gábor (hangosan, a nézőtér felé fordulva olvassa) Manapság, megítélésem szerint, égető fontosságú az osztrák hivatalnokok, a teljes osztrák államapparátus, a katonaság eltávolítása magyar földről és a kötelező német szó, a német beszéd megszüntetése. Mi csak a personaluniot⁵ tudjuk elfogadni, amint hajdan Nagy Lajos királyunk idején Magyarország és Lengyelország között vala. Nem akarunk továbbra is korona-tartományi státust! Az idegenek hatalmának következtében minden jó szándék, minden igyekezet, ami a magyarság nemzeti önismeretét és önbecsülésének erősítését szolgálja, csak pusztába kiáltott szó! Megelégtünk ezeket az állapotokat! Ezek megemésztene bennünket. (Megáll) Ilyen sötéten látja bátyám a dolgok állását?
 Orbán Balázs Úgy vélem, nem feledhetjük el a véres megtorlások korát, amely maga alá temette a sok drága hazafit és a magasztos ideákat, amelyeket tápláltunk.

⁵ personalunio — két vagy több állam olyan független szövetsége, amelyet a közös uralkodó személye kapcsol össze

- Ugron Gábor Nem gondolja, hogy azok az elvek ma már anakronisztikusak⁶?! És az ifjúság felé kellene fordítani figyelő szemünket?
- Orbán Balázs *(szembe fordul Ugron Gáborral)* Pontosan ezt gondolom: az ébredő fiatalokat kellene ellátni magyarságismeretet gyarapító írásokkal. De a politikai felfogást... kiállást a társadalmi cselekvés lehetőségeihez idomítani nem lehetséges! és nem is szükséges! Sokan az országgyűlési felszólalásomat nemzetieskedő gánccsokodásnak mondják... De én továbbra is a Nemzeti Párt baloldali frakciójának zászlósa leszek, és bátran, sőt büszkén vállalom a zászlólengetést. *(Csend.)*
- Orbán Balázs *(leül)* Foglalj helyet, Gábor!
- Ugron Gábor *(leül)*
- Orbán Balázs A földi élet hármas dimenziójában élve, nekünk, ma élő székeknek nem lehet közömbös a Tegnap, azaz Múltunk történései, melyeknek továbbéltetésével székelj jövőnket építjük a sok szenvedéstől és igazságtalanságtól meggyötört Erdély földjén.
- Ugron Gábor Minden elmúlás magában hordozza az új csírát — nem így vélekedik?
- Orbán Balázs *(ingerülten)* De minémű csírák azok?! Ne feledd: a csírából konkoly is nőhet!
- Ugron Gábor Nem gondolja, hogy az oktalan csüggedés már túlzás?!
- Orbán Balázs Jogtudós barátom, látom, elveink nem egyeznek.
- Ugron Gábor Pontosabban nem mindenben egyeznek!
- Orbán Balázs Egyre jobban vacog a lelkem a közömbösség jéghegyét látva...
- Ugron Gábor *(kissé sértődötten)* De ki közömbös?! Talán én?!
- Orbán Balázs E jéghegyet elhagyva sebesülő léptekkel kellene haladni a tettekre váltott gondolatok irányába, mert ütött az ébredés órája! *(Csend)* Mondd: székelként a közös ügyek operatív irányítását ellenőrző delegáció munkájában hogyan tudsz részt venni?
- Ugron Gábor Miért kérdezi?
- Orbán Balázs Mert kíváncsi vagyok.
- Ugron Gábor *(lassan feláll, jobb kezével gesztikulál)* Mi őrhelynek tekintjük képviselőnket a delegációban... posztunk, ahol a nemzet érdekeit képviseljük.
- Orbán Balázs De ti azon munkáltok, hogy a Függetlenségi Pártot kormányképesse tegyék...
- Ugron Gábor Ez igaz. Mi a realitásokhoz próbálunk igazodni, és nem vagyunk hívei a romantikus nemzeti szópuffogatások politikájának.

⁶ anakronisztikus (gör.) — időszerűtlen, idejétmúlt, ósdi, elavult, korszerűtlen stb.

- Orbán Balázs *(Idegesen feláll. Lassan lépkedve beszél.)* Járj nyitott szemmel! Nem veszed észre, hogy a realitásokhoz való alkalmazkodásod az osztrák kormánynak kevés, a székelység számára pedig túl sok?!
- Ugron Gábor Miért... eddig nem tettem semmit székely népemért?!... Több ezer hold földemet veszítettem el, mert üzemet létesítettem, utakat építettem a Székelyföldön... Az én vezérelvem: „a székely néppel, a székely népért”!
- Orbán Balázs Az egész ország ismeri a rabonbán áldozatkészségét... *(Szünet)*
- Ugron Gábor Megítélésem szerint a túlzott, hencegő hazafias érzület vak indulatot szül, mely pusztító szeleket generál. Énszerintem: jó lenne a túlzások labirintusából végre kijőni!
- Orbán Balázs Az ifjonti vér csak meddő küzdelemre sarkall téged?!... A kormány szerint túlzások szerintem jogos követelések! Én pedig szívemre hallgatva, bár dicstelenül, de bátran, sziklaszilárdan harcolok a végső győzelemig.
- Ugron Gábor Az a győzelem mikor és hogyan következik be, bátyám?!
- Orbán Balázs A kitartás rövidesen meghozza a győzelmet... Jogos követeléseinket nem fogom kompromisszumokra váltani soha! Soha! *(Csend)*
- Ugron Gábor Kedves bátyám, nincsen szándékomban befolyásolni elveit.
- Orbán Balázs Azokat nem futó homokra építettem. *(Csend. Mutatónőjét felelve)* Vigyázz, Gábor, a csábításoknak ne hódolj be!
- Ugron Gábor *(kedves hangon)* Hagyjuk a politikát! Nem kellene csendesebb vizekre evezzünk?!
- Szünet.*
- Ugron Gábor Kéne érkezzen Jókai Mór, ugye? *(Leül)*
- Orbán Balázs Kéne! Ő akará ezt a találkozót... Amint mondá: a három kiváló székellyel együtt akar ünnepelni.
- Ugron Gábor *(mosolyogva)* Hát igen, nagy ünnep ez Orbán Balázs számára! A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai sorába fogadta tudományos munkásságáért. Ez hatalmas elismerés és megtiszteltetés!
- Orbán Balázs Túlságosan is nagy! Meg se érdemelem!
- Ugron Gábor Ilyent ne mondjon! Nincsen olyan erdélyi író ember, aki ezt jobban megérdemelné a haza és a nemzetnek tett szolgálatáért.
- Orbán Balázs Ne felejtse el, öcsém, Berde Mózes! Az osztrák kormány engem száműzésre kárhoztatott, de őt a szebeni kormánybiztost négy évre vasra verette.
- Ugron Gábor Itt *(az asztalról felvesz egy másik füzetcsomót)* ez egy újabb készülő műve?
- Orbán Balázs Most fejeztem be A székelyek származásáról és intézményeiről című munkámat.

- Ugron Gábor *(lelkesen)* Ez nagyszerű!
Kopogás az ajtón.
- Orbán Balázs *(hirtelen feláll)* Ez Jókai leszen! *(Az ajtóhoz siet. Kinyitja. Csodálkozva.)* No, Isten hozott, Benedek Elek öcsém!
- Benedek Elek Érkezésem meglepetés. Nem igaz?
- Orbán Balázs *(kezet fognak)* Idvezellek!
- Ugron Gábor *(feláll, kezét szorítanak.)* Hogy-hogy egyedül jöttél?
- Benedek Elek Jókaitól jövök. Azt üzené, hogy sajnálja, hogy most nem tud idejöni, de hat órákor a Vigadóban találkozunk.
- Orbán Balázs No, ülj le, Elek!
- Benedek Elek Köszönöm! *(Leül)*
- Orbán Balázs Egy kis székely toroköblítővel szolgálhatok a vacsora előtt?
- Benedek Elek Nem utasíthatjuk vissza... *(tréfásan)* Jöjjön hát!
- Orbán Balázs *(tölt a poharakba)*
- Benedek Elek *(poharát felemelve)* Emelem poharam a legnagyobb székely, Orbán Balázs egészségére, akit a Tudományos Akadémia méltán fogadott soraiba! Éljen soká a nemzetünk szolgálatára!
- Orbán Balázs *(szerényen)* Csak addig éljek, míg szolgálni tudok székely népemnek.
- Ugron Gábor Éljen Orbán Balázs, a székelyek apostola!
- Orbán Balázs No, elég a himnuszokból! Igyunk hát! *(Isznak)* Véleményeteket kérve olvasnék valamit jegyzeteimből *(veszi a füzetet és olvassa).* „A nemzedék életképességét és hatalmát ma már nem a nyers erő, hanem a népek műveltségi foka és szellemi fejlettsége szabja meg.”
- Benedek Elek Balázs bátyám, igen helyesen látja a világ menetét!
- Ugron Gábor Énszerintem is helyénvaló megállapítás. *(Szünet)*
- Orbán Balázs *(legyint)* Akkor jó! De beszéljünk másról! Akarom kérdezni, Elek, a kicsi fiad hány esztendő?
- Benedek Elek Az én Marcell fiam nemsokára 3 évet tölt... És, Gábor, a te fiad, úgy tudom már nagyobbacska legényke...
- Ugron Gábor Már hetedik életévében jár a kis lurkó!
- Benedek Elek Hol kereszteltétek?
- Ugron Gábor Marosvásárhelyt kereszteltük, a plébániatemplomban. Persze ő is Gábor.
- Benedek Elek Bizonyára ő is olyan jó hazafi leszen, mint apja.
- Ugron Gábor Az majd elvállik. *(Csend)* *(lassan feláll és a falon levő három képet szemléli)* Ők Balázs bátyám példaképei, úgy hiszem.
- Orbán Balázs *(fejét ingatja)* Nem!
- Ugron Gábor *(csodálkozva)* Nem?!

- Orbán Balázs Nem! Ők az én lelki rokonaim, mert elveikkel, törekvéseikkel teljesen azonosulni tudok.
De most, ha megengeditek, térjünk vissza Jókaira! Tudom, hogy nemrég tért vissza itáliai útjáról.
- Benedek Elek Oda menekült, hogy felesége elvesztése miatti fájdalmát enyhítse.
- Orbán Balázs Nem tudom, mire véljem ezt az irányomba tanúsított nagy szimpátiát.
- Benedek Elek Pedig, ha jól meggondoljuk, mindig is nagyon rokonszenvezett bátyámmal...
- Orbán Balázs Egynéhányszor kinyilvánította — az igaz.
- Benedek Elek A minap is hangoztatta, hogy az erdélyi tárgyú regényeit, elbeszéléseit Orbán Balázstól hallott legendák, elbeszélések inspirálták.
- Ugron Gábor *(Megfordul)* Aztán ráadásul politikai szálak is fűzik Erdélyhez! Ne felejtsük, hogy Magyarhonban nem, de Erdélyben Erzsébetvárosban, majd az ilyefalvi kerületben választották parlamenti képviselőnek.
- Benedek Elek Na, és felesége, Laborfalvi Róza is háromszéki volt. Azért vállalta az erdélyi utakat, hogy jobban megismerje az ott élő népet, amikor még nem volt képviselő.
- Orbán Balázs Ezek valóban a lélek útjai voltak... De most a Szabadelnvű Párt soraiban politizál, és publicisztikájával is azt népszerűsíti.
- Ugron Gábor De hiszen az is baloldali irányvonal, nem kormánypárti.
- Orbán Balázs Igen, de az balközép párt! Erősen különbözik tőlünk... *(mutatónújját rosszállóan felemeli)*, nem az igazi Függetlenségi Párt! *(Szűn)* És, ti is, öcsém, *(Gáborhoz fordul)* a jobboldali frakcióval csak gyengítitek sorainkat.
- Ugron Gábor *(hevesen)* Téved, bátyám, mert mi a nemzet érdekeit képviseljük a Függetlenségi Pártban.
- Orbán Balázs *(félbeszakítja)* De jobboldalon!
- Ugron Gábor Jobb oldalon... a nemzet szolgálatában!
- Orbán Balázs Ismerem elveiteket: visszaszorítani a függetlenségi mozgalom radikálisabb törekvéseit, s így kormányképesé tenni az Ugron-pártot.
- Ugron Gábor Lehet, hogy az idő minket fog igazolni... Elek, itt te vagy a legfiatalabb, neked erről mi a véleményed?
- Benedek Elek Zavaros időket élünk, bizonytalan minden. Köztudott, hogy szülőföldemen ellenzéki mandátumot nem szavaztak nekem, ezért rövid ideig kormánypárti páholyban kényszerültem politizálni, de lelkiismeretem és Orbán Balázs példája *(rámutat)* nem hagytak nyugodni. Felszólalásaim, akárcsak a kegyelmedéi, el-

- lenszenvet, gyűlöletet váltottak ki — és ezt megelégtelve, kiléptem a pártból.
- Orbán Balázs Ezt helyesen tetted, Elek!
- Benedek Elek Csupán szélmalomharc volt.
- Orbán Balázs Erősebb elszánás, határozottabb kiállás szükségeltetik a Függetlenségi Párt részéről! Erre intett Kossuth is, amikor nála voltam Turinban.
- Benedek Elek Kár, hogy nem jött haza a „Ceglédi százak” hívására! Mer’ akkor nagyobb hatású lehetne a kormányzati párt elleni támadás, sőt eredmények is születnének! (*Szünet*) Ottjártakor mivel indokolta a ceglédiek felkérésének elutasítását: hogy városuknak országgyűlési képviselője legyen?!
- Orbán Balázs (*Kissé elgondolkozik*) Mivel indokolá?... Azt mondá, hogy ő soha nem akar osztrák-magyar állampolgár lenni! Büszke arra, hogy magyarnak született, és másod-állampolgárság neki nem kell!
- Ugron Gábor De nekünk itt az adott körülmények között helyt kell állnunk: népünk, nemzetünk, ősi kultúránk védelméért, felvirágoztatásáért nap, mint nap.
- Orbán Balázs Na, erre a helytállásra igyunk hát! (*Tölt a poharakba*)
- Benedek Elek (*felemeli a poharat*) A bátor helytállásra!
- Ugron Gábor Igyunk a biztató jelekre! (*Isznak*) Erőt ad a harchoz, hogy a sötét erdőbe tartó utunkon már a lombok között fényjelek mutatkoznak.
- Orbán Balázs (*határozottan emeli fel kezét*) Miféle fényjelek?! Ezek kompromisszumok eredményei! Dolgozni kell hűséggel a 48-as eszmékhez!
- Ugron Gábor Ez elvi kérdés. A mi nézetünk szerint a rugalmasság munkánk attribútuma⁷.
- Benedek Elek Igazad lehet... azt kellene tisztázni, hol a határ a kompromisszum⁸ és réalpolitika között!
- Orbán Balázs Amíg vannak vérző sebek, mi kompromisszumot nem ismerünk! Itt (*veszi a füzetet az asztalról*) a következő parlamenti beszédemből hadd olvassak fel egy passzust!
- Benedek Elek Halljuk!
- Orbán Balázs (*Olvassa a füzetből*) Nekünk, a baloldali Függetlenségi Pártnak, Magyarország és Erdély önállóságáért bátran kiállóknak az a véleményünk, hogy a politika ingoványában vergődünk: a hivatalos osztrákbarát kormány próbálja belénk fojtani a reményt!... a független Magyarország és Erdély reményét. De mi

⁷ attributum — elválaszthatatlan tulajdonság

⁸ kompromisszum (lat.) — engedmény, megalkuvás

- továbbra is kitartóan és szilárdan fogunk küzdeni az Ausztriától való elszakadásért, a társadalmi, gazdasági, politikai szabadságunkért! És a szellem szabadságáért! Mert a szellem szabadsága teszi lehetővé a gondolat fejlődését — az pedig a jólét záloga... A mi pártunk ezt a küzdelmet folytatja, ha kell, élete árán is, miként dicső elődeink, a Szabadság hőroszai!... Hőroszok, akik méltatlan utódok útját kitaposták! *(Megáll. Leteszi a füzetet.)* Nem folytatom... *(Szünet)* Ne feledjétek el, hogy erdélyinek lenni több munkát és felelősséget jelent! Úgy kell dolgozzatok, hogy legyetek méltó székelyek!
- Ugron Gábor Bizonyos lehet, hogy nekünk is ez mindennapi gondunk és törekvésünk!
- (Szünet)*
- Orbán Balázs Visszatekintve múltó éveimre: egész életem küzdelem volt, a jóért és igazságért, a haza üdvéért, székely népem boldogulásáért, de soha nem kerestem jutalmat.
- Benedek Elek *(féláll)* Én a magam részéről javasolnám: a beszélgetésünket folytassuk a Vigadóban!
- Orbán Balázs Induljunk, mert Jókaí vár reánk!
- Benedek Elek Meg aztán a vacsora is kihűl. *(Nevetnek)*
- Orbán Balázs Sajnos az utóbbi időben nekem bajom van a vacsorával...
- Benedek Elek És miféle baj!?
- Orbán Balázs Úgy tapasztalám, hogy csak a majorságfélét tudom enni.
- Ugron Gábor Itt, Pesten nem értik a „majorságot”.
- Orbán Balázs *(legyint)* Tudom, tudom: szárnyashúst kell kérjek... Nos, indulhatunk?!
- Halkan felhangzik Süvegemen nemzeti szín rózsá című 48-as ének dala.*
- Ugron Gábor *(a színpad előterébe lépve)* Úgy hiszem, véleményünk abban megegyezik: nincsen bevégezett munka, csak örök újrakezdés!
- Orbán Balázs *(mutatóujját felemelve)* Ne feledjétek soha: Székelynek lenni hivatás!
- Benedek Elek Szépen mondta, Balázs bátyám!... Igaz székelynek lenni valóban hivatás! *(Távoznak)*

A zene felerősödik.

Függöny

Kiss Székely Zoltán

Ebháti elégiák

Az Ebbát Marosvásárhely egyik legrégebbi utcája. Itt állt Aranka György háza, ebben működött az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság. Csokonai Vitéz Mihály Marosvásárhelyi gondolatokjai ide íródtak. Kazinczy Ferenc itt vendégeskedett. Ebben az utcában áll mai napig a tanársor: a Református Kollégium tanári lakásai. Itt éltem én is tanár-unokaként, tanár-gyerekként és tanárként huszonöt éven keresztül.

Kiss Székely Zoltán

Ez a Város

szűk utcák csorognak a temetők mellől
a rákóczipőcső fölötti négyes fasor egymásrautaltsága
és a vár falához tapadt virág-nevű nyári kert
a régi rata-tér — ahol most bűzös vécé ácsorog
és a főtér felé vezető elfalazott udvarterek
a kistemplomtér Feketerigói
és az Iskolapálya — a volt gyümölcsös
a városszéli filmszínház sanda homálya
nagy Bórlabdák tompa puffanása
és az első Kaland a trébelydombon

alattunk város sötétségbe nyúló fénypár soraival
és a hangtalanul lélegző Maros — a Folyó

és ott a régi iskola mellett a ház
az eperfa koronája eltakarja az utcai lámpát
ami a sáros utca macskaköveit tapogatja
sárga fényével

a Ház homlokzata nyugatra néz
így a hajnali fények
az internátus faláról visszfényesülnek
tátott szemű szobámba

így ér hozzám itt könyöklök ki
ez a Város minden nap
ablakába

1978–2008

Hol a Nyárád Marosba fullad

Hol én laktam, régiségkereskedések nincsenek,
minden használható s elhasználódik szerre.
Lépcsőjén az elhasználhatatlanságnak ülök
s bámulom az időt. Elpereg.
Furulya szólal. Peng egy cimbalom.
Régi dallamok bújnak elő a lány ujjai alól.
Megülve harmadfű lovát legény léptet el ottan.
Mintha harcosa volna rég feledett vitézi kornak,
ki éppen menekül vélt sorsa elől
nyereg nélküli lován. Visszanéz a lányra,
a szép szűz szempillája rebben.
Sohsem felejtik már egymást.
És sohsem találkoznak itt sem, máshol sem.

Valamikor majd a jövőben ugyanitt
pengeti húrját a gitárnak szép mellű lánya.
S barna, vágott szemű legény néz le rá
motor nyergéből. Tekintetük találkozik.
Tudják, látták már egymást,
s újra látni fogják
évszázadok múlva megint.
De testük egymástól megtiltatott.

Akkor én már nem leszek jelen.

Visszatérések

Kis-Küküllő, Abosfalva, éjszaka. A magas fűben
hanyatt feküdve békességemet kerestem,
s szemem pszeudoszférák szabályos íveit
fonta a csillagokra.

Így néztem őket akkor is, gyermekkoromban,
az Ebhát hegy felöli második udvarán
a besztercei szilva gyér lombja alatt
a kockakövek gránitágyán heverve,
s imát morzsolta a szám a Tejút felé.

Tarkómon kezemet összefonva
hazatéréseimet éltem.
Illatok üzenete a teraszon: száradó rózsaszirmok,
és menta, a csupaszőr parasztharack, trombitagomba.

Gondoltam, fel is olvasom halkán
neked, anyám, teraszunk árnyékos sarkában,
a tékozló fiú meséjét,
mely mindig úgy kísért hosszú néma útjaimon,
ahogy a távolodó lépésekre ritmus születik:
halkán, magától.

De ritkán térhetnek meg az eltávozók,
és anyjára sem jut ideje annak,
aki országútra vágy nélkül kerül.
És elindultam, éjszakámba rejtve,
mert féltem, hogy a másnap hajnal itt maraszthat.

Az utakon kaptam rá a dalra,
kalászba szökkenő ecsetpázsit illatától,
s a szagos mügétől, mely fehérre tarkítja
a pipacs és szarkaláb szőnyegét a Kincses-dombok tövében.

S immár Kolozsvár felett a Feleki-tető szerpentinjén
a poros szélbe sűrű koppanással esőcseppek keverednek,
bivaly vontató szekerek zörögnek,
s a nyirkosodó estből fel-felpislant a csillagtalan égre
a saroglyára akasztott olajmécses.

Fénye eltévedt *szentjánosbogáré*.

Budapest, 2010 májusa

Ferenczi Enikő

Szarvasünő

Részlet a *Szarvasünő népe* című regényből

„...Mit csináljon, mit csináljon? Meghal a nagy erős szomjúságtól, ha egy csepp vizet nem talál. Ment, mendegélt keseregve, sírdogálva s íhol, talált egy csepp vizet valami átlatnak a lábanyomában. Ő bizony iszík belőle, akármilyen állattá változzék, gondolta magában. Hát ahogy egy csepp vizet ivott, mindjárt őzzé változott...”

(Szép Cerceruska — Benedek Elek gyűjtéséből)

Valamiféle különös éberség kezdett éledezni Pirkában atyja beszéde óta. Addig sosem tapasztalt még olyant. Mintha valósággal kihegyezték és kifizették volna az érzékszerveit! Éppúgy hallott távoli zajokat, mint közeliakat; szintúgy érzett messzi szagokat, mint a cserépetető füstjét, jóllehet nem tudott éles különbséget tenni köztük. Eltávolodott a karám mellett áldomást ivó férfiaktól, hogy befelé figyelhessen. Nemsokára Kincsával és apóval maradt a településen.

Jött-ment, nem találta a helyét. Látható ok nélkül lett izgatott. Ráadásul minden, amit csak megfogott, kiesett a kezéből. Hát hogy is ne, mikor folyton-folyvást a szokatlan észlelések zűrzavarára, kavargására figyelt. „Mit jelenthet mindez? Vajon *annak* a közeledtét?”, töprenkedett.

Kincsa is észrevett rajta valamit akkor, amikor a gabonamagok kiverésénél használatos dolgokat gyűjtötték össze:

— Mi lelt, Pirka? Ejsze zsibbadás állt a karodba, hogy még a hadarót is kiejted a kezedből? Vagy talán Harmat illetett valamilyen bántó szóval? És azon rágódsz folytonosan? Hadd el! Ne törődj véle!

Pirka megrázta a fejét:

— Nem tudom, mi van vélem, de maradj a közelemben! Vagy legalább is ne veszíts szem elől. Kérve kérlek! — nézett a hűgára könnyörgő tekintettel.

Értette is, meg nem is a kérést Kincsa, de sejtette, nagyon fontos lehet az Pirkának, s rögvést megnyugtatta. Úgy lesz majd, ahogyan kívánja.

Eleinte aggódva figyelte, de mivel a nyugtalanságon kívül semmiféle rendkívülit nem észlelt rajta — igaz, olykor hosszasan meg-megállt, mintha földbe gyökerezett volna a lába —, az ígéretéről apródonként megfeledkezett.

Egyre erősödő szagokat kezdett szimatolni a levegőben. *Forgatta* a fejét jobbra, *forgatta* balra, hogy megállapíthassa a *forrás* irányát és összetételét. Mi lehet az? Egyre bizonyosabb lett abban, hogy napkelet felől érkezik a láthatatlan jelek árja.

Aztán hamarosan vérszomjas lovasok és túlhajszolt lovak izzadtságát, köhög-tető nagy port és fullasztó égett fűszagot, álmukból fölriasztott emberek megré-mült leheletének a bűzét és a torkukra fagyott ijedtség szagát érezte fokként felerősödni, és csupa könnyfacsarító füstöt utána, ami lassan mindent, de min-dent elborított...

Vágtató lovak patáinak földdörgő dobbanásait és érthetetlen kurta felkiáltáso-kat hallott a távolból, aztán a vérfagyasztó iszony sikolyát, a rettenet borzongató ordítását és a tehetetlenség végső jajkiáltását...

Mintha egyszerre csak túllátott volna az egyelőre még békésen szendergő tá-jon. Mintha ágytakaróvá zsugorodott volna az irdatlan nagy pusztaság s csupán karöltönyire lett volna tőle a síkvidék szeglete. Ugyanazt látta, amit szimatolt és hallott, amiről kétszer már álmodott: mindenfelé halált...

Semmi kétsége sem volt afelől, hogy ott a távolban, Égúr keleti szálláshelye felé, ki tudja, milyen messzire vagy mennyire közelre, elkezdődött már valami, amire régóta és sokszor figyelmeztette Tas a nemzetséget, amit a törzs táltosai régóta megjövendöltek.

Hirtelen belényilallt: nem lesz itt aratás és bőség ünnepe. Késedelem nélkül értesíteni kell az őszeket és a testvértörzseket.

Kiáltani akart Kincsnak, de nem jött ki hang a száján.

Mutatni akart kelet felé, de nem tudta felemelni a karját.

Csak állt félig-meddig megkövülten, pedig mindenképpen hírül szeretne volna adni a közelgő veszedelmet. De mintha minden erő váratlanul kiszállt volna be-lőle.

Az volt a legkülönösebb, hogy egyre erősebben kezdett sajogni a karján lévő törzsjegy. Túltett a múltkori bizsergésen. Most már bizonyos volt benne, hogy az lehetett az első jele annak, hogy közeledik végzete beteljesülése. Lassacskán az egész bőrét fájdalom lepte el, mintha egyszerre mindenütt hegyes tűkkel szur-kálták volna.

Ahogy ott állt, úgy érezte, mintha földanya akarná őt a szívére szorítani. Mintha ölelő karjait látta volna a házak közt kidudorodni, majd az ég felé emel-kedni. Már dőlt volna feléje, csak hogy a lába, a teste és a feje nem engedelmeske-dett.

Aztán egyszerre csak, mintha valamilyen ismeretlen hatalmas erő kezdte volna magáboz bűzni, felé közelített. Minden ízében remegett. Sejdítette, tehetetlen e roppant nagy delejes erővel szembe.

Es előrebukott.

Öntudatlanul és valótlán lassúsággal.

Miközben a meleg jószág fokozatosan felerősödő dobogását érezte:

ujjai lassan összenőttek és patává keményedtek;

karja, lába végtagokká nyulángolt;

ezzel egyidőben meghosszabbodott a teste és farka nőtt;

orra pedig a szájával együtt ágaskodott előre.

Hamarosan két agancs is kiserkedt a homlokán s a fájdalmas tűszúrások immár kifelé álltak a bőréből.

Megértette, egész életében erre a pillanatra várt, hogy eggyé váljon törzse ősével. Mert Szarvasünő újra- és újraszületik, amikor válságos helyzetbe kerül a népe, hogy a bajból kivezető út felé irányítsa őket. Tudta, apja szavaiban is Ő szólalt meg akkor, amikor összefogásra intette őket.

Megrázkódott, aztán körülnézett.

„Vajon észreveszi-e Kincsa, hogy mi történt vélem, hogy hírül vihesse azoknak, akik megértik mindezt?”

Mikor összeforrott a tekintetük és meglátta Kincsának az elcsodálkozástól kikerekedő szemét, dobbantott egyet és felszökkent a házuk tetejére.

Kettőt toppantott a háztetőn, majd egy könnyed ugrással a part menti úton termett.

Háromszor ütötte a földnek a patáját s aztán búcsút intett a fejével.

A sóúton szaladt egy darabig, de amikor az északnak kanyarodott, ő nyílegyenesen napnyugtának tartott. Addig szaladt erdőkön-mezőkön, dombokon-völgyeken át a vöröses fényét oltogató nap felé, míg el nem tűnt benne.

Ezt azonban már nem láthatta a húga.

Váratlanul nagyot csendültek-bondultak Csenger és Gyéres fái. A levegőég is velük egyszerre rázkódott meg. Talán még a föld is beleremegett.

Kincsa azonnal abbahagyta a munkáját, hogy a szokatlan hangokra, rezgésekre figyeljen. Vajon mi történhetett?

Épp akkor pillantott Pírka felé, amikor a házuk előtt egy szarvasünő verte jobb elülső lábát a földnek. Ragyogott az agancsa, csillogott-villogott a szőre.

— Szakasztott olyan, mint a regebeli állatösünk! Fénykoszorú a fele felett! Hogy kerülhetett ide? — kérdezte fennhangon magamagától.

Az állat őt figyelte... és ismerős volt a tekintete.

— Édesapám! Édesapám! — szakadt fel belőle a kétségbeesett kiáltás. Akkor jutott az eszébe, hogy senki sem hallhatja, legfeljebb öregapja, ha nem szundított el éppen, minthogy a férfiak is a cserépegető kemencékhez ereszkedtek le. Eszeveszetten szaladt Borvíz útja felé, hogy a döbbenetes és szívszaggató átváltozást az apjával közölhesse.

Alig lehetett hallani még a kiáltozását, Tas máris tudta — minthogy azon a napon másodszorra ismétlődött meg a jelenet —, hogy rendkívüli dolog mehetett végbe odafent a távollétükben. És mindent egyszerre megértett: Pirkát ragadta el a nap a szarvasbika képében. Népüknek is sürgősen utána kell mennie a hegyeken túli fehér ló törzséhez. Hogy is nem jött rá korábban erre?

Akkor ért Kincsa az apjához:

— Szarvasünővé vált Pírka! — sikoltotta a földre rogyva.

Bese, miközben felemelte és gyöngéden a mellére ölelte a leányát, Tasra nézett: „a jövődölés, lám, a vártnál hamarabb beteljesedett. Hiába nyugtatgattam magam, a szarvasbikáért történhetett mindez. Mulasztásom felgyorsíthatta az eseményeket!” Napcserzett arcán könnyek peregtek. „Pírka is tünemény immár! Hát ez lett a sorsa! Egek Ura kiválasztottja volt!”, gondolta szomorúan. „Inkább örülnöm kellene! Dicső végzet ez, hisz csak nagy feladatra méltó lehet kiszemelt!”

Csakhamar megértette, hogy mindez a Tündérrel való egyesülése miatt lehetett, minthogy a vele való találkozása nem volt merő véletlen. „Tündér lelke él tovább Pirkában.”

Aztán összeszedte magát és azonnal döntött. Nincs idő az őszek tanácsának az összehívására!

„Holnap, amikor pirkad, azonnal szedelőzködnünk kell, minden életszert magunkkal kell vinnünk, hogy árkon-bokron át Pírka nyomába szegődjünk! Hisz ha nem is volt emberként lábnyoma — hogy nem figyeltem fel erre a különös jelre? —, állatként bizonyára maradt.

Különben nem töltheti be a küldetését.

Különben nem vezethet minket a fehér ló népéhez.”

Addig pedig odafentről, holdanya és a mindig éber Nimród vigyáz majd a patanyomokra,

hogy az eső ne mossa el,

hogy a szél ne temesse be,

hogy a vadak ne tapossák össze...

Mielőbb értesíteniük kell a nemzetségeket.

Zsombornak, Kincsának és a többi gyors lábú fiatalnak azonnal fel kell menniük a Vigyázóra egy-egy ölnyi rózsával, hogy messzire ellátszó jelzőtüzet gyújtsanak, hogy akik látják, minél hamarabb meggyújthassák a saját tüzeiket is, hogy láncszerűen továbbadhassák a vészjeleket.

Ugyanakkor két lovast kell a két szomszédos faluba meneszteni, hogy az egész törzs megértse: azonnal szedelőzködniük kell, hogy másnap korán és összehangoltan indulhassanak útnak...

Épp akkor szunnyadt el tűzmadár módjára a nap a fészkében. Baljós sötétség settenkedett körülötte.

De nem maradt magára szarvasünő népe: odafentről holdanya és az ősök őse vigyázta, védte, oltalmazta őket.

Tar Károly

Látó

Levélnyelvét nyújtogatja az orgona.
Látod, rajtam nem fogott a fagy foga.
Ezer rügyből leveles lesz a liget.
Holnap püspöklila áhítattal integet.
Látod, így érhetsz illatos új tavaszt.
Feledj minden agyadba nyilalló panaszt.
Látod, már látod alagutad fényét,
emlékezésed hungaroringje végét,
s a kockás zászlót, mely öröklétet fakaszt.

Nyári zápor

választékot fészülök
megmaradt gondolataimba
csupaszon fénylik a hiány
ami kevés marad
szálanként digitális óraketyegés
szürkére butult fejemben

haikuk röpködnek szövegmező fölött
öt szótagos szárnyuk svédesen t(ö)rött*
szél hozta magból citromfű integet
ablakom alatt illatoz
gyógyítaná álmatlanságom
páratlanságom fűhúzó álmait
letépem mint a hangszálat
minden nyárutón és ősz előtt

idő illatát érzem
ma sem én vagyok
ki vakond és tetszhalott
kifordítom szemüvegem
messze látni magunkba kell

valahol vannak még angyalok
ahol befelé nyílnak az ablakok

*trött – fáradt

tágas mezőkön betűsor
mit kedvem szárnya leporol
sorok bújnak hozzám kedvesen
kerítős kedvem lesz teljesen

okos telefonom kotyog
összeötytyent világom tágul
magyar ábécére hajtom fejem
hangyák görögnek száraz talajon
esőt izzadok és csavaros álmot
gondfelhő és szivárvány lesz a takaróm

tenyerembe köpök elszántan
élni mindig akarni kell
fűnyíró zsibong a vágyban
mely tettemben magára lel
beszélgethet egymagában az igével,
mely egyes számban nem felel

ősapám a Malomárok mellől
most Mátyást pólyában látni visz
s ilyet még nem aszott Európa
mely bronzba öntött századokkal
kérésünkre végre nyakunkba ült

előttem és mögöttem a parkban
az idő szálanként aprítja a reményt
holnapra fésülten újraéled halkan
tudatos füvek példája éltet
Király volt, ki engem kincses városunkban
apró igazaink kofájának világra szült

autópályánkon szembe jönnek velünk
fényszórós villogtatásokkal tettemek
magunkat üldözve nem menekülhetünk
sunyi GPS-ek irányítják lépteink
és sok ezer Laci nyakunkra ült

Idők járásának bevásárló centrumából
habzsolunk hevet, jeget, kacatot
felmelegedésre kárhozottak halmazából
kiszámíthatatlan tornádókban elnapolt
záporok aranyának fura fénye
egyénekbe zsibbadó homályba hűlt

Pálffy Tamás Szabolcs

fáklya ember

(néhai apai nagyapám, id. Pálffy Ákos emlékére)*

felidézem életpályád munkásságod fáklya ember
fényhordozó élet voltál nemes emberszeretettel
a sírhantod ötven éve orgona a temetőben
önmagamban hangod hallom noha soha nem hallottam
énekvezér baritonod miként szárnyal a templomban
e vasárnap ünneplőben énekelnek nemzedékek
csodálatos ez a dallam ősi erő szentségérzet
lélekben most veled vagyok unokádként rád gondolok
a fényképed kézbe adom bőrcsizmádban kalapoddal
könyvjelzőkön is lássanak hajlott hátú tanítványok
akik idős kézzel áldják időtálló munkásságod
azt mondják ők kézfogáskor életmesterük te voltál
templomkarzat magasából gyönyörűen szólt a zsoltár
idős szemmel ekként szólnak bizony minket ő tanított
annyi jóra szépre nevelt naponta ő bátorított
hogy tanuljunk szorgalmasan a tudásnak nagy haszna van
betűvetés szóáratás az olvasás a számolás imádkozás

sokat számít ki mit tud majd azzá válik hogy milyen lesz
az a holnap szívügye a tanítónak fáklyavivő igaz ember
életutad felidézem nyolc évtized földi pályád bejelölöm
a térképen köszönöm hogy erős hittel megharcoltad
nemes harcod Atyánk titkos országából felénk ragyog
drága arcod

Székegykeresztúr, 2013. augusztus 13.

*Pálffy Ákos unitárius kántor-tanító, iskolaigazgató, egyházi zeneszerző, karvezető, író és népművelő 1883. július 22-én született Tarcsafalván és 1963. augusztus 13-án hunyt el Homoródszentpálon.

Jancsik Pál

A szerszám súlya

Szerszám édeskeserű súlyát
ízleli a kezem:
tartom tollamat a papíron,
emlékezem.

A kapa nyelét, eke szarvát
szorították az őseim,
s mit tudom én, hányféle eszköz,
hányféle kín
égett a tenyerükben, és milyen
anyag alakult, kerekült
kezük nyomán, amíg a sor
reám került.

Mesterember volt az apám,
szíjgyártó, de nem „gyártott” ő, csupán
becsületesen dolgozott,
hámot, táskát varrt, sok hasznos dolog
került ki a kezéből, s bár utóbb
e szakma kissé megkopott,
valamit mindig kitalált,
gondolkodott:
rólunk gondoskodott.

Nekem meg ez maradt: a szó,
a csalogató, illanó,
mely nem anyag, mégis való,
és formába is fogható —
ebből kell megteremtenem
az életem,
ebből kell valami olyat
teremtenem, miben otthonra lel
a vágy s a gondolat.

Míg ülök itt, s illó időmnek
olaja hull, hull csppre csepp,
érzem, ez a kín, ez a munka
az ősökénél nehezebb,

itt nem csupán a toll a szerszám,
nemcsak a szavak az anyag,
de mindkettő egy kicsit a világ
és benne fájó önmagad.

Híd

Előtte út és út utána is,
mely messziről jön, messze visz,
jobbra és balra kanyarog,
hol szürke a vidék, hol meg ragyog.

Csupán a híd, az mindig egyenes,
két pont között kimért és végleges.
Nélküle kétfelől a hosszú út
két tévedt nyíl, mely a semmibe fut.
A híd maga a megkövült költészet:
pillérei között két büszke véglet,
s ő a törékeny szépség, bátor jóság,
amelytől töretlen lesz a valóság,
szurdokok, vad vizek, halálos mélyek
fölött kecsesen ível át az élet.

Úgy zuhan a híd kétfelől az útba,
mintha szédítő szakadékba hullna,
s áll a mély fölött mégis remek ívben,
mint karcsú és korszerű földi isten.

Balázs Tibor

Álomjáték,
avagy A hetedik ébredés

I.

Mint a Szent Iván-éjt az álom,
tündérek árnya leng körül.
Valamelyiket kitalálom,
nemlétből hová menekül?

Oda, ahol a képzeletnek
megannyi tündéerkertje leng,
s Óperenciás tengeremnek
morajlásán áthallik, cseng —

bong és andalít zenéje?
Olyan ez, mint a hárfák éje,
ha a mester elszenderült,

s a végakkord alámerült
álmába és kíséri szépen;
tündér az árnyát sosemlétben.

II.

Tündér az árnyát sosemlétben
óvja láptól, bogáncstól, sártól,
és nem hagyhatja semmiképpen
befeketíteni más árnytól.

Játék ez, melyben sejtelem
és kitárulkozás lehet,
netántán a négy őselem
küld rejtjeles üzenetet;

a sorok között mozdul a
Föld s Ég között egy régi kép,
mit gyermekként festett nekem

egy mába nyúló messzeség,
s ahogy engem megfejt egy álom,
önmagamat is így próbálom.

III.

Önmagamat is így próbálom
kényszerre bírni bármi ellen,
ami felé ha gravitálnom
muszáj, magam legyek „az ellen”,

hogy önmagamban szétziláljam
azt a legelső menedéket,
amit ezerszer megtaláltam,
s ezeregyedszer is megvédett.

A sejtetést is megőrizni
az ébredő kertek neszéből:
Tündér Ilona surran épen

ki a fene se vad kezéből;
és hány alma ért be az éjben,
kitalálni egy ébredésben.

IV.

Kitalálni egy ébredésben
őselemek hívó szavát,
a szárnyaszegett levegőben
aláhulló est madarát,

s a mezítelen anyaföld
miként vajúdja fiait,
míg a távolban — megregölt
táborok tüze már vakít,

és énekelik a kövek,
ha mossák a forrásvizek
azt az újszülött dallamot,

mi sírásban fogantatott.
Sodródom, s halkán dalolok,
hiszen csak porszemnyi vagyok.

V.

Hiszen csak porszemnyi vagyok,
s mégis megőriz a világ,
tudod: aprócska csillagok,
kis hercegek, egy szál virág...

A méretek immár csak bennem
lesznek álomhoz szabottak,
és külön végtelenségemben
futhatnak végtelen utak,

bennem kígyóznak az ösvények,
amelyeken úgy lépkedek,
tudva, hogy magam felé már

csak önmagamtól érkezem, bár
porszemnyi álmomban, vagy ébren
sodródom földben, vízben, légben.

VI.

Sodródom földben, vízben, légben,
s énvelem sodródik a Föld,
hisz úgy vagyok rész az egészben,
hogy az egész csak bennem ölt

magára tükröződő formát.
Egy narcisztikus ébredésben
a víz bennem csodálja arcát
és visszajelzi — milyen szépen! —,

amit nélkülem nem tehet
üzenetté a képzelet:
hogy szálljon velem a madárdal

légüres térbe, hol madár hal?!
Már zuhanó porszem vagyok,
de a tűzben felcsillanok.

VII.

De a tűzben felcsillanok,
emlékezetem kiszolgáltat:
„isa por és hamu” vagyok,
s hordom magamban a máglyákat.

Emlékezetem áruló
világokat ébreszt velem,
hunyó parázsra hull a hó,
még ég s már fázik a kezem.

Lekaszabolt fák csonkjai
letört ujjakkal mutogatnak:
egyszerre áldozatai

s szolgálói a máglyahadnak;
halad a had és én csak nézem,
ha nem adatott meg elégennem.

* * *

Mint a Szent Iván-éjt az álom,
tündér az árnyát sosemlétben,
önmagamat is így próbálom
kitalálni egy ébredésben,

hiszen csak porszemnyi vagyok,
sodródok földben, vízben, légtérben,
de a tűzben felcsillanok,
ha nem adatott meg elégennem.

(Marosvásárhely — Nagyvárad, 1987)

Csontos Márta

Aletta Apáczai Erdélyében

Isten hangjában rezgő frekvencián
remegsz, s éled veled a lehetőség,
te vagy a tudatos akaratlan,
ki mozdítja az üresség ajtaját.

Te vagy, ki a képzelet lapján
formába öntöd az alakzatot,
s megfejtett talányként lebegsz
az igaznak vélt látszat határán.

A teremtés ünnepe legyen veled,
légy betűim testébe zúzott felelet.

Sétám Radnóti Fannival

A szavak visszaverődött fénykövek.
Hová sodor az üzenet ereje?
Vérző lehetőség
festi felettem az eget.

Hová kézbesítsem alvó rügyekbe
oltott dalom kívánságát?

Kinek
kell viharba álmodott sejtelmem?

Suttogjak, vagy kiáltsak?
Sötétbe fojtsam a fényt?
Hullámokra terítsem ágyam?

Nem tudom, hallható legyek-e,
vagy kihagyott ritmus a szívverésen.

Szurokfekete legyek, vagy áttetsző kék,
karcoljak szemembe látomást,
vagy libbentsem a valóság zászlaját?
Rejtőzzek az ítélet előtt,
vagy adjam ki magam ellen a parancsot?

Nem tudom, küzdjek-e,
vagy csak versbe álmodjam a harcot.

Tarkólövés helyett élve
gyilkol a nyugalanság.

Gina lopózik Vajda Jánoshoz

Fénycsepp gördül apró ablakomon,
csúszik a derengés könnyű takarója,
a hajnal palettája virágzó színkeverék.

A semmi ingája méri az időt,
versemben hozzád kapaszkodik a szó,
távoli város falai rejtenek,
s a kalász-sárga délután oltárán
arcom arcodon hullámozó tó.

Csak ragyogásod kísér,
mit magamba zártam.

Nagy József Levente

Világszám

vége mindennek vége
ha botlik a bűvész és elzuhan
s a titkos rekesz rejtekéből
kiront az elvarázsolt lány
béla béla szűzanyám béla
meg ne haljon szeretem
függöny a szentségit függöny
sziszegi a Mester
dús keblek közt fuldokolva
legalább csúfos feltámadásom
ne lássák

vissza vissza vissza
tapsol tapsol tapsol
a híg paradicsomleven
megváltott világ.

T. Ágoston László

Hazafelé

Az öregasszony átballagott az úton. Üres bevásárló szatyrárt lengetve perlekedett a zebra előtt türelmetlenkedő autósokkal.

— Könnyű nektek onnan az autóból sürgetni az embert. Igyekeztek, igyekeztek... nektek sürgős dolgotok van. Tudom. Száguldoztok, mint a vesettek, míg egymásba nem szaladtok. Én meg a reumás lábaimmal csak cammogok. De mit tehetek, ha ezzel vert meg az Isten? Most is fölírt az orvos egy kosárra való gyógyszert. Hogy miből váltom ki, az senkit se érdekel. Azt mondja, menjek be a városházára, ott adnak szociális segélyt. Szociális segély... Már a neve is milyen megalázó... Az én Istenemhez imádkozom én segítségért, de ezekhez a puccos hivatalnokokhoz? Ez nem nekem való. Majd' negyven évet dolgoztam ezért a kis nyugdíjért, és lám, mire megkapom, semmire se elég. Kifizetem a lakbért, a villanyt, a gázt, aztán számolgathatom a filléreimet, míg újra jön a postás. A buszon már nem kell fizetnem, meg a tévét is ingyen nézhetem. Sokra megyek vele... A buszra lassan már föl se tudok szállni a nyomorék lábammal, abból meg alig értek valamit, amit a tévében magyaráznak. El is alszom rajta, csak az áramot fogyasztja. Istenem, mivé lett a világ...

A patikában hosszú sor kígyózott. Leült hát egy székre, hogy kipihenje magát. Egy középkorú asszony lépett hozzá, gyengéden a vállára tette a kezét. A szomszédasszonya volt.

— Csak nincs valami baj, Juci néni? Segíthetek?

— Baj? — kérdezett vissza.

— A magamfajta vénasszonynak már csak az étellel van baja. Hanem, ha megkérhetném, kiváltaná a receptemet?

— Persze, hogy kiváltom. Ha már úgyis végig kell állnom a sort... Én is idehordom a fizetésem felét. Nekem a gyomrom, meg az idegeim, a Jóskának meg a szíve. Két infarktus egy év alatt...

A sarki boltban alig lézengett néhány ember. Azok is többnyire nyugdíjasok, mint ő. Nehézkesen csoszogtak az árupolcok között. Levettek róla valamit, gondosan megnézték a legújabb árát, aztán visszatették. „Már ezt sem engedhetjük meg magunknak.” Fél kiló kenyeret vett. Ha jól beosztja, akár három napig is kitart. Tejföl is kellene venni — gondolta —, de az túl drága. Végtére is tejjel épp úgy be lehet habarni azt a kis főzeléket. A múlt héten vett a piacon egy fél kelkáposztát... Már kétszer főzött belőle, de majdnem a fele ott van még a mélyhűtőben. Be kell osztani. A lánya hozott neki a múlt hónapban vagy fél kilónyi babot. Ott őrizgeti a konyhaszekrény sarkában tartaléknak. Majd ha nem lesz más, megfőzi. Fél tőle, mert puffaszt. Tulajdonképpen nem is lenne szabad ennie, de ha nincs más...

— Poharas tejük nincs, aranyoskám? — szólította meg az egyik fiatal eladót.
— Tudja...

— Tudom, de nincs, mama. Ez van, ezt kell szeretni... Most vigye, mert lehet, hogy holnap ez is drágább lesz... Az agyamra megy már ez az állandó átárazás. Meg a lopások. Tegnap egy csicsás bundás nőt kaptunk el. Tudja, mit szorongatott a bundája alatt?

— Gondolom, valami drága italt.

— A frászt! Egy veknikenyeret. Na, hát így züllik el a jó nép. Akkor mit várjon az ember egy csóró nyugdíjastól?

— Értem én, kislányom, maguknak se könnyű..., de látja, én nem lopok.

— Még nem, de ha elfogy a pénze... Én már a saját anyámnak se hiszek...

A hentesnél ketten voltak. Az egyik csontot kért, a másik csirkeaprólékot.

— No, mama, nem visz ebből a prima karajból? — fordult hozzá a nagydarab, izmos fiatalember. — Reggel hozták, tegnap még rőfögött.

— Hová gondol, fiatalember? Talán egy kis párizsit feltétnek a főzelékemhez...

— Ide nézzen, milyen gyönyörű ez a dió!

Az öregasszony elővette a pénztárcáját, a tenyerébe öntötte az aprót, és olyan elmélyülten számolgatta, hogy még a szája is mozgott.

— Valóban, nagyon szép, biztosan lesz rá vevő. Hanem az a fejhús, ott a pult sarkán friss, fiatalember?

— Tegnap.

— Jó lesz az is. Levágna belőle nekem egy tízdekányit? Az se baj, ha csak nyolcra sikerül...

Hazafelé menet a templom mellett vitt el az útja. Fölnézett az ég felé meredő toronyra és könnybe lábadt szemmel mondta:

— Mi lesz velünk, Uram, ha te is elhagysz bennünket?

Hadnagy József

A kedvenc

Hogy vagy? És a gyermekek?
Sorra kérdez mindenkiről,
akit ismer, s akit ismerek,
nem említi már
legkisebb gyermekét.
Mint kifutni készülő hajót,
nézem a kicsi asszonyt
érdeklődése hosszú pallóján,
kérdőjelekkel kivilágított

nagy barna szemét,
túlvilágba hajló hátát,
rozoga korlátot idéző
botra támaszkodó kezét,
s megfogan bennem a sejtelem,
kedvencéről nem akar hallani
se régit, se újat: régóta tudja már —
s nem kérdez, hogy ne hazudjak.

Elekes Ferenc

Svejk

Hasek, ha látná, mivel foglalkozom,
Svejkről írok verset, ütöm laptopom,
mely ezüst színű és kávéból foltos
(nem így adta volt át nekem a boltos),

azt mondaná, engem ez nem zavar,
különben se számít az a kis piszok,
én ki szoktam mondani, hogy légyszar,
a semmit cifrázni, nincsen semmi ok.

Amikor jó történetre vágyom,
hát jön ez a Svejk, leül ide, mellém,
mondom, nincsen új az égvilágon,
csak annyi, hogy az adót megemelték.

A hokkedlit is meg kell adózni,
válaszolná, akkor is, ha ósdi,
mert ha nem, úgy elfogy az impérium,
mint kocsmában a jó sör, a bor, a rum.

Nem mondom, világjárt ember volnék,
megfordultam sok vidéken, nem egyszer,
ott is talán, ahol még ő se volt még,
Long Beachben, például, hol zúg a tenger,

rengeteg félpucér lány fekszik ott kint,
forró homokban, ezren, hektáronkint,
egy sem mesélte el nekem, hogy hát
ha elhagyták, miképpen is hagyták.

De velem volt a derék katona,
jól állt neki az ő lökötsége,
meg sem kérdeztem tőle én soha,
egyáltalán, volt-e felesége.

Elkezdte, egyszer, volt egy szép vénleány,
talán Ceske Budejovicébe,

épp le akart ülni az ölébe,
szólt neki, lenne meséje még néhány:

lakott a városban egy bús kovács,
ki előbb ács volt, később százados,
arról beszélt ő éjszakákon át,
minden baja a nőktől származott.

Egy dolog biztos, mondta Svejek nekem,
a mi utcánkban élt egy vén szabó,
ő is tudta, mit nekem illene,
a hokkedlire adó szabható,

de annak lába is van, ugye, négy,
egy asztalostól tudom, ki nagy elme,
megadózzák azt is, naiv ne légy,
az a hatóság mellékjövedelme.

Kész pofátlanság olyankor halni meg,
mondta egyszer jó tábori papunk,
mikor az ember nagy bajjal alszik el,
könnyű nekünk, mert nincs is paplanunk.

A végén minden csak rosszra fordul,
egy szenes ember élt házunk mellett,
ő mesélte el, reám is mordult,
minden vagyona egyszer csak ellett,

két tartásdíjat fizetett, úgy, ahogy,
így mondta ő, fölkapik az állam,
nekem is meg kell élnem valahogy,
rajtam kívül ott van még az állam.

És élt egy ember, Prága közepén,
csak üldögélt a kockás köveken,
szomorú volt, mesélni kezdtem én,
hogyan nálunk járt egy furcsa jövevény...

Persze, nem járt, kitaláltam én ezt,
azokon a szép, kockás köveken,
mesék nélkül nem élet az élet,
egyszer egy káplár belénk lövetett...

Legyetek úrrá

*(Zsoldáros sorok egy nagyképű
ismerősből, ki gróf, vagy ilyesmi.)*

Csupán egy foknyit
fordult a világ,
ti máris fölhúztátok
a kockás zoknit,
előkerültek sorra
a szép kutyabőrök
és mutogattok,
kik voltak az ősök,
büszkén soroljátok,
hány kastélyotok volt még
a hetedik határban,
hogyan tudja meg a pór nép
és panaszkodtok a rút
sorsotok miatt,
felrúgni barátságot
nem kíméltek már sarut,
kényes járásotok
nézem, csoda, hogy
nem estek hanyatt,
tudnotok kéne,
mi elmúlt, nem elég ok
a dicsőségre,
lehettek gavallérok
legalább, végre,
bő kézzel szórjátok rám
a megvetésetek,
legyetek úrrá,
kik úrból lettetek.

Beke Sándor

A háromnegyedes hegedű

Szüleim korán belátták,
hogy tehetséges gyermekkel van dolguk:
ha kellett, verset írtam,
ha kellett, olajfestményt festettem,
s gondolták, ki tudja,
még milyen művészi tehetség rejtőzik bennem,
egyszer anyám apámhoz fordult,
és azt mondta: ennek a gyermeknek
hangszert kellene vásárolni,
hátha zenész is lesz majd belőle!
Pedig nem volt jó hangom,
a kötelező gyermekkorában örökké
félre áriáztam,
s mégis anyám egyszer megfogta a kezem
és elmentünk hangszert vásárolni
abba a híres szupermarketbe,
a mi városunkban, az univerzál áruházba,
fel a harmadik emeletre, a hangszeres részlegre,
s álltunk kíváncsian a pultnál,
a kiszolgálónő kedvesen,
üzleti érzékkel mosolygott reánk,
s anyám mondta neki,
hogy ennek a gyermeknek van tehetsége,
s kellene neki egy zeneszerszám.
Nézegettük a szóló- és a basszusgitárt,
mondta anyám,
nem neked való ez fiam,
nem bolondozunk aztán a házban össze-vissza;
csodáltam a bendzsót
és eszembe jutottak a mexikói filmekben
a texasi bárók zenészei,
a pergő, piros rokokó,
nagy mellű táncos lányok,
nézegettem a cimbalmot,
de arra gondoltam,
csak a cigánymuzsikások játszanak ezen,
a cintányérra rá se mertem nézni,
mert tudtam, hogy éppen csak ez hiányzik
otthonról s a trombita,

ámuldoztam a xilofonon s a tárogatón,
hosszasan szemléltem a vadászkürtöt s a harsonát,
bámultam az első igazi hárfát,
amit életemben legelőször tankönyvben,
az ókor történelmében láttam,
s megérintettem a fuvolát;
és a szaxofon felcsillantotta Louis Armstrong
izzadt arcát Las Vegas
egyik szabadtéri színpadán;
kibontattam az olcsó szájharmonikát,
és elképzeltem, hogy katonaként a kaszárnnyában,
szomorúságomban belefújok,
de anyám biztatni kezdett,
hogy apám egyik rokona
milyen szépen tud játszani a tangóharmonikán;
csodáltam a gordonkát,
bámultam a fényes diófafurníros csellót
s a vékony furulyát,
átöleltem a szép, hatalmas, fényes nagybőgőt,
de azt mondta anyám,
hogy amilyen sovány, vézna gyermek vagyok,
még feldőlne vele, s amúgy is, hol tartanánk.
A kiszolgálónő ekkor elővette
a háromnegyedes hegedűt
és melegen ajánlotta nekem,
s én máris csokornyakkendőben láttam magam
a szimfonikus zenekarban muzsikálni.
Öröm toporzékolt lelkemben hazafelé,
miközben vittem a hegedűt
zöld színű tokjában az utcán
és büszke voltam
ígéretes zenei pályámra, tehetségemre;
otthon a hegedű köré gyűltünk,
öcsémme együtt próbálgattam,
állam alá helyeztem
és végighúztam húrjain a vonót,
de a hegedű nem akart megszólalni,
mert a kiszolgálónő a szupermarketből
nem adott hozzá fenyőgyantát.
A szekrény tetejére került a hegedű,
s amikor megint elővettem
s begyantáztam a vonóját,
meg is szólalt, de tudtam,
nagyon messze állnak ezek a hangok

a teadélutánokon fellépő
gyermekművészek muzsikájától.
Türelmetlenségemben eltettem a hegedűt.
Becsúszattam tokostól az ágy alá,
s csak néha-néha vettem elő,
ha nem volt senki sem otthon,
s utoljára azon a napon,
amikor öcsémmel összeverekedtünk,
s ő véletlenül ráesett az ágyon felejtett hegedűre.
Hamar túl is adtam rajta, megvette a szomszéd fiú,
egy akváriummi vibrátor volt a cseretárgy.
Többé nem szólalt meg nálunk a hegedű,
igaz, anyám el is felejtette,
hogymég az is létezik,
én a hegedű helyett
az akváriummal foglalkoztam,
s amikor esténként a neonfényben nézegettem
a zöldes, üvegbe zárt parányi tengert,
mintha egy tehetséges gyermek
muzsikált volna:
a trópusi vízinövények között
színes halak énekeltek...

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

P. Buzogány Árpád

Az üvegen át

Aljosa lassított, kikerült egy gödröt és a fenyőfák árnyékában leállította a motort. Kiszállt, rágyújtott, és mint akit darazsak támadtak meg, idétlenül hadonászott karjaival. Aztán derekát ropogtatta terpeszállásban, bokáit rázta. A csomagtartóból zöld színű halászbótot vett elő, az autónak támasztotta, majd egy szatyrot tett lába mellé. Leült a fűre az út szélén, könnyű sportcipőjét gumicsizmára cserélte át. Eltaposta a cigarettát, néhány apró dobozt rakott ki az autó tetejére, a hátsó ülésről fakózöld mellényt húzott elő, a dobozokat az apró zsebekbe dugta. Nadrágja zsebében kitapogatta a cigarettát és az öngyújtót, a kocsiját bezárta, a mellényt vállára vetette, a halászbót kezében lógatva elindult le a másik oldalra.

A fenyők között betűzött a nap. Aljosa vissza-visszanézett, sem a meggypiros autó, sem az úttest nem látszott már. Közel volt a patak, a partra érve egy csutakra terítette a mellényt, összeillesztgette szétszedett halászbótját, a műanyag zsineget befűzte a futókba és az egyik dobozból csalit kotort elő. Nagyot szuszszant, aztán bedobta a horgot.

Késő délelőtt volt, és szokatlan csend. Amikor egyet-egyet lépett, csikordult a kavics talpa alatt. Az első halat ahogy levette a horogról, zsebkésével nyársat vágott, ráhúzta a halat, majd a vízbe tette és egy kővel megnyomta a vessző végét. Alighogy kezét mosott, kirántotta a másodikat, egy súlyos, tenyérynyi ficánkoló ezüstös halat. Nem maradt tovább, a következő göbbenőhöz költözött át.

Néha rágyújtott, de le nem vette szemét a vízről. Dél fele járt, amikor leült. Csizmáit levetette, nadrágját feltúrta, belement a víz szélébe. Ingét kigombolta egészen, kidobta a partra és a víz fölé hajolva mosakodott. Szerteszét priccolta az apró cseppeket, aztán a napra kiállva várta, hogy megszáradjon. Tovább, egy bokor mellett leterítette ingét és hanyatt feküdt. Szemét behunyva várta az álmot, ám amire elszundított volna, autózúgás riasztotta fel. Mély burrogással, a fáktól takarva rönkszállító autó haladt el. Aljosa kiment az útra, de már nem látta, csupán a felvert por maradt utána. Az autójából lapítót és edényt hozott egy műanyag szatyorban. Száraz ágakat keresett, tüzet rakott és hozzálátott halat pucolni.

Sokáig tartott, amíg annyi parázs gyűlt, hogy megsüthette az öt halat. Csak úgy kenyér nélkül evett, megmosta az edényt, lapítót, zsebkését és homokkal súrolta le az ujjait. Visszapakolt az autóba, a hátsó ülésről egy üveg bort vett elő és jókat húzott. Aztán visszament a patakhoz és hasra fekve elnyújtózott, fejét ök-lére támasztva.

Késő délután ébredt meg. Töretlen türelemmel halászott tovább. Estefeléig kilónyinál több halat fogott — a nyársat emelgetve ennyire becsülte súlyukat. A borral együtt májpástétomot és kenyeret hozott be, jóízűen falatozott. Finom bor, nyalta meg a szája szélét. Olyan, mint amit az elmúlt szombaton ittak a tanya központjában, a bárnak titulált kocsmában. Kilencen voltak, körbeülték a nagy asztalt. Egy-egy pohár pálinka után borra váltottak. Fiatalok voltak, barnák és izmosak, a három lány az első pohár után már kipirosodott, a szőkének kilát szó melle tövéig vörös volt a nyaka, szűk blúzából majdnem kidagadtak vállai. Élvezte, hogy bámulják — rajtuk kívül mind férfiak ültek a teremben és csupán ők voltak idegenek.

A barna, akit Noéminek hívnak, felkönyökölve cigarettázott. Amikor a vécére kiment, még az öregek is leplezetlen figyelemmel fordultak utána, tekintetükkel végigsimították erős, barna combjait, a rövidnadrágot feszítő fenekét. Blúza alatt tenyérszerű látszott hasából. A fiúk később már hangosan beszélgettek, fel sem tűnt nekik mások szótlanúsága. Csupán ők ittak bort, más asztalokon sör és pálinka állt. A legfeltűnőbb talán Klári szótlanúsága volt. Ketten-hárman is beszéltek egyszerre hozzá. Kibontott vörös haja vállán alul ért, Aljosa végig őt bámulta, vele szemben ült, mégsem szólt hozzá. Fáradtak is voltak az egész napi gyaloglástól, hátizsákjaik egy sarokban egymásnak támasztva álltak, a szálláshely még pár kilométerre volt.

Észre sem vették, hogy besötétedett, bent már rég villanyt gyújtottak. Még egy üveg bort — kiáltotta Fiúka, hatalmas tenyerét a mellette ülő szőke térdére tette. Mindenki úgy szólította ezt a pirosposzgás, nagy bajuszú fiút. Aljosát sem szürkébb polgári nevén, Kovács Istvánként ismerték, hiszen gyermekkor óta Aljosa volt mindenkinek. A szőkébe szinte erőszakkal tukmálták bele a bort, de megitta, hangosan vihogott minden apróságon. Csintalan történetek hangzottak el, a lányok már túl voltak azon, hogy elpiruljanak, Klári is mosolygott, még akkor is, amikor levette a válláról Berci kezét. Jó lett volna már indulni, de senki nem sietett. Klári felállt és kiment, melegem van, mondta, és sokáig nem jött vissza. Aljosának hátra kellett fordulnia, hogy az ajtó felé nézzen. Egyszer, amikor ismét a lányt kereste pillantásával, meglátta, hogy a hatalmas ablaknak dőlve nézi őket. Ahogy Aljosa odanézett, integetett a kezével, Aljosa visszaintett, ekkor Klári egész testével hozzásimult az ablakhoz, mosolygott és megcsókolta az üveget.

Halk kaparászásra lett figyelmes. Az autó — villant bele, mert abból az irányból hallotta. Nehogy valami hülye kölykek leengedjék a gumikat, pumpa nincs nála, és a legközelebbi házak is jó félóránnyira vannak innen. Valami kutya lehet, kóbor kutya, szégyellte el magát aggodalmaskodása miatt. Azért felállt, hallgatózott és elindult ki az út felé. Már szürkülődött. Ahogy megmozdult, a hideg borzongatta, visszalépett és felvette a mellényt. Óvatosan ment, ne csapjon zajt, hátha pásztorkutyák, vagy éppen rókát lát majd.

Ahogy kilépett az útra, szinte megdermedt. Tőle alig hajításnyira, az autó mellett egy medve szimatolt, körmét néha végighúzta a gumiabroncon, aztán a hát-

só ajtót kaparta. Aljosa visszalépett a fák mögé, lehasalt a marton és úgy figyelt. Először inkább meglepődött, mint megijedt, ilyen közelről még nem látott medvét. Mit akarhat az autónál? Ekkor eszébe jutott, hogy a hátsó ülésen, a hátizsákban kisütött hús van, amit délben nem evett meg. Azt érzi, biztosan azt! Másképpen mit akarhatna egy autóval, ami benzin- és olajszagú? Őt biztosan nem vette észre, hanem megfordult volna. Az erdészekről azt hallotta: a medve mindenevő, de általában békés, csak akkor támad, ha megijed, vagy veszélyben érzi magát, bocsait. Akkor mi a francot akar az autóval? Elmeneküljön? De hová? Úgyis az autóhoz kell visszatérnie, hogy elmeessen, hol tölthetné az éjszakát? Mindjárt sötét lesz, és ő itt van, egyedül... Semmi nem jár ilyenkor erre, az erdőmunkások a völgy felső felében vannak, messzire. Reggelig, az első rönkszállító autó jöttéig még a madár sem jár...

A medve egyet-egyet mordult, de nem tágitott. Aztán két lábra állt. Ez rosszat jelent! Eszébe jutott, amit egy tévéfilmben látott nemrég: a medve egy házaspárt támadott meg az erdőben, a férfire ráugrott, a nő addig felmászott egy fára. A medve mégis őt követte, utána mászott, lábánál fogva lehúzta és összeharapdálta.

A hátsó ablaknál matarászott a medve, újra és újra megmozdította az autót. Szaglászott, mancsaival csapkodott, közben hangosan morgott. Végül betörte az üveget, fejét és mancsát próbálta bedugni a résen. Mi is van a hátsó ülésen? Hátizsák, pokróc, egy pulóver, cigaretta, ásványvizes üveg. És az edény meg a lapító, ami ételszagú. Döngött az autó, a medve nagyokat csaphatott rá mancsaival, hogy nem jut élelemhez, csupán a szagát érzi. Aljosa a földön lapult, tehetetlenül nézte, mi történik. És ha feléje jön? Mi lesz? De ha ő elmegy, nem fogja tudni, mikor áll tovább a medve. Mit tegyen?

Felbódult a medve, aztán csend lett. Négy lábra ereszkedett, még szimatolt egy darabig, aztán elindult az úton a másik irányban. Örökkévalóságnak tűnt, amíg letért az útról. Megmenekültem! — gondolta Aljosa. Hamar az autóba! És nyomás!

Mégse mozdult. Ha nem gyúl be a motor? De hátha visszajön a medve? Már eléggé távol lehet ahhoz, hogy ő odarohanhasson, kizárja az autót és beüljön. Megtapogatta zsebeit. Szerencse! Itt a kulcs. Felugrott és rohant, nem érdekelte, hogy zajt csap. Be az autóba, felmordult a motor, a kerekek feldobálták az apró köveket. Minél messzebb innen!

Egy kanyaron túl hatalmas csattanás, szétduzzant az első kerék, az autó az árokban kötött ki. Aljosa mereven szorította a kormányt, homlokát mégis beleütötte. Szédült, émelygés fogta el. Óvatosan végigsimított homlokán, megnézte tenyerét, nem véres. Ahogy fölnézett, az ablaküvegen csillogott a fény, valahol messze Klárit látta: odasimulva az üveghez hozzáérinti ajkait.

Albert-Lőrincz Márton

(tavasz)

a sárga nárcisz
piros tulipánnal hál
hó-meleg ágyban

ölelkezésnél jobban
pihenni kívánsz ágyat

Csávossy György

Szeretetéhség

Száraz a mező,
kiszikkadt a lelkem,
a hold karimájáról
lecseppent harmatszemek
koldusfillérek
csak aszályos lelkemnek.

Valahol,
csillagmesszeségben,
mosolyog kék fényben
valaki rám,
lehet, hogy a halál angyala,
vagy életem tükörképe,
a semmi, vagy a minden,
kifordított ingem.
Hallszik már a dörgés,
világít a villám,
valaki vakon is
mosolyog most énrám.
Adj, Uram, könyörgök,
csak néhány napot,

tollam vergődése
lassan már halott.

Add Lázár garasát,
kevés szeretetet,
csillapítsa végső,
kínzó éhségemet.

2013. jún. 17.

Komán János

Hiány

Aki végül magára marad,
annál nincsen keserűbb falat.
Elment, visszajön, mégis félek,
nem bírom az egyedüllétet.
A gyerekeink szanaszét,
eljönnek hozzám minden éjjel.
Másképp üzen a hangok csókja,
mintha mindenik itthon volna.
Valamit rosszul választottam,
eltévedtem a válaszokban:
minden vágyam küszöbbe botlott,
minden szerelmem tévedés volt,
becsaptam magam, sajnálhatom,
hogyan nyitott szemmel jártam vakon.
Nem tudom már, hogy hova menjek,
talán van egy zuga a mennynek,
ahol megtérnék, s megszeretnek.

Mester Györgyi

A csodatévő Flóra kút

A városka házaiba, annak idején, amikor ez a történet játszódott, még nem volt bevezetve a víz. A szomjoltó nedűt akkoriban artézi kútról hordták a település lakosai. A friss vízért nap mint nap el kellett gyalogolniuk a központi térre, ahol a híres, vörös kőből faragott, nagy kút terpeszkedett. Néha sok ember, egész sorok kígyóztak előtte, hiszen az ebéd elkészítéséhez, a lurkók mosdatásához, a ruhák tisztántartásához rengeteg vízre volt szükség.

Ahol nagy munkabírású háziasszony, vagy erős férfiember, netán edzett kamaszok, serdülő, fiatal fruskák voltak a háznál, mindig akadt valaki, aki elment vízért, és a súlyos vödröket hazacipelte.

A városkában csupán egyetlen százéves asszony élt, aki — magas kora miatt —, bizony már nem volt olyan fürge, mint fiatal menyecske korában, ezért igen nehezebb esett kijárni a kúthoz. Míg eleinte nagy fáradtsággal hazacipelte a teli favödrt, idővel egyre ritkábban látták a kút közelében. Pletykálás közben, valamilyen asszony megkérdezte: nem tudjátok, mi lelte a Juliska nénit, napok óta nem láttam? De a többiek sem tudtak semmit róla, és a fáradságot se vették maguknak, hogy rányissák az ajtót az idős mamókára.

Egyes-egyedül egy félárva, bicegős lánynak, Flórának jutott az eszébe, hogy meglátogassa. Talán már szenved a szomjúságtól, vagy szomjan is halt — gondolta. Miért ne segítek rajta, ha tehetem? Én legalább még járóképes vagyok.

Amikor belépett az öregasszony házába, a félhomályban alig tudta kivenni a nagy dunyha alatt összekuporodva meglapuló, soványka testet. Az ágyhoz lépve látta, a matrónának le vannak hunyva a szemei, és halkán nyögdécsel. Szemébe tűnt, hogy a szobában egyetlen edényben sem volt víz, és már a favödör is megrepedezett a szárazságtól.

Mivel egy korty víz sem volt a háznál, nem tétozódott, fogta a magával hozott vödrt, és amennyire csak telt bicegős lábától, szaladt a kúthoz. Szerencsére, nem kellett soká várakoznia, hamarosan megtelt a nagy vödör. A házba visszatérve megittatta az anyókat. Az első kortyok után a néne hálás szemmel nézett a lányka arcába: te vagy az, kis Flóra? Az életemet mentetted meg. Bárcsak én is tehetnék érted valamit! Ez a víz nekem életet adott, neked is kell, hogy segítsen. Emberséges voltál velem, ezért azt kívánom, gyógyuljon meg a lábad, legyen olyan egészséges, mint a legszebben táncoló lányoké a faluban.

Menj vissza a kúthoz ma éjjel. Ereszd meg a vizet, és amikor a holdfény első sugara megcsillan rajta, meríts belőle. Locsold rá a fájós, bicegős lábadra, azután pördülj egyet. Egyet se félj, nem leszel többé bice-bóca.

A lány elmosolyodott, hitte is, meg nem is, amit az öregasszony mondott, de odahaza csak nem hagyta nyugodni a dolog. Le sem vetkőzött, és amikor a töb-

biek már az igazak álmát aludták, ő észrevétlen kisurrant a házból. Az éjszaka leple alatt visszaosont a kúthoz. Sötét volt, kicsit félt is, de szerencsére ilyen későn már nem járt senki az utcán. A hold épp akkor bújt ki egy felhő mögül, amikor a kúthoz ért. Az első holdsugár már a kútból csobogó vízsugarat érte. A vizet felfogta a korsójába, majd nem messze a kúttól ráöntötte a bicegős bal bokájára. Azután önkéntelenül pördült egyet. És láss csodát, nem bicegett többé egy szemernyit sem!

Hogy a holdfény tette-e, vagy a Föld gyógyító erejével telített, kristálytisza víznek volt ilyen varázsereje, sohasem derült ki. Tény azonban, hogy a szomjhaláltól megmentett hálás anyóka kívánsága valóra vált. Flóra egészséges lett, sohasem bicegett többé, és mivel mindenkinek elmesélte az éjszakai csodát, róla nevezték el, s lett később a kútból Flóra kút...

P. Buzogány Árpád

Siratóének helyett

Hej, sok mindent megtanultam
s a lelkem már nem lángol,
parázs, mint hajad vöröse
s nem érted éghet össze,
pillangócska. Másokért, máskor...

Vörösek még az esték, de
békésebb lesz a reggel.
Várom, hogy jöjjenek mások,
borzoló pillantások
felmentő, nagy sereggel.

Villanó fecskék szárnyán
nevetésed eltűnik,
álmokat nem hoz vissza,
nyomait mind felissza
szerelemtől a bűnig.

Szerelmem, nagy lobogásod
lett a gyors, fájdalmas veszted.
Nem lehetsz bennem árva,
verssorokba vagy bezárva,
volt szavaim: kereszted.

Csire Gabriella

Regelő napkelet (V.)

Az égő csipkebokor

Több száz év múlt el azóta, hogy József letelepítette Izrael népét Egyiptomban. A héberek meggazdagodtak és annyira megsokasodtak, hogy már nemcsak Gósen földjét lakták, hanem az egész országot. Az új fáraó, aki már nem ismerte József érdemeit, így szólt főembereihez:

— Jó lesz vigyázni, mert Izrael népe maholnap nagyobb és erősebb az egyiptominál. Háború esetén majd ellenségünkhöz pártol, hogy kimehessen az országból.

A fáraó elhatározta, hogy megnehezíti a héberek életét. Velük építtette föl gabonatarló városait és velük végeztette a mezei munkát. De a keserves robotot is kevesellte a fáraó, és egy napon elrendelte, hogy minden újszülött fiút vessenek a Nílus vizébe.

Ekkoriban történt, hogy egy Lévi-nemzetségből való házaspárnak kisfia született. Három hónap múltán belátta a lévita asszony, hogy nem rejtegetheti tovább a gyermekét. Ekkor gyékénykosarat szerzett, s azt gyantával és szurommal vont be. Csecsemőjét a kosárba helyezte, a kosarat pedig kicsempészte a folyópartra. Nővére a távolból figyelte, mi történik a kitett gyermekkel.

Kis idő múlva, szolgálólányai kíséretében a folyóhoz ment a fáraó lánya fürdeni. Amint a víz közelébe ért, a hajlodozó sás között fölfedezte a piciny kosarat.

— Hozd ide! — utasította egyik szolgáját azonnal. — Lássam, mi van benne.

A szolgáló kihozta a nádasból a kosárkát, és felnyitotta. A síró csecsemő látán a királylány sajnálkozva szólt:

— Bizonyára a héberek tették ki.

Szeretettel hajolt a gyermek fölé, de nem tudta, mit is kezdjen vele. Töprengett, habozott. Ekkor, mintha csak a kíváncsiság vitte volna, máris ott termett a lévita asszony nővére.

— Ne hívjak a héber asszonyok közül valakit — kérdezte szolgálatkészen —, aki szoptatná a kicsit?

— Menj! — bölintott a fáraó leánya.

Hamar térült-fordult a lévita asszony nénje, és magával hozta az édesanyát.

— Vidd magaddal a gyermeket — parancsolta a fáraó leánya —, tápláld és neveld föl! Én majd illő jutalmat adok cserébe.

Az édesanya boldogan tért haza, hogy fölnevelje kisfiát. S az évek szinte szálltak. A lévita asszony gyakran fordult meg gyermekével a fáraó lányánál, aki sajátjának tekintette és „vízből kihúzotttnak”, Mózesnek nevezte a kisfiút. Így cseperedett, növekedett Mózes a szeretet és a fényűzés napjánál.

Már erőteljes, szép fiatal férfi volt, amikor egy napon kiment az építkezésekhez. Elnézte a héberek munkáját, akik vízzel és pelyvával keverik az agyagot, azután masszává gyúríják és téglá alakúra formázzák, majd az így megdolgozott anyagot kiteszik a napra száradni. Egyszer csak csetepatéra lett figyelmes. Fáradságtól tántorgó héber szolgát kezdett a szeme láttára ütlegetni az egyiptomi felügyelő, minden ok nélkül. Mózes az igazságtalanság láttán felindult, és hirtelen haragjában megütötte a felügyelőt. Az ütés végzetes volt: az egyiptomi férfi holtan terült el.

Mózes másnap is kiment a robotolók közé, és mit lát! Két ember hajba kap egymással valami semmiség miatt. Az erőszakos ember durván ütlegeti vézna társát.

— Miért vered a társadat? — avatkozott Mózes az elfajult vitába.

— Ki tett meg bírónak? — szájalt vissza a bajkeverő. — Vagy tán engem is meg akarsz ölni, mint az egyiptomit?

Mózes megrettent az erőszakos férfi szavaitól. Világossá vált előtte, hogy tette nem maradt titokban. Így is volt: a fáraó halálra kerestette a letaglózott robotmester miatt. Mózes kénytelen volt menekülni.

Távol Egyiptomtól, Midián földjén lelt otthonra. Ott feleségül vette a pap leányát, Cippórát, és azontúl egyszerű pásztorként éldogelt. Apósa nyáját legeltette.

Telt-múlt az idő és az egyiptomiak egyre inkább sanyargatták Izrael népét, de erről Mózes mit se tudott. Egyszer azonban, amint áthajtotta juhait a pusztán, és eljutott a Hóreb hegy lábához, lángoló csipkebokrot pillantott meg. Lába földbe gyökerezett a látványtól: az égő csipkebokrot nem emésztették el a lángok. Közelebb merészkedett, hadd lássa, miért nem hamvasztja el a tűz.

— Mózes! Mózes! — szólalt meg Isten az égő csipkebokorból.

— Itt vagyok — felelte Mózes.

— Oldd meg saruidat — parancsolta az Úr —, mert szent helyen állsz. Én vagyok a te atyáidnak Istene!

Mózes nem mert az Úrra tekinteni. Félelmében köntösébe rejtette arcát.

— Láttam népem nyomorúságát, és meghallgattam könyörgését — mondta az Úr. — Kiszabadítom népemet az egyiptomiak kezéből, és elhozom a tejjel-mézzel folyó Kánaán földjére. Indulj hát a fáraóhoz, és hozd ki Izrael fiait Egyiptomból!

— Ki vagyok én, Uram, hogy elmenjek a fáraóhoz, és kihozzam Izrael fiait Egyiptomból? — tiltakozott Mózes.

— Én veled leszek — bátorította az Úr. — Mondd meg Izrael véneinek, hogy megjelent neked a héberek Istene, ezért kértek a fáraótól: engedje el a népet három napi járóföldre a pusztába, hogy áldozhasson az Úrnak. Én pedig ki-

nyújtom kezemet, és rettentő csapásokkal sújtom Egyiptomot. Így kényszerítem a fáraót arra, hogy elbocsásson titeket.

— És mit tegyek akkor — kérdezte Mózes —, ha a fáraó nem hiszi el, hogy megjelent nekem az Úr?

— Mi van a kezeden, Mózes? — kérdezte ekkor az égő csipkebokorból a Teremtő.

— Vessző.

— Dobd a földre a vesszőt! — parancsolta az Úr.

Az elhajított vessző szempillantás alatt kígyóvá lett. Mózes ijedten hátrált. De a Teremtő így biztatta:

— Nyújtsd ki bátran a kezedet, és ragadd meg a kígyó farkát!

A megragadott kígyó menten vesszővé változott.

— Rejtsd kezedet a köntösöd alá! — rendelkezett az Úr.

Mózes köntöse alá dugta a kezét, és amikor előhúzta, bőre fehér volt a leprától.

— Most ismét rejtsd el! — hangzott a csipkebokorból az Úr szava.

Mózes elrejtette, majd ismét előhúzta a kezét. A bőre megint olyan volt, mint azelőtt.

— És ha ennek a két jelnek se hisz a fáraó? — kételkedett Mózes.

— Akkor hinni fog a harmadiknak. Meríts vizet a folyóból, öntsd a földre, s az menten vérré válik. Ennek a jelnek biztosan hisz majd! — nyugtatta meg Mózes a Teremtő.

De Mózes így se mert arra vállalkozni, hogy fölkeresse a fáraót. Jól tudta magáról, milyen nehezen forog a nyelve. Nem volt kenyere az ékesszólás. De Isten ezen is segített: megígérte, hogy melléje adja Mózes fivérét, az ékesszavú Áront, hogy ő szóljon helyette a néphez, és beszéljen a fáraóval.

— Most pedig indulj! — utasította Mózes az Isten —, és tégy úgy, ahogy meghagytam. A vesszőt pedig vidd magaddal, hogy véghez vidd a csodás jeleket.

Mózes eltávolodott az égő csipkebokortól, és hazaterelte nyáját. Apósának azt mondta: vissza fog térni Egyiptomba rokonaihoz.

— Menj, fiam, békességgel — felelte apósa, az öreg pap —, hiszen nem él már a fáraó, aki halálra kerestetett, sőt emberei is kivesztek azóta.

Mózes búcsút vett apósától és a háznéptől. Cippórát és a fiait számárra ültette. Magához vette a csodatevő vesszőt, és elhagyta a midianiták földjét. Amint Egyiptom felé haladt családjával a pusztán keresztül, a Hóreb-hegy lábánál Áronnal találkozott. Megcsókolták egymást a fivérek, és együtt mentek Egyiptomba. Ott összegyűjtötték Izrael véneit. Áron elmondta nekik, amit az Úr üzent, Mózes pedig megmutatta a csodás jeleket a nép előtt.

Az emberek megértették, hogy Isten valóban megjelent Izrael fiainak, mert ki akarja szabadítani őket a rabságból.

Mózes és Áron útja ezután a fáraóhoz vezetett.

Kiss Lehel

Alszik a gyermek a bölcsőben

Alszik a gyermek a bölcsőben,
kezdi a szellő ringatni.
Talán az ember most bölcsebben
tenné — de lehet vitatni —,
ha szunnyadna maga is.

Árnya takar — a nagy fának
jót tesz a déli verőfény.
Nem nézlek már, de csak látlak
szemeim lehullt redőnyén
át, kicsi Kisbogaram.

Jó veled itten a pólyába'
szellő haja után kapni.
Gondolná, aki most meglátna:
„Ej, ez megbolondult, vagy mi?!”
Ugye, csak kinevetnénk?

Benke Júlia

Rosszban is veled

Fájdalmad
ajkamhoz emelem,
békítgetem,
szeretgetem
sóhajod múltó
pillanat

homlokomon
citromillat.

Mese

Reggel,
álmos szemekkel,
odatotyognék
hozzád,
hogy ölbe
vegyél
puhán,
mint egy
kis mesét.

Fülöp Kálmán

Ideglázban

Csipetnyi föld,
rögeiből
Kodály-muzsika
árad a forró
esti ködben...

Holnap lehet,
hogy későn
ébredek —

hajnalok fia,
gyolcs éj gyermeke.

Az éjszakai körtáncnak
már vége,
Béthel hegyéhez
indulok véle...

Ott,
lágymombok
hajlatán,
völgykatlanok
igézetében,

ahol a
sok-sok
sarlatán
bozót les rám
a karcsú térben,

ott,
velőig égő
gondban,
tüzek barnuló
hajnalán,

ahol
erdőszéli csendből

nevet ránk
ezüst
árvalányhaj,
s megmar
a kolontos csalán...

Betűláncok,
szófüzerek.

Sintér időt
rejt a holnap.

Hideg, havas
arcok árnyán
vesztegel
az öreg csónak —

hajszol baljós
gyanakvásom,

hitem helvét,
nem adom fel
népem nyelvét.

Vastag
kálvinista nyakam
ellenére
sem fordítom
fel a világ

Isten által
rendelt rendjét.

Mindennapos
ideglázban
élek tüzek
lobogásán
Kis-Küküllő
mosolyában...

Tar Károly

Pánik

(Regényrészlet)

VII.

Azon az őszön, amikor katonakötelességére figyelmeztető behívót kapott, elszámolt a gyárban. Elbúcsúzott a tervezőosztálytól, a rajzasztalon szépen alakuló szerszámgéptől, amelyet a főtervező jóvoltából, késre menő, de mégis barátságos viták tűzében, a maga alkotta alkatrészekkel gyarapíthatott. Végigsétált a lakatosok műhelyében, ahol újításának megfelelően a köszörűkövek gyártásához szükséges alumínium formaszekrények készültek. Benézett a szilikátokat aprító malom tágas csarnokába, ahol a gyár legnagyobb, közel három méter átmérőjű fogaskereke forgott szünet nélkül, s amelyet a fiatal szülőanyák büszkeségével mutatott meg minden ismerősének, hiszen saját műszaki rajza alapján készítették a szomszédos fémipari üzem vasöntődjében.

Sárától is ilyen nosztalgikus hangulatban búcsúzott. Kora délelőtt ment fel hozzá, amikor csak a lány volt otthon. Kinézett a harmadik emeleti lakás ablakán. A színház előtti térről induló, hármas tagolású sétány fölé hajló gesztenyefák sárgás-barna levélrengetege szívszorító látványt nyújtott.

Sára az anyjától kapott napi feladatát végezte. Takarított, főzött.

Jenő beleturkált a könyvespolcon található könyvekbe.

Mit ol-va-sol? — kérdezte hangosan tagolva, hogy a konyhában forgoló Sára is meghallja.

Királydrámákat, felelte Sára kiabálva. Jenő elhűlten ízlelgette a választ.

A nagynénémtől kaptunk félméternyi aranykötésű könyvet, magyarázta Sára a szobába nyíló ajtóból.

Nézd, ott sorakoznak a második polcon.

Látom, intett, és leemelt egyet a kötetekből. VIII. Henrikről szólt a dráma. Harsogva olvasta:

Henrik

Kelj föl, im itt helyed. Kíváнатod

Felét ne mondd ki, mert magad bírod

Fele-hatalmunk'; a másik felét

— Még ki se' mondva — megadók. Nevezd meg,

Mit kérsz, s legyen meg.

Katalin

Felség, köszönöm!
Hogy a király szeresse önmagát,
S e szeretetben föl ne adja ön-
Becsületét s állása szent dicsét:
Kérésem ennyi.

Mióta olvasol te királydrámákat?

Nem jött válasz a konyhából. Hirtelen fellángolt benne a birtoklás vágya.

Kell nekem ez a lány. Az érdeklődése miatt kell nekem, mert magával ragadhat, fölemel a szürke élet taposómalmából. Az ilyen lányba kellene belezúgnom. Ezt nevezném szerelemnek. Egyszer már történt vele hasonló.

Osztálytársánál járt, egy régi bérház második emeletén. Az alattuk lévő lakás nyitott ablakán át érzelmes zongoramuzsikát hallott. Valaki odaadással játszott egy akkoriban divatos érzelmes angolvalcert. Olyan volt ez a zene, hogy tizenévesen is eszébe juttatta a májusi rügyfakadást. Az ámulattól szólni sem tudott. Barátja levitte, betuszkolta az alsó szomszéd ajtaján, és bemutatta Babucinak, aki a nővére lehetett volna. A lány játszott még néhány dalt. A zongorára támaszkodva szívta magába a dallamokat, és hozzá sem nyúlt a lányhoz, mégis érezte bőrének bársonyosságát. Hetekig gomolygott benne az édes zene, szédületes repülésre vágott, szerelmes volt abba a lányba. Amikor ezt bevallotta barátjának, az feljánlotta, szól majd Babucinak, és azzal biztatta, hogy minden bizonnal kegyeibe fogadja majd, mert nála ez nem nagy dolog, szereti a fiúkat. Jenő lemondta a megbeszélt találkát, a közvetítő erre felháborodottan lehülyézte, hiszen még arról is biztosította barátját, hogy megbeszélt látogatásakor a Babuci szülei nem lesznek otthon. Jenő maga sem értette, mi az oka furcsa viselkedésének. Nem kért, nem várt semmit Babuciból. Nem akart lenge ruhája alá nyúlni, nem kívánta lefektetni. Úgy érezte, őt inkább csak Babuci kábító erejű zongoratudása érdekli, áttetsző bőrét, combjának domborulatait, mellének ringását a zene részeként érzékelte, a szerelmet zenei futamokként nem altestében, hanem a szívében és ismeretlenségbe röppenő gondolataiban, szárnyaló szépségek sejtéseként tapasztalta.

Elkerülte osztálytársa házát, elkerülte Babucit is. Hónapokkal később, a tánciskola bálján újra látta Babucit, de már nem emlékezett azokra a nosztalgikus melódiákra, amelyeket a zongorán játszott, s amelyeket a lányról képzelt látomásaihoz társított.

Sára edényekkel zörgött a konyhában. Jenő elhessegette magától a szerelmes gondolatokat, a sürgősségtelennek tartott érzéseket. Végigheveredett a díványon, olvasott még néhány oldalt a dráma avítt fordításból, aztán elaludt.

Elnyomott az álom, szabadkozott, amikor felébredt.

Sára a lábánál ült, és kitartóan nézte. Közben arra gondolt, hogy Jenő műveltebb, okosabb nála, hiszen tanult, gimnáziumba járt, technikumot is végzett és már katonasága előtt almérnöknek nevezik ismerősei. A faluról jött lányok józanságával gondolt a családalapításra.

Jenő szótlanul magához vonta és megcsókolta a lányt.

Sára engedelmeskedett. Jenő szép lassan kifejtette ruhájából, némán és nagyon lassan lesimogatta róla a melltartót és a bugyit. A díványon ülve átfogta a meztelen lány derekát. Fejét Sára gránátalmamellei közé fúrta, két keze, mint a gépkocsi lassúra állított ablaktörlői, a lány derekáról indulva, feszes hátsó domborulatain kóvályogtak. Valami ösztönös érzés arra készítette, hogy felemelkedve a lány melleit cirógassa, és becsukott szemmel, szájával a Sára száját keresve gyönyörűséges bódulatba zuhanjon. A zuhanás egyben emelkedés is volt, élvezetes lebegés. Amikor tetőfokára hágott benne a vágy, együttérzésre számítva, Sára arcára pillantott. Ijedt, szomorú szemeket látott. Könny patkzott a lány sápadt arcán. A könnyek sós ízét ajkán érezte. Megfagyott benne az igyekezet. Karja ernyedten lefolyt az izgalmát tápláló lánytestről.

Te sírsz? — kérdezte ijedten.

Sára hallgatott. Tudott titkot tartani. Jenő mozdulatlanul állt. Minden erőfeszítéssel kereste a választ a miéltre. Nem értette Sára viselkedését.

Mi lehet vele? Szüzességét siratja? Valami más gátolhatja abban, hogy nekem adja magát? Tartozom neki valamiféle szerelmi vallomással? Az ilyenkor szokásos fogadkozásokat hiányolja? Régi szerelmét siratja? Szülei felelősségre vonásától fél? Vagy attól, hogy küszöbön álló hosszú katonáskodásommal felmentem magam a következmények felelőssége alól? Magára maradottságától irtózik? Azt sem tudom, szeret-e engem?

Öltözz fel, szólta ridegen Jenő. Sára tétován engedelmeskedett.

Csak nem képzeled, hogy megerőszakollak?!

Összeszedték maguk, és, mert eljött az ideje, szótlanul sétáltak a Sára munkahelyéig.

Jenő a berukkolása előtti napon maga vitte, s csúsztatta búcsúlevelét a Sárának postaszekrényébe.

Kedves Sára! Sajnos évekre el kell válnunk. Nem vagyok annyira önbit, hogy arra kérjelek, hogy három esztendőig várj reám. Hiszen még alig ismerjük egymást. Nem tudom, mit gondolsz rólam. Nem tudom, mit gondolok rólad. Együttlétünk éppen csak elkezdődött. Igyekszem komolyan, úgy irányítani magam, hogy megnyugtató legyen önbecsülésem szempontjából is. Ezért nem ígérhetek semmit. Nem vagyok a fogadkozások embere. Jó volt veled lenni. Talán majd írok még neked. Akárhogyan is lesz, mire visszatérek, akkor te már választott utadon jóval előttem haladsz, s ha találkozunk, nem valószínű, hogy kedvedre volna velem újrakezdeni. Kívánom, hogy légy boldog és mindig vidám! Barátsággal: Jenő.

Újabb búcsú volt ez a szerelemtől.

A szerelem a nőktől való. Ők gerjesztik. És mert úgy akarják, jövőjüket szolgálja.

A szerelem kiszámíthatatlan. Fuvallat és orkán. Várva várt. És elhessegethető.

Lehetne jó mulatság, férfimunka?

Mészely József

Azokkal s azokért

Akik örökké
nemcsak
a mával bibelődő
napokra gondolnak,

de elnapolt
gondokat sürgető
évszakok felé is
ablakot tárnánk.

A rettenet útjain...

Lekésett vonatok
füstjében tolongunk,
teherként cipeljük
fojtó fáradtságunk.

A kérdések hűlnek
válaszokra várva,
nyugtalan merülnek
az emlék havába.

Hálóként rám borul
a jeltelen lárma,
hiányod sebeit
fájdalommal marja.

A rettenet útjai
szétfutó vonalak,
a rettenet útjain
topog a mozdulat.

A rettenet útjain
nyomtalanul lépek,
a rettenet útjain
hozzád sosem érek...

Ráduly János

Kézen fogva

Kézen fogva mégis,
a két kéz oly régóta
vár egymásra,
most összesimulnak,
már
egyetlen szívük van,
mint
a szerelemnek.

Lenni valamivé

Lenni valamivé,
bármivé,
ékezet például
az e betű fölött,
ékezet például
az a betű fölött,
hogy leírhassem
teljes biztonsággal:
élet,
halál.

Bartus Rozi

Első randevú

Emlékszem, mikor találkoztunk
először: májusi eső esett, melyet
úgy vártak a földből élő emberek,
mintha aranyat érne és annyira
lehűlt a kinti levegő, hogy vacogó
hideg lett és én mégsem fáztam.

Szerencsére akkorra egy újabb
kakaslépéssel nyúlt az este, így mi
is tovább maradhattunk kettesben
annál a frissen festett kapunál és
egyszerre hallgattunk el, amikor a
sötét bagoly kuvikolására felsóhajt
valaki, hogy biztosan nem éri meg
a nyarat és amikor a kertekben
betakarták a melegágyat.

A vasárnapi arcod ellenére azért
észrevettem, hogy a l'amour lesz
nekem a szerelem, mert motyogtál
valamit (azt is magadban), az első
csókunkat az ajkadon felejtetted
és a biciklid is a kapunál maradt.

Reggeli együttlét

Alszik még a város,
szemöldöke is harmatos.
De javában zakatol a vonat
a vágányon. Úgy pihensz
meg a vállamon:

ahogyan esős időben
a hegygerincek belseje,
a fűszálak zöldes borozdái,
beszappanozzák arcukat
és megmosakszanak a vízben.

ahogyan a szélzivatar közepén
az erdőből kisurranó falevelek,
a légbe kapott apró tárgyak,
elmozdulnak — mást nem tehetnek,
mást nem is akarnának.

Bodó Márta

Nyolcvanassal...

Két feleséget eltemettem. Fiatal voltam először, az asszony nagyon akarta a gyereket, de gyenge volt, kihordani se tudta, korábban elindult s beszorult a szülésnél. Mindkettő odalett. Huszonnyolc éves voltam, kiborultam, sírtam, ki se józanodtam: a temetés után egy hétig ittam. Aztán egy reggel megborotválkoztam, felöltöztem szépen, elmentem munkába és összeszedtem magam: a fiatal test élni akart, éltem tovább. Újranősültem, szépen éltünk, gyerekünk nem lett, nem is akartam volna, és ő sem ragaszkodott hozzá. Hatvanöt éves volt, a születésnapját követő héten rosszul lett, gyengélkedett, mire orvos megnézte volna, halott volt. Elsirattam, eltemettem, s beletanultam a házimunkába: főztem, mostam, takarítottam, bevásároltam, vasaltam az ingeket, mert nem tudtam már átszokni másra, erre a ma divatos nájlompólóra meg miegymásra, egy életet éltem le úgy, hogy reggel a szék karfájára készített vászoningbe bújtam, volt fehérből vagy négy-öt árnyalat, és volt sárga, halványzöld, -kék, meg barna, nyakkendőkkal és öltönyökkel, így jártam dolgozni, nyugdíjazás után meg a templomba, a nyugdíjas klubba, bridzsezni, színházba, koncertre. Nehéz volt megszokni az asszony nélkül, átvenni mindent tőle. Az élet akkor rendes és akkor megy tovább, erre jöttem rá a gyász után, ha az ing vasaltan vár reggel a karfán, a zokni tiszta, ha lyukas, megstoppolom, összekészítem a mosni valót és megrakom a gépet, míg zúg, a porszívóval járok körbe, ablakot pucolok, piacra járok az asszonytól maradt, karra ölthető fonott kosárral, Béla bácsi, friss murkom van, ma húztam ki a földből, szól utánam egykori kofánknak immár az unokája, és amit ad, valóban friss, ízes, megszínesíti a vasárnapi húslevest. Igen, azt is megtanultam főzni, mert nem vasárnap a vasárnap az ünnepi abroszra elhelyezett díszes teríték és húsleves, krumplipüré meg sült hús nélkül, hozzá savanyú uborkát és vegyes zöldséget is megtanultam eltenni. Sütni nem sütök, Gizike lánya szemben nyitott cukrászdát, félreteszi nekem szombat délután a friss krémest, képviselőfánkot, órarend szerint érkezem, percre pontosan csomagolja is. Bekapcsolom a rádiót, még anyámmal szoktam meg, hogy cigányzene szól a pontban déli 12-kor elfogyasztott vasárnapi ebédhez, jó ebédhez szól a nóta, jó kis nóta, míg tányért cserélek és aztán mosogatok, magam is füttyörésem.

Nehéz az élet egyedül, nehéz este a konyhaasztalon a vasalópokrócot kitergetni s egy újabb ingujjat ráncmentesre igazítani. Arra gondolok, hátha holnap nem ébredek fel, s akkor hiába kínlódom, ha meg a koporsóba tesznek, legalább annyit fáradjanak, akik majd öröklik a kis lakást, hogy maguk vasalnak inget nekem. De nem szabad megállni, ha csak egyszer is kimarad, másnap már nem tudnám folytatni, ha egy reggel nem kelnék idejében, ha a nyakkendőt nem csomóz-

nám gondosan, vége is lenne: forgatni kellene az ágyban, idegen kéz nyomná a kacsát, ágytálat alám, idegen ízű krumplipürét kanalaznának a számba, ha lenne türelmük kivárni, míg megforgatom és lenyelem... Évekig kellene eltűrni a türelmetlen motozást, lesné, szuszogok-e még, sóhajomra sóhajtana, a csalódottságát egyre nehezebb lenne legyőzni, s már magam lesném, meddig fúj még a tüdő, meddig dobban mégoly picit is az egyre megkeseredettebb szív. Még holtom utánra is jutna a keserűségből, kénytelen lennék visszajárni, kísérteni, pedig ezt nagyon nem szeretném, remélem, fények és meleg lebbenések várnak odaát, ott akarok ülni egy világos, meleg sarokban s csak nézni, nézelődni. Rányomom a forró vasalót az ingnyakra, nem csalhatok, friss és fess legyen, különben nem bírom folytatni. Mosolyogva köszönök a beroggyant vállú harmincas szomszédaszszonynak, amint az ajtón kilépek, sugárzik rólam az életkedv és derű: kihúzott derékkal, katonásan vonulok végig a ház előtti szakaszon: amíg látnak, mindenképp vigyázni kell, csak ne sajnáljanak. A hídon, a kanyar után kissé leesik a vállam, lefittyed a szám széle, de figyelni kell a gödröket, mert végzetes volna egy esés, s a másik oldalon már ott a vegyesbolt, Gizike üzlete, újra kiegyenesedem, hogy lássák, jól vagyok, virulok és élvezem a pihenés boldog éveit. Amint ebből az ismerős körből is kikerülök, sokszor keményen magamra kell parancsolnom, hogy járjak még egy órát vagy felet, s ne vissza a házba rögtön, ahol ilyenkor a tétlenségtől a bőröm is viszket, s miután már semmi rendezni való nincs, átjárna az önsajnálát, az unalom... A délutáni klubig ólomlábú órák vannak hátra, az öregfiúk mind családban élnek, ki unokát lovagoltat a térdén, ki az asszonyt forgatja az ágyban, mindnek van bőven mit tennie. Ki kell várni a délutáni közös percek, kibírni addig, túlélni a délelőtti. Tudatosan rándítom hát a vállat hátra, fel, meg a fejet a kalap alatt, a derék sajogva is egyenes, a léptek, ahogy a katonaságnál tanultuk, hegyesen peckesek, jelentőségteljesen vonulok, mint aki biztos cél felé siet. Így megyek a cigánysorig, sietős méltósággal, ott szabályos hátraarc-cal visszaügetek, mint aki nagyon fontos küldetésből érkezik. Onnan kezdve már megint pörögnek az események, a piac, a bevásárlás, otthon zöldséget tisztítok, forr a víz, sül a hús, utána joggal lehet lepihenni, hogy a délutáni klubtalálkozóra újra friss lehessenek, a partit meg kell nyerni, a vicceken nevetni kell, a féldecit el kell koccintani, meghallgatni, kinek üzent Kanadából a fia, Új-Zélandon mit ért el a lánya. Aztán este már be lehet a tévét is kapcsolni, még mindig megy az asszony kedves sorozata, pedig már második éve, hogy ő elment, abba belenézek helyette is, s míg este elfészkelem magam a tágasra bővült ágy sarkában, még gondolatban el is mesélem neki, Esmeralda meg Marie Louis ma merre, kivel kavart.

Szente B. Levente

A gyökerektől

fölfele sietünk gyökereinktől
hogy mindenütt elől lehessünk
föld fele — egekbe ki
konok és zord kövek titkai
közé

A kicsi szobában

néha nekünk pattog a kályhatűz lángja
kéken pirosan megmoccan az esti fényben
ahogy a kicsi szobában szemünk láttára táncát járja

mi asztalnál ülünk szelíden
szemeinkben régi álom finom bája
füstszag van és bor és kenyérillat
fa roppan a kályhában

este van — téli este
jégvirágos ablakunkon mintha a hold beintene

A lelátón

felkel a hold ismét
csillagok fénye is sarjad —
idelent végtelen síkokon
fűtengert riogat a szél

A végtelen

kő koccan —
éleset csikorog talpam alatt,
szalad az utca,
ahogy megosztom másokkal
végtelen utam,
pirosat ásít a reggel.

Kozma László

A költészet világa (I)

BEVEZETŐ

Valaki elment Tihanyba, hogy meghallgassa a híres tihanyi visszhangot. Mikor hazatért, a barátai megkérdezték, hogy mit tapasztalt. Ő azonban csak legyintett: — Semmi sem igaz az egészről. — Miért, kiáltottál és nem válaszolt? — Ugyan, miért kellett volna kiáltanom?

A vers csak akkor válaszol, ha mi magunk is felkészültünk, ha kérdéseink vannak, ha választ várunk az élet, a létezés, tulajdon sorsunk nagy kérdéseire. Ha a kérdéseinket nem tesszük fel, a vers néma marad, bezárul. A hangsúly a kereső megközelítésen van, mert a költészet esztétikája maga a vers, amely kimeríthetetlen, és alkotója előtt sem fedi fel teljesen születése titkát, mindig megmarad misztériumnak. Könyvünkben Kozma László versei segítségével keressük a választ arra, mi is a vers, milyen kérdéseket tehetünk fel az alkotásnak. Kitérünk a költészet nagy témaköreire, eszközeire, mindarra, amit a költészet kifejezhet.

JELKÉP

Életünkben ragyognak csodáid
És az Igéd virágok során nyit.
Egy-egy szíromra rácsodálkozunk
S aztán tovább járjuk az utunk.
Pedig jelkép, s azért ragyog a részlet,
Hogy meglássuk végre az Egészlet.

KÖLTÉSZET

A költészet esztétikája maga a vers. Esztétikai vonatkozásban különösen fontosak a költészetről szóló versek, melyekben a vers önmaga tárgya. Mi is a vers? Ennek legpontosabb meghatározását éppen a vers adja, ilyen módon megőrzi azt a fogalmi meghatározásokon túli ismeretet is, melyet a vers egésze közvetít. A vers nem csupán ábrázolja, hanem teremti is a világot, felismeri és bemutatja annak belső összefüggéseit. Az igazi költészet a megismerés sajátos formája, melynek álláspontunk szerint természetes tartozéka a hit, ebben a kötetben ezt is szeretnénk érzékeltetni. A költészetben együtt jelennek meg emberi létünk, a filozó-

fia, teológia, etika, ismeretelmélet nagy kérdései, de nem csupán mint témák, hanem a költészet lényegéből fakadóan. A költészet fontos eleme a sűrítés, tömörítés, a német nyelvben a *dichten* jelentése egyszerre sűríteni és verset költeni, igaz, a két jelentés más-más úton keletkezett, de végül egymásra talált. A vers héjába, formai eszközeibe Dióbél királyfi egész ruhatára elfér. Ezt a sokféleséget próbáljuk meg könyvünkben kibontani, szemléletessé tenni, bemutatva, hogy a tartalmi és formai elemek szoros egységet alkotnak, együtt keletkeznek. A példák egyetlen alkotó műveiből valók, mivel minden versbeszéd egyedi. A költészetben kifejeződik a világ belső azonossága, harmóniája, a vers az emberi megismerés legkülönbözőbb módozatai között képes összefüggést teremteni, miközben megőrzi egyedi sajátosságait. Az egyediség felveti a költői személyiség kérdését, hiszen a ritmus egyéni ritmus, mint ahogyan a festő ecsetvonásainak sajátosságait is fel lehet ismerni.

Titok-kereső

Ezt láttuk: keres valamit,	Azt hittük, mindet összegyűjti —
Váratlanul titokra lelt.	Elszórta, s újat keresett.
Mutatott egy-egy furcsa ágat,	Fakéreg írását betűzi,
Fényesen csillanó követ.	Forgat egy piros levelet.

Egyszerre ösvény nyílt előtte,
Befogadta a rengeteg.
A végső titok keresője,
Ő is az erdő titka lett.

Tavaszi

Érintésedre hull a fáról	Hordozza új világnak hőjét.
Mint könnyű köd, a dús virágpor.	Napok, keringő apró bolygók
Hogy beragyogjon csillogása,	És felszikrázó fényes foltok.
Mint a keringő csillag árja.	Hogy minden lüktetés lehessen
A kéklő űrben így teremjen	A felébredő természetben.
Ezernyi fény, és mind egyetlen.	Szívedhez ki ér? Mint a zápor,
Ezernyi termő lehetőség	Hullik a vers, arany virágpor.

A versben a hasonlat sorrendje megfordul, a hasonló, önálló életre kelve, előbb bontakozik ki, és csak az utolsó sor metaforájában válik világossá, hogy a vers hasonlat-füzére az alkotásról szól. A „mint a zápor — virágpor” rímpárban a felelő egy magánhangzóval rövidebb, ezáltal sűríti, tömöríti a rímet, már az alkotásra utalva.

A falu bolondja

Ütődött volt, falu bolondja, Számára csillanó titok Mit mások szemétnék gondoltak, És gyűjtött színes kavicsot.	Körülöttetek számtalan Virágra hull a kegyelem. Lássátok meg hát, ami van, Az erdő, rét nekem terem.
Míg kinnal mostak aranyat A többiek, ő kacagott: — A szitán csak porszem marad, Szedjeteinkább kavicsot.	Nézzétek: csupa drágakő, Úgy csillognak a fenyvesek. Legyintettek rá: a bolond! Amikor harmatot szedett.

Sisakvirág

Költő járt itt. Tavon felhő remeg
És szél járja a szurdokvölgyeket.
Ő látta ezt a villanó lilát
S leírta a rímet: Sisakvirág.

A forrás szíve

Napfény és árnyék lengi be — Hol van a források szíve?	Mint buborék, felszínre tör, Szétpattan könnyű, lenge kör.
Áttetsző lüktetés fakad Mint tovarebbenő halak.	Mindig kitárul, mindig ad Hűsítő ezüst sugarat.

Nincs, mi elzárná, kő-fala:
A forrás szíve ő maga.

A vers azonosság, önmagunkkal, a világgal, a világ belső egységének kifejeződése.

Szivárvány

A költészet valami más volt, Valami tétova remény. Hajolj a tiszta forráshoz: Ez a költemény.	Égi és földi egyszerre, Felhő-rajz, fény-tekintet. Hogy ami széjjelfoszlott, Patakvíz, harmat cseppje, A sötétlő égboltot Szivárvánnyá teremtsé.
Hogy ami elpereg szerte, Az legyen drága kincsöd.	

S ami világot jár át
A magányos kereszten:
A szeretet csodáját
Add, hogy megénekeljem.

Úgy olvasd

Úgy olvasd, mint egyetlen futamát
A dallamnak, valamennyi versem.
Mint ahogy a tavaszi ág
Végig virágokkal serken.

Mint a fátyol

Mint a fátyol a beteg tüdőről,
Úgy szakad fel bennem a világ
S hördül a vers, ahogyan előtör.

S mint a vérzés, csillapíthatatlan
Piroslik a könnyű rím-szavakban.

A fenti versben felhívjuk a figyelmet a versem-serken rímre, a két szó csaknem ugyanazokból a hangokból áll össze, anagramma, mely a vers belső egységét fejezi ki. A második sorban megjelenő „v” hang alliterációja a negyedikben is megjelenik, csak hogy a szó elején, ez sajátos betűrímet valósít meg, érzékeltetve a bimbók kipattanását.

Műremek

Hogy mi kell? A személyes
Odaadás, a lélek.
Gép-agyból nem terem soha
Mona Lisa mosolya.
Mert kételye a kéznek,
Mely a határhoz érhet,
Az apró remegések
Alkotnak legnagyobbat.
Mi a párába olvad,
Az terem csillagot csak.
A bizonytalan a hősi,
Amely mégis megőrzi
Oszlopát márvány-hitnek.

Csak, ami elveszíthet
Tudja, mi az öröklét.
Ami hullatja könnyét,
Ragyoghat fel örömként.
És az a régi penge,
Amely meghajlik csengve,
Az a tiszta acél csak.
Töretlen csap a célba.
Az üllőn fényesedve,
Nem izzásán kohónak,
Kovács ütésén olvad
Mind tökéletesebbre.

A középkorban a kardot kovácsolással tették rozsdamentessé, ez odafigyelést, önátadást, szakmai tudást igényelt.

Drágakő

Mint a kövek a drágakő-csiszoló műhelyében
Úgy hevernek az asztalomon
A csak félig-rímelő sorok
A megcsillanni még néma karátok.

De már őrzik szívükben a szót
Mely a kérdésre visszalobog:
Csiszolj tovább. Szabadítsd ki a lángot.

A második versszak sorai visszarímelnék az első versszak rímtelenségére, jelezve az alkotás folyamatát.

Szavalóverseny a Baár-Madasban

Kovács Gábornénak

Kifejezés és átélés együtt
Ajkukon van, mi a szívükön gyűlt.
Keserűség, könny és szenvedés,
Mosoly, öröm egyszerre egész.
Alig-rügyek, tavaszi husáng,
Zúgó erdő, édes ifjúság.
Komoly ráncok, zsűriben ülök
Eldöntendő, melyik a különb.
Mérlegelem, hogyan érthetik
E diákok Szabót, Jékelyt.
Értitek a szorító dacot,
Mit én érzek, ó, ti kamaszok?!
Azt hiszitek, bennetek lobog
Egyedül harc, fény, gondolatok?
A keserűség, ami kimarad

A bölcsesség, élettapasztalat —
A kor, amely bennünket összetört,
Nem sziklafal már utatok előtt.
Mit tudjátok, milyen lavínák!
Értitek-e, a sorok közt mi bánt?
Könnyű huzat. Kijózanodás.
Hátha benned foszlik a varázs!
Távolodik a patakcsobogás,
Amely örök, és mégis újra más.
Egy friss rigó. Füttyölve hív szava.
Hátha mégis neki van igaza?
Zúgó fenyő, alján eper-csend nőtt —
És te külön elemzed az erdőt?
Avarillat, gyanta cseppje serked —
Hátradőlök. Hallgatom a Verset.

Szivárvány az utcakövön

Egy szivárvány, fényes és remek,
Ez történt: az úttestre esett.

Úgy csillant meg ott, mint zebra-csík,
Lassítottak suhanó kocsik.
Rajta siettek át az emberek,
Ki díszített ragyogó eget.
Nem is látták sugarát, szelíd
Permetező hétszín cseppjeit.
De a kezét összecsapta egy gyerek:
A szívárvány a szemébe nevetett.

Nem tör le

Kiss Tamásnak

Mint ószeres, ki házból házba tér be,
Mert portékája nem kell senkinek,
Úgy viszem-hozom a verseimet.

Szeretném: lennétek gazdagabbá,
Ha befogadtok: ezért házalok.
És önmagam kínálok potom áron,
De ha nem kell, akkor sem hallgatok.

Engem többé nem tör le a kétség,
Mert társaim az alkonyati fák.
A megrezzenő, keserű szegénység
S a bennük élő boldogabb világ.

Meggyfaág

Színeiden, harsány
Vad világ,
Halkan hajlik halvány
Meggyfaág.

Tavaszi könnyű pírja
Színesít,
Az égboltra írja
Színeit.

Kérgét legbelülről
Járja át,

Kicsap teli rügyből
Pici láng.

Úgy lobog a fácska,
Érte ég.
Hitét a világba
Hintse szét!

Hajolj, versek titka,
Meggyfaág.
Teremjed meg tiszta
Vigaszát.

Havasi gyopár

A hegyekből hozzak-e neked
Fehér álmot, havasi gyopárt?
A sziklák között nyílik rengeteg.

És tüzes, fehér bimbók bomlanak,
Szél hozza a mesék illatát
És illat-tornyok földre omlanak.

A messze ködben kéklő csúcsokon
Fehér álm-felhő száll tovább
És napsugár-csók remeg búcsuzón.

Az égig érő, villogó mesék
Közül hoztam havasi gyopárt,
Fönn, a csúcson voltam versemért.

És zuhogtak a bűvös lavinák
A papírra. Dübörgő sorok.
Verset hoztam. Havasi gyopárt.

Fényre fény

Lelkében a tavaszi varázs,
Egy elámult rigó fuvoláz.
Más most a hang. Bűvös, puha-lágy,
Egy elámult rigó fuvoláz.
Dalára nap süt, mint a fényre fény,
Ringatózik saját énekén.

Rendületlen

Valami eltört a szívemben,
Valami így lett teljesebb.
Mintha a rugó elpattan,
De mégis él a szerkezet.

Mint mutató, mely örökké fut,
És mégis egy pontra mutat.
Úgy feszül bennem jövő és múlt,
Szomorú s vidám hangulat.

Valami eltört a szívemben,
Valami így lett teljesebb.
És zengő hangon, rendületlen
Egyre üti a verseket.

Fenyőillat*Anyámnak*

Hajadból a fenyő
Tű pereg,
A nyári illatok
Hűtlenek.

Körül hó van, minden
Hófehér,
Virágos meződ be
Fogja dér.

Frissen kaszált fű és
Vadvirág,
Mézecseppjével sűrű
Gyanta-ág.

De a fenyőillat
Itt lebeg,
Őrzi az elillant
Kincseket.

Vers

Hogyha kinyílnak a virágok
S a fűszálak is csodaszépek,
Zsenge bimbókon szinte látod
A kipattanó vers-zenéket.

Képek

Úgy válnak le, engedékenyen
A világról, mint ért gyümölcs, a képek.
Mit meglátok, hogy verssé legyen,
Szőlőszembe sűrítve a lényeg.

Ahogy a napfény

Ahogy a napfény kiragad
Egy-egy képet a foszló ködből:
Én verssé alakítalak,
Kimentve a futó időből.

Végrendelet

Pénzem gazdagokra hagytam,
Házam érdemtelenekre.
Verseim az alkonyatban
Szegényeknek szállnak egyre.

Fenyő

Nézd a ház előtt a
Csöpp fenyőt,
Ahol ág a törzsön
Körbenőtt.
Pontját, hol a szándék
Megered,

Fakaszt zöld sugárként
Életet.
Ihletet ad dúsabb
Pillanat,
Rügyén a teremtés
Titka hajt.

Alkotás

Mint záporcsepp, omlanak a képek,
A föld beissza, nyomuk sem marad.
Egyszerre egy forrásban újraéled
S mesél, mesél, mesél a patak.

(Folytatjuk)

Farkas Szabolcs

Hitvány egy emberek vannak...

Én mondom komám, a mai emberek mind meg vannak bolondulva, egyenesen bódogtalanok. S métt es mondom ezt? Azétt, met lopnak, csálnak, s hazudnak, többet, mint münk fiatal korunkba.

A múltkor es, ülök a lépcsőn ember, szürkületbe, s hallom, hogy valami motoszkál hátul az udvaron. Meg kell nézzem, mondom, hátha valaki eltévesztette a házszámot, s a mű végénbe akar szarni. Menyek hátra ember, s hát látom, hogy egy zsák szökik átal a kerten. Mintha csak a szemem káprázott vóna. De nem vót azzal semmi baj, s hogy hátraértem, hát atyám, egyből meglett a szökdöső zsák mikéntje. Valaki addig szökdösött a zsákkal, hogy az összes tyúkot megmenesztette. Csak kapnálak el, mondom, met akkor felszentelnélek nefé.

Hitvány egy emberek vannak.

Ott van az a Kulcsár Jani es, az a nagy traktorista. Olyanokat hazudik, hogy Délhegybe még a fák es meghajolnak derekba. Aszongya nekem, hogy azt se tudom, mi az a traktor, nemhogy vezessem, s hogy ő egész életébe vezetett, s annyi pénzt nem tudnék adni neki, amennyi kilométert ő lenyomott. Mennyel te picok, mondtam neki, én lükvercbe többet vezettem, mint te előre, s annyi traktort tönkretettél, hogy ha azokat mind el kéne ásni, egész életedbe áshatnád a gödröket. De mit lehessen tenni, hitvány egy emberek vannak.

S még Hengegő Dénesről nem es beszéltem neked. Ismerem én, mondja komám, hallottam a fiáról, nagy birkózó. Valahol Amerikában van most es. Dénes es nagy birkózó vót, mondom, nagy bokszos, met sokszor megbirkózott az itallal, s legtöbbször lent es maradt. Komám röhögött, de tudta, hogy így van, met Dénes, a nagy birkózós fejivel, úgy szerette az italt, mint a macska a meleg tejet.

Na, s ott van Vadász Feri es, olyanokat vadászik, hogy még álmába sem lő olyan állatokat. Aszongya múltkor, mikor voltak azok a Gazdanapok Alfaluban, hogy ő csakis vadkanokra vadászik már évek óta. Két hete es lőtt egyet, s majdnem az életébe került, met alig tudta elészedni a puskáját, olyan hirtelen jött az a vad. Nagy vót a közönsége, sokan hallgatták Ferit, de én tudtam, hogy hazugság, amit mond, s szóvá es tettem ott, mindenki előtt. Hallode-e te, mondom, ezt nekem a múltkor es mesélted, de én nem így emlékszek erre. Nem baknyúl vót az, amit lőttél? Na, erre aztán akkora röhögés, rikácsolás lett, hogy talán még Újfaluban es hallani lehetett. Vadász Ferinek a pofája kiveresedett, s úgy eltűnt onnat, mint a kámfor. De hát, én mit csináljak, hitvány egy emberek vannak.

Balázs Sándor

Köznapi filozófia

Gondolatok példázatokkal
VIII.

VÁLTOZATOK EGY-EGY TÉMÁRA

CÉLSZERŰSÉG, ÖNMEGVALÓSULÁS

1. A kitűzött cél nem valósítja meg önmagát.

Arról folyt a beszélgetés, vajon ha kitűzünk magunk elé valamilyen célt, várhatjuk-e, hogy az önmagától megvalósuljon. Szinte egyöntetű volt a vélemény, miszerint ez lehetetlen. Mégis akadt egyvalaki, aki nem értett egyet ezzel.

— A célkitűzés beleépül tevékenységünk egészébe, s okként igenis taszít bennünket a megvalósítás felé. Ha elhatározzuk, mondjuk, egy munkagép elkészítését, akkor ennek a szerkezetnek a képe megjelenik az előre elkészített tervrajzon. Ez mintegy vonzza maga felé a cselekvést. A célpont tehát végül is önmagateremtő lesz. Azért fogjuk elérni, mert a cél-ábra mint ösztökélő impulzus e felé tolja minden energiánkat. Már csak nyelvtanilag is áll ez a tézis: az elérendő pont kijelölése nélkül ugyanis nem lehet szó *célmegvalósításról*. A „cél” szavunk eleve feltételezi a valóra vált állapot előéletét, a szándékot. E nélkül értelmetlen ez a kifejezés. Ami ennek hiányában következik be, az nem célrealizálás. Világos tehát, hogy az előzetes célkép mintegy csalogatja magához a cselekvőt.

Elhangzott az ellenvélemény is.

— Ön összetéveszti a vonzást és a taszítást s nem tesz különbséget a jelenséget előidéző ok-halmaz, illetve annak egyik ok-tényezője között. Nem a cél csábítja önmaga felé a fejleményt, hanem mi tereljük a történetet ez irányban. Ebben a munkálkodásban egyik — de csak egyik — buzdító elemként ott van a céltudat. Ám ez egymagában kevés. A célkitűzés, még mielőtt megvalósítottuk volna, csupán a fejünkben lapuló gondolat. A cél mint tényleges alkotás — mármint az a bizonyos munkagép, amelyről szólt — viszont a tárgyi világ része. Ha az emberi elme pusztán szellemi erőfeszítéssel tárgyakat tudna teremteni, akkor ő volna az Alkotó. Az más kérdés, hogy miután valami célmegvalósított mivoltában

tárgyiasul, magán viseli a tervezőjétől a többletet: azt, hogy nem egyszerűen objektumként tételeződik, hanem ugyanakkor tőlünk kapott tulajdonsággal is bír: a mi célunk megtestesítője.

Ezzel egyetértésben valaki így vonta le a maga profán következtetését:

— Ha a cél megvalósítaná önmagát, akkor bezárnák a gyárakat, s helyükbe tervezőintézeteket építenének. Meg aztán a futóversenyeken nem volna szükség az atléták erőfeszítéseire. Elég lenne kihúzni a célszalagot, s ez vonzaná magához őket.

2. Előfordulhat az önmagát megvalósító feltételezés?

Mi az, hogy önmagát megvalósító feltételezés? Ilyesmiről nem hallottam, s nincs is — kezdte az okfejtését. — Önmegvalósító jóslat valóban létezik, de az egészen más. Hiszen a jóslat nem vélelem. A hipotézis más, mint az autogenetikus anticipáció, a hipotetikus autorealizálás probabilitása fikció, obskúrus abszurditás, az irracionalitás non plus ultrája, inkoherens koncepcionális anti-racionalitás — érvelt, gondolván, hogy e mondatában az idegen szavak nagyobb tudományosságot kölcsönöznek véleményének.

Pedig nem így történt. A bölceleti képzettséggel nem rendelkező köznapi hallgatóság meg sem értette, mit mondott. Ebből levonhatta volna a következtetést: a nagyközösség előtt filozofáljunk úgy, hogy ne csak a bölcelettudomány doktorai értsék meg, mit mondok.

A tudománytörténettel foglalkozó szakember viszont megértette ezeket a nem magyar kifejezéseket, s egyetértett vele.

— Mélyen igaz ez a megokolás. Ha nem így volna, könnyű dolguk lenne a kutatóknak. Egyszerűen hipotéziseket vetnének papírra, s ezekből önmaguktól kikelnének az igazolt tudományos elméletek.

Volt valaki, akinek kételyei támadtak:

— Itt valami félreértés van. Sem a jóslat, sem a feltételezés nem önmegvalósulás. Amikor ez történik, akkor az emberi cselekedeteket valamilyen vezéreszme irányítja, s ennek következtében az előre látottnak gondolt vagy feltételezett jelenség bekövetkezik. Ha az emberek szentül meg vannak győződve az előrejelzés szükségszerűségében, s ez valóban így megy végbe, akkor nem azért történik valami az orákulum szerint, mert megjósolták. Hanem mert az emberek e prevízió tudatában tevékenykedtek. Ekképpen persze, hogy teljesül az, amit egy Pythia nevű papnő Delphiben, félig öntudatlan állapotban, elmotyogott. A jövendölés és a hipotézis között nincs nagy különbség. Ekkor is, akkor is a gondolat irányította *cselekvéslánc*, nem pedig maga a *prófécia* vagy a *hipotetikus képzelgés* eredményezi a végpontot. A jövendölés realizálását vagy a feltevés alátámasztását. Ha abszurd a jövőbelátás vagy képtelenséget gondolunk el, akkor természetesen hiába várjuk az örömteli beteljesülés pillanatát.

S akkor megszólalt a tudományos intézet takarítónője, aki akaratlanul tanúja volt a beszélgetésnek, bár semmit nem értett az egész diskurzusból. Legkevésbé az idegen szavakat.

— Ahogyan a faliórát nézem, nemsokára talán be fogom zárni az intézet ajtaját. Gondolom, el fogják hagyni a laboratóriumot.

Mind a jóslat, mind a feltételezés beteljesült. De nem azért, mert Mari néni ezt kimondta.

3. Keressünk-e mindenben célszerűséget?

Egy filozofikus okfejtés után elhangzott a végszó.

— Rendben van, én elfogadom, hogy a cél nem valósítja meg önmagát. De ami egyszer már létezik — még ha nem is önmegvalósító cél minőségében, hanem egyszerűen állapotként —, annak célszerűnek kell lennie. A létezés mindig a valamiért létezést jelenti.

A hallgatóságból a nyelvművelésre hajlamos személy érdeklődni kezdett:

— Mit jelent az, hogy „valamiért”? „Azért, mert”-et, vagy „azért, hogy”-ot? Mert ha ez az inkriminált „valamiért” az „azért, mert”-re utal, akkor erre kérdezzünk rá: valami *mi miatt* következett be, ha viszont az „azért, hogy”-ot kutatjuk, akkor a *mi célból* érdekel minket.

Az előadó filozófiai terminusokat — finalizmus, determinizmus — dobott be, de ezek aligha okozhattak zavart akár a filozófiai lexikonokat soha nem használók elméjében sem. Ő maga ugyanis köznyelvűen értelmezte őket.

— Én a finalizmus és ugyanakkor a determinizmus elkötelezettje vagyok. Számomra az „azért, mert” és az „azért, hogy” takarja egymást. A „miért történt így?” kérdésre mindig két feleletet lehet adni: „azért, mert az okok meghatározták a történést” és „azért, mert az esemény ily módon lett célszerű.” Az okság a célszerű létezés felé terelő hajtóerőként működik. Ekképpen a kauzalitás és ennek végterméke, a finalitás egymásba szervesül. Így is mondhatom: e két filozófiai kategória — mármint a célirányosság és az okságelv — szinonima.

A kérdezőt ez nem elégítette ki.

— Egyszóval Ön szerint minden, ami egzisztál, célmegvalósított állapotban van. Pusztán azért, mert okok hozták létre. Van-e önnek vakbele? Igen? Akkor megmondaná, mi célszerű ebben? Ha esetleg kikutatjuk, milyen okok miatt alakult ki az emberi szervezetben ez a szükségtelen szerv, akkor ezzel már be is bizonyítottuk annak finális voltát? Talán csak nem Jean Effelre, a gúnyrajzok nagymesterére gondolt, aki az ember teremtését ábrázolva tréfálkozva megjeleníti az Istent, amit éppen az embert formálja ki agyagból, de félrenéz, s közben az ördög elhelyezi Ádám szervezetébe a vakbelet. Ez lenne az az oksági tényező, amely a vakbelünk létét eredményezte, s mivel a kauzalitás és a finalizmus összenő, ezzel már igencsak célszerűvé lett ez a minden ízében felesleges bél-nyúl-

vány? Mondja csak el a vakbelet operáló sebésznek, hogy ő az ördög kauzális művét kénytelen eltávolítani. Ki fogják kacagni.

A közbeszóló véleménye meghökkentette a filozófust, de nem győzte meg.

4. Vajon az eszköz nem szentesítheti-e a célt?

Energikus, nagyravágyó uralkodó volt. Becsvágyánál csak a hatalma volt nagyobb. Ekképpen volt miből kielégítenie magasra törő ambícióit. Halhatatlanságra vágyott, bár tudta, hogy testi mivoltában ezt nem érheti el: a halál nálánál is nagyobb úr. De legalább a hírneve maradjon fenn az idők végezetéig. Ennek az egyetlen célnak rendelt alá mindent. Kereste a megfelelő eszközöket, amelyekkel ezt valóra válthatja.

Hatalmas építkezésekbe kezdett, tudva, hogy ez szolgálja legjobban önző célját: saját dicsőségének meghosszabbítását. Felkutatta a birodalom legkiválóbb szobrászait, s a tallért nem sajnálva a legmívesebb szobrokat rendelte meg tőlük. Ezek a finom ízléssel kifaragott márvány-műrekek a város terein mind, mind az ő érdemeit voltak hivatottak népszerűsíteni. A felfuvalkodott imperátor a festészetet is saját gőgjének szolgálatába állította. A legkiválóbb piktorok pompás festményekkel ékesítették a paloták fényben úszó termeiben a falakat, felbecsülhetetlen értékű freskókban gyönyörködhetett a szem, amerre ellátott. Meg aztán az impozáns amfiteátrumok! Messze földről jöttek megcsodálni, mit képes alkotni a dolgos kéz egy önhitt tirannus dicsőítésére.

Az élet azonban véges, az egyetlen célt, az önmaga felmagasztalását követő cézár elhunyt. Azóta hosszú századok teltek el, ma már csak a történészek emlékeznek rá. S meg is írják róla lesújtó értékelésüket. A nagyozolás, az önimádat szolgálatába állított uralkodásának idejét a birodalom legszégyenletesebb korszakának nevezték.

Akadtt azonban egy művészettörténész, akinek más volt a véleménye. Ő különbséget tett az aljas akarat-irányulás és az ezt érvényesítő eszközök között. Szerinte ugyanis, ha eltekintünk a céliránytól — attól, hogy mit szolgáltak a műalkotások —, bizony elismerést érdemel az a mód, ahogyan ez a velejéig romlott, alávaló diktátor a maga mocskos szándékát érvényesítette. Ha nem került volna trónra ez a hitvány rongy, ma sokkal kevesebb műértéke volna az emberiségnek.

Szennyes szándékok megvalósításának eszközei is lehetnek értékek, s ezzel szentesítik a célt — mondta ki a végső szentenciát a műtész, amellyel még a saját céhtagjai közül sem mindenki értett egyet. Főleg azok, akik nem tartották műértékeknek az egyeduralkodót dicsőítő alkotásokat.

Kedei Zoltán

Tavaszt idéző műtermi gondolatok

A nagy Alkotó gondoskodott a természet és az emberek közötti összhang megteremtéséről. Arról sem feledkezett meg, hogy ne csak a testünk, de a lelkünk is a megfelelő tápanyaghoz jusson. Ilyen szerepet töltenek be életünkben a színek is, de nem is akármilyen beavatottsággal. Lélekgyógyító tulajdonságaikkal elviselhetőbbé teszik mindennapjainkat.

Erőt rejtenek, tárolják is magukban, hogy szükség esetén gyógyszerként nyújthassanak segítséget a lelkiekben rászorultaknak.

Eme gondolatkör kis töredékét szeretném megosztani az olvasóval, az évszakok színeit próbálom bonckés alá venni, de nem a fizikai tudományosság tekintetéből, hanem a poézis, a képzőművész nézőpontjából.

Mind a négy évszak rendelkezik a kimondottan rá jellemző színhangulattal.

Ez alkalommal a TAVASZ színvilágához szeretnék közelebb jutni.

A színek bennem élnek, általuk gazdagszik lelkem.

A színek varázsa formálja életem.

Színben élem álmaim.

Gazdagítanak.

Nincs kiválasztott színem, mindenik szép, akár a virág.

A sorskérdésekhez kapcsolódó témáim kifejezésében a vörösek és a kékek dominálnak, viszont az ifjúsághoz vagy szerelemhez fűződő kérdésekben a rózsaszínnek jut nagyobb szerep.

Hajtanak.

Megfogalmazzák mondandóimat, a bíbor palástban közeledő hajnalt, a kobalt kék égen bandukoló Napot, akár a párizsi kék égbolton sziporkázó smaragd csillogot.

A sötétség mélyéből, csillagokon át, csak szabad szárnyakkal indulhatunk a végtelenség felé. A csúcs felé.

Festményeim színeivel küldöm üzenetemet a szemlélődő felé.

A színek tulajdonságainak fejtegetésekor egyrészt azok gyógyító, jótékony hatására figyelek, másrészt esztétikai vonatkozású gondolatok is foglalkoztatnak.

Lakásunkat, munkahelyünket, környezetünket nem mindig sikerül színekkel gazdagon kitapétáznunk, állandó környezetátalakításokba sem bocsátkozhatunk, a természet viszont a maga színvilágával segítségünkre lehet.

A képzőművészeti alkotások, a festmények a természet színeinek állandó örök közvetítői.

Négy évszak. Sajátos és sokrétű színárnyalatok. A természet diadala.

Az évszakok közül talán a tavasz a legkomplexebb. Tele lobogással, és tele nyugalommal.

A meg-megújuló élet szimbóluma. A mindig megújuló élet szimbóluma.

A szerelem örökös évszaka. És egyszersmind az örök szerelmeseké is.

Sokféle jelzővel illelhetném, sőt, a szavakkal is játszhatnék: szerelem, kikelet, újramezdés, életfagyökér, falevél, virág, halhatatlanság.

Nyár, ősz, tél elmúlhatnak, de a tavasz örökké él.

Él a szerelemben, a kikeletben, él az újramezdésben, az életfagyökérben, él a falevélben, a virágban, és él a halhatatlanságban

Örök tavaszról álmodom, zöld, pázsitos rétről, virágzó fákról, ifjúságról, bőrt simogató napfénylubickolásról.

Hajt az örök virulás, hajtanak a tervek, hajtanak a vágyak, hajt a kezdet, soha sem a befejezés.

A kora tavasz titokvarázsa figyelmeztet a mindennapi életre, s arra a kitaposott útra, mely a csúcs felé, a megtépázott Golgota felé vezet. Fölötte fény köröz, egyben kapocs is az élet és a halál között.

A tavaszba sok minden belefér. Beleférnek a forradalmak, a „fekete március”, a lázongások, de helyet kap a kikelet, a nyugalom is.

Szürke ruhába öltözött téli napok után, a tovatűnni vélt vágyak, a megtépázottnak látszott álmok újból visszatérnek.

Lila fényben ölelem át a csendet, a madárdalos tavaszi reggelt. Tarsolyomba gyűjtöm harmatát a földi szépségeknek.

Földi és égi kapcsolatokban keresem lelkem táplálását. A kapcsolat transzcendens kötődését a színekben fogom megtalálni.

Gazdagítják életem spirituális töltetét. Nélküle kárhozatra lennék ítélve.

Tavasszal a színekben találjuk meg életünk spirituális töltetét. Hiányukban üreseknek éreznénk magunkat.

Olvasmányaim alapján a hinduk régi hagyományaira hivatkozom, elvont gondolatokat és fogalmakat színekkel ábrázolnak, pl.: a szerelem halvány zöld, a vídamság fehér, a megrendülés hamuszürke, a düh vörös, a bátorság narancsszínű, a rémület fekete, a gyűlölet kék, az elragadtatás sárga, a lélek színtelen. Amennyiben elfogadjuk a fentieket, itt az ideje, hogy a színtelennek vélt lelket színekkel gyógyítsuk és gazdagítsuk.

A kora tavasszal virágzó fákon minden szín megtalálható, majd a kibontakozó természet teljében diadalmaskodik a zöld, hol halvány, hol meg sötét formájában.

A zöld tele van élettel, életlehetőségekkel, önelégülten teljes nyugalommal borul a tájra. A teljes, abszolút zöld nagyon megnyugtató, mivel két ellentétes főszínből jön létre, a sárgából és a kékből. A kék ünnepélyes hangulatban részesít,

a földöntúli elmélyülést nyújtó hajlamával. Úgy is mondhatnám, a tisztaság felé visz. A sárga inkább nyugtalanító, tolakodó, fel is kavarhat egészen az őrültségig. Tapasztalatom szerint a sárgának van jó tulajdonsága, melegsége is.

Tehát a zöldnek eme kettősségéből adódik a tulajdonsága, éppen ezért nem tart semerre, nem fejez ki sem örömet, sem bánatot. A szenvedély hiányában nem hív, és nem is követel. Talán ez a magyarázata azon képességének, hogy a megfáradt emberre jó hatással lehet, de sietek hozzátenni, hogy csak egy ideig, mert passzivitásával könnyen unalmassá válhat. Nemsokára megérkezik a nyár, majd gondoskodik arról, hogy ne sülyedjen nyugalomba, mint az önelégült ember. A természetnek van gondja arra már a tavasz folyamán is, hogy az abszolút zöld ne uralkodhasson. A sárgához közeledve kilendülhet nyugalmi állapotából, s így nagy hatással lehet ránk nézve is, fiatalos jókedvet és eleveniséget áraszt. Viszont a fordítottja is igaz: ha a kék felé veszi útját, mélyebb lesz az árnyalata, amiből következik a komolyság, s egyben elgondolkoztatóvá válik. Visszatérek a hindu felfogáshoz. Amennyiben a halványzöld a szerelmet szimbolizálja, abban az esetben megérkeztünk a zöldnek egy olyan tulajdonságához, amely a nőt emeli a figyelem középpontjába, a pasztelles zöldre fogunk figyelni. A pasztelles zöld magában hordozza a már említett jókedvet, a fiataltságot, de ugyanakkor a felelősségtudat elgondolkoztató komolyságát is.

Itt megszakítanám a színek fejtegetésének képzeletbeli játékát, a soron következő évszakok újabb eszmefuttatásokra készítetnek a későbbiekben.

Egy fontos gondolat azonban nem kerülhető el.

A gondolatköréhez sokféle hozzáállással kapcsolódhatnak. A tavaszt a nővel hozom összefüggésbe: ő az élet alfája és ómegája. Segítségül hívom a természet, a táj, az évszakok kiváló költőjét, és idézek Áprily Lajos *Május muzsikája* című verséből:

„Langyos eső suhog a lombokon.

A vadgerlék szavaló-kórusa

átbúg a suhogáson. Figyelem:

milyen meleg és milyen monoton.

Öreg vagyok s csúfolkodnak velem.

Azt búgják: Tavasz, tavasz, szerelem.”

Az örök-nagy témákat magunkban, magunkkal hordozzuk.

Hozzuk azokat már a fogamzás pillanatától magzati örökséggént. Nem csak a mindennapi életünkben, de jelen van a művészetek valamennyi ágában. A női ideált számtalan formában dalolták az írók, a költők, a zeneszerzők.

Lapozzuk fel a költők verseit. Megtöltik önünket azokkal a gondolatokkal, érzelmekkel, amelyek a tavaszt és a nőt egy közös gondolatkörbe emelik.

Kosztolányi Dezső a *Nők* című versében ekként határozza meg:

„Természet tündérei, szeszélyesek és kiszámíthatatlanok,

de igazabbak

a meddő gondolatnál,

a büszke hazugnál,
a csontos, ijesztő, gyilkos férfinál.”

Majd később így folytatja:

„Nem egy, hanem mindegyik.
Mindegyik leányom, mindegyik feleségem,
mindegyik barátnőm, rejtélyes kedvesem.
Mindegyik anyám.”

Ezeket a nőket idézem meg vásznaimon. Múzsáim ők. Rajtuk keresztül bokros teendőimet átjuttathatom a túlsó partra. Ez a forrongás, ez a lendület tavasszal indul. De nem csak nálam.

Ismereteimben, emlékeimben tallózva, a tavasz és a virágok istennőjéhez fordulok egy-két példával.

Flóra a virágok és a tavasz istennője (az ókori római mitológiában). Segítségül hívom a Nápoly Nemzeti Múzeumában fellelhető falfestmény Flóráját. Háttal álló, egész alakos női figura, földig érő, lágyan omló ruhájával, kezén virágcsokorral komponálva méltán fejezi ki a tavasz dicsőítését.

Említhetem Cignani Flóráját, vagy akár Da Venezia aranyozott haját virággal díszített Flóráját, mind-mind a tavasz szépségének üzenetét hivatottak hirdetni.

A sort folytathatnám Botticelli, a legnagyobb olasz quattrocentista képével, a Primavara-val: a táncoló gráciái fátylakban lebegnek. Hasonló érzést vált ki Tizian Égi és földi szerelem című vászna is.

A tavaszt, az ébredést, a kikeletet, a folytatást, az örök tavaszt hirdetik.

Nyissunk ablakot, bontsunk falat a didergő tél után, hogy a ránk nehezedő keresztet váltsa fel a remény.

A beáradó tavaszi szél vigyen magával viharmezőkön is át a jeltelen sírok felé. Nyomunkban társuló fénysugár szaggassa szét fanyar emlékeinket.

Magasba emeljük karjainkat, a nagy kétségben kitárul előttünk a világ, és ránk vár valahol a reménymadár.

Üzen a tavasz.

A küzdelem barikádjára emelkedve találjuk meg a boldogság titkát. Hiszem, hogy a természetben megtaláljuk ezt a titkot, mert a természetben minden szép, minden harmonikus, azt csak az emberi cselekedet szennyezheti be.

Tegyük le voksunkat a szépség és harmónia mellett.

Ráduly János

Találós mesék

(I.)

SOROK A TALÁLÓS MESÉKRŐL

A kisepikai prózaműfajokról Voigt Vilmos írt kimerítő tanulmányt: munkája *A magyar folklór* című impozáns kiadványban látott napvilágot 1998-ban. A rövid műfajok között a *Találósok* külön csoportot alkotnak. Ezek átfogó neve: *néptalány*. A szerző a következő alcsoportokat különítette el: találós kérdések, rejtvények, találós mesék (Voigt, 1998. 313.).

Mi a találós mese?

A műfaj alapos körülírását Kovács Ágnesnek és Szemerkenyi Ágnesnek köszönhetjük. Ketten fogalmazták meg a *találós mese* szócikket, amely a *Magyar Néprajzi Lexikon* ötödik kötetében látott napvilágot 1982-ben. Íme: „*találós mese*: a találós kérdés, a szóbeli rejtvény egyik fajtája, melynek megfejtése rövid epikus történet. Célja a mulattatás. Leírást ad, néha többszörösen összetett mondatban, versben vagy prózában, kezdő formula nélkül, s megfejtése önálló. A verses találós mese erős irodalmi hatást mutat. Tárgya megszámlálhatatlanul sokféle. (...) A találós mesék nagy részének ismerjük nemzetközi párhuzamait” (Kovács — Szemerkenyi, 1982. 163.).

A műfaj kapcsán Voigt Vilmos *A magyar folklór* című, említett kötetében még ezt is kiemelte: „elvitathatlannak látszik, hogy a műfaj honfoglalás előtti” (Voigt, 1998. 311.).

Kovács Ágnes — Szemerkenyi Ágnes a már idézett szócikkben arra is kitért, hogy milyen kapcsolat van a magyar népmesehagyomány és a találós mese között? Leszögezik: „Találós kérdésekre épül, műfajilag mégsem sorolható ide számos *Mátyás mesénke* vagy a *Salamon és Markalf* népkönyv és népi származékai, mivel ezek eszesség-próbák” (163. old.).

Ugyancsak tőlük származik a következő fontos megállapítás: „Az kétségtelen, hogy a kötött szövegrész a hozzá tartozó mese ismerete nélkül megfejthetetlen.” Itt a *kötött szövegrész* a történet verses változatát jelenti.

Magam külön is foglalkoztam a verses részt kísérő prózai változatok „természetrájával.” Az 1990-ben megjelent *Hold elejti, Nap felkapja. Kibédi találós kérdések* című monográfiában így fogalmaztam: „Maga a találós kérdés teljesen kikristá-

lyosodott formát nyert, míg a hozzátartozó mese az elmondó előadókésztségének függvényében változik, itt az egyszerű közléstől a költőileg megformált meséig ível a pálya” (Ráduly, 1990. 29.). Ebből a szempontból utalunk itt a jelen összeállítás egyik pompás szövegére, a 6-os számú találós mesére, mivel ez a változat nem szerepelt a kibédi monográfiában. Kései, 2010-es lejegyzés. Kivételes értékeinek külön dolgozatot szenteltünk, anyagunk már a sajtónál van. Íme a legfontosabb felismerésünk: „Epikus történetünk — végül is — mind a találós kérdés, mind a népmese műfaji követelményeinek eleget tesz. Teljes értékű népi megvalósítás.”

Meg kell említenünk még a találós mesék egyik igen szép elágazását: Kovács Ágnes írja a *kiskutya neve* című szócikkében, hogy „szerelmesek virágnyelvén, *találós kérdés* formájában való társalgást, üzengetést tartalmaz még a *Várj, virág, várj* kezdetű találós mese” (Magyar Néprajzi Lexikon. Harmadik kötet.). Közzöljük a lexikonbeli változatot: *Várj, világ, várj, / Míg a világ fennáll, / Kés-villának felszedését, / Két agg fának ledőlését, / Ott megtalálász, / Hol a száraz a nyerset tartja*” (Kovács, 1980. 215.). Variánsa a mostani válogatásban is megtalálható — persze, sajátos kibédi megmódozásban: 20. *Mondd meg virág, a virágnak*.

Megjegyezzük: mostani kiadványunk második fele jobbára ilyen típusú, tehát „virágnyelven” megfogalmazott népi szövegeket tartalmaz. Ez a műfaj máig tartó életképességét jelzi.

Ráduly János

1.

Kerek kövön állok,
kerek lyukon látok,
hét esztendő halottban
hét elevent látok.

A rab ember találós meséje.

— A börtönbe be volt zárva egy ember, s ott egy kerek kövön álldogált, még lefeküdni sem tudott. Az ajtón volt egy kicsi kerek lyuk, azon keresztül látott ki csak. Künn volt egy karóba húzott hét esztendő lófej. Abban a lókoponyában volt egy madárfészek, a madárfészekben hét fióka.

2.

Kerek kövön állok,
kerek likon látok,
földi lyukban három eleven lakik.

Egy ember be volt zárva a börtönbe, s ott állt egy kerek kövön. Amikor a kulcslyukon kinézett, szemben látott egy barlangot, benne három medvebocs lakott.

3.

Eszem én is,
esznek engem is,
esznek alattam is,
esznek felettem is.

Egy asszony állt a hídon, s evett, közben szoptatta a kicsi gyermeket. A híd alatt egy ló meg volt dögölve, azt ették a varjak. A fán pedig csirkét evett a szarka.

4.

Alattam is esznek,
felettem is esznek,
engem is esznek.

Egy asszony állt a hídon. A híd alatt a vízben ettek a halak, az asszony felett, a fán, ettek a madarak. Az asszonynak volt egy kicsi gyermeke, s azt szoptatta.

5.

Annak vagyok anyja,
akinek vagyok leánya.
Sirat engem a kisgyerek,
az édesanyám ura.

Volt egy ember, akit halálra ítélték, nem adtak neki enni. Nem is eresztettek be hozzá mást, csak a leányát. A leányának volt egy kicsi gyermeke, akit otthon szoptatott. Amikor ezt a leányt beeresztették az apjához, látta, hogy milyen éhes, a melléből megszoptatta. Egyik mellét mindig megtartotta az apjának. A rab ember erősen sajnálta a leányát, hogy őt szoptatja. Itt a kisgyerek a leány apja volt, vagyis a leány édesanyjának az ura.

6.

Egyszer volt egy ember. Annak az embernek volt felesége, s volt egy szép leánya. Az ember olyant bűnözött, hogy bezárták négy fal közé, börtönbe vetették.

Időközben az ember lánya férjhez ment, s született kicsi babája. A leány erősen sajnálta az édesapját, mind ment a börtönhöz, kereste, hol s merre lehet? Egyszer meghallotta az apjának a síró hangját, s kezdett kukucskálni. Az apja is észrevette, hogy valaki tapos. Kinézett a lyukon, s megismerte a leányát. Kérdezte tőle:

— Te mért jöttél ide? Nem szabad neked ide jönni!

A leány elmondta, hogy milyen nagy bánatban van, s azért jött, hogy látogassa meg. Kérdezte:

— Hát evett valamit? Maga biztos nem is eszik. Mikor kapott ételt utoljára?

Azt felelte az apja:

— Ételt csak épp annyit adnak, hogy faljam bé, s ne haljak meg.

Akkor a leány elgondolta magában, hát neki van kicsi babája, s a mellében ott a tej. Mondta az apjának, hogy:

— Jöjjön közelebb a lyukhoz, hogy tanítsam meg valamire. Mert akkor nem fog meghalni. Né, szívjon az én mellemből, a kicsi babának a tejéből. Másként meghal étlen.

Szót fogadott az apja a lányának. Szopott a gyermekeiből. Mindjárt vidámabb lett. A leány aztán odament többször, hogy az apja maradjon életben, s tudjon megszabadulni. Közben a leány gondolkozott, hogy valami mást is ki kell találjon. Elment a legnagyobb törvényszékre, s a törvénybírókat megkérte, szabadítsák ki az apját. Azt mondták a törvénybírók:

— Nem lehet, olyan bűnt követett el, soha nem lehet, hogy kiszabadítsák.

A leány hazament sírva, de gondolkozott tovább, hogy mit csináljon. Eszébe jutott, hogy mégis visszamegy a törvénybírókhoz. Vissza is ment, s azt mondta:

— Egy kérdést, egy találós kérdést akarnék feltenni. S ha maguk ezt a kérdést megfejtik, hogy mit jelent, akkor édesapámat hagyják életfogytig a falak között. Hogyha pedig nem tudják megfejtetni, akkor már a holnapi nap édesapámat eresszék ki.

Nagy tudós embereket is összeszedtek a törvénybírók, mondták:

— Olyant nem kérdezhet az a leány, hogy azt mi ne tudjuk megfejtetni.

Akkor a leány elmondta a találós kérdést:

Akinek voltam leánya,
annak vagyok édesanyja.
Sirat engem kicsi fiam,
édesanyámnak az ura.

Ezt ahogy meghallgatták, a legtudósabb ember is azt mondta:

— A találós kérdést semmiképpen sem lehet megfejtetni.

Kérték a leányt, még egyszer mondja el. Akkor elmondta megint:

Akinek voltam leánya,
annak vagyok édesanyja.
Sirat engem kicsi fiam,
édesanyámnak az ura.

Ugye, itt a „kicsi fiú” a leány apját jelentette, mert őt is szoptatta a leány. Egyben a lány édesanyjának az ura volt.

Hát a törvénybírók, az okos emberek mind-mind meg voltak rémülve, hogy miként tudta kitalálni a leány ezt a történetet. Ha már ilyen ügyes volt, az apját szabadon kell engedni. Nem is vártak holnapig, már ugyanazon a napon az embert kieresztették a börtönből. Szabad ember lett belőle.

(Folytatjuk)

Szócs Katalin

Fokos (III.)

Isten kovácsa

A régi hitregék szerint a mindentudó kovács a Föld-istennő párja vagy fia volt.

A Biblia Káin leszármazottját, Tubalkaint nevezi meg a kovácsok őseként. „Czilla pedig szülé Tubalkaint, mindenféle réz és vasszerszámok kovácsolóját.” (Ter 4, 22) Graves szerint: „Tubál ... egy anatóliai törzs tagjai, akik... a vaskészítő khalúbok szomszédai voltak.” (6.)

„Számos olyan tanulmányban, amely a mezopotámiai istenekről szóló történeteket a Biblia vízözön előtt élt pátriárkák listájával veti össze, hívták fel a figyelmet arra, hogy a bibliai Tubalkain, ki ércből és vasból mindenfélét kovácsolt és köszörült, jóval a vízözön előtt élt.” (23.)

Figyelemre méltó tény, hogy az alkimisták is Tubalkaint vallották ősöknek. (27.)

Szibériai rokonainknál az ősi kovács neve Keve. Az iráni mitikus kovács neve Káve. Ő az uralkodó dinasztia égből származó őse, aki elindította a harcot a sárkánykirály ellen. Káve bőrköténye lett Irán királyi lobogója. Jáva szigetén a kovács műhelyében szent teret készített elő munkája előtt, melynek neve Kayon. Ez az istenanya Kőjó — Gaja szavával rokon.

A mai magyarban ma is használjuk a tűzcsiholó kovakő nevét. A régi magyar mítoszokban Tupa és Keve az istennő, a Földanya párja volt. Ők voltak a tűz felhasználásának a tudorai. Ők a mai értelemben vett természettudósok, fizikusok, vegyészek, kohászok, fémkovácsok. (46.)

A gallok Goibnin nevű kovácsa három mozdulattal készít egy mágikus erejű kardot. A kelták Brigidje (Bride) a tűz, a víz, a tűzhely és a kovácsok istennője.

A különböző népeknél a tűzisten és a kovácsisten hasonló szakralitással bír. A kelta kovácsisten Lugh és Gotbinin, valamint a walesi Govannon. Őt Szent Györggyel hozzák párhuzamba. Az afrikai yoruba törzs kovácsistene Ogun, a vilámlás istene pedig Shango, akit kettős fokossal ábrázolnak, és szent Borbálával hoznak összefüggésbe.

Kovácsisten az indiánok Quetzalkoatlja. A Közel-keleten Moloch (Meleg) volt a tűz istene. Bikaszarvakkal ábrázolták. Thor az északi népek égistene. Vörös szakállal ábrázolták, lángoló szemmel és a híres pörölyével, mely kapalács és fokos is egyszerre.

A hunok rovásos történetírásában a kovácsként ismert istenség neve: Ruda vagy Tupa. Ő az Istennő, a Földanya mindentudó kovács-párja. Az ők gyermekei voltak az istenfiak. A világ több részén az ókorban úgy tartották, hogy a kovács az ÉG Urának a fia. Egy közel-keleti monda szerint Baál kovácsának neve Kaszir illetve Chosur, akik olyan munkákhoz is értettek, mint az építkezés, földművelés, zene, szentélyek berendezése stb. Szibériai rokonainknál Keve az ősi kovács. Innen ered a kova, kovács szavunk is.

A hunok rovásos történetírásában a kovácsként ismert istenség neve: Ruda vagy Tupa. Ő az Istennő, a Földanya mindentudó párja. A világ több részén az ókorban úgy tartották, hogy a kovács az ÉG Urának a fia.

A kis-ázsiai kovács neve ismerősebben hangzik A tűz csiholásához használt kovakőre emlékeztet. Kávé a neve. Ő segít a mítosz hősének az éj sárkányát legyőzni. Kávé jelképe a kardos oroszlán, mely címereinkből ismert motívum.

Zakariás látomásaiban négy kovács képében jelennek meg azok az angyalok, akik Júda ellenségeit legyőzik. (Zak 2,3-4.)

A mítoszok kovácsa készíti a hősök és istenek fegyvereit. Az egyiptomi Ptah kovácsolta Hórusz fegyverzetét, Héphaisztosz Zeusz villámát, a germán népek tudós törpéi Tór pörölyét, Ilmarinnen pedig Veinemojnen kardját, az óind Indrának Tvaster fegyverét, a kánaáni Baálnak Kaszir kovács készíti el a furkósbotját. Az ógörögöknél Zeusz és Poszeidon kezében a villám és a szigony eredetileg kétélű balta volt. Kétélű balták rajza található a krétai barlangokban és a dél-amerikai indiánoknál. (2.)

A tűzhöz és a kovács mesterséghez sorolandó a görög Prométheusz, a hindu Agni, és Murugán, az indiánok Hashezhini földistene, aki a csillagokat is megteremtette.

A mítoszok szerint a kohászatot isteni lények tanították meg az embereknek. A világ különböző részén élő népek bányász mítoszaiban olykor hegyi remeték és Fehér Dáma jelenik meg. A burjátok úgy tartják, hogy a jó Tengrik küldték nekik a mindentudó kovácsot őket segíteni. Csak az lehet kovács, aki az égi kovács családjából származik. A munkák megkezdése előtt és kovács avatásakor fehér lovat áldoznak Tengritnek. A sámán öltözetén is megtalálható a vas. Szerintük vannak jó *fehér kovácsok* és rosszat okozó *fekete kovácsok*. A hunok istenségét is Tengritnek hívták.

Tengrit istenség félelmet keltő volta hagyományozódott át a Himalája északi magas csúcsának a nevében. Ott, ahol hirtelen keletkeznek a pusztító fagyos viharok, neve Kan Tengri.

Kínában Huangtit, a szaturnusz-jellegű Sárga Császárt tartották az „első kovácsnak”. A rovásos történetírásból ismeretes, hogy ez a császár hun gyökerű családból származott. Hun szavunk szerepel a nevében is. A hunok és a kínaiak az i. e. VI. évezredtől egymással szomszédosak voltak. Először kereskedelmi kapcsolatban voltak, majd lassan egymáshoz beházasodtak. A legelőért háborúskodásba is keveredtek. A hunok egy része, az ún. fekete hunok, a barátságért

szálltak síkra. A fehér hunok a kínaiak betörései miatt külön szervezkedtek. A béke érdekében i. e. 2480-ben kötötték meg a hunok és a kínaiak a „Béke és rokonság” szerződést. Kínai császárok vettek felségül hun uralkodó családból származó lányt, vagy épp hun sámán-vezér lett a kínai császár. Kövesd hun vezér és fősámán i. e. 25-ben egyesítette a hun törzseket és akkor hun megszervezés alá kerültek az észak-kínai területek is. Koncsur hun fővezér fiaiból lettek egyes hun eredetű kínai vezérek. Ők vették el feleségül a kínai császári házból Honkon, Hanoj és Hujé nevű lányokat. A hun vezérek benősüléssel alapították a Hamza, Liu, Hán és Csaó, Hokcsen, Cen kínai uralkodóházakat. A Huangti néven ismert kínai császár Hangun hun sámán jó vezető képességének köszönhetően került a kínai trónra. A hun törzsek Hangunnak hívták, bölcs sámánvezérnek tartották. Ő volt a hun törzsszövetség nagy fejedelme is. Felesége a mandzsu Kuzumi vezér Del-Ja lánya. Utódaik sokáig tartották a kapcsolatot a hun törzsszövetséggel. A hun vezérek származtatták magukat a mindentudó kovács-istentől. Így maradt fenn a kínaiaknál az a monda, hogy Huangti császáruk volt az első kovács. Hunagti legnagyobb lánya, Csucsá, egyike volt a hunok rovó sámánjainak. Huangti császár második felesége hun lány volt, Megyerja, aki a káspivári Magyar fejedelem lánya volt. Huangti és Megyerja fia, Hunyor vezetésével jöttek el az utolsó hun törzsek az észak-kínai Ordoszból nyugatra. A másik fiúk neve Magyar. Csucsától Hunyor sámán vette át a hun történetet leíró rovásírást. (39.)

Huangti korai halála miatt (i. u. 351) a fiúk az anyjukkal Káspivárba költöztek. Ők barangoltak a meotiszi vidéken, amikor Dúl fejedelem lányaira bukkantak és feleségül vették őket. Ez az esemény az egyik mondánkban maradt fenn. Magyar ivadékai Káspivár térségében maradtak. Hunyor szövetséget kötött a Római Birodalommal. Hunyor vonalán telepedett át a hunok egy része a Tisza tájára. Az ő fia Bagamér vagy Bendegúz. Bagamér unokái pedig, Ruga és Upon már Pécsen születtek.

Ugyancsak a hun eredetű kultúrából származnak a mongolok. Gobi hun vezér ménésének legelője volt a mai Gobi sivatag. Így nem véletlen, hogy Dzsingisz kánt is „ősi kovács”-nak hívták alattvalói. A mongol eredetlegenda a kovács-mesterséget az égi eredetű királyi házhoz kapcsolja.

A Sól és vas könyve szerint Kínában a vas a kultúra egyik megteremtője. (2.)

Az iráni mitikus kovácsot, Káve-t, szintén az uralkodó dinasztia őseként tartják számon.

A jávai mágikus kovács neve Krisz, akit a fejedelmi házhoz tartozónak vélnek.

Az indonéz teremtésmítoszban a világot teremtő viharisten a szent kovácstól kapja fegyvereit. A nigériai yoruba törzs szintén kovács-istentől származtatja a tudást. Neve Ogun, aki ma a vasmunkások és a harcosok védője. Az ünnepi rítusos táncaikat egy fokos formájú bottal a kézben járják. A fokost csak a közösség mindentudó segítője tarthatja a kezében.

Ugyancsak a régi hun rovásokból tudjuk, hogy a fokos nem csak mint hatalmi jelkép volt ismeretes. Az volt a felségjelkép, az íráshoz használt rovó szerszám,

és a védelemre is használták. A fokosnak három szerepe volt, ahogy Limacs pateszi Mezopotámiában értékelte i. e. 2002-ben:

„Ékesít is, üt is, ró is.” (39.)

A hunok rovásos történetírása sok kérdésre feleletet ad. Más bolygó lakói segítették korokon át az emberiséget. Növénymagokat hoztak, és tanították az embereket földművelésre, állattenyésztésre, fémek előállítására. Az Arvisura a földi élet krónikája, mely bemutat világokat a maga fizikai és metafizikai valóságában. „Az agyatok Életfájával megtanult gondolkodásotok égiektől származó józansága a Ti javatokat akarja. Az Életfátok minden ágát és gyümölcsét az emberiség javára fordítsátok” — hangzott el a havaruti nagyszalán a Szíriuszról jött oktatótól, Tenisurtól i. e. 3981-ben. (39.)

A rábaközi tudók hagyatéka szerint az ember az Istentől tanulta meg a vasolvasztás tudományát. Az Úr-nak megfelelő emlékoszlop az ókor embere számára kegyhely volt, ahol körmenetekben tartották rítusukat. ORU-nak hívták a védőerővel felruházott őrszellemet, vagy Isten szobrát, oszlopát. A fémből készült emlékoszlop volt a Vas-ORU:

„Gönüz Istenatyánk a Naporcájú,
Megtanítá az arra termetteket
Ércek olvasztásának titkaira.
Hálából neki az első öntésből
Oszlopot állítottak. Ez a Vas-ORU.” (43.)

Feltételezhető, hogy a bányászás vagy olvasztás megkezdése előtt bizonyos rítusokat végeztek. Az anyagot élőként kezelték. A vidék szellemének engeszteléséért esdekeltek. A böjtölés, ima, meditáció előzte meg a munkákat. A felsőbbrendű lény uralta világba való belépést, a természet rendjének megbolygatását szertartásokkal ki kellett hogy eszközölni. Ezt teszik ma is malájföldön, Afrikában és Szibéria eldugottabb helyein.

Az ókor embere élőknek tartotta a föld méhét is, ahol az ércek születnek. Az ércek az idők folyamán érésnek vannak kitéve a föld gyomrában. Az ércek kialakulásánál szükség van egy férfi típusú anyagra, amelynek egyesülnie kell egy női típusú folyékony anyaggal. Az érc a földben tovább nő bizonyos irányokban. A telér ereit a Nap, a Hold és a csillagok is befolyásolják. Erről beszélnek a bányászok is, hogy az ércotelér elágazásainak bizonyos törvényszerűsége van. Úgy tartják, hogy az aranyérc a Nap hatása alatt van, az ezüst a Hold, a réz a Vénusz, a vasérc a Mars és az ólom a Szaturnusz hatása alatt erezik szét. Az alkímista ebből a szemléletből indult ki. Azt gondolta, hogy az ő szelleme az átalakulást meggyorsíthatja. Ugyanezt vélték a természeti népek kovácsai is, akik a tűz uraiként az érési folyamatot meggyorsították.

Azt gondolhatjuk, hogy az alkímia a koraközépkor titkos — majdhogy európai — tudománya. Európában az alexandriai korszaktól számítják az alkímia

kezdetét. Azonban gyökerei a történelem előtti korokból származnak. Azokból a régi korokból, amikor még a világ egységét vallották a nép tudói. Az ókor kinyilvánított bölcsességei a népi hagyományban maradhattak fenn. Később ez a hagyomány találkozott a neophütagorizmussal, az asztrológiával, a gnoszticizmussal és más okkult áramlattal és úgy alakulhatott ki a kísérletező szellem. Hasonló találkozások figyelhetők meg Kínában a taoizmussal és Indiában a tantrizmussal és hatha-jógával.

A fémmunkás rejtélyes munkát végez, akár az alkimista. A sötét színű szent anyagot a kemencébe teszi. A Föld-anya helyett végzi az érc érlelését, melynek amúgy hosszabb időre lett volna szüksége, ha a föld gyomrában marad. A haitiek és az afrikaiak az ércolvasztás idején rituális tisztaságban élnek. A főolvasztó kovács harmonikus lelki állapotban kell legyen, mely szent egyesülést teremthet magával és az egész természettel. A kemencében a fém is szent egyesületekből keletkezik. Az átalakulásban segít a lélek madara helyett a háziszárnyas feláldozása, illetve a fehér lóáldozat. Az afrikaiak csirkét, a kínaiak kakast használnak fel. Úgy tartják, hogy a lány vagy feleség önként vállalt feláldozása is segíti az átalakulást.

A kovácsnak elkülönített kasztja ismeretes Indiában, a kaukázusi népeknél és Afrikában is a katangáknál. (2.) A dogonoknál a mindentudó kovács hozta le az égből a magokat, a tudást és a szerszámokat. Ő tanította meg az embereket a tűz használatára és az állatok tenyésztésére. Afrika több törzsénél ma is a szent nemzeti tüzet a kovács-pap őrzi. Ők varázslóként nagy tiszteletnek örvendenek, gyógyítanak, és szent rítusokat tartanak. Néha törzsfőnöki tisztséget is betöltenek. Uralkodói származásúnak tartják őket. Feleségeik rendszerint fazekasok. Az afrikai bennszülötteknél a kovács különösen a fiatalok nevelésénél tölt be jelentős szerepet.

Az indiai mítoszok szerint náluk olvasztottak először vasat az *aszúrák*. A vasgyártásnál emberáldozatra volt szükség. A hun rovásos történetírás szerint Dernő hun beavatott emelte a híres vasoszlopot Indiában. A felületi kezelést rozsdá ellen vérrel végezték el. (39.)

Athénban az évi áldozat alkalmával a Zeusznak szentelt bikát kétélű baltával ölték meg. (1.)

A vas szentségét a természeti népek ma is vallják. Némely afrikai törzs asszonyai vaskarikákat viselnek a nyakukban, termékenységük és gyermekeik védelme érdekében.

Az inkák, maják és az aztékok a meteorvasat az aranyból is többre tartották. A sámánok szertartásaiban is gyakran használnak mitikus vastárgyakat.

A magyarok elődei, a szkíták, a káldeusok, a makrónok, az urartuk híres vasfeldolgozó népek voltak. Egyik eredetmondánk szerint (6.): „A magyarok és a törökök testvérek, a török a magyart ma is elfogadja testvérének. Egy apától, de nem egy anyától származtak... Hogy aztán elszaporodtak, a török rabszolgájává tette a magyart, legyőzte, az alattvalója lett. Ekkor a magyarok a Fekete-tenger

túlsó oldalán, hegy lábában, erdőségben laktak. Egyszer a törökök feje, mint alattvalóinak azt parancsolta, hogy csináljanak a számára kardokat, hogy legyen elegendő, ha csatába ereszkednek. A magyarok hozzá is láttak, készítettek kardokat, no közben a fejök: 18 éves nagy szál fiatal legény odajött s kérdezte: „Mit csinálnak?” „Kardokat a töröknek, hogy legyen, ha háborúba megy.” „A töröknek? — mondta bosszankodva — hogy még jobban alattvalójává tegyen bennünket? Ha már csinálni akartok, csináljatok kardot, ne ilyeneket, hanem háromból egyet!”, a háromból aztán egyet csináltak s elvitték a töröknek megmutatni, hogy jó lesz-e ekkora? A török nézi, forgatni akarja, nem bírja, haragra gyúl s kérdezi: „Mit akartok ezzel a karddal, ki bírja ezt felemelni?” „Akár én is” — mondta a magyarok feje, az a nagy szál legény... fogta a kardot és összedarabolta a törököt.”

Ez az eredetmonda arra világít rá, hogy a magyarok értettek a vasművességhez. Erről ír Strabon is, az ókori földrajztudós. (6.) A török nép emlékezetében élt ez a tudat, ezért fordultak a magyarokhoz a XV. században fegyvert rendelni, amelyek segítségével bevették Konstantinápolyt és megalakult az első török állam. Ezt a 2002-ben tett konstantinápolyi utam során hallottam a török idegenvezetőtől.

A kovács a tűz feletti hatalom képviselője, az égi titkok őre. Ezáltal népmeséinkben a kovácsnak gyógyító ereje is van. A mesehősöket néha a kovács kovácsolja össze vagy sebeiket befoltozza.

A kereszténység felvétele után királyaink törvénnyel tiltották az ősi szittyai vallás elemeinek használatát. Népmeséink, gyermekmondókáink értékes töredékeket őriztek meg régi hitrendszerünkben. Az *Egyedem-begyedem* kezdetű kiolvasó változataiban ősvallásunk nyomai fedezhetők fel. Színes madár(kakas) indul, Isten kovácsa patkót készít Szent Pál lovának, vagy Isten lovának, kecskét, bárányt sütnék stb. A változatok szerint az Úr kovácsának vagy az Isten kovácsának szembeötlő testi jellegzetessége van: félkarú, féllábú, nagyfogú, réznyakú. Az Isten kovácsa a gonosz ellen küzdő, beteget meggyógyító erővel bír. Akár a mondókákban, a *Jakob kovács* című mesében a kovács a halottakat is fel tudja támasztani. „Az Egyedem-begyedem mondóka verselése szerint kovácsunk Árpád, a király vagy a herceg lovát patkolja, hogy éppen Budára, Kurszán székhelyére bakat, ahonnan visszakongat, talán itt zajlott le valami kovácsrítus, és hogy a boszorkányos nénike István király országából való. ... a magyarságnál mindenképpen volt egy olyan hagyomány, miszerint egyes, a közösség által tisztelt, magukat kovácsnak nevező személyeknek a sámánokhoz hasonló gonoszűző, s ezáltal gyógyító, kivételes esetekben halottakat feltámasztó varázserőt tulajdonítottak... Am e gyógyító szerepköre emlékét is inkább csak a nyelvünk őrzi már, a gyógykovács és csontkovács kifejezésekben.” (26.)

A közeli nomád népek, a mongolok is kovácskirályukat és égi patrónusát *darchan* szóval jelölték. A hun rovásos történetírás szerint a mesterségeket tanító mesterek gyűjtőneve volt a tárkány. Elődeinknél a *tárkány* méltóságnév az avar birodalom fel-

bomlása után is kimutatható. A hét magyar törzs egyike Tarján volt, a hadrendi felállásnál középen helyezkedett el, tehát vezéri funkcióval rendelkezett. Árpád serege jól szervezett és felszerelt katonákból állott. Honfoglaláskor egy olyan államszervezési típust hoztunk magunkkal, mely nagy hangsúlyt fektetett a régiók önszerveződésére. Ma úgy mondjuk, hogy demokratikus, decentralizált. Minden tájegység a maga lehetősége szerint vállalt a fenntartási és védelmi feladatokból, így a vasművesség termékeinek gyártásából is.

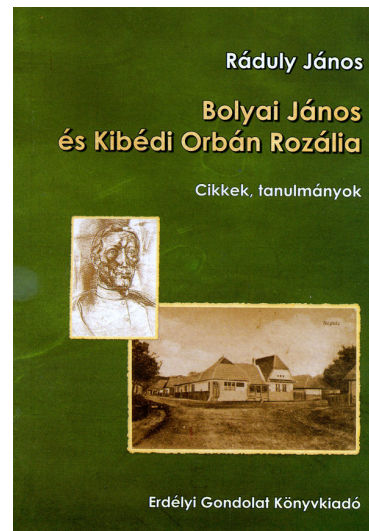
A betegségek gyógyításához is értő kovácsok emlékeztet a Kárpát-medencében a Tárkány, Torockó, Verő, Bodvaj, Abrud (Fehér m.), Rudabánya (Hunyad m.), Rudna (Temes m.), Rud — Szászveresmart (Brassó m.), Rodna — Óradna (Beszterce m.), Radna (Maros m.), Rádony (Krassó-Szörény m.), Radnót (Maros m.), Rudnok, Vasas, Kovácsi, Tárkánykovácsi, Gyula, Gyalu helynevek őrzik. (4., 26.)

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2010-ben

2012-ben

megjelent:

T. Ágoston László

Hol lakik az Isten?

Amikor én kisiskolás voltam, a hittan épp olyan kötelező tantárgy volt, mint az olvasás, vagy a számtan. Aztán egy nap kitiltották a papokat az iskolából, és bejelentették, hogy nincs is Isten. Annak örültünk, hogy ezután nem kell hittan-órára járni, meg hittant tanulni, többet játszhatunk délutánonként, otthon mégis imádkozni kellett elalvás előtt. De ha nincs Isten, kihez, vagy mihez imádkozunk, hogy vigyázzon ránk, amíg alszunk?

Sehogy se fért a fejembe a dolog. A barátaim is hasonlóképp voltak vele, így aztán egy nap megkérdeztük a tanító nénitől, hogy van, vagy nincs? Ha eddig volt, hová tűnt hirtelen? És ha netán mégsem volt, miért járt ő is a templomba? Jó ideig gondolkozott a válaszon, végül azt mondta, hogy ő sem tudja biztosan, megkérdezi az igazgató bácsitól.

Másnap egy nagy könyvet hozott a hóna alatt és abból olvasott föl nekünk. Az volt benne, hogy az emberek régen nagyon félték a tűztől, meg a víztől, meg mindenféle természeti jelenségektől. Amit nem tudtak megmagyarázni, hogy miért van, arra azt mondták, az Istentől ered. Tehát nem az Isten teremtette az embert, hanem az ember az Istent. Ma viszont már mindennek tudjuk az okát, ezért nincs szükség Istenre.

Ha nincs, nincs — gondoltam. — Annál jobb, hiszen akkor nem láthatja, ha rosszat teszek. Ezután nyugodtan megverhetem a kisebbeket, hazudhatok anyámnak, meg a tanító néninek, senki sincs, aki megbüntessen érte. Csak arra kell vigyázni, rá ne jöjjenek a turpisságra. Jót tenni meg nem érdemes, hiszen nincs, aki megjutalmazzon érte.

Este be is jelentettem, hogy én többé nem imádkozom, mert nincs Isten. Az igazgató bácsi mondta. Meg azt is mondta, hogy megbüntetik azt a szülőt, aki az Istennel fenyegeti a gyerekét. Úgy látszik, túl merész volt ez a hazugság, mert anyám ahelyett, hogy megijedt volna, lekevert egy jókora nyaklevest. De ha nincs Isten, ki súgta meg neki, hogy hazudtam?

Elhatároztam, hogy utána járok a dolognak. Amikor délben kinyitotta a kaput a harangozó, én is beosontam utána. Végére is azt mondják, hogy a templom az Isten háza. Bárhol is jár napközben, ebédre illik hazatérnie. Legalábbis a mi családukban ez volt a szokás. Bejártam én minden zugot, fölmentem a padlásra, le a pincébe, nem volt sehol. A nevén szólítottam, nem válaszolt. Elmentem másnap, harmadnap is, soha nem volt otthon.

Mondtam nagyapámnak, hogy különös egy ember ez az Isten. Bárhol keresem, sehol se találom.

— Mert rossz helyen keresed — mondta, és az ölébe ültetett.

— Ne tessék már ilyet mondani! — vitatkoztam nekibőszülten. — Voltam a házában, kerestem a kukoricaföldön, meg a szőlőben is, sehol se volt.

— Na látod, pedig lehet, hogy mindig ott volt, csak te nem vetted észre.

— Én, aki a szőlőhegyről megnézem a toronyórát?...

— Bizony — felelte —, mert az Istent nem a szemünkkel kell keresni, és nem a fülünkkel hallgatni a szavát.

— Hanem? — berzenkedtem tovább.

— Ő bennünk él, és belülről vezérel. Itt lakik — bökött a szívem tájékára.

— De hiszen akkor bármikor beszélhetnék vele...

— Így van, kisfiam — mondta, miközben gyengéden megsimogatta a fejemet. — És akkor is szól hozzád, amikor nem akarsz megérteni.

Kozma László

Változás és állandóság

Te a világot rendező
Örök értelem, szent erő,
A mindenekben rejtező,
A szüntelenül születő.
Igéd, mint forrásvíz, ered
S állandó, mint a tengerek.

Kavics

Kavicsoddal játszó gyermek,
Add, Uram, hogy az lehessek.
Vizek tükrén elhajítsam,
Kincset lássak a kavicsban.
Úgy enyém, ha messze szökve
Mélység titka lesz örökre.
Röpülhessek, fényes csillag,
Melyet a kezed hajíthat.

Csontos Márta

Octavian Goga románságtudata és irodalomszemlélete az erdélyi multikultúrában

A románságtudat gyökerei

Az erdélyi magyar—román viszony elemzéséhez és értékeléséhez nem elég tudnunk, hogy az ott élő három népcsoport a trianoni békeszerződést követően, a megváltozott társadalmi viszonyok hatására létrehozott egy sajátos, identitást erősítő ideológiát, a transzilvanizmust, mely egyfajta irodalmi-kulturális integrációra való törekvésként jelenik meg a győztes államhatalmak asszimilációs törekvéseinek ellensúlyozására. Már a románok erdélyi területre történő bevándorlásától kezdve kell nyomon követni azt az identitásalakító folyamatot, mely a maga kontinuitásában alakította a sajátos román tudatot.

A Köpeczi Béla szerkesztésében alapműként szereplő *Erdély történetéből* megtudjuk, hogy már a Kárpátok déli, keleti lejtőin élhettek románok 1200 körül. Fél évszázaddal az I. Mánuel bizánci császár vezette hadjáratot követően, melyben 1166-ban a románok is részt vettek a csatákban és Erdély pusztításában, a 13. század első felében több más oklevél tanúskodik arról, hogy magyar királyi fennhatóság alatt békességben éltek románok a Déli-Kárpátokban.⁹ A románok középkori elnevezése a *vlach* volt (oláh), önmagukat a románok *ruman* (római) névvel jelölték.¹⁰ A románok Erdélybe áramlása nagyobb számban a 13. században

⁹*Erdély rövid története*, főszerkesztő Köpeczi Béla = MAKKAI László, A rendi társadalom kialakulása (1172–1526). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993, 167-172.

¹⁰JANCSÓ Benedek, *A román nemzetiségi törekvések története és jelenleg állapota* című kétkötetes munkájában a *Chronica Românilor*-ra támaszkodva hangsúlyozza, hogy a „mai románok tisztavérű rómaiak, valóságos és igazi fiai Trajánának”. A szerző szerint Erdély rendeltetése nem lehet más, mint hogy román ország legyen, s a román államférfiak közös céljaként jelöli meg a nemzeti egység megteremtését. Lampel Róbert (Wodianer és fiai) cs. és királyi udvari könyvkereskedés, Budapest, 1896, 1-2, 4.

Hasonló következtetéseket von le N. Iorga a románok származástörténetével kapcsolatban, aki a székely nép román eredetének hangsúlyozásával megtévesztő teóriát dolgozott ki a székely nép és föld kisajátítása érdekében. Vö. TÓTH Zoltán, *Iorga Miklós és a románok*

kezdődött tehát, a román nacionalizmus gyökerei már visszanyúlnak arra az időszakra, amikor a román népelemek még nem álltak az ott lévő magyarokkal és századokkal azonos műveltségi szinten. A sokat emlegetett latin eredettudat csak fikció maradt, csak a néphagyományokra eredeztethető vissza. A Havasalj, Moldva és Magyarországhoz tartozó románság fejlődése párhuzamos volt, de korántsem egységes.

A nemzettudat kialakulásához megfelelő fejlettségű társadalmi rétegre van szükség, s ez Erdélyben csak a XVIII. században kezdett megteremtődni.¹¹ Ekkor indult meg a románok önállósodási törekvése, melyet a Horea-féle lázadás fémjelez, majd az 1848–49-es szabadságharcban való részvétel a császári seregek oldalán.

Nyilvánvaló, hogy a nemzetté váláshoz műveltségre van szükség, a régióban belüli nemzetiségek pedig külön államisággal nem rendelkező népcsoportok. A nép-nemzeti jelenségekből kialakuló népi öntudat csak teljes autonómiára való törekvés esetén alakul át nemzeti öntudattá. A nyugati régiókban a nemzeti öntudat kialakítója a nemesség vagy a polgárság volt, az erdélyi románság körében a papságból és a román eredetű nemességből kikerülő értelmiségi réteg volt meghatározó.

A 19. század második felében nemzetközi események hatására Havasalföld és Moldva függetlenné vált, 1859. január 5-én Alexandru Ioan Cuza lett Moldva uralkodója, majd január 24-én Havasalföld is önállóvá vált, s a két fejedelemség egyesülésével létrejött a török birodalomban is autonómiát élvező Románia.

Románia 1877-ben, a török csapatok vereségét követően parlamenti kiáltványban kinyilvánította függetlenségét. Az osztrák önkényuralom alatt a közös szenvedések enyhítették a feszültséget a két népcsoport között, mindennaposakká váltak a magyar–román barátság ünnepi megnyilvánulásai. Az osztrák–magyar kiegyezés ténye azonban a relatíve műveletlen román középosztály számára elérhetetlen távolságba tolta Erdély megkaparintását, így Tordán dr. Ratiu, aki később a hírhedt memorandum per főszereplőjévé vált, kijelentette, hogy akár 100 évig is küzdenek Erdély autonómiájáért.

A történelem során mindig volt valami kontinuitásra való törekvés a területszerzésben, az ember genetikailag egy territoriális faj antropológiai és társadalompszichológiai kutatások alapján. Az elemzések summázata szerint „...az ember területi mivolta genetikusan és megváltoztathatatlan.”¹² A románok a kiegyezést, illetve Erdély visszacsatolását Magyarországhoz önkényesnek nyilvánították,

származásának tana, Erdélyi Múzeum Egyesület Közlönye, Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet, 1941, 3-4. füzet, 274.

¹¹ A román nemzeti tudat kialakításában a 18. század végi híres triász, Sanuile Micu-Klein, Gheorge Șincai és Petru Maior még mindig a románok római-eredet elményére támaszkodva próbálták a nem román közvéleményt is meggyőzni nyelvük latin jellegéről.

¹² ROBERT Ardery, *The territorial Imperative. A Personal Enquiry into the Animal Origins of Property of Nations*. Collins Editions, 1967, 359-360.

úgy gondolták, hogy az 'unió' kérdésében nem hallgatták meg őket. Nehezítette a helyzetet a magyar mentalitás, melynek lényegét Romsics Ignác foglalja össze könyvében. „A kor történészei kidolgozták a magyarok kárpát-medencei el-sőbbségének tézisé, mely szerint a honfoglalás pillanatában senki nem élt a magyar törzsek által birtokba vett területen.”¹³

Az erdélyi területen szimbiózisban élő népcsoportok természetes asszimilációval alakítottak ki kultúrközösségeket, s mindig az a kultúra vált dominánssá, mely nagyobb lehetőségeket biztosított az egyének fejlettebb volta kapcsán. A területen nemzetiségek éltek egymás mellett, de azok a nemzetiségek, amelyek nem gyakorolhatták az államhatalmat, számukra kedvezőtlenebb jogi és gazdasági helyzetbe kényszerültek. Mivel a románság kulturális nívója Erdélyben alacsonyabb volt, mint a magyar és szász kultúráé, ezért a „kényszeres asszimiláció”¹⁴ a kisebbségi sorba került nemzetiség törekvéseit háttérbe szorította.

A kortörténeti események summázataként egyértelmű tehát, hogy a három népcsoport nemzettudatának szintéziséből alakult ki a román nemzeti egység-gondolat, a *dáciai-római-román folytonosság, amit ma román nacionalizmusnak nevezünk*.

Mivel a magyar uralkodó osztály a dualizmus idején nemzetiségi politikájában elnyomásra törekedett a román autonóm törekvésekre reagálva, az ébredő román nacionalizmus lépései nyilvánvalóvá váltak. A Román Nemzeti Párt megalakítása 1881-ben Nagyszebenben a nemzetiségi törvény revízióját célozta meg, s megindították a *Tribuna* című újságot, melynek élére Slavici állt, a román vezetőréteg egyik legérdekesebb képviselője, aki többek között Eminescuval is együttműködött. Albin, Luciaciu, Coşbuc is szerepeltek a lap főmunkatársai között, harciasabb jelleget kölcsönözve a román nemzetiségi politikának. Román irredenta szólamok erősítették azt az állásfoglalást, hogy a román föld megerősödése csak Erdély elfoglalásával történhet meg.¹⁵

A nemzeti identitás ilyen jellegű problémájának elemzésében figyelemre méltó Gyurgyák János *A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus* című könyvében közzétett gondolata. „A fajvédők a *faj* és a *nemzet* fogalmát leggyakrabban felváltva használ-

¹³ ROMSICS Ignác, *Helyünk és sorsunk a Duna-medencében*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 334.

¹⁴ v. ö. JÁSZI Oszkár, *A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés*. Gondolat, Budapest, 63-65.

¹⁵ 1890-ben a Román Nemzeti Párt vezetői memorandumot intéztek a császárhoz, s a világ egyetemeinek ifjúságát figyelmeztették az erdélyi románok sorsára. 1892-ben azonban hiába vitte a memorandumot 300 tagú román delegáció Bécsbe, a császár nem bizonyult receptívnek a kérdésben. A rövidesen meginduló néplap, a *Foaia Poporului* hatására fokozottan magyarellenes attitűd alakult ki. A magyarellenes érzület csak fokozódott, amikor Magyarországon 1906-ban gróf Apponyi Albert megalkotta törvényjavaslatait. Közben a nagyszebeni *Foaia Poporului* folyamatosan hangsúlyozta, hogy a magyarok ezer éves ott tartózkodásával szemben a románok már kétezer év óta lakják a területet.

ták, tehát különbséget — legalábbis az esetek döntő többségében — nem tettek a kettő között”¹⁶

Mivel a románok sikeresek voltak a nemzeti eszmék megerősödésében, s a román intellektuális réteg is gyarapodott, az erdélyi magyarok lassan a háttérbe szorultak, nem tettek preventív intézkedéseket. Közben az Antant oldalán 1906-ban Románia belépett a háborúba, 1918 májusában a román kormány megkötötte a bukaresti békeszerződést, majd december 1-jén a románság Gyulafehérvárra utazott, hogy kimondják Erdély Romániához csatolását. Az 1919-ben a Románia által aláírt kisebbségi szerződés még kevesebb jogot biztosított, mint a gyulafehérvári. Az első pillanattól kezdve a románok harcoltak a nemzeti és területi autonómia és a kisebbségek mint közjogi egységek elismerése ellen. „A háborús összeomlás nyomán előállt közhatalmi változásokhoz való gyakorlati-politikai viszonyulás... (...) két részre osztotta az erdélyi magyar társadalom politizáló rétegeit.”¹⁷

Ezekre az adatokra támaszkodva kell és lehet magyarázni, értelmezni az Octavian Goga-féle magatartást, a politikus-költő világháborús szereplését. Sajátos értéklátás, feladatterv fogalmazódott meg a két világháború közötti irodalmi életben, az alkotások recepciótörténetében sajátos helyet foglal el az erdélyi román és magyar irodalom egyaránt. A két kultúra érintkezési pontján anomáliák, eltérések jelentkeztek, hiszen a győztes államhatalom politikusa és lírikusa a maga identitásában szembesült a nemzeti kisebbségi állapotba került alkotói attitűddel, mely nehezítette a kulturális ’kozmpolitizmus’ megvalósítását. A viszony a kultúrák között „jelenthet egymásmelletiséget, de gazdagító vagy szegényítő egymásra hatást is.”¹⁸ A három nemzet uniójában mindegyik népcsoport működőképes egyensúlyt próbált megvalósítani, hogy megőrizze a maga arculatát, megtartsa nemzeti-etnikai tudatvilágát, feloldja a kultúrák másságából adódó paradoxonokat. „A különbség nem az akarásban, hanem az etnocentrizmus meghaladására való képességben van.”¹⁹

Romániaiság, sajtótörténeti adalékok

A romániaiság és erdélyiség konstellációját vizsgálva Balázs Tibor a romániai magyar létköltészettel foglalkozó, igényes, eszmetörténeti szintézis teremtés igényével megírt könyvében a két fogalom asszimetrikus voltát említi, majd hangsú-

¹⁶ GYURGYÁK János, *Ezzé lett magyar hazátok*. A magyar nemzeteszme és nacionalizmus története. Osiris, Budapest, 2007, 220.

¹⁷ NAGY György, *Erdélyi magyar szellemi élet 1918–1921 között*. Írások a modern magyar művelődéstörténet köréből. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2001, 186. (A szerző jelen művében hangsúlyozza, hogy a „kultúra hermeneutikáját” össze kell kötni a „történelmi helyzetalakulás hermeneutikájával”, 165.)

¹⁸ KISS Gabriella, *A multikulturalizmus — veszély vagy esély*. Valóság, 1972/2. 84.

¹⁹ SZABÓ László Tamás, *Ki vagyok én*. Educatio, 1933/2, 242.

lyozza, hogy „a romániai magyar költészetet a transzszilvanizmus egyedivé stilizált eszmény járja át, de a poézisben önelrejtetten jelenvaló transzszilvanizmus semmiképpen sem tekinthető történelmi revansista ideológiának.”²⁰

Nem mellőzve a sorsközösségi empátiát, látnunk kell, hogy a politikai hatalmat gyakorló román nemzetiség irodalmárai más karakterisztikus jegyekre fókuszáltak, mint a „kényszeres asszimilációban” sínylődő magyar nemzettársak, akik saját regionális hagyományait próbálták megőrizni a számukra új helyzetben. „Az erdélyi multikultúrában élő nemzetek egymáshoz való viszonyát nagymértékben meghatározza, hogy a nemzetképződmények rendelkeznek-e a nemzet minden attribútumával, ideértve az államiságot vagy a szuverén kollektivitás eszméjét, következésképpen a nemzetiség egyre hangsúlyosabb ismérve éppen a szuverénnek vélt vagy igényelt politikai lét *hiánya*”²¹, hangsúlyozza Boka László *Egyszólamú kánon* című, tanulmányokat és kritikákat tartalmazó kötetében. Az egymás mellett élő közösségek egységesen akartak cselekedni önazonosságuk megtartásával, vagy a megváltozott történelmi helyzetben akár kényszeres identitásváltással. „Empirikusan létrejöhetnek csoportok parancsra vagy konszenzussal, szerző-déskötéssel vagy propaganda hatására, szükségből vagy rokonsági alapon, ezek révén egyszerre és bármilyen más módon: ám minden esetben szükség van olyan fogalmakra, amelyekben a csoport magára ismer.”²² Az erdélyi irodalom és eszmetörténet kiemelkedő szakértője, Kántor Lajos is azt hangsúlyozza, hogy a megerősödött román nemzetiségtudat mellett a magyar kisebbség „politikai passzivitással” tudott csak boldogulni, az új államhatalomban „non-cooperation”²³ aspektusba kellett helyezkednie.

A magyar—román irodalmi együttműködés alakulásában az első világháborút követően a kölcsönös ismerkedés került a kulturális narratívába, műfordítások, antológiák, több nyelvű folyóiratok segítségével ápolták a kapcsolatokat.²⁴ Az

²⁰ BALÁZS Tibor, *A romániai magyar létköltészet története 1919–1989*. Accordia Kiadó, Budapest, 2006, 49.

²¹ BOKA László, *Egyszólamú kánon*. Tanulmányok és kritikák. Gondolat, Budapest, 2012, 65.

²² REINHARDT Koselleck, *Az asszimmetrikus ellenfogalmak történeti-politikai szemantikája*. Fordította és a zárótanulmányt írta SZABÓ Márton, Budapest, József Kiadó, 6-7.

²³ KÁNTOR Lajos, *Konglomerát (Erdély)*. Kossuth Kiadó, 2012, 43. Kántor Lajos egészen innovatív módszerrel, három nagy halott (Szabédi László, Gaál Gábor, Szilágyi Domokos) eszmefuttatása révén foglalkozik ontológiai kérdésekkel, fókuszálva a romániai magyar politikatörténetre, a kulturális életet meghatározó táj- és országtranszszilvanizmusra.

²⁴ Bitay Endre 1922-ben megírta a román irodalom kézikönyvét, ugyanebben az évben Keresztury Sándor elkészítette az *Új román költők antológiáját*, román részről Iustin Iliesu *La-ura* címmel 22 magyar költő 64 versét adta közre, 1931–35-ben megjelenik Veress Endre alapvető könyvészeti munkája, a *Bibliografia română—ungară*, mely négy évszázad adatait dolgozza fel. Az 1920-as években induló román folyóiratok a román—magyar együttélés szép példái: *Napkelet*, *Gândirea*, *Aurora*, 1924-től a magyar—román—német nyelvű *Cultura*, 1926-ban Temesváron a *Banatul* című folyóirat, a bánsági együttélés bemutatása céljából. A

1920 utáni időszakban számos román verskötet lát napvilágot, legjelentősebb alkotók: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Octavian Goga.

Az 1920-as évek sajtótermékeinek ismeretében, nem határozható meg egyértelműen, hogy önálló román vagy erdélyi sajtótörténetnek nevezzük-e? Papp Z. Attila médiakutató sajtótörténeti visszatekintésében hangsúlyozza, hogy az egyes történeti korokban az államhatalom mindenkor igényeinek megfelelően a többségi nacionalizmushoz kell igazodnia, s ez az elfogadás keretek közé szorítja, kijelöli a kisebbség számára a lehetőségeket. Ezt nevezi a szerző *keretizmusnak*, s hangsúlyozza, hogy „ez az elfogadás hozzájárul a kisebbségi sajtó kvázi állandó kereteinek kijelöléséhez.”²⁵ E megállapítás igencsak helytálló már az általunk tárgyalt korszak sajtótermékeire is, hiszen politikai passzivitás következtében csak a kultúrán belüli megszólalás lehetősége volt adott. Ilyen körülmények között az irodalmi párbeszédet úgy kellett folytatni, hogy ne a győztesek vagy a vesztesek hangján szólaljon meg az író, hanem az egymás mellett létező beszédmódokat kellett alkalmazni, befogadni, figyelembe véve a földrajzi, politikai és kulturális mintákat, melyek magukban hordozták a tartalom jellegzetességeit, információközlési módozatait, a kényszeres 'izoláció' miatti 'különbözőséget', az asszimilációból fakadó sajátos attitűdöt. „A keretek némileg átalakulnak, ha a társadalomban nagyobb horderejű strukturális változások állnak be”²⁶, hangsúlyozza Papp Z. Attila.

Az identitás-megőrzési törekvésekből az identitásváltás felé haladva láthatjuk, hogy az adott régiót politikailag birtokló nemzet fogalomtára milyen módon befolyásolja a régiót birtokló vagy a régióban magát kényszer-elfogadottnak érző alkotót. Faragó Kornélia *A viszonyosság alakzatai* című művében irodalmi szövegekben vizsgálja a kultúra, tér, nyelv és identitás összefüggéseit. Ilyen módon „geokulturális” aspektusból nézve, vizsgálnunk kell a regionális kultúrát, ahol megjelennek olyan írók és költők, akik egy lokális kultúra részesei, de nem kerülnek be feltétlenül az egyetemes nemzeti kultúrába.²⁷ Tehát az alapidentitás mel-

Familia szerkesztősége 1935-ben román—magyar írótalálkozót kezdeményezett Biharfüreden.

²⁵ PAPP Z. Attila, *Keretizmus. A romániai sajtó működésétől 1989 után*. Soros Oktatási Központ, Csíkszereda, 2005. 11.

²⁶ u. o. 16.

²⁷ FARAGÓ Kornélia, *A viszonyosság alakzatai, komparatív poétikák, viszonylati jelentéskörök*. Fórum Könyvkiadó, 2009. A szerző hangsúlyozza, hogy az etnopolitikai konfliktusok nyomán többféle módon is előtérbe kerülnek az identitások és ellenidentitások *domborzati-kulturális* alapszerkezetükben, de mindenekelőtt a geokultúra fogalma és jelentéstartalma mértékadó. Tehát az alapidentitás mellett, mely veleszületett, identitásváltás következik be, mely attól függ, hogy a befogadó közegben milyen változások történnek. 8-19.

lett, mely veleszületett, identitásváltás következik be, mely attól függ, hogy a befogadó közegben milyen változások történnek.

A magyar vagyok, román vagyok a területi hovatartozásom információját hordozza, nemzeti önazonosságom azonban nem ragadható meg feltétlenül ebből a perspektívából. A közös sors megtapasztalása, a térséghez fűződő közös élet nyomán, mint individuum diskurzus-nyalábokba olvadok, mert lényegemet csak más nemzetiségek kulturális terében tudom érvényesíteni. Egyéni kultúráim jelentéstartalma és elfogadott értékeim sorsközösségben, más kultúrák jelentés-tartalmaival és értékítéleteivel alkotnak sajátos koherenciát. Nagyszerű példa erre a román irodalom, könyvnyomtatás és sajtóterjesztés budapesti háttérrel. Az akklimatizálódásra a multikultúrában pedig szükség van, hiszen „egy letűnt geokulturális összefüggéstrend textuális koherenciájának kimunkálásában az egyediség nem kívánatos vonás, hiszen egyfajta ismeretlenséggel, nemlétezéssel jár együtt.”²⁸

Octavian Goga románságtudata magyar irodalmi kapcsolataiban

Octavian Goga Erdély helyi viszonyainak, küzdelmeinek, sajátos élethelyzetéből adódó magatartásbeli digresszióinak legmeggrázóbb költői megfogalmazója, Coşbuc harcos hangvételének továbbfolytatója.

A román—magyar irodalmi kölcsönhatások, az 1918 utáni együttműködési próbálkozások jeles képviselője Octavian Goga (1881–1938), román költő, drámaíró, antiszemita politikus és miniszterelnök. A háromnyelvű erdélyi szellemiségben nevelkedett, lelkészcsaládból származó Goga a budapesti egyetemen végzett történelem—latin szakot, 1906–1909 között az ASTRA erdélyi román kulturális egyesület titkára, 1907-től, hét éven keresztül a *Țara Noastră* hetilap szerkesztője, első verseskötete is Budapesten jelenik meg *Poezii* címmel 1905-ben. Egyidejűleg részt vesz a *Luceafărul* (Hajnalcsillag) szépirodalmi folyóirat alapításában. Sajtórágalmazás miatt rövidebb ideig tartó börtönbüntetésre ítélik, melyet a szegedi Csillag börtönben tölt le, s amelyről a *Szegedi Friss Újság* 1912. április 2-i számának hasábjain olvashatunk.²⁹

Goga jelentős politikai tevékenységet is folytat, 1918-ban részt vesz a párizsi béketárgyaláson a Román Nemzeti Tanács tagjaként, miniszteri pozícióban tevékenykedik 1919–1920 között, 1937-ben miniszterelnök. Gondolkodásmódjának kialakításában már a nagyszebeni diákévekben is jelentős szerepet játszott a *Tribuna*. Erősen nemzeti szellemű állásfoglalásában meghatározó jelentőségű volt

²⁸ U. o. 16.

²⁹ A börtönbüntetését töltő költő Riminiből kapott csomagot fogsága utolsó napjaiban, a csomagban Szalay József dr. sz. kir. város helyettes főkapitánya küld virágokat Gogának, „költészete virágaiért”. *Szegedi Friss Újság*, 1912. április 2. 9.

a memorandum-per³⁰, mert ennek alapján úgy látta, hogy sem az erdélyi románoktól, sem a bécsi udvartól vagy a kormányzattól nem várhatja sorsa jobbra fordulását. Úgy látta, hogy a politikai jogok csak széles tömegek mozgósításával szerezhetők meg. Az erősen nemzeti érzelmű Goga politikai attitűdjét már középiskolai történelemtanárával, Tompa Árpáddal való incidense is alakította, melyben tanára azzal vádolta, hogy oláh verseket közöl a *Tribunában*³¹. Tanulmányait Goga Budapesten folytatta történelem—latin szakon, úgy gondolta, szüksége lesz erre a nyelvre a történelmi források tanulmányozásához. Egyetemi éve alatt a román diákok kulturális egyesületében, a *Petru Maior*³² körben volt vezetőségi tag. Az egyesület jegyzőkönyveit a kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára őrzi.

Goga rendszeresen olvasta a nagy román írók alkotásait, bekapcsolódott a *Sămănătoru*³³ munkájába, majd 1902-ben, néhány szerzőtársával együtt útra bocsátották Budapesten a *Luceafărul*-t. A népi-nemzeti orgánium — Mihai Benuic megállapítása szerint — „nacionalizmusa nem sovíniszta ebben az időszakban, hanem az elnyomottak társadalmi elégedetlenségét fejezi ki.”³⁴ A szerzőtárs, Al. Ciura, kinek javaslatára kapta a lap a *Luceafărul* nevet Eminescu hasonló című verséről, az egyetemi ifjakat kívánta megcélózni a lapban, hogy ők is a nemzeti kultúra részesei lehessenek. A *Luceafărul* profilját voltaképpen három személy határozta meg: Alexandru Ciura, a modern román pap megtestesítője, Goga, az ortodox pap fia, aki nehezebben találta meg helyét a városi életben, s az erdélyi származású Tâsluanu. A lap a 'Liga Culturala' keretében történő politikai véleménynyilvánítások megerősítése, továbbfejlesztése volt, ugyanakkor nem egye-

³⁰ 1892-ben a Román Nemzeti Párt beadványt intézett I. Ferenc József császárhoz, melyben a világ egyetemi ifjúságát figyelmeztették az erdélyi románok sorsára. Az eseményeket részletesen közölte a *Tribuna* 1894. 15/27. száma.

³¹ Az esemény úgy került az irodalomtörténetbe, hogy Gogát nemzeti érzülete miatt távolították el a nagyszebeni gimnáziumból. DOMOKOS Sámuel *Octavian Goga, a költő és műfordító = A nagyszebeni diákevek*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971, 14–23.

³² u. a. 371. DOMOKOS Sámuel jegyzeteiből kiderül, hogy a román diákoknak az Üllői úton volt egyesületük, mely 1918-ig működött. Vö. Almanahul Societății Academice „Petru Maior”, Cluj, 1922, 322.

³³ Bukaresti lap 1901–1910 között, első szerkesztői voltak: George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Nicolae Iorga.

³⁴ MIHAI Benuic, *Goga, a költő*, Nagyvilág, 1957/4. 570. poporanizmus = népies mozgalom a századfordulón. Az irányzat a falu felé fordulást jelentette, hiszen kapcsolódott a Iorga-féle *Sămănătorul* mozgalomhoz, mely egységes társadalmi osztályként ábrázolja a parasztságot. Iorga a következőben jelölte meg az írók feladatát. „Nekünk egységes kultúra kell, fentről egészen az alsó rétegekig, a románság egyik határától a másikig”. DOMOKOS Sámuel, *Goga a költő és műfordító*, 39. = N. Iorga, *Istoria literaturii române contemporane* II. 68. A parasztság nymorát a 20. század elején megjelenő *sămănătorism* is megjeleníti, amely a *Sămănător* (Magvető) című folyóiratból vette nevét, s a falusi idillt állítja a központba. Ehhez az irányzathoz kapcsolódott Goga is.

zett minden román politikus álláspontjával.” Az volt a meggyőződésük, hogy a föderatív Habsburg államhoz tartozó autonóm Erdély van hivatva a Kárpátok s a tenger között elterülő Románia politikai sorsának vezetésére is.”³⁵

Goga költészetének értelmezéséhez látnunk kell a román néplélek valóságát, kultúrkritikai szempontokkal kell értékelni a közgondolkodást, értelmezni azokat a magatartásformákat, melyek a románságtudat mélyrétegeit feltárni képesek a nemzeti sajátosságok determinációjában.

A románságtudat kialakulásához a román mítoszképzés kialakulásához kell visszakanyarodni, hiszen a mítoszteremtő Eliade azt hangsúlyozza, hogy a mítosz „az emberi cselekvések számára modelleket kínál, ezáltal jelentést és értéket kölcsönöz a létnek.”³⁶ A román mítoszképzés, ahogy Miskolczy Ambrus utal erre tanulmányában, a Miorița mítoszra vetül, ami legfőbb tájékozódási pont a román képzeletvilág geneológiájában. A Miorița báránycát jelent, a legismertebb román népballada, a román népelet karakterizálására alkalmas élethelyzetek megtestesítője. A modell sokféle értelmezési lehetőségének együttesében, végső szintézisként sajátos eredetértelmezéseket fogalmaz meg, amelyekben az egyes nemzetiségek legitimizálni próbálják saját helyzetüket. Miskolczy Ambrus történészek, filozófusok és írók eszmétörténeti kontinuitásában magyarázza a sajátos román mítosz-világot.³⁷

A kultúrkritikai viták fontosságát hangsúlyozva megemlítjük Duiliu Zamfirescu költő akadémiai székfoglalóján elhangzott 1909-es beszédét, mely a román fejlődési iránnyal szemben elfogultságot mutatott, kétségbevonta az erdélyi írók eredetiségét, Zamfirescu is „a románok — megváltás ígérő — nemzeti egysége után sóvárgott... egy eszmei szolidaritáshoz keresett történelmi és regionális háttérrel”. Láthatjuk tehát, hogy az irányzatok kapcsolódnak a „nemzetkarakterológiával, ami a tudálékos antropológizálástól a tetszetős esztetizálásig terjed.”³⁸ Román kultúrák ideológusa, Titu Maiorescu 1930-ban megfogalmazott teóriája szerint az egyetlen reális osztály a román paraszt, kinek a művelődés nagyon fontos, mert nem élhet hamis kultúrában. A román nemzeti egység utáni sóvárgásban tehát eredendően szükséges egy társadalmi harcnak elkötelezett né-

³⁵ GÁLDI László, *Goga pesti évei és a Luceafărul*. Egyetemes Philológiai Közlöny, 1941. II. füzet. 139.

³⁶ ELIADE Mircea, *Aspects du mythe*. Paris, 1963. 10.

³⁷ A német filozófiára építő Hazedu identitásélményében még a római származás dogmája jelentkezik, mely társadalmi felelősségtudattal és önállósodási vágygal alkot konszolidációt. Az archeológus Odobescu földrajzi terephez, alaprétegekhez, szubsztrátumokhoz köti etnográfiai magyarázatát. Moses Goster már a román nép kultúrányitottságát hangsúlyozza, s a római eredetkultusszal szemben az intellektuális energia felszabadulását hirdeti az új perspektívák megfogalmazásához. Vö. MISKOLCZY Ambrus, *A román mítoszképzés és kritikájának irányai*. Látó szépirodalmi folyóirat melléklete, 2011. július, 2-47.

³⁸ u. o. 26-28. Zamfirescu szerint a 'poporanista költészet és művészet nonszensz', s a Miorița is csak eszköz a társadalom- és művészetfelfogásának kialakításához.

piesség kialakítása. A költészetben ez az 'elkötelezett népiesség' leginkább a balada műfajában tudott katartikus hatás elérni. Az 1920-as években Goga szerint is ez a legalkalmasabb műfaj a nemzeti identitás problémájának megszólaltatására. Goga jellegzetes erdélyi színekkel, sajátos román attitűddel festi le a falut és a tájat, „nagy érdeme éppen az, hogy az évezredes szenvedésbe oltott hétköznapi élet jelenségeit”³⁹, az erdélyi táj sajátos frazeológiáját tükrözi, így joggal állíthatunk fel analógiát Reményik Sándor költészetével. „A legeslegszenzibb törődés / Tietek a legmélyebb bánat, / Míg áld az ég mindkét kezével, / Urak gonosz erje támad. / De hadd fizessenek cserébe / Kenyérért keservvel a törpék, / Kegyes az Isten, rátok hallgat / S vigaszt nyer majd a meggyötört nép” (...)”⁴⁰

Gáldi László összegzésében a „*Luceafărul*”-mozgalom tagjai alapján véve egy nemzeti álom eléréséért küzdöttek, de a szükséges szellemi fegyvereket nem népük intellektuális hagyatékából, hanem elsősorban a magyar művelődésből, az őket körülvevő kultúrlégréből merítették.”⁴¹

Románságtudat Goga magyar irodalmi fordításaiban

Külön irodalom foglalkozik Petőfi Sándor verseinek román nyelven történő tolmácsolásával. Domokos Sámuel *Magyar—román irodalmi kapcsolatok* című munkájából tudjuk meg, hogy az erdélyi származású Ștefan Octavian Iosif (1875–1913) tolmácsolta elsőként Petőfi verseit művészi fokon, megtartva a költemények sajátos hangulatát, melyekből főként politikai szabadságélményének sodró lendülete ragadta magával. A népi-nemzeti irányhoz tartozó Goga szintén jelentős szerepet játszott a román Petőfi-kép kialakításában. A *Luceafărul*-ban 7 Petőfi-verset fordított Goga, aki erősen vonzódott a magyar lelkiséghez, feltehetőleg nemcsak művészi szempontok vezették, fordításaival utat kívánt nyitni a román—magyar közeledés irányába.

A *Tribuna* cikkben számolt be arról, hogy 1912-ben Gogát a Petőfi Társaság⁴² kültagjává választották. Petőfi harcos magatartása, népvezérsége nyilvánvalóan inspirálhatta Gogát, hiszen ő is erre a szerepre vállalkozott, s a versek tolmácsolását úgy élte meg, mint aki a népéért való elkötelezettségében vállalt szerepét küldetésesen is vállalja. Dávid Gyula *Petőfi románul* című tanulmányában vissza-utal a magyar—román viszony másfél évszázados történetére a magyar irodalom román recepciójának értékelésében. Idézi Goga *Csalogányok és pacsirták* című ver-

³⁹ MIHAI Benuic, *Goga Octavian, a költő*. Nagyvilág, 1957/4. 574.

⁴⁰ OCTAVIAN Goga, *Hív a földünk*. Versek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1988. 7. — részlet a *Szántóvetők* (Plugarii) című versből. A vers Szemlér Ferenc fordítása.

⁴¹ GÁLDI László, *Goga pesti évei és a Luceafărul*. Egyetemes Philológiai Közlöny, 1941. II. füzet. 140.

⁴² *Tribuna*, 1912. 260. suppliment 2.

séhez fűzött kommentárját, mely szerint a szenvedélyek és várakozások viharában a két nép sorsközössége analóg.⁴³

Gogának a későbbiekben megnyilvánuló szélsőséges nacionalizmusa a román és magyar nemzetiség önazonosság-tudatának digresszióival magyarázható, a politikai és kulturális integrációs törekvések koincidencia hiánya összeférhetetlenséget eredményez. Ady Endre és Goga kapcsolatában a románságtudat és a magyarságtudat, két nép nemzetszemlélete próbál békét kötni: az ismert román politikus, majdani fasiszta miniszter, s a csucsai Boncza kastély tulajdonosa, a forradalmian merész Ady találják meg a közös hangot a maguk intellektuális szférájában.⁴⁴

1912-ben ismerkedett meg a két költő, amikor Goga Horia Petre *Mînei mele* (*Kezemnek*) című versének közléséért sajtóvétség miatt a szegedi Csillag börtönbe került. Ady tudta, hogy a nemzeti elfogultság ellen fel kell lépni, nem akarta, hogy a magyar a románban ellenséget lásson. Köszöntő szeretetét küldte a nemes hacosnak, de ilyen „testvéri üdvözlést küldeni a nemzetiségi agitátor” címére, bizony provokációs számba ment az akkor Magyarországon. Kevesen értették meg Adyt, holott világos, hogy neki esze ágában sem volt Gogát dicsőíteni, „az ő gesztusa új időket sürgető új magyar gesztus volt”⁴⁵. A baráti jobbot nyújtó, segítőkészségéről számot adó Ady-levél mind a mai napig nem került elő, de az MTA könyvtárában található Ady-gyűjteményben van egy szegedi, 1912-ből származó levelezőlap, mely a tényleges levélváltás egyértelmű bizonyítéka.⁴⁶

A börtönből való kiszabadulás után Goga a román államért minden eszközzel harcolni kívánó politikusként 1913-ban a *Románul* hasábjain már azt fejtegeti, hogy a magyar irodalom meggyengült a polgári származású zsidó írók előretörése következtében, s már nincsenek igaz magyar írók, nincs irodalmi hitvallás, csak jogtalan és túlzó nemzeti követelések.” Idővel a tipikusan magyar hangok annyira eltűnnek, hogy itt talán egy irodalmi honfoglalásra lesz szükség⁴⁷, hangoztatja. A kialakuló disputában Braun Róbert *Goga Oktávián a magyar kultúrában* című írásában szenvedélyes hangot megütve visszautasítja Goga vádjait a Huszadik Század 1913-as évf. 907. számának egyikében. Goga véleménye szerint a magyar nemze-

⁴³ vö. DÁVID Gyula, *Petőfi románul*. Kisebbségkutatás, 1999. 3. sz. 6.

⁴⁴ DOMOKOS Sámuel Octavian Goga magyar irodalmi fordításaival foglalkozó tanulmányából megtudjuk, hogy Goga első Ady-fordítása a *Luceafărul* 1909-es számaiban, az utolsók pedig a *Cultura* 1924-es évfolyamában jelennek meg. Az *Igaz Szó* 1957-ben megjelent emlékszámát utal az *Înfrățirea* 1924. december 11-i megjelenésére, melyből kiolvasható, hogy Ady politikai hitvallása, forradalmi szimbolizmusa és formaművészete mennyire magával ragadta Gogát.

⁴⁵ CORNELIU Codarea, *A korabeli román sajtó Ady Endréről*. Igaz Szó, 1957 november, V. évf. 907.

⁴⁶ MTA Könyvtár, Ady-gyűjtemény, Mindszenti levelesláda, 7/1951. A levelezőlap szövege a Goga *Mustul care fierbe* című gyűjteményében olvasható.

⁴⁷ GOGA 1913. március 5-i keltezésű levele az OSZK kéziratárában található.

tisége faji kvalitásait hirdeti, s a szomszédos népek fölötti szupremáció hordozójának tekinti a magyar nemzeti kultúrát, mely 'sajátosságok nélküli gyökértelen kultúra'. Ady rezignált hangú *Levél helyett Gogának* című írásában így fogalmaz: „Aligha szoríthatok már én még az életben kezet (Gogával), holott ez nekem fáj.”⁴⁸

Goga világháborús szereplésére a két költő eltávolodik egymástól, Goga vádjaira Ady a Nyugatban is reagál. „Nem esküszöm meg, hogy a romániai katonaság nem veheti el valahogyan, egyszer Erdélyt tőlünk, de magyarságunkat s ennek termő lélekligetét le nem bocskorolhatja soha.”⁴⁹ A bekövetkezett világeseemények Gogát Párizsba sodorták, de egymás kölcsönös tisztelete mégis mindig megmaradt.

Goga Ady halálát követően megvásárolta a csucsai kastélyt, s a visszaszerzett berendezési tárgyakkal helyreállította az eredeti állapotot. Az országos Ady ünnepségek megrendezése is Gogának volt köszönhető, hiszen tudta úgy méltatni Adyt, mint aki „a nemzeti igazságok tiszta ötvözetét tudta megteremteni kellő prófétai ihletettséggel.”⁵⁰

Goga szerepe, politikai túlkapásai napjaink szerzőit is foglalkoztatják. Érdekes megközelítést olvashatunk Csoóri Sándor Markó Bélához írt levelében, mely a *Magyar Nemzet* hasábjain jelent meg 2002 szeptemberében. Csoóri megközelítésében Ady Goga érdekében írt levele nem a pillanatnyi szolidaritás terméke, hanem kiállítás a román íróárs mellett, melyben hangot ad annak, hogy „Dunának, Oltnak egy a hangja”. Csoóri olvasatában, ha Gogában egy kicsit is megmozdult volna a bűntudat a Magyar jakobinus dalát megíró Adyval szemben, nem vette volna meg saját részére a csucsai kastélyt, hogy ne érezzük az „üdvözlét a győzőnek.”⁵¹

Goga magyar fordításai között sorrendben Az ember tragédiája áll az első helyen, részleteit folyamatosan közölte a *Luceafărul*-ban, könyv alakban csak 1934-ben látott napvilágot a mű. Octavian Tăslăuanu monográfiájából van tudomásunk arról, hogy Goga a Tragédiát „a magyar irodalom főművének”⁵² tekinti. A *Tragédia* fordításának körülményeiről érdekes adalékkal szolgál Domokos Sámuel

⁴⁸ ADY Endre, *Vallomás a patriotizmusról*. Világ, 1914. január 24. 22.

⁴⁹ ADY Endre, *Goga Oktávián vádjai*. Nyugat, 1913. 10. 785.

⁵⁰ JÁSZAI Andor, *Adatok a romániai Ady-kultusz történetéhez*. Igaz Szó, 1957. november. 928.

⁵¹ Digitális Irodalmi Akadémia, forum.gondola.hu/dia.pool.pim.hu/csoori1215/csoori01236. Csoóri Adyt körülvevő 'árnyékokról' beszél. „A legmarkánsabb közülük Octavia Goga árnyéka volt, a költőé, Az ember tragédiáját lefordító nagyszerű román művészé, aki sajnos az idő változásával maga is megváltozott. A megértő barátból ellenfél lett, a román szegények és hazafiak költőjéből elvakult, magyarellenes miniszter, aki valószínű, hogy nemcsak azért vette meg Ady özvegyétől a kastélyt, mert megvételeiben a nagy történelmi szimbólumot érezte meg: az Ady fölötti és a magyarság fölötti győzelmet.”

⁵² OCTAVIAN Tăslăuanu, *Octavian Goga*. București, 1939, 63.

monográfiája *A nagyszebeni diákevek* fejezetében, ahol egykori diáktársa, Ion Lupas próbálja Gogát lebeszélni a fordításról.⁵³

Nyilvánvalóan Goga birtokában volt mindannak a költői tudásnak, mely alkalmassá tette a tragédia tolmácsolására, s a mű nagyszerűségét abban látta, hogy Faust hatása ellenére Madáchnak sikerült egy olyan emberiségkölteményt alkotnia, melyben a modern ember kérdéseire keres és kap választ. Egy fordítás a legmagasabb művész színvonalon sem lehet azonos az eredetivel, de önmagában teljes értékű, s ezáltal az eredetivel is azonos értékű. Oláh Tibor *Goga és Madách* című írásában I. D. Bălan készülő Goga-monográfiájára hivatkozva a „politikai pályán” eltorzult politikus költő életművének „fény-árnyék” összetettségére utal, s hangsúlyozza, hogy Goga fordítása „alkotói affinitásokban gyökerező, klasszikus műgond jegyében végzett újrateremtő munka, alkotás.”⁵⁴

Oláh Tibor cikkében kiemeli, hogy a Tragédia és fordítása között nem egyező részek is vannak⁵⁵. Szemlér Ferenc a Tragédia fordításának legnagyobb erényét abban látja, hogy „...tökéletes értelmi hűség mellett... a kísérteties érzelmi hűség is megdőbrent.”⁵⁶

Összegzés

A két világháború közötti multikultúrában Octavian Goga kettős szerepet töltött be, s politikai szereplésén túllépve megállapíthatjuk: helyét tehetsége a klasszikusok között jelölte ki. Irodalmi fordításaival a román olvasók számára publikussá tette magyar költőóriások gondolkodásmódját, identitáskeresésük problémáit.

Munkásságával egyrészt a Nyugat- és Kelet-Európa között elhelyezkedő régió emberéről, az ott élők kultúrájáról vall, másrészt tevékenységével körvonalazza a nemzeti államok kialakulásának folyamatában megjelenő digresszókat a nemzeti önértékek megtartásáért vívott küzdelemben.

⁵³ DOMOKOS Sámuel, *Octavian Goga*. 27. „Ne folytasd tovább Madách fordítását. Emészt téged, teljesen tönkretesz a nehéz eszmék egymással való viaskodása.”

⁵⁴ OLÁH Tibor, *Goga és Madách*. Utunk, 1966, 13. sz. 1.

⁵⁵ U. o. 2. Az eredeti 4114 sor, Goga fordításában a terjedelem 4220. A megjelenés irodalomtörténeti jelentőségét fémjelzi jónéhány méltatás a műről; BITAY Árpád, *Egy ünnepi esemény a magyar irodalmi életben*, KRISTÓF György, *Az ember tragédiája román nyelven*, PÁLFFY Endre, *Mihai Eminescu si Madách*.

⁵⁶ SZEMPLÉR Ferenc, *Tragedia omului*. Madách Tragédiájának románra fordítása. Erdélyi Helikon, 1935, 176-181.

Szilágyi Józsa Mária

Józsa János, a „hídépítő” szellem

Emlékezés Józsa tanár úrra

„Tanítványok és tanárok kísérték utolsó útjára a zord februári koradélutánon. Tanárok, akik közül nem egy valamikor maga is tanítványa volt. Tanítványok és tanárok, akik el sem tudták őt ágyban fekvő betegként képzelni. Csak dolgozni, fáradhatatlanul ... Tiszteletre méltó következetességgel munkálkodott azon, amit feladatának tudott — megismertetni minél több emberrel — fiatallal és időssel — a román kultúra kincseit... Ilyennek ismertük meg dr. Józsa Jánost mindnyájan, akik valamilyen módon tanítványai voltunk” — írta róla nekrológiájában Reisz Katalin, az *Igazság* hasábjain 1973. februárjában.

Immár negyven esztendeje távozott sorainkból Józsa tanár úr, a Bolyai Tudományegyetem román tanszékének néhai neves tanára, valamint több kolozsvári középiskola igényes, de igen népszerű pedagógusa, a román—magyar kultúrkapcsolatok fáradhatatlan kutatója és ápolója. Egy életen át a román—magyar barátság elmélyítésén fáradozott szóban, írásban és tettben. Óráin a növendékek ezrei ismerkedtek meg a román irodalom történetével és tanultak meg tőle helyesen írni és beszélni románul. Oktató-nevelő munkáját úgy végezte, hogy tanítványai ne csak elsajátítsák a román nyelvet és irodalmat, hanem meg is szeressék a nép anyagi és szellemi műveltségét is. Nagyon sokat tett e cél megvalósítása érdekében fordítói, tudományos és tudománynépszerűsítő munkásságával.

A közös együttélés történelmi és irodalmi emlékeit feltáró közleményei, a román írók műveiből való fordításai, a magyar irodalom néhány remekének román nyelvű tolmácsolása — mindez, egy magasztos ügy céltudatos szolgálatáról vallanak. E témakörből kb. 180 tanulmányt, ismertetést és tudománynépszerűsítő cikket közölt, 45-50 fordítást a román szépprózából és a magyar irodalomból román nyelven. Imponáló névsort iktathatunk ide: V. Alecsandi, I. L. Caragiale, I. Creangă, B. Șt. Delavrancea, V. Eftimiu, N. Gane, E. Gîrleanu, C. Hodoș, P. Ispirescu, Al. Odobescu, C. Petrescu, L. Rebreanu, I. Slavici, A. Vlăduț. Magyarból románra fordított Arany János, Gárdonyi Géza, Gyallai Domokos, Herczeg Ferenc, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Nyíró József és Petőfi Sándor műveiből. Történelmi tárgyú tanulmányaiban a közös román—magyar múlt ismeretlen adatait tárta fel. Írásai a következő magyar és román folyóiratok és lapok hasábjain jelentek meg: *Apulum*, évkönyv, Gyulafehérvár; *Arhivele Olteniei*, folyóirat, Craiova; *Calendarul*, napilap, București; *Erdély*, havi folyóirat, Kolozsvár; *Erdélyi Lapok*, újság, Nagyvárad; *Erdélyi Múzeum*, negyedévi folyóirat, Kolozsvár; *Erdélyi Szemle*, havi folyóirat, Kolozsvár; *Farul Nou*, hetilap, București; *Făclia*, napilap, Cluj; *Gazeta Odorheiului*, hetilap, Székelyudvarhely; *Harangszó*, havi folyóirat,

Lövete; *A Hírnök*, havi folyóirat, Kolozsvár; *Informatorul Albei*, hetilap, Gyulafehérvár; *Jóbarát*, ifjúsági havi folyóirat, Kolozsvár; *Katholikus Naptár*, Kolozsvár; *Magyar Lapok*, újság, Nagyvárad; *Secuimea*, hetilap, Székelyudvarhely; *Székekség*, havi folyóirat; *Új Erdély*, havi folyóirat, Kolozsvár; *Új Cimbora*, havi folyóirat, Szatmár—Kolozsvár; *Utunk*, heti folyóirat, Kolozsvár; *Vasárnap*, havi folyóirat, Arad; *Előre*, napilap, Bukarest; *Igaz Szó*, havi folyóirat, Marosvásárhely; *Igazság*, napilap, Kolozsvár; *Művészet*, havi folyóirat, Marosvásárhely; *Korunk*, havi folyóirat, Kolozsvár; *Studia Universitatis*, negyedévi folyóirat, Kolozsvár; *Tanügyi Újság*, hetilap, Bukarest; *Tribuna Școlii*, hetilap, București.

Közel félévszázados tanári, fordítói, publicisztikai, tudományos, kutatói és közművelődési tevékenysége főként Kolozsvárhoz kötődik.

Józsa János 1901. október 11-én született a Kolozs megyei Kajántó községben, de kétéves korától Kolozsváron nőtt fel. Nehéz, küzdelmes gyermekora és ifjúsága volt. Favágó nevelőapja már ötéves korától felhasználta a munkájában: „fát raktam és cipeltem utána a bakkot egyik helyről a másikra” — olvassuk egyik önéletrajzában. Sok anyagi nehézséggel kellett megküzdenie, hogy egyáltalán iskolába járhasson, 1908–1914 között végezte az elemi iskolát, a kolozsvári Honvéd utcai Állami (elemi) népiskolában, „kitűnő” eredménnyel. Sajnos az utolsó évfázis ünnepélyen a VI. osztály elvégzésekor nem lehetett jelen, hogy átvegye a jutalomdíjat, a könyveket és az érdemdiplomát, mert nem volt rendes ruhája és cipője, amit felvegyen. „Cipőm nem volt és a nadrágom rongyos volt” — emlékezett vissza később erre az epizódra az életéből. Megjegyzendő, hogy hat elemi osztályt végzett a kötelező négy helyett, éppen azért, hogy mielőbb dolgozni mehessen és félbeszakítsa tanulmányait. Nevelőszülei inasnak akarták adni, mert „nem akartak urat csinálni belőle”. Mégis sikerült tovább tanulnia.

Elemi iskolai tanítói felfigyeltek a rendkívül tehetséges, értelmes és szerény tanulóra. Vallástanítója, id. Kicsid Géza biztatására és az elemi iskola tanító karának az anyagi támogatásával bejutott a Kolozsvári Római Katolikus Piarista Főgimnáziumba. A derék Kicsid tisztelendő úr 20 koronát kapott Majláth püspöktől, tanítói egy-egy koronát adtak össze, hogy ruhát és a szükséges tanfelszerelést megvegyék a nagyon szegény, eminens tanulónak. A piarista gimnáziumban mindvégig tandíjmentességet és ingyenes tankönyveket kapott.

„Második gimnazista koromtól fogva privát tanítással, cukorka és újság áruházzal tartottam fenn magam. Cigaretta árultam a katonai barakkoknál. Nagyvakációban a kőműveseknél dolgoztam. ... Diákéveim alatt, különösen az első világháború idején, sokat nélkülöztem és éheztem” — olvassuk egy másik írásában. Mivel sokszor előfordult, hogy petróleumra se tellett, ilyenkor a sarki villanypózna lámpája alatt tanult és olvasott. Az érettségire is így készült fel: a Munkás utcai sarki lámpa fénye alatt, állva órákon keresztül, olvasta jegyzeteit és tanult nagy kitartással és szorgalommal.

Minden anyagi nehézség ellenére vidám, jókedvű, kiegyensúlyozott ifjú volt. Emellett szép lelkületű, lírai alkat, akit gyakran szállt meg az ihlet. Könnyedén

bánik a szavakkal, jól fogalmaz, játszadozik a rímekkel. Valami szunnyadozik, sarjadzik benne. Első lírai próbálkozásai 1916-ra datálódhatnak, mindössze II. gimnazista, de az iskolai Pázmány Péter Önképzőköri lelkes, aktív tagja. Egyik költeménye felolvasásakor Majtényi tanár úr, magyar irodalom tanára, így módon értékeli: „Még magán viseli kezdő szárnybontogatásait, de határozott tehetséget mutat ... Igazán ajánlhatom Józsnak a »költőnek«, hogy ezen a téren folytassa munkálkodását ...”

Verseléssel hat évet foglalkozott, 1916–1922 között. Versei egy külön színpotot képeznek irodalmi tevékenységében. 45 vers van a szellemi hagyatékomban, létezésükről csak mostanság szereztünk tudomást. Ez a lírai ihletettség alakította, csiszolta íráskészséget, valamint az írás felé való orientálódását és vonzódását. Az egyetem elvégzése után, ifjú tanárként újra írni kezd, de most már prózával jelentkeznek, irodalmi és történelmi tárgyú szócikket, rövidebb lélegzetű tanulmányokat és fordításokat közöl.

Az írás iránti készsége, rendkívüli adottsága, könnyed stílusa, egyszerű kifejezőképessége, világos mondatai és gyors munkatempója végigkíséri egész életét.

1922-ben fejezte be középiskolai tanulmányait a piarista gimnáziumban, jeles eredménnyel érettségizett. Érettségi után belépett a piarista rendbe, s mint ilyen az 1922/23-as iskolai évben Máramaroszigeten novíciusként, szerzetes növendékként tanult.

Az 1923/24-es esztendőben kezdte meg egyetemi és teológiai tanulmányait a kolozsvári román Ferdinánd Egyetemen és a Piarista Teológián, a Kalazantiumban. Aztán a tanári pálya világi ágát választotta, anélkül, hogy egy pillanatra is elfelejtette volna azt, amivel a rend feltartozott. Így 1926-ban megvált a rendtől és 1927-ben dicsőítő tanári oklevelet — cum laude — szerzett román nyelv és irodalomból és történelemből.

Tanári pályájának első állomása a hírneves nagyenyedi Bethlen Kollégium (1927–1928). Az enyedi tanári munkájáról így ír Biró Lajos a Székelységben: „Amikor a kisebbségi iskolák keresve keresték a román képesítésű szaktanárokat, az enyedi Bethlen kollégium volt az a szerencsés, amely Józsa Jánost tanárának megnyerhette ... aki szaktárgyainak eredményes tanításán kívül a nevelő munkában is kivette a maga részét”...

Ezután következik tíz esztendő székelyudvarhelyi tanárkodása a Római Katolikus Főgimnáziumban 1928–1938 között.

Ez idő alatt kiváló eredményekkel tanította a román nyelvet a székely nebulóknak, bevezetve őket a román nép nyelvének és irodalmának a rejtelmeibe. Az érettségi vizsgákon is jól bizonyítottak a Józsa tanár úr növendékei, már pedig a kisebbségiek érettségi vizsgája ritkán volt sikeres azokban az években. Tanítványait nem egyszer dicsérték meg az érettségi vizsgák elnökei is szép készültségükért. Heti 24-28 órában tanított, emellett 1931-től az intézet titkári teendőit is lelkiismeretesen ellátta.

Naplójából tudjuk meg, hogy értékeli tanári munkáját „... Többek között az igazgató azt mondta a tanár uraknak, hogy Józsa tanár úr nagyszerűen fegyelmez. Maga a főtanfelügyelő úr is, Boga, megjegyezte ezt, amikor felülvizsgálta az intézetet mondván, hogy kiváló tanár ez a Józsa.”

Ezen kívül az intézeti cserkészcsapat lelkes szervezője és vezetője volt éveken keresztül.

Ezekben az években kristályosodott ki érdeklődési köre és fő kutatási területe: a román—magyar kultúrkapcsolatok ápolása és elmélyítése. Cikkei, fordításai, tanulmányai, előadásai ezt a magasztos célt szolgálják. Egyre-másra jelennek meg írásai és fordításai. A siker újabb cikkek írására ösztönözte. 1935-ben így ír Napló-Jegyzeteiben „... Megjött a Hírnök. Gyorsan átfutottam a tartalomjegyzéket... Egyszerre két fordításomat közölték. Újabb-újabb tervezgetések foglalkoztattak. Ez alkalommal írói ambícióimról. Csakúgy özönével leptek meg a különböző témák, amelyekről, mind írni kellene, ha a tanári és titkári állásom nem foglalna le annyira... Hiába, jól esett, hogy a cikkeim jöttek. S ez újabbak írására sarkallt... Íróasztalomhoz ültem és már is új cikk kidolgozásán fáradoztam...”

1932-ben jelenik meg első önálló könyvecskéje, *Câteva Monumente istorice din județul Odorhei*, 32 o., mely nagy sikernek és elismerésnek örvendett. Ebben a füzetben Udvarhely vármegye történelmi emlékeit, a székely hőskor régi várait és vár-omladékait ismerteti meg a románsággal Orbán Balázs nyomán. Volt tanárai az Egyetemről rendre gratulálnak és biztatják a további kutatásra és írásra. Gratulációval köszönti a kis kötet megjelenését egykori piarista tanára, hosszú évekig osztályfőnöke is, dr. Bíró Vencel, történetíró, az MTA levelező tagja, dr. Ioan Lupăș professor, néhai kedvenc történelemtanára, majd doktorátusi vezetője.

Dávid Gyula, a jeles irodalomtörténész, a „hídepítő” szellemek közé soroztatja egykori kedves tanárát, éppen e könyvecske megírása kapcsán is „... Jellemző gesztusa, hogy 1932-ben könyvecskét ír és ad ki románul Udvarhely megye történelmi műemlékeiről, ismertetve benne — nyilván a túlnyomó többségében magyar kisvárosba került román értelmiségiekre gondolva — Udvarhely várát, a Budvárt, Zete várát, Kadécs, Firtos, Tartod, Rapsonné várát a hozzájuk fűződő legendákkal és a valós történelmi tényekkel. De ott van ebben a füzetben a székelyudvarhelyi görög-katolikus templom történetének leírása is, amelyet — a városban az idők folyamán meghonosodott görög-katolicizmus XVIII. század elejére visszanyúló történetével együtt — tőle ismerhettek meg ...”

1936 februárjában a *Hírnök* Irodalmi estélyén Józsa tanár felolvassza a román—magyar irodalmi kapcsolatok tárgyköréből. Utólag derül ki, hogy egyik legigényesebb tanulmányát mutatta be „*Szellemi párhuzam a XIX. sz. magyar és román irodalma között*” címen. A cikk nemsokára megjelent a *Hírnök*-ben, majd félév múlva románul is az akkoriban legrangosabb irodalmi folyóiratban a *Preocupări Literare*-ban. Azóta is az összehasonlító irodalomtörténet hivatkozási forrása és alap tanulmánya.

A kolozsvári székhelyű Pázmány Péter Tudományos Társaság és Erdélyi Múzeum Egyesület rendes tagjává választották, mely utóbbinak a vándorgyűlésein többször is fellépett tudományos dolgozatokkal.

Naplójában olvassuk, hogy „... 1937. augusztus 30-án az EME vándorgyűlést tartott Székelyudvarhelyen. A vándorgyűlésre engem is felkértek. Én „*Néhány elfelejtett székely írónk*” címmel tartottam előadást s úgy gondolom, hogy elég magvas kis előadás volt. Ez az én meggyőződésem. ... Kellemes pillanat volt az életemben, hogy egy ilyen előkelő tudományos társaság kitüntetett azzal, hogy a vándorgyűlésein szerepeljek.

Hazaérek. A posta levelet hozott. A „*Vasárnap*” szépirodalmi, Aradon megjelenő magyar folyóirat szerkesztője arról értesített, hogy Slavici Jánosról írt tanulmányomat a cenzúra nem engedte megjelenni. Íme a kellemetlen pillanat, amit siettem bejegyezni e naplóba.”

1938–1941 között a tragikusan korán elhunyt Bitay Árpád tanszékének örököse volt a gyulafehérvári Római Katolikus Teológián. Teológiai tanárként az ún. nemzeti tárgyak tanszékén tanított román nyelvet és irodalmat, valamint történelmet. Ezt a kiemelkedő eseményt nagy elismeréssel és szép laudációval méltatta Bíró igazgató úr a *Székelységben*, a *Székely Közélet*, sőt a román sajtó is pozitívan értékelte Józsa tanár munkásságát, sikert kívánva a továbbiakban is a szorgalmas és eminens tanárnak.

Teológiai tanárrá való kinevezése alkalmából pályatársai, barátai és tanítványai meleg hangú levelekben gratulálnak, melyekből csupán hármat emelnék ki. Vámos Géza rajztanár, néprajzkutató, a Csíki Székely Múzeum megalapítója baráti szeretettel gratulál. „... Örömmel olvastam a *Székely Közélet* legutolsó számában azt az öröndetes hírt, hogy szépen ívelő karriered ismét egy lépcsővel emelkedett. Fogadd őszinte, szívből jövő jókívánságaimat és adja a jó Isten, hogy céljaid elérésében ne gördüljön semmi akadály ...”

Huber József Félix, mint volt tanítvány és majdani teológiai tanár ezt írja: „... Tanúja voltam annak a példaadó munkának, melyet a Tanár úr úgy az iskolában, mint az íróasztalnál annyi lelkesedéssel végzett ... Kívánom, hogy minél tovább viselhesse új hivatalát ... az erdélyi magyar tudományos élet egész hasznára ...”

Egy másik gratuláció Radnáról érkezik, P. Hajdu Leánder plébánostól, aki szintén nagy örömét fejezi ki az előléptetés kapcsán „... de bármennyire is örülök a kitüntetésnek, mégis nagyon sajnálom, hogy otthagyd az én forrón szeretett sículusaimat. Az udvarhelyi gimnázium vesztesége igen nagy. S mi, ferencesek is veszítünk. Gyermekeink legértékesebb tanáruktól fosztatnak meg ...” A tanítás mellett nagy buzgósággal folytatja tudományos és publicisztikai tevékenységét. Egymás után jelennek meg cikkei, történelmi közleményei. Így 1938-ban 11, 1939-ben 14, 1940-ben 4 tanulmányt közölt. Ugyanakkor minden erejét, energiáját és tudását a disszertációra összpontosította. 1939-ben írta és védte meg sikerrel doktori értekezését történelemből a kolozsvári I. Ferdinánd Egyetemen „*Piariștii și Români — până la 1918*” [8] —, illetve, Erdélyi román piaris-

ták 1918-ig” címmel, mely 1940-ben jelent meg Nagyenyeden. Tudományos irányítója volt tanára, a már említett I. Lupaş professzor volt. Tézisében a piarista rend iskoláinak a románokra gyakorolt hatását dolgozta fel.

Józsa János
1901 – 1973

Nagy sikere volt a könyv formájában megjelent disszertációnak, mely ma is megtalálható — a Batthyaneumban Gyulafehérváron a Római Katolikus Teológia, a Majláth Főgimnázium könyvtáraiban, a Megyei Múzeumban ugyanott, a piarista könyvtárakban Kolozsváron, Temesváron és Budapesten, a székelyudvarhelyi Katolikus Főgimnázium könyvtárában, valamint a Budapesti Kalazantinumban. Tiszteletpéldányt adott Márton Áron püspöknek, volt professzorainak az egyetemről, Liviu Patachinak — akadémiai kutató — Kolozsváron, György Lajosnak, Kelemen Bélának, Berciu Ioannak, a gyulafehérvári Múzeum igazgatójának, Bíró Vencel rendfőnöknek és Bíró Lajos volt igazgatójának Székelyudvarhelyen.

Munkásságára, tanulmányaira a román irodalomtudomány is egyre inkább figyel. Román irodalmi és történelmi dolgozatai a szakkörökben is méltó figyelmet keltettek.

Tudományos tevékenységének fontos állomása a Gyulafehérvári Megyei Múzeummal való együttműködése, nevezetesen a múzeum igazgatójával, Ion Berciu történésszel való évtizedes levelezése. Őszinte, szakmai és kollegiális viszony alakult ki köztük.

E tudományos levelezés igen gyümölcsöző volt, ugyanis ennek eredményeként számos történelmi és irodalmi tanulmányt közölt a *Múzeum Évkönyvében*, az *Apulumban* és az *Informatorul Albei*-ben.

Ion Berciu 1946. december 10-i levelében így ír: „... Szeretném, hogy Önön keresztül, mint népeink kultúrkapcsolatainak régi harcosa, őszinte és odaadó híve a kölcsönös megismerésnek, bizonyos területek feltárásával és bemutatásával, —

mely összeköti a két népet és közelebb hozza szellemi vezéreiket —, próbáljuk meg mi is kicsiben a jó utat ...”

A gyulafehérvári levelezés azt bizonyítja, hogy mindkét partnert a legnemezebb emberi és írói törekvések készítetik az együttműködésre. Céljuk közös: a két nép kultúrájának a kölcsönös megismertetése, s ezáltal a barátság elmélyítése.

„Új hivatalát nem viselhette” sokáig, mert közbeszólt a történelem, a világháború, a második Bécsi Döntés.

„... 1940-ben a családját átköltöztette Kolozsvárra, önmaga még egy évig maradt, hogy az átmeneti időben a tanárhiányon segítsen ...” — írja Jakab László tb. kanonok A gyulafehérvári „Majláth” főgimnázium elődjének története (Csík-somlyó, 2000) c. kötetében, ahol háromszor utal Józsa tanárra, illetve kétszer mutatja be curriculum vitaejét. A tanintézet „Világi kiválóságai” fejezetében Bitay Árpád professzor után másodikként méltatja drága Édesapám életpályáját és didaktikai, tudományos tevékenységét.

1941. június 22-én Édesapám is „hazatért” a Brassói Magyar Kir. Konzulátus által 1958/1941 sz. alatt kiadott Hazatérési Igazolvánnyal és a Püspöki Helytartóság áthelyezte a kolozsvári római katolikus gimnáziumba rendes tanárnak 1941. szeptember 1-jétől.

A római katolikus piarista gimnáziumban mindössze két hónapot tanított. Ugyanis Józsa tanár új kihívás előtt állt: a vallás- és közoktatási miniszter úr kinevezte november 1-jétől a kolozsvári Román Tanítási nyelvű m. kir. áll. Gimnázium igazgatójává. „... Új állomáshelyén haladéktalanul jelentkezzen és nevezett intézet igazgatását vegye át ...” — olvassuk a miniszteri rendeletből.

1944. december 1-jéig volt az igazgatója ennek a Koedukációs Gimnáziumnak, mely nem más, mint a későbbi George Barițiu Fiúliceum (ma Műszaki Egyetem), a Malom utca 26 sz. alatt.

Nagy és felelősségteljes munka várt Édesapámra. Jó szervezőkészséggel is rendelkezett, hozzáértéssel, rátermettséggel és nagy körültekintéssel vezette és igazgatta a rábízott intézetet — nagy hangsúlyt fektetve az oktató-nevelő munkára az ifjúság körében —, mai terminológiával élve, mondhatnánk, hogy jól „menedzselte”.

Különleges figyelmet és odafigyelést kellett szentelni a nemzeti érzékenységnek az új történelmi, politikai helyzetben. Az intézet növendékei román ajkúak — most ők vannak kisebbségben —, a tanári kar nagy része magyar, de tökéletesen beszél a román nyelvet és kiválóan tanítják a szaktantárgyakat románul, s „a magyar világ”-ban vagyunk.

De Édesapám ugyanazokat a nemes elveket vallotta és propagálta, mint azelőtt: a két nép békés és barátságos együttélése, egymás szellemi értékeinek a megismerése és tisztelete. Ezt bizonyították beszédei, előadásai az intézeti ünnepeken, valamint a tanintézet Évkönyvei, melyeket 1941–1944 közül ő szerkesztett nagy rutinossággal. Jelzésértékű, hogy az Évkönyvek kétnyelvűek. Az 1943/44-es iskolai év óratervében a román és magyar nyelv és irodalom tanítását

azonos óraszámban határozták meg. Ez nagyfokú lojalitásról tanúskodik, tekintetbe veszi a nemzeti érzékenységet.

1941. november 15-én műsorral egybekötött ismerkedési délutánt rendezett az intézet a felső tagozat részére. Józsa igazgató beszédéből idézünk: „... Meg vagyok győződve, hogy a román nép fiai ezúttal is érezhették azt, hogy mi szeretettel akarjuk őket nevelni és oktatni ... Megbecsüljük nemzeti műveltségüket, vallási törvényeiket és szokásaikat ... Mivel a kis összejövétel (zajos táncsal) böjti időre esett, a két román egyházfőtől írásbeli böjti felmentést kértem az ismerkedési délután idejére ...”

A direktori funkció nem volt könnyű feladat, szinte borotvaélen táncolt négy esztendőn keresztül. De emberi és vezetői magatartására továbbra is jellemző a becsületesség, egyenesség, gerincesség, megvesztegethetetlenség, egyébként mindezek a jellemvonások végigkísérik életét. Úgy tudta igencsak exponált feladatkörét betölteni, hogy sem a „négy magyar év” alatt igazgatott román tanítványai, sem azok szülei nem tudtak politikai vádat felhozni ellene. Soha senki nem illette egy rossz szóval később sem.

Nagy tapasztalatára és hozzáértésére való tekintettel 1944 novemberében a megyei főtanfelügyelő felkéri a tanévnyitás megszervezésére. 1944. december 1-jén megkezdődött az iskolai év. Elkészítette a román nyelv tanításának a tervét az 1944/45 tanévre (Programa Analitică), melynek kettős célja volt:

- a) a román nyelv gyakorlati elsajátítása,
- b) a román néplélek megismerése.

Éveken keresztül írta Octavian Șireagu tanár kollegájával a román nyelvű tanönyveket a magyar iskolák számára. Nagy volt az igény a román nyelv ismeretére és tudására. Így román nyelvtanfolyamokat tartott a különböző intézményekben, mint a Magánalkalmazottak és Grafikai Munkások Szakszervezetében, a Dermata Cipőgyárban, a Magyar Színházban, a Báthory Apor Szeminárium hallgatói számára, a Mórícz Zsigmond Kollégiumban. Nagyon tehetséges, ambiciózus diákok gyűltek össze a kollégiumban, akik szép karriert futottak be. Például Antal Árpád, Bukaresti László, Csetri Elek, Csire József, Dancsuly András, Lőrincz László, Katona Szabó István és Reisz Katalin.

1944–1948 között tanított a Gyakorló Gimnáziumban, az Unitárius és Református Fiúkollégiumokban.

1946-ban sikerrel leteszi a nagyon nehéz „capacitate” (képesség) vizsgát, melyért az egész család izgult heteken keresztül. Ez a „képességvizsga” általában kevés tanárnak sikerült, mely végül is egy komoly rosta, szűrő volt a kisebbségi tanárok számára. Így sokan maradtak katedra nélkül.

1946–1956 között szervező és lelkes vezető tanára volt a nyári továbbképző tanfolyamoknak (ICD, IPCD) román nyelvet tanítva magyar ajkú tanárainknak és tanítóinknak. Nagy hangsúlyt fektetett a román nyelv tanításának módszertani problémáira, gazdag tapasztalatát átadva fiatalabb tanártársainak.

1948-ban meghívták a Bolyai Tudományegyetem történelmi tanszékére Románia történelmét tanítani, professzori státusban. 1949-ben, őt, az egykori piarista szerzetest, majd római katolikus gimnáziumi és teológiai tanárt, megpróbálták rávenni, hogy nyilvánosan határolja el magát Márton Áron püspöktől — akit már letartóztattak és koncepciók pert indítottak ellene — egy elmarasztaló, elítélő cikk formájában. Édesapám válasza határozott „nem” volt, s emellett akkor is kitartott, amikor nemsokára mennie kellett az egyetemi katedráról egy időre. Ez utóbbi adat háttérbe bepillantva tárul fel újból emberi tartása és gerincesége. Megmaradt mindvégig egyenes, becsületes embernek, habár nagyon megviselte az egyetemről való „első” menesztése.

1950-től a Magyar Pedagógiai Középiskolában (Tanítóképző, mai Báthory) kapott beosztást, a román katedrára. Itt tanított 1963-as nyugdíjazásáig, kisebb-nagyobb óraszámokban. Ezt a kapcsolatot a középiskolával megtartotta mindvégig. A tanítóképző egy biztos háttér volt a tanári munkájában. Tanítványai szerették, tisztelték, élvezték román óráit, világos magyarázatait, egészséges jó humorát. Egyszerűen, „Józsa bácsi” diákjai példaképe, kedvenc tanára volt.

1951-ben újra visszahívják a Bolyai Tudományegyetemre a román nyelv tanszék létrehozása és megszervezése végett. A román nyelv kötelező tantárgy lett az összes karon, heti 2 órában, első és második évfolyamon, év végi kollokviummal. Józsa tanár a jog és közgazdasági karon tanította a román nyelvet kiváló eredménnyel. Erről tanúskodnak volt jogász, bíró, ügyész, jogtanácsos és közgazdász tanítványai, akik sikeresen helytálltak a román nyelvű igazságszolgáltatásban és közigazgatásban. Időközben egyre nagyobb volt az igény román nyelvtanárok képzésére magyar iskoláink számára. Derekasán kiveszi részét a román nyelvű lektorátus létrehozásában (1954), jegyzeteket, litografiált kurzusokat szerkeszt és ír, mint a *Curs practic de limba română*, a *XIX. század irodalomtörténete* és kiemelt tantárgy a román nyelv tanításának a módszertana. Pedagógiai gyakorlatot is vezetett. Köztisztelőnek, szeretetnek és népszerűségnek örvendett tanítványai körében. Képzettségével, nagy tudásával, egyszerű és közvetlen modorával a hallgatók szívébe lopózott.

Oktató-nevelő munkája eredményes volt. Tanítványai Erdély-szerte jól bizonyítottak akár román tanárokként, akár más kultúrintézményekben tevékenykedve — rádió, sajtó, kiadók berkeiben. Ízelítőként megemlíteném a következőket: Bíró Kozán Judit büntetőjogász Kolozsváron, Vitos Zoltán ügyész Marosvásárhelyen, Erdei Zérin Etel büntetőjogász Csíkszeredában és Marosvásárhelyen, Tokay György volt kisebbségvédelmi miniszter, Románia nagykövete Litvániában és Lettországon, Hajdú Gábor volt egészségügyi miniszter a rendszerváltás után, aki ma is jó nevű, kiváló ügyvéd Csíkszeredában. A román szakon végzetek közül bent maradtak a tanszéken: dr. Balázs László, dr. Házi István, dr. Máthé Gábor, Kerekes György — Dacia könyvkiadó, Labancz Frida — bukaresti rádió; Pascuné Balta Anna — MOGYE; dr. Losonczy Gyula — ELTE tanára, Balló Belani Margit — operaénekesnő, kolozsvári Magyar Opera; Vitos Zoltán — docens a Gh. Dima

Zeneművészeti Akadémia; Szilágyi Cecília, Farkas Márta, Boór Béla — iskolaigazgatók; Tatár Zoltán — román tanár Széken, helytörténész, közíró, az oral history művelője, a Magyar Kultúra Lovagja, akinek jól dokumentált, érdekes, jó humorú köteteit szívből ajánlom elolvasás végett, főként a kolozsváriaknak. Ezek a tanítványok valóban öregbítették a Bolyai Egyetem jó hírét. A felsorolást folytatni lehetne...

Emellett tankönyvszerkesztésén is dolgozik, román nyelvtankönyveket ír a magyar iskolák számára, először önállóan, majd egyetemi tanár kollégáival együtt (1952, 1953). Legjelentősebb a *Gramatica limbii române pentru clasele VIII-XI, manual pentru școlile maghiare*, Editura didactică și pedagogică, București, 1957, 330., Blédy Géza, Józsa János, Gavril Scridon munkája. Hasznosságát és gyakorlati jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy több kiadást is megért a megjelenése óta (1962, 1966, 296.)

Egyetemi tanárként vezette és irányította a hallgatók tudományos köri tevékenységét. Említésre méltó a Babeș Egyetemmel közösen szervezett 1959-es tavaszi tudományos diákköri szesszió, ahol midvégig kiállt diákjai igaza mellett, tudományosan érvelt és megvédte őket a rosszindulatú támadásoktól és elvtelen kritikától. Tán ennek az epizódnak is volt szerepe az egyetemről való menesztésében immár másodszor. Már kezdett kényelmetlen ember lenni Józsa tanár úr, aki sosem felejtette el, hogy ő magyarként terjeszti a román kultúrát és egyengeti a két nép közeledését kulturális szinten.

Az egyetemről való eltávolítása „elegáns” formában történt. Kinevezték igazgatónak egykori iskolájába, az akkori 11. sz. Líceumba. Ezt a megbízatást nem fogadta el, így egyszerű középiskolai tanárként tért vissza a régi Alma Materbe, a mai Báthory Líceumba, itt tanított nyugdíjazásaig. Szakmailag és emberileg is derékbatört egy embersors, egy felfelé ívelő karrier. Hosszú hónapokon keresztül a mindig vidám, jókedvű, agilis ember csendes, szomorú, introvertált lett. Magába roskadt. Azonban 1966-ban „érdemes tanár” címmel tüntették ki közel négy évtizedes fáradhatatlan pedagógusi munkásságáért. Ez a hivatalos elismerés jólesett, erkölcsileg és lelkileg valamelyest rehabilitálta.

Nyugdíjas éveiben szabad idejét a publicisztikai, kutató és tudományos tevékenységnek szentelte. Délutánokon át, késő estig írt, rótt a sorokat, dolgozott íróasztala mellett. Írásai heti rendszerességgel jelentek meg a kolozsvári sajtóban, főként az *Igazság* hasábjain, melynek külső munkatársa lett. Közölt még az *Utunkban*, a *Művészetben*, *Új Életemben*, a *Tanügyi Újságban*, a *Gazeta Învățămintului* és a *Tribuna Școlii*-ban. Az utóbbiakban értékes módszertani és didaktikai cikkeket, tanulmányokat közölt, megosztva gazdag tapasztalatait tanártársaival a román nyelv és irodalom tanítása terén.

Önálló művek szerzőjeként is külön figyelmet érdemel.

Élete utolsó tíz esztendeje alatt — az írás és publikálás mellett — központi helyet foglalt el a levéltári kutatás és latin szövegek fordítása magyarra és románra a Farkas utcai Akadémiai Levéltárban és az Egyetemi Könyvtárban. Ennek az

időszaknak a terméke az a két ismeretlen Pápai Páriz Ferenc kézirat, amelyeket ő fedezett fel, ismertetett meg a tudományos világgal, barátjával, Victor Mariannal együttműködve, majd ő fordította le magyarra, később románra is. Öröme és egyben bánata is volt, hogy a *Plenitudo vacui* (A légüres tér telítettsége) és a *Tyrocinium philosophiae verae*-t (Az igaz filozófia kezdete) szakfolyóiratokban bemutatták ugyan a tudománytörténet kutatóinak, de hogy az általuk teljes terjedelmében latinból lefordított művek életében végül is nem jelenhettek meg, mind a mai napig.

Így megjelent a *Plenitudo vacui* c. kézirat román fordításának egy fejezete Victor Mariannal, a *Studia Universitates Babeş—Bolyai, Series mathematica — Physica* fasc. 2, 1968; Nagy Géza *Békességet magamnak, másoknak*, Kolozsvár, 1977, ugyanaz a tanulmány, Józsa tanár magyar fordításában; *Pápai Páriz Ferenc tudományos munkássága Heidelbergben*, Fizikai Szemle, Budapest, 1971/4 sz.; *Dr. Victor Marian emlékére*, nekrológ, Fizikai Szemle, Budapest, 1971/11.

A teljes fordítások kéziratban maradtak. Mint ahogy kéziratban maradt ugyancsak Victor Mariannal közösen írt, *Pápai Páriz Ferenc karteziánizmus* c., 170 oldalt kitevő monográfiája, Kolozsvár, 1971; *Pápai Páriz Ferenc fizikai előadásai a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban*, 50.; *Az erdélyi római katolikus iskolák a feudalizmus korában*; *Erdély régi csillagdái*, 71.; nagyobb összefoglaló tanulmányok, melyeket a romániai oktatás történet tárgyaló Akadémiai Monográfia részére ugyancsak Victor Mariannal állított össze; *A régi kolozsvári csillagvizsgáló*, 13., önálló dolgozat, 1971. Ezek a kéziratban maradt tanulmányok a levéltári kutatások utolsó éveinek a hozadékai. Már nem jutott ideje közölni őket.

Élete alkonyán így vall sommásan önmagáról a Naplójában: „... Életem négy nagy magasba emelkedését: 1937-ben teológiai tanár, 1941-ben főgimnáziumi igazgató, 1949-ben egyetemi tanár, 1965-ben „érdemes tanár” — négy nagy mélyre zuhanás követte, mind a négy esetben rajtam kívülálló okokból, amiket én nem akadályozhattam meg. Egy újabb felemelkedésre már nincs fizikai időm!”

Életének 72. évében, 1973. február 17-én halt meg, a Házsongárdi temetőben nyugszik. „... Akik ismerték őt, biztosak abban, hogy nem csak tudása, de emberi tartása, közösségi szelleme, s a szerény, de kitartó munkára való példaadása is tanítványai sokaságában él tovább s hagyományozódik a nevelő munka hajszálereiben nemzedékről nemzedére, olyanokhoz, akik talán a nevét sem hallották ...” — írta róla méltatásában Dávid Gyula.

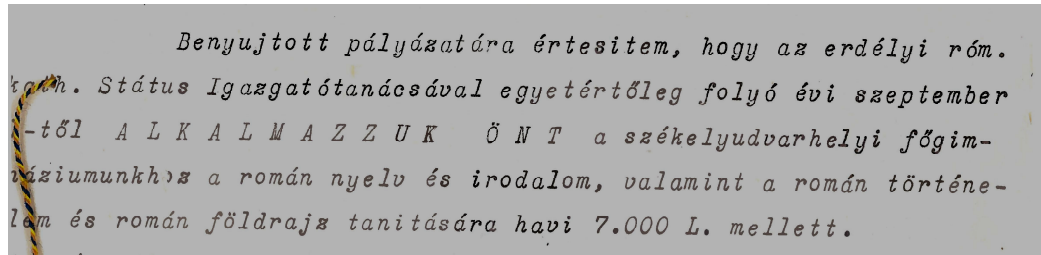
Élete és hátramaradt munkássága egyaránt megérdemli, hogy ne feledkezzünk meg róla. Emlékezzünk kegyelettel és szeretettel Józsa János tanár úrra! Ne felejtjük el Őt!

Szilágyi Józsa Mária

Józsa tanár úr és a székelyek

Tanári pályáját Székelyudvarhelyen 1928-ban kezdte.

Idézőnk Majláth Gusztáv, erdélyi püspök által szignált kinevezéséből:

Benyújtott pályázatára értesitem, hogy az erdélyi róm. katol. Státus Igazgatótanácsával egyetértőleg folyó évi szeptember 1-től A L K A L M A Z Z U K Ö N T a székelyudvarhelyi főgimnáziumunkhoz a román nyelv és irodalom, valamint a román történelem és román földrajz tanítására havi 7.000 L. mellett.

„Hídépítő” szellemnek nevezte egykori kedves tanárát Dávid Gyula, a jeles irodalomtörténész; éppen e tanulmány kapcsán. „... Udvarhely megye történelmi műemlékeiről ír a hozzájuk fűződő legendákkal és a valós történelmi tényekkel. De ott van ebben a füzetben a görög katolikus templom történetének a leírása is, amelyet — a városban az idők folyamán meghonosodott görög-katolicizmus XVIII. század elejére visszanyúló történetével együtt — tőle ismerhettek meg.”

Cikkei, fordításai, tanulmányai egyre-másra jelennek meg a szaklapokban és folyóiratokban. Meghitt levelezés és gyümölcsöző együttműködés alakul ki az Új Cimbora szerkesztőségével, illetve F. László Marcella főszerkesztővel. A „Kedves Marcella nénihez” 1934-ben címzett leveléből érdekes adatokat tudunk meg Józsa tanár úrról és egy történelmi cikksorozat keletkezéséről, mely a székelyek történetének egyes mozzanatait mutatja be. Íme a levél:

A történeti fejezet címei: 1. Kik a székelyek; 2. A rabonbánokról; 3. Budvár; 4. A székelyek anyavárosa; 5. Jézus kápolna; 6. Határkerülés a székelyeknél; 7. Siculicidium; 8. A firtosvári barátok.

Marcella néni válaszlevelében megköszöni a Tanár úr segítségét, hogy értékes írásaival támogatta a lapot a legküzdelmesebb időkben, s felkéri a további együttműködésre. A főszerkesztő asszony egy későbbi levele valóságos korrajz, mely igen fontos és értékes információkat, gondolatokat tartalmaz számunkra, kisebbségekre.

Íme a „Kik a székelyek” c. tanulmány története dióhéjban. Kiegészítőként megemlítem, hogy 1935. III. 23-án Józsa tanár úr előadást tartott ugyanezzel a címmel, a székelyudvarhelyi Polgári Önképzőkör Szabadegyetemi előadás sorozatában. Sajnos csak az előadás vázlata van meg, szövege hiányzik. De a feltett

kérdésre, Kik a székelyek? tömören válaszol: „A székelyek ma is az ország legdolgosabb, legbecsületesebb és legvallásosabb népe.”

E bölcs megállapítás, mely nyolcvan esztendővel ezelőtt íródott és hangzott el, napjainkban is aktuális. A tanulmány 1934-ben az *Új Cimbora* 27. számában jelent meg.

32 "ÚJ CIMBORA"
SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
CLUJ-KOLOZSVÁR
STR. BARON L. POP (VOLT BRASSAI-UCCA) 5. SZ.

Cluj-Kolozsvár, 1935. márc. 2.

Hedves Főnök úr!

Febr. 28-i levelére iam rövidesen válaszolok.

A hangszóly most már a hídalyorán is. Anyi-
ra fontos lenne történelmi múltunk kibangszóly-
zása, a magyaroságot Erdély életében való
nephelése, összállallása. Híam gyermekeink valósd-
gós történelmükben látják ma a nemet históriáját
valamint valósdmúsdm be állításban. Be münd
me műhségszerísdg mellett is igen nagy óvatosságra
figyelemre van rákérísdgünk, hogy mit áldunk és
amát áldunk, hogy írjuk, hogy a cenzura nevé hatósá-
gat közelebbi áldóltásba ne keveredjünk. Férle-
volt előbb vére, hogy rövid történelmükben neigig
futunk a magyar nemet történelmük. Felhe kellett
hangszóly. Szent László előtt megörísdgünk, most belil-
lakták a históriai vonatkozású cikkek. Hozzászól. Hét
gondolunk most arra, hogy Erdély históriájával fog-
szólóve foglalkozni. Eppen ezért is, hogy László
a beinduló cikksomatot is kéz írtában örömmel
neveink, ha az első híamun telt megaphatásuk.
2. Hozzászólóva tökéletesen elég. Többre nem is lenne
helyünk.

Örülök, hogy a László fíldó élet érel. Remélem, hogy
meg itt sem állunk meg hanem meg tovább és meg
előrebb haladunk.

Szíves üdvözléssel:

F. László Marcella

F. László Marcella levele

Józsa János

Kik a székelyek?

A tudósok mai napig sem tudták eldönteni teljes bizonyossággal, hogy tulajdonképpen kik is a székelyek. Összehordták már tücsköt-bogarat és lehetetlenebbnél lehetetlenebb dolgokat állítottak erről a derék népről, amelynek ajkán az édes magyar szó cseng és amelynek lelkében kitörülhetetlenül él eredetének tiszta emléke.

Elmondom hát, honnan erednek és hol laknak a székelyek.

Krisztus születése után négyszáz évvel hatalmas néptenger árasztotta el a mai Erdélyt és a Duna-Tisza közét. Ez a nép a hunok nemzete volt. Vitéz és harcias nép volt. Egész Európa megrengett, amikor a hunok megérkeztéről értesült. Igen ám, mert a hunok nem elégedtek meg a Kárpátoktól körülfogott földterülettel, hanem ki-kiruccantak a szomszédos országokba, ahonnan mindig gazdag zsákmánnyal tértek haza.

A hunoknak több bátor és ügyes királyuk volt. De ezek között a legnagyobb és a legvitézebb Attila király volt. Az ő királysága alatt a hunok hatalmuk fénykorát élték. Reszkettek tőle az európai nemzetek, amelyek „Isten ostorának” nevezték Attilát. A nagy hun király halála után a félelmetes hun birodalma összedőlt, mint a kártyavár. A hunok szétmentek a szélrózsa minden irányába.

Úgy háromezer hun vitéz kivált Csaba királyfi seregéből és Zekel nevű törzs-főnök vezetése alatt meghúzódott a Keleti Kárpátok alján és a Hargita hegység lábánál. Ezek a hunok itt jól érezték magukat s ezért végleg letelepedtek e helyen, amelyet aztán művelés alá fogtak. Fáradságos munkájukat Isten áldása kísérte. Az elfoglalt területet valóságos meseországga varázsolták át. Megtartásért századokon át küzdöttek.

Ezekből a dolgos és harcias hunokból származtak a székelyek és azt a helyet, amelyen laknak, Székelyföldnek hívják.

Mivel idők folyamán a székely nép megsokasodott, szervezkedni kezdett nemzetiség, hely és rang szerint.

A törzsi vagy nemzetiségi felosztás szerint hat nemet különböztettek meg a székelyek: 1. Adorján-nem; 2. Medgyes-nem; 3. Jenő-nem; 4. Halon-nem; 5. Ábrán-nem és 6. Örléc-nem. Ezen kívül minden nem még négy ágból állott.

A hely szerinti szervezkedést úgy oldották meg a székelyek, hogy az általuk lakott földet hét részre osztották fel. Egy-egy részt „szék”-nek nevezték el. Így azután az összes székelyek hét „székre” osztódtak fel területileg. Ezek a székek a következők voltak: 1. Udvarhelyszék, amelyből a mai Odorheiu megye fejlődött ki (régente Udvarhely vármegye); 2. Csíkszék, a mai Ciuc megye (régente Csík vármegye), 3. Kézdiszék, 4. Orbaiszék, 5. Sepsiszék; ezekből alakult ki mai Treiscaune megye (régente Háromszék vármegye), 6. Marosszék a mai Mureș

megye (régente Marostorda vármegye), 7. Aranyosszék a mai Turda megye (régente Torda-Aranyos vármegye).

A székelyek ma is ezekben a megyékben laknak, de legsűrűbben mégis csak Odorheiu, Ciuc és Treiscaune megyékben vannak.

A rang szerinti szervezkedésekben három társadalmi osztályt állítottak fel maguk között: 1. Főnemesek, vagy elsőők. Ezek voltak a legtekintélyesebbek és a leggazdagabbak. 2. Lófők (lófő székelyek). Ezeknek az a kiváltságuk volt, hogy lovon harcoltak, amikor háborúba kellett menni. 3. Gyalogosok, akik gyalogszerrel mentek a háborúba. Tehát ez a szervezkedés egyben katonai szervezet is volt. Mind a három osztály nemes volt s ezért sokáig adómentességet élveztek. Csupán az úgynevezett ökoradót voltak kötelesek fizetni, amely abból állott, hogy minden hat ökör után egyet adóba adtak akkor, amikor a királynak koronázása, lakodalma vagy pedig első fiának születése volt. Idők folytán ezek kiváltságukat elvesztették és a nemzetség, valamint a rang szerinti megoszlás is megszűntek.

Így azután az ősi székely szervezet három eleméből semmi sem maradt fenn.

Véssétek azonban jól emlékeztetnekbe, hogy a székelyek a dicső múltú és nagy hun nemzetnek ivadékai, akik 1500 esztendeje laknak azon a földön, amelyet ma Székelyföldnek neveznek.

A székelyek az országnak legvallásosabb, legbecsületesebb és legmunkásabb népe.

Odorheiu—Székelyudvarhely.

Új Cimbora, II. évf., 27. szám, 1934. szeptember 20.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2011-ben megjelent:

Erdélyi Toll — szervekeknek

Nagy Irén

Hová lett az Erdő?

I.

— Mese a harmadik évezredből —

A két pajkos őzgida, amelyekről mesélni akarok nektek, egy városszéli állatkertben született, ahol a bekerített pázsit felett egy vastag derekú tölgy különös dolgokról suttogott néha az arra járó szélnek.

A két kis őzgida figyelmesen hallgatta a tölgyfa suttogását, és bár lentről, a földről nem hallhatták egészen tisztán, mit is mesél, hiszen jó magasan járt a szél a lombok között, annyit megértettek mégis, hogy róluk van szó és egy szelíd őzsutáról, akit sebesülten hoztak be az állatkertbe, még tavasszal, jólelkű emberek.

A gidák már alig-alig emlékeztek az anyjukra, aki csak kevéssel élte túl fiai születését, és csupán távoli emlékként visszhangzott időnként még a fülükben egy halk és vékony őzike sírás, amitől nagy, bársonyos szemeikre futó árnyék borult.

Különben igen jó sora volt ott az állatkertben a két kis gidának, hiszen mindenki, aki csak tehette, igyekezett, hogy a lehető legkevésbé érezzék árvaságukat, és hogy, a körülményekhez képest, mindenük meglegyen.

Meg is látszott rajtuk a gondoskodás, mert napról napra nagyobbak és ügyesebbek lettek, vörösesbarna bundájuk pedig, amit szép fehér pettyek díszítettek, csak úgy fénylett a napsütésben. Aki csak meglátta őket, rögtön megkedvelte, ami nem is csoda, hiszen ilyen játékos, kecsesen ugrándozó vidám gidapárt nem látott még a világ.

De legeslegjobban mégis Tamás szerette őket, a gondozó kisfia, aki minden nap játszott velük, langyos kecsketejet, zöld fűvet és friss rügyeket hozott nekik.

Őt bízták meg a felnőttek azzal is, hogy nevet adjon a két kis gidának, és bizony nem kevés fejtörésébe került Tamásnak, hogy szép és megfelelő nevet találjon mindkettőnek, olyan nevet, ami semmi más állatnak ne legyen, és ami más állat nevére még csak ne is hasonlítson. Hosszas gondolkodás után végül a nagyobbikat, a bátrabb és játékosabb őzgidát Cimbának nevezte el, a kisebbet és félénkebbet pedig Zengének. S a gidák, úgy látszott, nagyon elégedettek voltak a kapott neveikkel.

Jó életük volt hát a kis gidáknak, naphosszat ugrándoztak és táncoltak a pázsiton, este pedig jó puha szénára feküdhettek le a kert sarkába épített kicsi házukban, az öreg, lombos tölgy alatt.

Csupán éjszaka, amikor megszűnt a nagy jövés-menés körülöttük, és csak halk neszezés hallatszott már a többi állat irányából, a fényes hold pedig hidegen és közömbösen bámult le rájuk a tölgyfa ágai között, csupán ilyenkor kezdett aprócska szívükben ébredezni valami megnevezhetetlen, sajgó érzés, ami semmiféle más érzésre nem hasonlított, csak fájtt kívül-belül, és letelepedett körülöttük.

Hanem ezt ott nem csupán ők ketten érezték, mert az éj csendjében ez a különös, titokzatos valami ráborult, akár egy nagy, átlátszó bura, az egész állatkertre.

Talán a sokféle-fajta állat fojtott lélegzése volt olyan nyugtalanító, ami úgy tűnt, hogy nem száll fel a csillagos ég felé, mint a sóhaj, hanem megáll a ketrecek fölött, beborítja őket, s nyomasztóan rájuk tapad.

Az ilyen éjszakákon a két gida bizony keveset aludt, gyakran felriadtak, s csak feküdtek maguk alá húzott lábakkal egymás mellett; órákig néztek kifelé a végtelen éjszakába, hallgatva a különféle sejtelmes zörejt és a többi állat mocorgását. Valami hiányzott, valami megfoghatatlan; ugyanakkor volt más egyéb az éjszakában, aminek nem kellett volna ott lennie; ezt érezte a két kis gida, és várta a virradatot, ami magával hozza mindazt, ami jó: a fényt, a barátokat, az élelmet, a vidámságot.

Alighogy végigpásztázta fényes sugaraival a kora nyári nap az ágak hegyét, Cimba és Zenge kiugrott a néhány oszlopból álló, zsúptetős kis házikóból, és mintha csak a reggeli bemelegítő gyakorlatokat végeznék, többször is körbe rohantak a kerítés mentén, azután fényes, fekete orrukkal végigszimatolták a harmatos füvet, a kerítésen áthajló bokrok leveleit, az öreg tölgyfa kérgét, és úgy általában mindent, amit figyelemre érdemesnek találtak.

Vidám ugrabugrálásukat helyeslőn szemlélte a kerítésen túlról egy hatalmas agancsú, öreg szarvasbika, amelyik sokszor órákon át állt egy helyben némán és elmerengve, mintha régi-régi emlékeken tűnődne. Néha megmozdult a fejét díszítő hatalmas agancs, ilyenkor úgy tűnt, hogy a szarvas bólogat, vagy talán magában beszél.

A két kis gida félelmetesnek találta a kerítés fölé magasodó ágas-bogas agancsot, és ha azt csupán egy kicsit is megmozdulni látták, azonnal megtorpantak, és rohantak visszafelé a tölgyfa biztonságos árnyékába.

De ezen a ragyogó nyári reggelen, amikor Cimba és Zenge a kerítés közelében ugrándozott, egyszer csak rájuk szólt az öreg szarvasbika.

— Gyertek ide fiúk, ne féljete! — mondta böffenő, mély szarvashangon, nem hangosan, de nem is nagyon halkán, úgy, hogy a gidák meghallják a szavait, de azért ijedtükben széleseben el ne rohanjanak.

A két gida a váratlan hangra megtorpant, megfordult, csodálkozva bámult a szarvasra, de közeledni egy lépésnyit sem mert.

— Gyertek csak, gyertek! — szólt újra a szarvasbika. — Ne féljete, na! Hiszen rokonok vagyunk.

— Mi az, hogy rokonok? — kérdezte cérnavékony őzhangon Cimba, aki úgy általában bátornak tartotta magát, és ezt meg is akarta mutatni.

— Hát gyertek közelebb, akkor elmagyarázom — bólogatott a kerítésen túl az öreg szarvas.

— De nem bántasz azzal a szűrős bokorral, ami a fejedben van? — közeledett óvatosan Cimba, akit a másik gida félénken, de lépésről lépésre követett.

— Az nem bokor, hanem dísz. És agancsuk hívják — oktatta őket a szarvas, miközben büszkén magasra emelte a fejét. — És sehol a világon nincs olyan szarvasbika, akinek ennél szebb agancsa lenne!

— Szépnek szép, ez igaz! — helyeselt a kis gidák, akik egymáshoz simulva egyre közelebb jöttek, és csupán pár méterre voltak már a kerítéstől, ami mögött a szarvas állt. — De nehéz lehet egész nap ezt a nagy valamit cipelni a fejedben. Talán még az ágakba is beleakadsz.

— Nehéz, nehéz — bólogatott egyre a szarvas. — De ez a rendje. És én el nem cserélném senkivel, ezt elhihetitek. S majd nektek is nő, ha nagyobbak lesztek, agancsotok, igaz, sokkal kisebb, mint az enyém. Hát ezért mondom, hogy rokonok vagyunk. No, no, no, csak ne pislogjatok úgy egymásra, mert még semmi sem látszik a homlokotokon! Előbb nőjete, erősödjete, s csak azután. Hát így, így! — nézett le a két gidára, akik már egészen közel jöttek a kerítéshez. — Hát ilyenek vagytok. Szépek, formásak, gondozottak. És én mindent tudok rólatok. Bizony, régóta figyellek titeket. Az első naptól fogva, amióta ide kerültek. Bizony.

— De miért mondtad azt, hogy rokonok vagyunk? — szólalt meg, kicsit bátorságra kapva, Zenge is.

— Mert a szarvasok és az őzek rokonok. Sok mindenben hasonlítanak egymásra, bár nem egyformák. Csak hasonlóak, ezért rokonok. Most még nem érthetitek ezt, mert nagyon keveset tudtok a világ dolgairól. Még kicsik vagytok, és sehol nem jártatok ezen a kerítésen kívül.

— És te jártál? — kérdezte egyszerre, elámulva a két gida.

— Hogy én? Hajaj! De mennyire, hogy jártam! Hej, miféle helyeken jártam én! Hajajaj! Majd elmesélem nektek, mindent elmesélek, de most hívnak titeket, hát szaladjatok! Majd máskor mesélek nektek, majd máskor — mondta még a

szarvas jó messzire elnézve, aztán megfordult, és elindult az etető irányába, amit a gondozók éppen akkor töltöttek meg friss, jó illatú szénával.

A két gida gyorsan kapkodta karcsú, táncos lábait visszafelé, a tölgyfa irányába, ahol Tamás várta őket két nagy, kecsketejjel színültig töltött cumis üveg-gel. Miután jóllakatta a gidákat, Tamás megsimogatta őket, fényesre kefélt szép barnásvörös bundájukat, majd olyan vidám hancúrozás következett, hogy még a fák fölött magasan keringő sas is megállt a levegőben, szélesre terjesztett szárnyakkal, és csak állt, állt ott fenn sokáig, mintha nem tudna betelni a látvánnyal.

Aztán lassacskán eltelt ez a szép nap is, békésen és vidáman, akárcsak az előbbiek, amelyeken a két kis gida csaknem valamennyi kívánsága teljesült. Ha Tamás nem volt a közelben, akkor a gondozók valamelyike etette és kényeztette őket, friss vizet, gyümölcsöt, ropogós fűvet hordott a házikójukba, s amikor volt rá idő, dicsérte és taníttatta is őket. A gidák pedig figyelmesen hallgatták a gondozók beszédét, és úgy néztek az emberekre mindketten okos, nagy szemekkel, mintha minden szavukat értenék.

De amióta a szomszéd öreg szarvasbikát megismerték, olyan barátjuk is volt már, aki ugyanazt a nyelvet beszélte, amit ők, és aki, ráadásul, rokonságban is állt velük. Azóta napközben többször is a kertnek azon a részén hancúroztak, és időnként kíváncsian kémleltek át a kerítés rácsain, hátha ismét ott lenne a szarvasbika, és hátha ismét mesélne nekik; de nem volt ott senki, csak néhány kövér dongó zümmögött a napfényben, és egy kis sárga tollú madár figyelte őket a kerítés tetejéről.

A szarvasbika elhúzódott valamelyik árnyékos sarokba, ahol csak gunnyaszott egymagában, és nem lehetett tudni, hogy beteg-e, vagy csupán szomorú, és valami megnevezhetetlen, rejtélyes dolgon rágódik.

Azt, hogy milyen nagyon szomorú a szarvasbika szeme, a két kis gida is észre-vette már a legelső találkozásukkor, és amikor a szarvas rájuk nézett, mindig átborzongott érzékeny idegeiken egy különös érzés, egy furcsa emlékszerű valami, éppen úgy, mintha a szarvas szemeiben borongó szomorúság bennük is ott élne valamilyen módon.

Egy végtelenül fájdalmas titok bujkált az öreg szarvas tekintetében, de a gidák a fájdalmat nem érezték még meg, csupán a titokzatosságot, és ez egyre kíváncsibbá tette őket. Várták hát nagyon az újabb találkozást, hogy az öreg rokon meséljen még nekik, ahogy megígérte volt, bármiről, de leginkább arról az ismeretlen valamiről, ami a kerítésen kívül létező világ.

Amikor az öreg szarvas elnézett a messzeségbe, és hosszan hallgatott, a gidák úgy érezték, hogy lát valami csodálatosan szép dolgot, amit ők nem ismernek, és nem is láthatnak. És abban is biztosak voltak, hogy a szarvasbika sok titkot tud, sokkal többet, mint például a kert sarkában álló öreg tölgyfa, aki pedig naphosszat suttog titkolózva mindenféle széllel.

Két nap elteltével aztán ismét megjelent a kerítés felett a hatalmas agancs, a gidák pedig, akiken nyoma sem volt már a régi félénkségnek, lelkendezve szaladtak oda, s örömben bizony még köszönni is elfelejtettek.

A szarvasbika sokáig nézte őket, bólintott is néhányat az agancsos fejével, végül a már jól ismert böffenős, mély hangján megkérdezte:

— No, megvagytok, hát megvagytok, fiúk?

— Megvagytok, megvagytok! — válaszolt egyszerre a két őzgida. — De nagyon vártuk már, hogy láthassunk. Merre jártál, öreg szarvasbika?

— Merre jártam volna. Semerre sem jártam. Csak feküdtem a házamban. Feküdtem, és gondolkodtam.

— Beteg vagy talán? — kérdezte aggódva Cimba.

— A lábad fáj talán? — szólalt meg halkán Zenge is, akinek már a múltkor feltűnt, hogy a szarvas eléggé nehézkesen mozgatja a lábait.

— Nem a lábam fáj, nem a lábam. Hanem a szívem, az, az! — bólogatott megint szomorúan a szarvas.

— De mitől fáj? Bántottak talán? — kérdezte együttérzéssel Cimba, és fényes kis orrát a kerítés résébe dugta. — Az emberek bántottak téged?

— Nem az emberek, nem — sóhajtott a szarvas.

— Talán az állatok? — suttogta riadtan a kis félénk Zenge. — Talán az, amelyik olyan szörnyen ordít néha?

— Az állatok sem. Még amelyik olyan szörnyen ordít, az sem, hiszen az is be van ketrecelve. Azt oroszlánnak hívják, és ő is attól szenved, amitől én.

— Igazán? — ámult el a két gida. — A szíve fáj neki is? Azért ordít hát. De mitől fáj a szíve?

— Attól, amitől mindenik állaté itt az állatkertben. Amitől szenved, aki csak itt él: az oroszlán, a medve, a tigris, a zsiráf... minden.

— Nem adnak enni nekik? Megverik őket? — ijedezett egyre a kis Zenge.

— Nem verik, nem verik, dehogy verik. Enni is adnak nekik eleget, friss vizet is adnak nekik. Nem emberek bántják őket, nem is állatok. Ami gyöttri őket, az valami más. Ami gyötör engem is. Valami más.

— Micsoda más?

— Valami, aminek neve sincs talán. Valami, ami olyan, mint a szél. Se színe nincs, se illata, se formája, se anyaga. Csak ereje van, ami belemar az állatok szívébe.

— A mi szívünkbe is belemar? — jajdult fel még ijedtebben Zenge, és olyan közel húzódott Cimbához, amilyen közel csak lehetett.

— A tetekbe talán nem mar bele. Talán. Mert ti itt születtetek az állatkertben, az itteni állatok között. Emberek között — vigasztalta őket a szarvas. — Hát ne legyetek szomorúak, ne legyetek!

— Hát te nem itt születtél? — kíváncsiskodott Cimba, aki úgy általában nem szomorodott el olyan könnyen.

— Én? Nem itt. Bizony nem itt. Én az erdőben születtem. Az erdőben bizony.

A szarvas sóhajtott, és ismét elnézett valahová nagyon messzire. Aztán egyszerre csak két nagy könnycsepp gördült le a szeméből, gurult, gurult lefelé az állán, majd a földre pottyant, pont a lábai elé.

A gidák megilletődötten pislogtak át a réseken, és nem értették, hogy lehet az, hogy egy ilyen nagy, büszke agancsos állat sírjon. Sokáig álldogáltak így hallgatva, nem is mertek megszólalni, pedig fúrta az odalukat a kíváncsiság, hogy mi lehet vajon az az erdő, ami miatt az öreg szarvasbika ilyen szomorú lett, és még sírva is fakadt.

Vártak hát, vártak egy jó ideig, hátha megszólalna megint a szarvas, hátha még mondana valamit, de az csak állt egy helyben, mozdulatlanul, hang nélkül, mintha nem is lenne ott már, mintha valahol nagyon messze járna, valami titokzatos, a két gida számára ismeretlen világban.

Jó hosszú hallgatás után, látva, hogy a szarvas lehunyta a szemét is, és nem tudva, hogy alszik-e, vagy csupán gondolkodik, óvatosan suttogva szólalt meg Cimba:

— Az erdő, az milyen?

A szarvas nem aludt, ez abból látszott leginkább, hogy ismét két fényes könnycsepp gurult le az állán, de ezek most a behunyt szempillái alól bújtak elő, és végül a fűszálak közt álltak meg, ahonnan a forró nyári napfény gyorsan felitta őket.

— Az erdő — bólogatott szokása szerint, amitől pompás agancsai mintha hajladozni kezdtek volna valamilyen szélben, pedig hát szél, az éppen nem volt akkor semmi —, az erdő az olyan, hogy aki ott született, az csak oda vágyik vissza mindig.

— De miért vágyik vissza? — kérdezte Zenge is, a szarvas csendes, nyugodt hangjától bátorságra kapva. — Amikor itt senki meg nem bántja.

— Azért vágyik vissza — folytatta a szarvas, de úgy, mintha álmában beszélne —, mert az erdőben nincsen kerítés, sem ketrec. Csak pompás fák vannak, nagyobbak és szebbek, mint a ti tölgyfák odaát; aztán vannak szomjat oltó források, melyekből kis patakocskák indulnak szerteszét, illatos málnabokrok, szamóca és szeder. A fákon pedig ezer madár, és mindenik másképpen dalol. Az erdő olyan, mint a szabadság, mint a friss lélegzet, olyan... Az erdő az állatoké: a szarvasoké, a medvéké, őzeké, farkasoké, a hiúzé... Az állatkert az emberé.

— Az oroszlán is abban az erdőben született? — kíváncsiskodott Cimba újra, a szarvas beszédét félbe szakítva.

— Az oroszlán nem, nem abban az erdőben született. Az a világ, ott messze, messze, ahol az oroszlán megszületett, nem olyan, mint a miénk itt. Ott másfélék a fák, a föld, másként szállnak a felhők is. Ott másféle állatok élnek, és még a nap is másképpen süt. Azon a helyen én sohasem jártam, de azt tudom, hogy az oroszlán volt ott a leghatalmasabb valamikor, úgy, ahogy az én erdőmben ma is voltam az. A leghatalmasabb, a leggyorsabb, a legbüszkébb...

— És miért nem maradtál akkor abban az erdőben, ahol te voltál a leghatalmasabb, és ahol nincsen kerítés?

— Miért, miért, miért — ismételte mély hangján a szarvas. — Amiért a ti anyátok, az őzsuta sem maradhatott ott. Én már itt voltam akkor is, amikor őt ide hozták. Szegényt... De én nem menekülés közben sebesültem meg... más baj történt velem. Mérgezett füvet ettem, attól lettem beteg. Rossz emberek mérget szórtak a füvekre a tisztásokon. Én öreg vagyok nagyon, s kicsit már értem az emberek beszédét is, onnan tudom, hogy azt hitték rólam, már meg is haltam. De nem. Mégsem haltam meg, csak ilyen gyenge lettem, ilyen lassú, beteges. Ma már nem tudnék száguldozni a tisztásokon s a sziklák között. Nem tudnék. Csupán akkor érzem újra olyannak magam, amilyen réges-régen voltam, ha lehunyom a szemem. S az erdőt is csak akkor látom, és olyankor mintha még a rigók füttyögetését is hallanám. Hát így van ez velem. Így, így bizony.

A szarvas ismét elhallgatott, elmerült abban a szinte látható, mélységes szomorúságban, ami lassan-lassan a gidákat is körülvette. Hallgattak ők is, majd egy idő után a gyengébb szívű kis Zenge szeméből is gurulni kezdtek lefelé a nagy, fényes könnycseppek. Eközben a tovasuhanó szellő finoman meglibbentette a tölgyfa leveleit, bizonyára egy újabb titkot sugott meg nekik, s az is lehet, hogy éppen az öreg szarvas most hallott történetét mesélte el halkan, sejtelmesen.

E nap után a két őzgida is hallgatagabb lett, játékos kedvük mintha valamivel alább hagyott volna. Sokat töprengtek, gondolkodtak, ami azelőtt egyáltalán nem volt szokásuk, de az öreg szarvas beszéde elindított az emlékezetük mélyén egy hol felgyorsuló, hol lelassuló lüktetést, melynek során ködös emlékfoszlányok lobbantak fel a tudatukban sorra, majd tűntek el nyomtalanul, ahogy a reggeli pára oszlik el a patak felett, ha átsüt rajta a felbukkanó nap fénye.

Egy páratlanul szép, kedves világ képe állt össze bennük, bár csupán foszlányokban vagy elmosódott képek fomájában; egy olyan világé, amit nem ismerhettek, de ami mégis bennük élt, mint titokzatos örökség, ami számlálhatatlan, szabadban élő ős véréből anyjuk, az őzsuta révén rájuk maradt.

Elsőnek Tamás vette észre a gidákon ezt a változást, látta nagy, bársonyos szemükben az eddig ismeretlen szomorúságot, de nem értette, hogy mi lehet az oka. Megpróbált még inkább a kedvükben járni, többet játszott velük, és sokszor még a barátját, Jancsit is elhozta, hátha ketten valahogy jobb kedvre tudnák deríteni a két kis állatot. Az édesapjának, aki gondozó volt az állatkertben, többször is elpanaszolta, hogy a két őzgida nagyon megváltozott; de ő, miután egy ideig figyelte a gidákat, azzal vigasztalta Tamást, hogy mindez csupán azért van, mert a kis állatok nagyon gyorsan nőnek, és a növekedéssel bizony együtt jár a változás.

Azelőtt sem Zenge, sem Cimba nem törődött a kerítéssel, de újabban zavarta őket a hancúrozásban, nagyon szerették volna, hogy ne legyen ott, és ők tovább szaladhassanak, pont addig, ameddig a kedvük tartja.

Szerették a játékot, és szerették Tamást is, de mindennél jobban szerették azt, amikor a szarvasbika az erdőről mesélt nekik, az erdőről, amelyik az állatoké, s ahol szabadok az őzek és a szarvasok, mint a szellő, ami csupán meglibbentette a tölgyfán a lombokat, s már ott se volt...

De volt még egy változás a gidák életében, amiről sem Tamás, sem a gondozó nem tudott, csupán ők ketten és talán az öreg szarvasbika: már nem volt olyan nyomasztó számukra az éjszaka, mint régebb, és nem volt olyan nyugtalanító a sötétség. Éjszaka, mint egy varázslat folytán, megnyílt a tér, könnyű lett a holdas, csillagos ég felettük, és álom formájában elhozta számukra az olyan nagyon vágyott szabadságot, a végtelenséget.

(Folytatjuk)

Ráduly János

Tavasszal

Tavasszal a
rét, mező
hímzett selyem —
keszkenő.

A kéklő ég
tükörlap,
égő fáklya
fönn a Nap.

Virágmondóka

Hófoltok közt hóvirág,
haldoklik a tél-világ.

Ringó ág, aranyeső,
csupaszív tavaszleső.

Kandikáló ibolya,
langyos szellők mosolya.

P. Buzogány Árpád

Sóváradi utca

Orgonaillatot hordnak
langyos délutánok,
kapuk előtt cseverészget
halk, bővizű árok.

Juhkőrmös hátú utcába
jöttünk meg ketten.
Esőből kihajló szivárvány,
könnyű a kedvem.

Elbújt a szél

Szél bújt a padlásra,
ott dorombol hosszan.
Föl merjek menni, hogy
a kolbászt lehozzam?

Bebújt a ládába,
a szél onnan sziszeg.
Vajon egyedül van?
Senkinek se hiszek.

Megnézzem? Ne nézzem?
Éjjel folyton huhog.
Az lesz a legjobb, ha
előle elbújok.

Pipék pásztora

Poros úton
reggelente nagy a lárma,
ahány liba,
mind az árokparton járna,
hessegetik
mérges nénik el a háztól,
terelgetné
ki a rétre már a pásztor.

Pepita a
pipepásztor tarisznyája,
jó az neki,
úgyszincs tisztességes nyája,
libacsorda
az egyetlen büszkesége,
ezért nincsen
pásztorok közt tisztessége.

Bölöni Domokos

A néma éneke

Anyám azt mondta, hogy a pap vágta ki a nyelvét, mert beszélt a templomban. Sokáig félve ültem az anyám szoknyáján, és csak lopva mertem felemelni szemem a szószék magasságába, amikor éppen nem népét ostorozta a vörös orrú tiszteletes, hanem lelkünk üdvösségéért alkudozott azzal, aki még nálanál is magasabban lakott, akkori elképzelésem szerint valahol a toronybeli galambok és a templompadlás denevérei fölött, az emeleten, úgyhogy gyakorlatilag csak a nyári időkben a szomszédos udvar csirkéire pályázó héják láthatták, de ez is kétséges, mert nyáron akkora a dologidő, hogy még az Úristen sem ér rá imádkozni, ezt nagyapámtól tudtam, aki másokkal ellentétben nem az istentiszteleteken pihente ki magát, hanem a tyúkokkal feküdt és a pacsirtákkal kelt, legjobban pedig akkor érezte magát, amikor azt is énekelték, hogy Egyedüli reményem, ó Isten, csak te vagy, olyankor tenyeréből etette még a meddő tinót is, pedig máskor rendszerint csak „villásreggelivel” szolgált a szegény párának.

A Néma nem is áll meg a kapu előtt, ha nem nagyapám jön elő, amikor a fél falu kutyáit rendkívüli módon felizgató dalával megkezdí karácsonyi kántálását; nagyanyámtól rettenetesen félt, igaz, hogy nemcsak ő, hanem az egész környék. Nagyanyám mindent és mindenkit a szájára vesz, és úgy ki tudja forgatni minden valójából, hogy még a levegő is büntudatot érez, amiért tiszta. Nagyanyám szerint a némát egyszerűen állon vágják kölyök korában, és úgy harapta le a nyelvét.

Mindig karácsony táján jött elő, valamelyik távoli faluban vagy talán az erdők között, manó-földön rejtőzködő kunyhójából. Rendületlenül végigjárt minden házat, és érdekes módon ott is adtak ezt-azt neki, ahol egyébként nálanál is inkább alamizsnára szorultak volna, például a tyúktetűvel megtelt Candulás családban. A Néma onnan is dióval, almával távozott.

Nagy, kunkori orrú bocskorában mókásan csicsonkázott a jeges havon, gyakran le is esett, mert volt, ahol pálinkával, borral kínálták, és a vékony, sovány, kiéhezett embert hamar megjárta az ital. Bocskora megvédte kisebzett, satnya lábát a fagytól, oly gazdagon és annyi fantáziával csavarta körül mindenféle fajta és színezetű ronggyal, hogy kész néprajzi csodának számított. Olyan réteges volt az öltözeke, mintha káposztalapít viselne.

Bolhaszín felöltője rókavörösre váltott, akárcsak tornyos kucsmája. Azt a képzetet is kelthette volna, hogy álruhás keleti mágus, akit itt nálunk, Kelet-Európában kifosztottak az útonálló, még mielőtt Jézusához eljuthatott volna lelkének tömjénjével és mirhájával. Rókaszínű kabátját kötéllal, borjúistránggal kötötte át, vékás szőrtarisznyáján több volt a folt, mint a posztó, kötőfékdarabbal erősítette meg pántját, ezzel úgy ingott jobbra-előre, hátra-balra, mint valami matróz, akit a legénység kilökött magából, s célját vesztetten caplat a végtelen sarki hómezőn, a kegyetlen fagyhalálba.

Felszerelésének legfőbb tartozéka mégis hatalmas kampós botja volt, szentképeken láttam olyat s később, amikor már hozzánk is eljutott a tévé, a pápa kezében. Olyan méltósággal vonult végig a Disznólegelőn, mintha ennek a tájnak ő volna a főpapja, aki elhozza nekünk, portákon, házikókban élő ostoba fűtőzőknek a mennyország szikrázó üzenetét. Hogy megszületett a Megváltó.

Amikor a Néma a Nyulak utcájában elkezdte sívító kántálását, vele kántált kicsiny falunk Alszegének, majd Felszegének egész állatvilága. A kutyák magas diszkántban adtak hangot egyetértésüknek vagy nemtetszésüknek, őket a mindig heccre kész kakasok hergelték aztán lilán, megbolondítva egyúttal a tyúkok földbuta seregét, amely köztudottan a legkönnyebben bírható zűrzavarra. A diszharmonióba behápoztak a kacsák a befagyott trágyalé jegéről, aztán átvették a szólamot a csűr mögé rekesztett juhok is, kórusjelleggel kölcsönözve az eseménynek, amely az istállóból tompán előtörő marhabőgéssel vált tombolóvá, hogy végül az ég madarainak riadalma tetőzze be: a verebek ideges rebbenései, a varjak, csókák kiszámíthatatlan fel-felkerekedése toronyról-tetőről fára-kertre, hatalmas és ricsajos körrepülésük a fehérezüstben vacogó keskeny völgy házikóinak vékonyan füstölgő kéményei fölött.

Ilyen elemi erejű volt a Néma kántálása. Jöttére már a faluvégi keresztnél megjelent Samu, a falu félnótása, akire gyerekkorában ráborult az agyagdomb megcsuszamló palája, s hiába ásták ki, sosem lett belőle ember. Majd az Alszeg szegény gyermekei csapódtak hozzá, úgyhogy mire a Felső köz módosabb portáihoz ért, a Némának már szabályos kísérete, majdhogynem udvartartása volt; mire pedig munkájának végére jutva meg is kótyagosodott, addigra a felnőttek bármész csoportja követte, heccelték, főleg az alsó hídnál, ahol a pálinkafőző működött. A hely arról híres, hogy a Nyíró Róza rucái egyszer úgy megrészegedtek a patakpartra ömlesztett malátától, hogy az asszonyosság azt hívén: dögvész ütött ki közöttük, hogy legalább a tollú ne menjen kárba, gyorsan megtépte őket, aztán a kijózanodott kacsák szemérmetlen pucérságukkal kérkedve jöttek egyenként tántorogva elő a bűzlő dombról, világ csodájára.

Az alsó hídnál meleg pálinkát ittak a férfiak és itt produkálta magát Liza is, a görbe cigánné, románul, magyarul, szászul és cigányul kántált és rigmusolt annak, aki megkínálta. Méltó vojá, nu te szuferincá. Nu te busulincá. Dé mángé, dé mángó, borboricá borboró! A Néma ritkán vegyült közénk, de ha itt még belédiktáltak egy kis pálinkát, akkor olyan multság kerekedett nemsokára a híd körül, mint mikor a vásárban egyszerre táncoltatják a majmot, a medvét, ráadásul a papagáj folyton kihúzza a nyerő cédulát, és bár mindent összevásároltunk, ami csak érdekes és különleges, mégis minden pénzünk megmaradt, gondtalanul áldomásozhatunk, mert senki sem parancsol. A szegények és a szerencsétlenek, a félnótások és a holnap gondjával élők elfeledkeztek bajaikról, előkerült a vén Dumnyező, a félszemű cigányprímás és Purcitátá, a kontorás, meg Béka Gyugyi, a bőgős, ezek aztán muzsikáltak önfeledten, a falusiak biztatták a táncra perdülőket, sőt egyik-másik pityókos atyafi szintén mókázni, pontozódni kezdett, úgy-

hogy mire leszállt a farkasalkonyat, boldogan széledhetett szét a szedett-vedett, Krisztus-váró társaság.

Mindezt tulajdonképpen a Némának köszönhatték. Aki vékás tarisznyájával, pásztorbotjával lassan ismét útra kerekedett, és amint jött, ugyanolyan sivító, magas fejhangon kántálva vonult fel a Kecskék útján, a Kereszt irányába.

Nem kísérte más, csak Samu, akit egyszer odaütött a föld az Agyaglyukaknál.

Egy későbbi, kegyetlen télen a Néma nagyon elfáradt a kántálástól. Bebújt egy kórérakásba a Csengő pataka közelében, a Határvég mellett.

Azt beszéltek: megfagyott. Sokkal valószínűbb azonban, hogy a Mennyei Tehetségkutató Központ két fehér köpönyeges szárnyas szakembere jött le, és miután meghallgatták, fölvételt nyert a mennyei kórusba.

Rendes havi fix fizetéssel, egész normával. Szólót énekel, mint egykor itt, közöttünk, a földön.

Mészely József

Fordított napra

Füzetecském, ma te másold le
helyettem is a nyelvtan leckét!
Könyvecském, te pedig biflázd be
a lánglelkű Petőfi Sándor versét!

Vonalzócskám, ma te mutasd meg
a számegyenesed számait!
Furulyácskám, ma te skálázd el
a bűvösen zengő dó-re-mit!

Radírocskám, ma te javítsd ki
temérdek hibám, és légy nyakas,
ma a tanci sem kételkedhet,
hogy a füzetem csak miattad lyukas!

Tollacskám, ma csak te pacázz,
így rád foghatom én is végre,
én tiltakoztam, de mégis ejtettél
foltot a rendes füzetvezetésre!

Ti pedig, mókás számárfülecsekék
tagadjátok le, hogy én gyúrtelek,
ma legyetek a füleitek gazdái,
hogy ne kelljen pironkodnom értetek!

Ceruzácskám, ma te húzd meg
az átlót a tanult síklapon!
Szelecske, te pedig engedd,
hogy röptsen a tollas kalapom!

Hű társam, te kopott hátításka,
ma te cipelj engem a hátadon
és amíg a suliba érkezünk,
ötleteimet veled is megosztom!

Ha már fordított napra készülünk,
hát álljon fejre az egész osztály,
akár a koronás fa törzsén
a kopogva gyógyító harkály.

Ha akadna, kinek nem tetszene
ötleteimet kínáló versem,
az vegye vállára minden gondomat
és sírjon, de nevetni elfelejtse!

Kiss Lehel

Unoka-fa

Nagyapó kézen fogta kisunokáját, s úgy battyogtak fel a Felső-kertbe. Aki rájuk nézett, nem tudhatta, hogy megfiatalodott-e nagyapó, vagy pedig kisunokája öregesedett-e meg. Ők ketten tudták, pedig maguk között ez sohase jött szóba. A kertet azért mondták Felső-kertnek, mert az nem az otthoni kert volt, hanem fent a dombon, a másik utcában elkerített földdarab, két idegen ház között. Büszke is volt rá a kisunoka, mert arról nem volt tudomása, hogy valaki másoknak is lett volna Felső-kertjük.

Egyszer paszulyt vetettek a Felső-kertben, máskor zöldséget gyomláltak. Volt, hogy kísértáltak oda csak úgy, körülnézni. A kert végében magas, sűrű volt a sövénykerítés — piros szemű, finom sombogyó termett benne, galagonya meg kecskerágó. A többi bokrot-ágot nem ismerte nagyapó, csak látásból, de azok nem is voltak különösképpen érdekesek. A kert felső sarkában úgy terült el a szilvás, mint valami illatos, háziszőttes takaró. Sok-sok szilvafa volt benne, és millió virág a nyakig érő fűben. Máskor meg nagyon alacsony volt a fű, s ilyenkor egy megmászásra csábító szénaboglya gubbasztott az egyetlen almafa alatt.

Míg nagyapó ott zörgetett valamit a roppant málétáblában, kisunoka gondolt egyet, s felkapaszkodott a szénaboglya tetejére. Tetszett neki, hogy olyan puha és rugalmas, ezért egyre nagyobbakat és nagyobbakat ugrott rajta. „Mi lenne, ha felpattannék az almafa ágáig?” — gondolt egyet magában. És addig-addig próbálkozott, míg elérte az alsó ágot. „Mi lenne, ha felülnék a fára?” — fűzte tovább a gondolatot kisunoka. És addig-addig próbálkozott, míg felült az almafára. Olyan volt az almafa két vastag ága, mint valami óriási villa. Oda ült fel kisunoka, elégedetten lógatta le kétoldalt apró lábait. Sosem érezte még magát olyan nagy-nak.

— Te meg hogy kerülsz oda? — bújt ki nagyapó a máléból. Csodálkozott nagyon, és talán ijedt is volt egy kicsit, mégis mosolygott.

— Felkapaszkodtam a boglyáról!

Másnap nagyapó hazavitette a boglyát egy szekeres bácsival, és négyágú, kicsi villájával felhányta a padlásra. Kisunokája is segített neki.

— Te meg hogy kerülsz oda? — kérdezte újra nagyapó, amikor újra kibújt a máléból. Most csak csodálkozott egy kicsit, de egyáltalán nem tűnt ijedtnak. Kisunokája leugrott az almafáról, s pillanatok alatt ismét fenn termett a villás ágak között.

— Hát így! — rikkantotta, s nagyapó most már nem mosolygott, hanem nevetett, nevetett, és nevetett. Aznap különösen vidáman mentek hazafelé.

Amikor kisunokáék elköltöztek messze, ahová csak vonattal lehet menni, nagyapó csak ennyit kérdezett:

— Ki segít majd nekem leszedni a paszulyt a Felső-kertben?

Lassan ballagott nagyapó a Felső-kertbe, s lassan is jött hazafelé. Zsebében mindig hozott egy-két almát nagyanyónak. Még télen is hozott valami összeaszott, fonnyadtakat, amik még a disznónak se kellettek.

A vakációkat kisunoka és nagyapó egyformán várta. Ők ketten tudták, miért, pedig ez maguk között sohasem jött szóba. Kisunoka mindig felröppent az almafára, s ilyenkor nagyapó csak nevetett, nevetett, és nevetett.

Amikor a szilvafákat mind kivágták, nagyapó odaállt a fejszés ember és az almafa közé, és ezt mondta: „Ezt az egyet nem!” A traktorista felszántotta a tisztást, és csúnyán szidta nagyapót, amiért az almát meghagyta. „Vágassa ki már innét egyszer, ne kelljen annyit kerülgessem!” — dohogott idegesen, de nagyapó csak ennyit mondott: „A fa ott marad!”

Kisunoka csodálkozott, amikor látta, hogy kiszáradt a sombokor, a galagonya és a kecskerágó, és csak azok a bokrok-ágak maradtak meg, amiket nagyapó nem ismert, csak látásból. Pedig azok nem is érdekesek különösképpen. Meglepve nézte, hogy eltűnt a szilvás minden virága, füve, fája is, s hogy csak az almafa van meg.

— Emlékszel? — kérdezte nagyapó.

Hát hogyan emlékezett volna?! S habár most először esze ágában sem volt almafán lovagolni, felkúszott valahogy a villás ágak közé. Nagyapó csodálkozott egy kicsit, és talán ijedt is volt, mégis mosolygott.

Eljött a tél, eljött a tavasz, eljött a nyár, eljött az ősz, s az almafa nem akart teremni többet. Még valami összeaszott, fonnyadtakat sem. Pedig kisunoka úgy adott volna legalább egy akkorát, mint egy sombogyó az ő kisfiának. Eljött a tél, eljött a tavasz, és a traktorista már megszokásból is csúnyán szidta kisunokát az almafáért:

— Vágassa ki már innét egyszer, ne kelljen annyit kerülgessem!

De kisunoka mintha meg sem hallotta volna. Évről évre ennyit mondott csupán:

— A fa ott marad! A nagyapó fája!

Csatáné Bartha Irénke

Az erdő védelmében

Galagonyabokrok alján
kék ibolyák illatoznak,
ne szakítsd le, hagyd ott szépen,
hogymások is megcsodálják.
Fáradtvándor, megpihenni
leülhetsz egy mohos kőre,
gyönyörködj e nagy színházban
s meggyógyít az erdő csöndje.

Vad duhajjal, ordítással
ne alázd meg méltóságát,
vérzik a fa, hogyha bántják,
le ne törd gyönyörű ágát,
hogyvirággal illatozzon,
unokáknak árnyat adjon,
énekesmadarat ringasson!

Sok kis dalos ágak karján
vagy odúba rakja fészket,
csendben kotlik, költögeti
pihetollas fiókáit,
benépesítve az erdőt
minden este koncertet ad,
s örömünkre zengedezi
a Tavasz szimfóniáját.

Dal a pitypangról

Pitypangos rétek hírnök-virága
integet a tavasz kapujában,
mosolygó arcán mézízű bóbíta,
fényes örömd kicsalogatója.

Szerény életű, szárnyaló kedvű,
övé az örökös derű,

s ha a nyár tüze kilobbant már,
szelekbe szórja élni akarását.

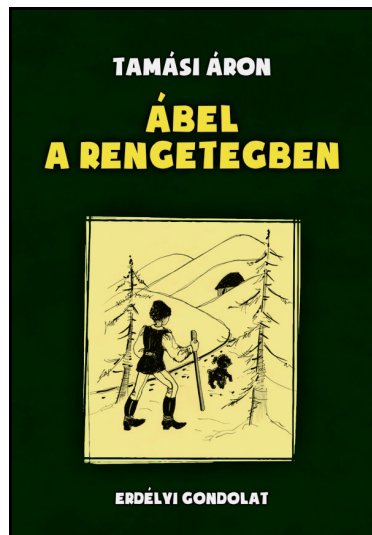
Huzatos völgyekben, magányos ormon,
kopár kövek közt is életben marad
a szívós sorsú aranyló pitypang,
gyermekmondókák varázsvirága,
szívóssága csupa-csupa csoda!

Lila bóbiták

A zsenge életű krókuszok
lábukon kecsesen állnak
tavaszi bóbitaálmukra
tulipánlándzsák vigyáznak
az első szemerkélő esőben
fényes ezüst klárisokkal
lila mámorban tapsikolnak

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:

Beke Sándor

Tavasza

Kankalin nőtt a szántásban,
elment már a hó,
csokrot kötök, kis Borikám,
haj de, haj de jó!

Ibolyát és hóvirágot,
hallga hali hó.
Itt a tavasz, szól a rigó,
aranymálinkó.

Kék selyem a tiszta égbolt,
pattan a bimbó,
fecskék tánca hófoltokon,
dari-dári-dó.

Gyerünk táncra, gyerünk bálba,
mondja a mackó,
őzek, nyulak gyülekeznek,
nagy a dárídó.

Székely legény a határban,
cseng a nótaszó,
száll a fecske, mint az álom,
élni jaj be jó!

Péter Katalin illusztrációja